

DUMAS
ALEXANDRE

MYLADYN
POIKA

Alexandre Dumas
Myladyn poika

*http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=24621861
Myladyn poika / Historiallinen romaani:*

Содержание

JOHDANTO	4
ENSIMMÄINEN LUKU	26
TOINEN LUKU	41
KOLMAS LUKU	55
NELJÄS LUKU	79
VIIDES LUKU	95
KUUDES LUKU	104
SEITSEMÄS LUKU	114
KAHDEKSAS LUKU	129
YHDEKSÄS LUKU	141
KYMMENES LUKU	154
YHDESTOISTA LUKU	167
KAHDESTOISTA LUKU	184
KOLMASTOISTA LUKU	194
NELJÄSTOISTA LUKU	210
VIIDESTOISTA LUKU	220
KUUDESTOISTA LUKU	234
SEITSEMÄSTOISTA LUKU	248
KAHDEKSASTOISTA LUKU	265
YHDEKSÄSTOISTA LUKU	275
KAHDESKYMMENES LUKU	292
Конец ознакомительного фрагмента.	308

Alexandre Dumas

Myladyn poika /

Historiallinen romaani

JOHDANTO

Romaani "Myladyn poika" kuuluu sarjaan, jossa on edellä ilmestynyt "Kolme muskettisoturia." Lukijalle, joka ei ole tutustunut alkuromaaniiin, saattaa lyhyt silmäys sen sisältöön olla suotava.

"Kolmen muskettisoturin" toiminta alkaa kuvauksella nuoresta d'Artagnanista, maalaisaatelismiehen pojasta, joka 18-vuotiaana lähtee Pariisiin onneansa tavoittamaan. Ranskan eteläisimmän maakunnan Gascognen väki on yleensä tunnettu käytännöllisestä oveluudestaan ja hätääntymättömyydestään, joten nuorukaisella sieltä kotoisin olevana lähtiessään on älyllisten lahjojensa lisänä omaisuutta ainoastaan kulunut puku, isän pitkä miekka, noin 45 markkaa rahaa, suosituskirje isän vanhalle sotakumppanille herra de Trévillelle, josta on kunnollisuutensa takia tullut kuninkaan muskettisoturi-joukon kapteeni, ja vanha kaltainen hevosluuska. Tämän elukan takia hän joutuu ikävään seikkailuun Meungin kauppalassa, poiketessaan Franc-Meunierin ravintolaan virkistäytymään.

Siellä nimittäin muuan ylhäiseltä näyttävä keski-ikäinen pilkallinen aatelismies alkaa hänen kuultensa lasketella saattolaisillensa leikkiä hevosen harvinaisesta karvasta. Köyhän ylpeys leimahtaa tulisessa nuorukaisessa, hän pakottaa aatelismiehen kaksintaisteluun kanssansa, mutta saattolaiset ja isäntä ryntäävät väliin ja peittoavat hänet pahanpäiväiseksi, suuren kansanjoukon rientäessä katselemaan katumeteliä.

Häväistysjuttua peläten káskee isäntä viinuriensa kantaa pyörtyneen matkalaisen keittiönsä, missä hänelle suodaan jonkun verran hoitoa. Tällöin huomaa isäntä suosituskirjeen; hän kertoo havainnostaan aatelismiehelle. Tällä on erityisiä kardinaalin asioita toimitettavana, joten hän alkaa epäillä, että nuori tuulihattu onkin kenties herra de Trévillen lähettämä hänen kiusoikseen, sillä hovijuonitteluisa toimii kuninkaan muskettisoturien päällikkö Richelieun salaisia suunnitelmia vastaan. Käyttäen sopivaa tilaisuutta hän sieppaa tuon kirjeen ja rientää tapaamaan odottamaansa naista, joka on kardinaalin kätyreitä. Samassa virkoaa haavoittunut sen verran, että kykenee laahautumaan keittiön ovelle. Hän näkee äskeisen vastustajansa puhuttelevan vaunuissa istuvaa nuorta vaaleaveristä kaunotarta ja kuulee tämän saavan määräyksen lähteä "hänen ylhäisyytensä" asioilla Englantiin. Itse sanoo tuntematon aatelismies palaavansa Pariisiin; kaunotarta hän nimittää "myladyksi", mikä on englantilaisen aatelisrouvan puhuttelusana. Kaunotar virkkaa jotakin halventavaa "jolpista", jonka kanssa sattuneesta kohtauksesta aatelismies on kertonut, ja tästä

hetkestä alkaen vihaa d'Artagnan noita molempia, vaikka hän ei vielä tiedä, kuinka suuressa määrin he joutuvat vaikuttamaan hänen elämäänsä.

Nuori aatelismies yrittää uudestaan hyökätä vastustajaansa käsiksi, mutta tällä ei ole asioiltaan aikaa jäädä hoitelemaan riitojansa. Tuntematon karauttaa tiehensä, myladyn vaunujen kiitäessä toiselle suunnalle. Sen arvaa, että gascognelaisemme vimmastuu täyteen raivoon, kun huomaa tärkeän suosituskirjeensäkin kadonneeksi ja saa isännän puheista pätevän aiheen epäillä vastustajaansa sen anastajaksi.

Pariisissa hän vuokraa itselleen ullakkokamarin Rue des Fossoyeurs-kadun varrella ja lähtee seuraavana päivänä pyrkimään herra de Trévillen puheille. Tämä on sen ajan olosuhteissa päässyt varsin ylhäiseksi herraksi, ja tavaton kuhina vallitsee hänen asuntopalatsissaan. Reippaiden muskettisoturien vilinässä tuntee d'Artagnan itsensä kaikesta synnyntäisestä häikäilemättömyydestään huolimatta ujoksi ja kömpelöksi. Erityisesti kohdistuu hänen huomionsa kolmeen nuoreen soturiin, joilla puhuttelussa on ilmeiset salanimet Atos, Portos ja Aramis. Atos on todellisuudessa hienoluonteinen ja ylevä, mutta raskasmielisyyden painostama kreivi de la Fère, Portos on hieman yksinkertainen ja turhamainen, keksytyillä lempiseikkailuilla kerskuva, mutta sydämeltään mitä kunnollisin ja voimiltaan peloittava maalaisaatelinen du Vallon, ja Aramis hengelliseen säätyyn aikova, mutta lueskelustaan lempiseikkailun takia toistaiseksi muskettiväkeen siirtynyt

sievistelevä d'Herblay, joka varovaisesti välttelee lukuisien rakkausjuttujensa ilmituloa. Tämä kolmikko on keskenään solminut lujan toveruuden. Muuan näiden herrasmiesten äskeinen kahakka kardinaalin vartiosoturien kanssa tulee kerrotuksi d'Artagnanin kuullen ja herättää hänessä rajatonta ihailua heidän uljuuttansa kohtaan. Nuori gascognelainen saa suosituksinkin puutteessa asiansa jotenkuten onnistumaan; herra de Tréville toimittaa hänelle pääsyn kuninkaalliseen aatelismiesten harjoituskouluun, jolla tavoin hän tulee kuulumaan kuninkaan väkeen, vaikka häneltä vaaditaan parin vuoden kunnostautuminen, ennen kuin hän voi saada oikeuden kantaa kuninkaallisen muskettisoturin kadehdittua univormua.

Tapoihin ja ympäristöön tottumattomana ei nuori gascognelainen tänä ensimmäisenä päivänä kuitenkaan menesty sen paremmin kuin että tulee tahtomattansa loukanneeksi kaikkia kolmea edellämainittua muskettisoturia erikseen. Nämä haastavat hänet kukin kaksintaisteluun, ja kun jokainen enemmittä selityksittä kutsuu molemmat toverinsa todistajiksi, selviää vasta taistelupaikalla, millaisen urakan lannistumaton maalaisnuorukainen on heti ottanut niskoilleen. Hänen käyttäytymisensä tässä tilaisuudessa herättää kokeneempien pukarien myötätuntoa, ja d'Artagnan pääseekin kumppanuuteen neljänneksi. Tähän tulokseen vaikuttaa enimmin se seikka, että kesken taistelupuuhiin tulee paikalle herra de Jussacin johtama osasto kardinaalin henkivartiota ja alkaa kovistella muskettisotureja kaksintaistelukiellon rikkomisesta, jolloin

kolmikko uhitellen paljastaa miekkansa viittä häiritsijäänsä vastaan ja gascognelainen päättäväisesti lyöttäytyy äskeisten haastajiensa puolelle. Verisestä kahakasta he suoriutuvat voitollisina, ja kun kuningas ja kardinaali keskenään kateellisina toistensa vartioväen kunnollisuudesta salavihkaa kannattelevat näiden riitaisia kilvotteluja, herättää noiden neljän urhon urotyö sekä kapteeni de Trévillen että kuninkaan suurta mielihyvää.

Täten kohdistuu Ranskan molempien valtiaitten – Ludvig XIII: n ja Richelieun – huomio näihin neljään tappeliijaan, joskin hyvin erilaisin tuntein. Vielä seuraavana päivänä onnistuneesti suoriuduttuaan taistelusta erään kardinaalin väkeen kuuluvan soturin kanssa ja aiheutettuaan uuden metelin saa varaton tulokas kuninkaan omasta kädestä palkkiokseen kukkarollisen kultaa. Portos hankkii hänelle palvelijaksi järkevän pikardialaisen Planchetin. Neljän ystävyksen yhteisissä hommissa tullaan pian tuntemaan noiden kolmen muunkin lakeijat. Portoksella on saattolaisenaan pyylevä ja hiukan arkaluonteinen Mousqueton, umpimielisellä Atoksella tavattomaan vaiteliaisuuteen kasvatettu ja enimmäkseen merkeillä puhuva, sokeasti totteleva Grimaud, ja Aramiilla lakealuontoinen, hyvällä ruokahalulla varustettu ja herransa mukaisesti kirkon palvelukseen ikävöitsevä Bazin, joka käyttää joutohetkensä hartauskirjojen lueskeluun, mutta on tarpeen mukaan mykkä, sokea, kuuro ja kuuliainen, niinkuin tuollaisen kaksoisolennon palvelijan pitääkin. Jonkun ajan kuluttua hyväksytään nuori gascognelainen ritari Desessartsin kaartilaiskomppaniaan. Mutta kaikkiakin

kumppanuksia häytyttelee alituinen rahapula, vaikka kukin käyttää kaikki mahdolliset keinot yhteisenä pidetyn kassan uudisteluun.

Englannin kuninkaan Kaarlo I: n kaikkivaltias suosikki, Buckinghamin herttua George Villiers, on rakastunut Ranskan kuningattareen, Itävallan Annaan. Toivottoman tunteensa kannustamana on uskalikko rohjennut väärennetyn kirjelmän perusteella saapua vihollismaahan tapaamaan kuningatarta, siis asialle, joka muutenkin on tietysti tuiki vaarallinen yritys. Kardinaali se on juonen virittänyt kilpailijalleen ja pitää lukemattomien palkattujen vakoojiensa avulla silmällä hanketta; hänen vaikutusvallalleen on tärkeätä saada kuningatar epäillyksi puolisonsa silmissä ja siepatuksi herttua valtoihinsa. Kardinaalin ensimmäisenä keinona on ottaa kuningattaren käyttämä välittäjä, sievä rouva Bonacieux vangiksi, jotta hänen katoamisensa tarvelisi herttuan turvallisuudeksi noudatettuja varokeinot. Rouvan arvoisa puoliso on yksinkertainen, keski-ikäinen porvari, jonka talossa d'Artagnan asuu. Rouvalla on ollut tapana tuolloin tällöin pistäytyä hovista tervehtimässä miestänsä, ja joutuessaan ymmälle aviokumppaninsa hukkaantumisesta pyytää talonisäntä neuvokkaan vuokralaisensa apua. Kunnan porvari aavistelee valtiollista juonta ja epäilee miestä, jonka on nähnyt väijyvän vaimoansa. Tuntomerkeistä huomaa gascognelainen tuon miehen samaksi, joka toimitti hänet ikävään seikkailuun Meungissa. Kerran jälkeensä on hän nähnyt tämän tuntemattoman kadulla ja hyökännyt hänen peräänsä,

mutta haipunut jäljiltä. Hän innostuu selvittelemään juttua, tietäen toimivansa vihamiestään ja kardinaalia vastaan. Onhan varakkaalta porvarilta sitäpaitsi saatavissa rahoja homman tarpeisiin.

Gascognelainen ottaa luonnollisesti kolme kumppaniansa avukseen, mutta hänen älykkyytensä se etupäässä tekee tyhjiksi kardinaalin juonet. Rouva de Bonacieux, johon d'Artagnan ensi näkemällä tulisesti rakastuu, pääsee saattamaan valepukuisen Buckinghamin herttuan kuningattaren luo Louvreen. Uskalikko on kyllä saanut tietää, että kuningattaren nimessä lähetetty sanoma on vihollisen ansa, mutta Englantiin palaamatta on hän käyttänyt hyväkseen tilannetta ja antanut vakuuttaa Itävallan Annalle, että hän ei matkusta pois ennenkuin on saanut tavata sydämensä valtiattaren. Kuningatar ei olisi nainen, jos hän ei helyyisi näin uljaasta ja hartaasta rakkaudesta ja laskisi henkensä kanssa leikittelijää monien kieltojen jälkeen puheilleen, vakavasti kehoittaakseen häntä kiireimmiten lähtemään matkalle. Hallitsijatar on silloin kauneutensa häikäisevimmissä kukkeudessa, herttua miehuutensa komeimmassa loistossa; he ovat aikaisemmin kolmasti tavanneet toisensa, ja englantilaisen ritarillinen kiihko on ehdottomasti jonkun verran tehonnut hänen sydämensä kiehtojattareen. Tuntien väkisinkin viehättyvänsä rakastamaan tätä uljasta ritaria suostuu kuningatar tämän pyynnöstä antamaan hänelle muistoesineen, valiten siksi pienen ruusupuuisen lippaan, jossa on kuninkaan hänelle vastikään lahjoittamat kaksitoista koristetimanttia.

Kardinaali saa kohtauksesta seikkaperäisen selvityksen kätyriltään kreivi de Rochefortilta – d'Artagnanin meungilaiselta kiistakumppanilta, – joka on käyttänyt vakoojana erästä hovinaista. On liian myöhä yrittää ottaa Buckinghamin herttua enää kiinni; mutta kardinaali saa ensiksikin Bonacieuxin suostutelluksi vakoilemaan omaa puolisoansa, voidakseen edelleen paremmin pitää kuningatarta silmällä, ja toisekseen hän lähettää myladylle Lontooseen määräyksen mennä ensimmäisiin hovitanssiaisiiin ja salavihkaa lähestyen leikata kaksi noista timanteista, jotka Buckinghamin herttua epäilemättä kiinnittää ihokkaaseensa.

Kardinaali herättää kuninkaan luulevaisuutta kuningatarta kohtaan, huomauttaen Buckinghamin herttuan oleskelleen Pariisissa viisi päivää, rohkenematta kuitenkaan paljastaa, missä määrin hän on vakoillut kuningatarta. Mutta hän keksii ovelan keinon, esittäen kuninkaalle, että tämä järjestäisi kuningattaren mieliksi suuret tanssiaiset ja vaatisi tätä niissä käyttämään noita timantteja. Aavistaen kardinaalilla olevan jotakin erityistä mielessä, suostuu kuningas levottomasti. Myladyelta tulee kardinaalille kirje salajuonen onnistumisesta, mutta hän tarvitsee rahaa, tullakseen Lontoosta tuomaan noita kahta sieppaamaansa timanttia. Kardinaali lähettää varat, laskee tarkoin, milloin mylady kerkiää Pariisiin, ja neuvoa sitten kuninkaalle, miksi päiväksi nuo päätetyt tanssiaiset lopullisesti sovitetaan. Nyt vasta saa kuningatar puolisoltaan vaatimuksen, että hänen on niissä käytettävä timanttikoristeitansa. Onneton

kuningatar luulee kaiken olevan hukassa; hänen kauhistuksensa herättää Ludvig XIII: ssa mitä mustimpia aavistuksia. Onneksi Anna tulee keskustelun lopulla huomanneeksi, että koko hanke onkin kardinaalin järjestämä; kuningas ei siis vielä tiedäkään asian oikeata laitaa, mutta julma kardinaali on saanut kuningattaren valtoihinsa, aikoinaan turhaan yritettyään lähestyä häntä rakastajana.

Kuningatar tietää, että joku hänen hovinaisistaan on kavaltanut hänet, ja että häntä vartioidaan tarkoin. Huomaten hänen epätoivonsa tarjoutuu rouva Bonacieux auttajaksi. Hän arvaa kuningattaren salaisuuden ja kehoittaa tätä lähettämään jonkun perimään pois timantteja Buckinghamin herttualta. Epäröiden suostuu toivoton kuningatar kirjoittamaan siitä lyhyen määräyksen, joka vääriin käsiin joutuneena tuhoaisi hänet kerrassaan. Rouva Bonacieux aikoo käyttää lähetiksi miestänsä, esittää hänelle jo matkustamista hyvin korkean henkilön puolesta Lontooseen runsasta korvausta vastaan, mutta huomaa viime hetkessä, että mies onkin kardinaalin viekoittelema puolelleen. Kuohuksissaan pidättyy rouva-parka ilmaisemasta enempiä, mutta kangaskauppias aavistelee jo kylliksi, ja asiaa teeskennellen rientää hän ilmoittamaan kuulemastansa Rochefortille. Rouva jää vielä huoneeseen tuskittelemaan, kun d'Artagnan katon läpi kuunneltuaan huutaa tätä avaamaan eteisen oven; gascognelainen on lattiaansa eräästä kohti ohentaneena saanut tarkatuksi, mitä isännän huoneessa juteltiin.

D'Artagnan pääsee sisälle, kertoo kuulleensa miehen

kehnouden ja tarjoutuu kuningattaren lähetiksi. Rouvan on pakko luottaa hänen kiihkeihin vakuutuksiinsa; matkakassaksi ojentaa hän nuorelle muskettisoturille rahamassin, jonka hänen arvoisa miehensä on vastikään tuonut palkintonaan kardinaalilta. Tämän omilla varoilla ruvetaan siis kukistamaan hänen juoniaan. Samassa näkyy Bonacieux saapuvan Rochefortin kanssa. Vaivoin pidättyy d'Artagnan hyökkäämästä vihollisensa kimppuun, mikä vaarantaisi kaiken, ja pari pujahtaa muskettisoturin huoneeseen. Siellä he kuulevat kardinaalin kätyriä keskustelun, josta selviää kuningattaren pelastamisen vaikeus.

Gascognelainen hankkii itselleen ja kolmelle kumppanilleen lomaa, katsoen parhaaksi ottaa nämä auttajikseen. Palvelijoihin lähtevät he liikkeelle, noudattaen mitä suurinta varovaisuutta, jossa yhteisen kylmäverisyyden lisäksi d'Artagnanin neuvokkuus tulee kovaan koetukseen. Chantillyn majatalossa saa muuan aatelismies Portoksen sekaannutetuksi kaksintaisteluun, jolloin muiden on viivyttelämättä jätettävä hänet jälkeensä; nähtävästi on riidanrakentaja luullut voimamiestä joukkueen johtajaksi. Beauvaisin tuolla puolen joutuvat matkalaiset rettelöön valepukuisten työmiesten kanssa; Mousqueton saa luodin istumalihaksiinsa ja putoaa ratsailta, haavoittunut Aramis on jätettävä palvelijan hoideltavaksi Crèvecoeurin. "Kultaisen liljan" majatalossa Amiensissa tahdotaan muu seurue vangita väärän rahan kauppaajina, Atos asettuu Grimaudin kanssa vastarintaan ja huutaa d'Artagnania rientämään eteenpäin.

Ihan lähellä Calaisin kaupunginporttia sortuu gascognelaiselta

ja hänen palvelijaltaan ratsu. He rientävät jalkaisin satamaan. Kardinaali on antanut käskyn, että kukaan ei saa lähteä maasta hänen erityisettä lupakirjattaan. D'Artagnan huomaa pölyttyneen aatelismiehen vaativan pikaista pääsyä lähtöhommissa olevaan laivaan juuri sellaisen lupakirjan perusteella. Se on kuitenkin tarkastutettava kuvernöörillä. Aatelismiehen rientäessä kuvernöörin luo ärsyttää gascognelainen matkalla hänet kaksintaisteluun, jättäen hänet virumaan verissään, ottaa häneltä kreivi de Wardesin nimeen laaditun lupakirjan, tarkastuttaa sen ja rientää laivaan hoitelemaan haavojaan, sen lähtiessä merelle juuri ennen kuin kanuunanlaukaus ilmaisee koko sataman suljetuksi.

Tulisella kiireellä matkustaa d'Artagnan Doverista Lontooseen. Buckinghamin herttua ihailee muskettisoturien uljuutta. Kiireimmiten etsii hän käsiinsä lippaan, mutta kauhistuu havaitessaan, että kaksi timanttia puuttuu. Ainoastaan kreivitär Winter, jonka kanssa hän on ollut epäsovussa ja joka jälleen lähenteli häntä äskeisissä hovitanssiaisissa, on voinut varastaa ne, ollen kardinaalin kätyri. Viiden vuorokauden kuluttua pidetään Pariisissa ne tanssiaiset, joissa kuningattaren olisi käytettävä timanttejaan. Herttua pidättää jalokivikauppiaansa hiomaan kaksi samanlaista timanttia valmiiksi kahdessa päivässä ja julistaa Englannin satamat sulkutilaan. Kreivitär – mylady – ei siten pääse lähtemään Pariisiin. Tämä katsotaan Ranskan ja Englannin välillä puhkeavan sodan merkiksi. Niin paljon voi herttua tehdä Itävallan Annan tähden; tämän pyynnöstä on

hän jo pidättynyt lähettämästä apua La Rochellen kapinallisille, piiritetyille hugenoteille.

Timanttien hiominen onnistuu oivallisesti. D'Artagnanin paluuta helpoittaa herttuan antama matkasuunnitelma, joka osoittaa herttualla olevan käytyreitä ranskalaisten ravintolaisäntäin keskuudessa. Matkan jouduttamiseksi saa hän tunnussanan avulla uudet ratsut upeine varustuksineen neljässä vaihtopaikassa. Hän päätyy onnellisesti perille, ja kuningatar suoriutuu voitollisesti kardinaalin ansasta. Suuri Richelieu on kohdannut mitä pahimman nolauksen, ja hän tietää, keiden ansiosta se on tapahtunut. Sellaiset miehet hänen pitäisi voittaa puolelleen! on hänen ajatuksenaan mieluummin kuin katkeran koston toimittaminen näille. D'Artagnan saa verhon takaa suudella liikutetun kuningattaren kättä, joka jättää hänelle kallisarvoisen sormuksen palkkioksi. Mutta vielä suurempana palkkiona on hänelle, että rouva Bonacieux myöntää hänelle kohtauksen.

Urkkiva aviopuoliso saa kuitenkin siitä vihiä ja toimittaa rouvan ryöstetyksi pois juuri ennen kuin d'Artagnan saapuu kohtauspaikalle. Lohduttomalle rakastajalle selviää ainoastaan, että ryöstö on tapahtunut Bonacieuxin toimesta ja "Meungin miehen" johdolla. Hänen asemansa on sitä tukalampi, kun hänen on viipymättä lähdeävä etsimään taipaleelle jääneitä kumppaneitaan.

Portos on haavoittunut kaksintaistelussaan, mutta hän ei kehtaa tunnustaa sitä, selittäen vain

kärsivänsä suonenvendyksestä ja elleen ravintolanisännän kustannuksella, luokseen tulleen Mousquetonin kanssa. Hänellä on kyllä rakastettunaan äveriään ja saidan pariisilaisen prokuraattorin vanhanpuoleinen rouva, mutta tältä ei heltinyt rahoja; Portos tietysti on ollut kirjoittelevinaan rahanpyyntöjään jollekulle ylhäiselle nuorelle kaunottarelle. Aramiilla on rakastettunaan kaunis, kevytmielinen rouva de Chevreuse, kuningattaren entisiä seuranaisia, joka on karkoitettu Toursiin, mutta käynyt sieltä viimeksi Buckinghamin herttuan matkaa järjestämässä Pariisissa; hänelle kirjoittelee Aramis ompelijatar Marie Michonin osoitteella, mutta ei ole pitkiin aikoihin kuullut hänestä mitään. Tästä on hän johtunut synkkämielisyys ja antautunut Crèvecoeurissa jumaluusopillisiin opintoihin, jotka d'Artagnan kuitenkin Bazinin suureksi mielipahaksi väleen keskeyttää tuomalla hänelle Aramiin pariisilaisesta asunnosta löytämänsä hieno tuoksuisen kirjeen.

Atos on palvelijansa kanssa kaiken aikaa pitänyt isäntänsä kellaria hallussaan, tehden sen viini- ja ruokavarastolle hirvittävää tuhoa, viranomaisien puuttumatta asiaan. D'Artagnanin tulo lopettaa rettelön. Suunnattomien juominkiensa tuottamassa sielullisessa ärtymystilassa tulee umpimielinen kreivi ystävälleen kertoneeksi elämänsä synkimmän muiston; hän on ollut naimisissa viehättävän kuusitoistavuotiaan kaunottaren kanssa ja äkkiä havainnut että tämän olkapäähän on pyövelin poltinora painanut liljan merkinosoitukseksi siitä, että rangaistu on joutunut kiinni

varkaudesta. Pettäjättären veljenä esiintynyt pappi on ollut hänen rakastajansa. Häpeästään ja rakkautensa katkerasta pettämisestä vimmastuneena on Atos raivopäissään hirttänyt vaimonsa metsään. Se karvastuttaa hänen elämäänsä ja saa aikaan, ettei hän milloinkaan puhu naisista, vaan on liiankin luontuva hakemaan unohdusta viinipikarista.

Muskettisoturit ovat piankin kaikki koolla Pariisissa, vaikka Buckinghamin herttuan lahjoittamat ratsut varustuksineen menetetään matkalla pelissä. Senvuoksi tulee kumppanuksille paha pula eteen, kun he kuulevat kuninkaan lähtevän sotaretkelle La Rochellea vastaan, joten heidän on kiireimmiten saatava kunnolliset ratsut ja muut varukset itselleen ja palvelijoilleen; d'Artagnan on armollisesti otettu nyt muskettiväkeen. Ylen vaikeasti ja kaikkea – tosin verrattain vähäistä – viekkauttaan käyttäen saa Portos prokuraattorinrouvalta heltiämään tarvitsemansa varat. Kesken omien tuumailujensa sattuu d'Artagnan näkemään myladyn, jonka hän vaistomaisesti aavistelee voivan tietää jotakin rouva Bonacieuxin yhä salaperäiseksi jääneestä katoamisesta, koska mylady Meungissa puhutteli miestä, joka on ollut onnettoman rouvan ryöstöön osallisena, d'Artagnan saa selvän myladyn asunnosta ja huomaa hänen alottavan kirjeenvaihtoa kreivi de Wardesin kanssa. Planchet pääsee nimittäin erehdyksestä myladyn kirjeen viejäksi, gascognelainen avaa sen ja jättää sen toimittamatta perille, sillä kilpailijaa ei hän nyt halua. D'Artagnan joutuu myladyn liikkeitä tähyillessään kaksintaisteluun kaunottaren langon,

englantilaisen loordi Winterin kanssa. Tästä jupakasta koituu sellainen kohta, että kaikki neljä muskettisoturia taistelevat neljää englantilaista aatelismiestä vastaan. Ranskalaiset voittavat loistavasti, d'Artagnan on loordi Winteria kohtaan niin jalomielinen, että heistä tulee ystävykset, ja loordi esittelee hänet kälylleen. Siten pääsee gascognelainen paremmin yrittämään ottaa selvää tästä salaperäisestä englannittaresta.

Gascognelaiseen rakastuu myladyn herttainen kamarineitonen Kitty, joutuen mitä vastahakoisimpiin tehtäviin, välittämään d'Artagnanin juonia hänen emäntäänsä vastaan, vieläpä yöllisen lemmenkohtauksenkin, jossa mylady luulee armastelevansa de Wardesia. Näin katalaan vehkeeseen on d'Artagnanin houkutellut se seikka, että mylady on tuntenut hänet Rochefortin vastustajaksi ja alkanut juonitella hänelle kosta, kuten Kittyn puheista selviää, samalla kun gascognelainen on tuntenut myladyn kauneuden väkisinkin hullaannuttavaksi. Lisäksi kuulee d'Artagnan, että myladylla tosiaan on vaikutusta viehkeän rouva Bonacieuxin tuntemattomiin vaiheisiin.

Petollisessa lemmenkohtauksessa on d'Artagnan saanut myladyta sormuksen, jonka Atos näkee kumppanillaan ja on tuntevinaan omakseen. Se herättää hänessä pahoja aavistuksia, hän varoittaa ystäväänsä antautumasta enempiin tekemisiin englannittaren kanssa. Mylady kysyy uutta lemmenkohtausta; Kittyn välityksellä saaden hänen kirjelmänsä vastaa d'Artagnan de Wardesin nimessä mitä loukkaavimmin. Julmaluontoinen

kaunotar alkaa heti houkutella gascognelaista surmaamaan de Wardesin; tämä on suostuvinaan lemmenkohtauksen hinnasta, ja ilmaisee sen lopulla ilkeän voitollisesti koko petöksensä. Hurjistunut mylady yrittää tikarilla surmata petturin, rynnistyksessä repeää hänen liinavaatteensa hartioilta ja – pyövelin polttama lilja tule näkyviin olkapäästä! Tämän salaisuutensa paljastuessa raivoaa mylady kuin villipeto, ja järkyttynä pakenee d'Artagnan, tietäen saavansa odottaa hirveitä kostonhankkeita. Onhan mylady joutunut vielä kardinaalin epäsuosioon timanttihommansa raukeamisen tähden, ja katkeroittaa myladya sekin, että d'Artagnan ei ole kaksintaistelussaan surmannut loordi Winteria, jonka mylady tahtoi periä, jäätyänsä nuoremman veljen leskeksi, pikku poika sen liiton hedelmänä. Tästä kaikesta gascognelainen on saanut tiedon Kittyltä, jonka hän on sallinut antautua itselleen, ensin seurusteltuaan tyttöparan kanssa vain rouva Bonacieuxin katoamista urkkiakseen.

Kitty karkaa d'Artagnanin mukana ja lähetetään rouva de Chevreusen kamarineidoksi Toursiin; rouva on Aramiille lahjoittanut varat uusiin varuksiin. D'Artagnan kertoo kamalan havaintonsa Atokselle, tuntomerkit osoittavat englannittareksi tekeytyneen myladyin jokseenkin varmasti samaksi ranskattareksi, jonka Atos on luullut surmanneensa. Molemmat miehet tietävät nyt saavansa pelätä pahinta hänen taholtaan, sillä gascognelaisen seurassa voi Atoskin tulla ilmi. Onneksi on lähtö La Rochellen piiritykseen juuri käsillä.

Myladyn antama sormus myydään, rahat tasataan, ja Atos ja d'Artagnan saavat varustuksensa kuntoon.

Mylady on luonnollisesti heti vaatinut apua kostoonsa kardinaalilta. Ennen kumppanusten lähtöä La Rochelleen kutsuu Richelieu d'Artagnanin luoksensa. Epäröiden lähtee tämä, ystäviensä pitäessä vartiota ulkopuolella. Kardinaali ilmaisee tietävänsä toverusten kaikki hommat ja säästäneensä veikkosia sen johdosta, että he ovat osoittaneet niin suurta urheutta, keinokkuutta ja uskollisuutta asialleen, että hänen tekee mieli saada heidät puolelleen. Hän tarjoaa d'Artagnanille loistavaa uraa; tämä kieltäytyy kierrellen, sanoen tahtovansa ensin vielä kunnostautua La Rochellessa, jonne kardinaalikin on tulossa ottamaan osaa piirityksen johtamiseen. Kardinaali varoittaa häntä joutumasta epäsuosiionsa ja lupaa palata asiaan piirityksen päätyttyä.

La Rochellen luona muskettisoturit herättävät suurta huomiota uskaliaisuudellaan. Kaksi myladyn palkkaamaa salamurhaajaa tekee onnistumattoman yrityksen d'Artagnania vastaan. Gascognelaiselle tarkoitettu myrkytetty viini niinikään tuottaa tuhon syrjäiselle henkilölle. Muskettisoturit tutustuvat nyt kaikki lähemmin siihen seikkaan, että kamala kostonhenki vaanii heidän ryhmäänsä. Sattumalta joutuu kolme vanhempaa heistä kardinaalin saattolaisiksi, tämän mennessä kohtaamaan myladya; Buckinghamin herttua on ryhtynyt avustamaan piiritettyjä, ja kardinaali palkkaa myladyn hankkimaan Englannissa salamurhaajan vihollistansa vastaan. Savutorven

läpi kuulevat muskettisoturit keskustelun. Atos tuntee äänestä myladyn varmasti vaimokseen. Mylady tinkii itselleen oikeuden saada kostaa d'Artagnanille ja saa kardinaalilta avoimen valtakirjan, joka oikeuttaa sen näyttäjän pääsemään vapaaksi teosta, jonka hän tulee suorittaneeksi "valtion hyväksi."

Atos osuttautuu sitten kahden kesken myladyn kanssa ja kovistaa itselleen kamalassa kohtauksessa tuon valtuutuksen; ritarina ei hän voi toimia raivottaren suhteen muuta. Mylady ei uskalla ilmoittaa tapauksesta kardinaalille, peläten häpeällisen entisyytensä tulevan ilmi. Hän lähtee Englantiin. Saadaksean rauhassa neuvotella kaikki neljä kumppanusta lyövät vetoa siitä, että he syövät aamiaisensa Saint-Gervaisin vallinsarvella, jonka piiritetyt ovat tilapäisesti jättäneet tyhjilleen. Palvelijoista on ainoastaan Grimaud mukana, ja kylläpä hänen housunsa väkisinkin tutisevat, sillä vihollinen tekee hyökkäyksiä, jotka torjutaan mitä kylmäverisemmin. Välillä kumppanukset aterioitsevat ja neuvottelevat. Kuningattaren vuoksi on koetettava saada herttualle varoitus toimitetuksi. Aramis ottaa ilmoittaakseen "Marie Michonille", jotta tämä antaisi kuningattarelle tiedon, mikä vaara uhkaa hänen rakastajansa henkeä. Loordi Winterille, joka on palannut Lontooseen, päätetään kirjeellisesti kertoa hänen kälynsä entisyys, unohtamatta sitäkään Kittyn kautta ilmitullutta seikkaa, että mylady tavoittelee lankonsa henkeä, niinkuin hän arvattavasti on miehensäkin toimittanut päiviltä. Loordin on siis korjattava tuo vaarallinen naarastiikeri talteen. Bazin ja Planchet valitaan

sanansaattajiksi; matkakulut on kumpaisellekin hankittava siten, että d'Artagnan myy kuningattarelta saamansa sormuksen. Suunnattoman riemastuksen tervehtiminä muskettisoturit palaavat tulikasteestaan ja panevat päätöksensä täytäntöön.

Loordi Winter saa ajoissa tiedon, sillä myladyn laiva on viivästynyt matkalla. Havaitessaan, että mylady edellisen naimisensa takia ei ole ollut laillisessa avioliitossakaan hänen veljensä kanssa ja että ranskatar on katala pahantekijä, loordi lähettää vaununsa satamaan odottamaan myladya; tämä tuodaan hänen maalaislinnaansa ja pidätetään sinne vangiksi. Kamala nainen raivoaa aluksi kuin mieletön; hänen vartiotansa johtava nuori upseeri Felton osoittautuu horjumattomaksi hänen suloilleen, ollen kiihkeän uskonnollisen herätyksen saanut puritaani, ja moniaan päivän kuluttua aiotaan mylady lähettää rangaistussiirtolaan valtameren taa. Ja kuitenkin onnistuu tämän erinomaisen näyttelijän sitten uskottaa upseerille, Feltonille, että hänkin on vainottu protestantti, jonka Buckinghamin herttua on pannut kokemaan mitä törkeintä väkivaltaa, aikoen nyt lähettää hänet maanpakoon, päästäkseen eroon oman rikollisuutensa todistajasta. Hän yllyttää luutnantti Feltonin vimmastuksen katolilaista herttuaa vastaan pyhäksi isänmaalliseksi hurmiotilaksi, jossa hän päättää vapauttaa myladyn, surmata herttuan ja sitten paeta myladyn kanssa maasta.

Felton saa Winterilta toimekseen käydä noutamassa herttuan allekirjoituksen myladyn karkoituskäskyyn. Sitä ennen hän

järjestää pettäjäntärensä paon. Myladyn pitäisi odottaa purrella määrähetkeen asti Feltonia ja tämän viipyessä lähteä Ranskaan siinä vakaumuksessa, että uskonkiihkoinen luutnantti onkin joutunut vangiksi; mutta tosiaan suoritettuaan tekonsa huomaa Felton mielenkarvaudekseen purren katoavan ulapalle ennen määräaikaa, joten hänet on siis petetty. Felton on nimittäin tällävälin mennyt Buckinghamin luo, ja jos hän on epäröinyt verisessä aikeessaan, varmistuttaa hänet herttuan huolettomuus karkoituskäskyn vahvistamisessa, kun Felton uskoo sen koskevan naista, jolle herttua on tehnyt hirvittävää vääryyttä. Murhaajan tikari iskee herttuaan kuolettavan haavan, juuri kun loordi Winter ehtii paikalle. Samassa tulee myös Itävallan Annan varoittava sanoma. Liikutettuna kuulee kuoleva ylimys, mitä kuningatar kirjoittaa. Kuningatar rakastaa häntä. Herttuan pyynnöstä lähetetään kuningattarelle se lipas, jonka kuoleva on Louvressa saanut, ja kuningattaren kaksi kirjettä sekä tikari, joka on vienyt rakastajalta hengen.

Muskettisoturit kuulevat myladyn palanneen Ranskaan. D'Artagnan näkee Rochefortin, ja aavistelee jotakin pahaan olevan tekeillä noiden kahden juonittelijan kesken. Myladyn ensimmäisenä kostotoimena on tavoittaa käsiinsä rouva Bonacieux, joka on eräässä luostarissa; hän tietää d'Artagnanin olleen pääsyyllisenä viime kärsimyksiinsäkin ja tahtoo siepata haltuunsa Rochefortin avulla nuoren naisen, jota tietää gascognelaisen rakastavan ja joka on pakenemalla saanut kardinaalin kätyreiltä tuon turvapaikan. Jäljille joutuneina

pääsevät muskettisoturit vehkeilijäin kintereille myladyn juuri tultua luostariin. Kiireissään myrkyttää mylady herttaisen rouvan, joka kuolee myöhästyneen rakastajansa syliin.

On selvää, että tuollaisen hirmuhengen ei ole enää sallittava elää. Kostonhankkeissa on myöskin loordi Winter saapunut paikalle lähteneenä Englannista ajamaan murhaajatarta takaa. – Kaikki viisi vannovat hellittämättömän tuomion. Mylady tavoitetaan; Atos pakottaa sillä kardinaalin valtakirjalla, jonka on ottanut myladyilta, Béthunen pyövelin mukaansa teloittamaan rikollista. Pyöveli tuntee hänet veljensä tuhoojaksi – sen papin, joka on ollut myladyn mukana silloin kun Atos on häneen tutustunut. Itse on hän polttanut varkaan leiman rikolliseen naiseen ja saanut hänen tähtensä istua pitkät ajat vankilassa.

Tällaisessa seurassa eivät mitkään myladyn keinot auta. Keskiyön hetkenä katkaisee pyöveli häneltä miekalla kaulan Lys-virran rannalla. Matkalla La Rochelleen kohtaa d'Artagnan meungilaisen kiistakumppaninsa ja paljastaa heti miekkansa, mutta tämä esittelee itsensä de Rochefortina ja näyttää hänelle kardinaalin vangitsemiskäskyn. Gascognelainen tuodaan kardinaalin eteen. Kardinaali syyttää häntä sekaantumisesta valtiosalaisuuksiin myladyn kantelun perusteella, d'Artagnan rohkeasti paljastaa myladyn kaiken kataluuden ja kertoo tätä kohdanneen tuomion. Kardinaali huomaa oikeastaan päässeensä eroon kovin vaarallisesta kätyristä; hän huomauttaa jättävänsä asian oikeudellisesti tutkittavaksi, jolloin d'Artagnan vastaa, että hänelle on täydellinen anteeksianto kardinaalilta, vaikka hän

luovuttaa sen takaisin. Ja ihmeekseen saa Richelieu käteensä sen avoimen valtakirjan, jonka hän on antanut myladylle. Nuoren miehen sankaruus ja ritarillisuus tuottaakin hänelle muskettiluutnantin arvon; tuollaisia miehiä tahtoo kardinaali vieläkin koettaa suostutella puolelleen.

Loppulauselmassa huomautetaan, että Rochefort ja d'Artagnan La Rochellen antautumisen jälkeen olivat kolmasti kaksintaistelussa kardinaalin yritettyä lepyttää heitä ystävyksiksi. Joka kerta haavoittui Rochefort, mutta sitten he jo tekivätkin täydellisen aselevon. Planchetista teki Rochefort kaartinkersantin. Portos nai prokuraattorinlesken ja sai 800,000 livreä tämän mukana, eroten sotapalveluksesta. Aramis siirtyi kuin siirtyikin hengelliseen säätyyn. Atos muutti jollekulle perintötilalleen, palveltuansa vielä kolmisen vuotta d'Artagnanin päällikkyyden alaisena. Bonacieux muistutteli kardinaalille varomattomasti palveluksistaan ja pyysi jotakin korvausta. Hänen ylhäisyytensä vakuutti, että hänestä kyllä pidetään huolta ja kun Bonacieux lähti hyvillä mielin Louvreen, ei häntä sen koommin kuulunutkaan takaisin. Arveltiin viisaan ja jalomielisen Richelieun toimittaneen hänet valtion täysihoitoon johonkin kuninkaalliseen säilöpaikkaan.

Suomentaja.

ENSIMMÄINEN LUKU

Richelieun haamu

Eräässä Kardinaalipalatsin huoneessa, jonka jo tunnemme,¹ istui päätänsä molempiin käsiin nojaten mies paperien ja kirjojen peittämän pöydän ääressä, jonka kulmat olivat kullattua hopeaa.

Hänen takanaan oli iso liesi, jonka loimuavasta tulennoksesta kekäleet murenivat alas leveän, kullatun ristikon välitse. Takkavalkean hohde kirkasti takaa mietiskelijän upeata pukua, jota edestä valaisivat haaraisen kynttiläjalan vahaliekit.

Kun näki pitkän punaisen levätin ja kalliit kutoukset, kalpean ja harkinnasta painostuneen otsan, – kun tarkkasi tämän työhuoneen yksinäisyyttä ja odotushuoneiden hiljaisuutta, – kun kuuli vartiosoturién sántilliset askeleet eteisestä, olisi voinut luulla, että kardinaali de Richelieun haamu vielä oleili hänen huoneessaan.

Voi, todenperään olikin siinä vain sen suuren miehen haamu! Ranska heikontuneena, kuningasvalta vaipuneena, isoiset jälleen päässeinä voimakkaiksi ja rauhattomiksi, vihollinen edenneenä rajan yli, – kaikki todisti, että Richelieuta ei enää ollut olemassa.

Mutta vielä tuota kaikkea selkeämpiä osoituksia oli siinä, että punainen kauhtana ei kuulunut vanhalle kardinaalille: tämä eristyminen, joka pikemmin muistutti haamun kuin elollisen

¹ D'Artagnanin käynnistä Richelieun luona – kts. johdantoa.

olennon läsnäoloa, kuten jo huomautimme, – nämä hovilaisista tyhjentyneet käytävät, nämä kaartilaisten täyttämät pihat, ivallinen kohu, jota kokonaisen ministeriä vastaan liittoutuneen kaupungin myrsky kohotteli kadulta tunkeutumaan ikkunain läpi tähän huoneeseen, ja lopuksi etäinen, alituisen uudistuva kumu laukauksista, jotka onneksi ammuttiin tähtäyksettä ja tehotta ainoastaan varmistuttamaan kansankin aseellisuudesta kaartilaisia, sveitsiläisiä palkkasotureita, muskettimiehiä ja jalkaväkeä, näiden ympäröidessä Palais-Royalia, sillä itse Kardinaalipalatsikin oli vaihtanut nimensä kuninkaalliseksi.

Tämä Richelieun haamu oli Mazarin. Mutta Mazarin oli yksinäinen ja tunsu itsensä heikoksi. "Ulkomaalainen!" hän jupisi; "italialainen! Siinä niiden lentävä lauselma! Tällä sanalla he murhasivat, hirttivät ja repivät Concinin, ja jos antaisin niiden pitää peliään, niin ne murhaisivat, hirttäisivät ja repisivät minutkin, vaikken ole milloinkaan tehnyt niille muuta pahaa kuin hiukan verottanut niiden kukkaroa. Niitä älyttömiä! Ne eivät siis oivalla, että niiden todellinen vihollinen ei suinkaan ole tämä italialainen, joka puhuu kehnosti ranskaa, vaan paljoa enemmän se piiri, joka kykenee latelemaan niille mitä sukoilevinta mielistelyä puhtaimmalla ja sujuvimmalla pariisilaismurteella."

"Niin, niin", jatkoi ministeri ja kalpeilla huulilla näytti hänen viekas hymynsä tällä kertaa kummalliselta, "niin, napinanne sanoo minulle, että suosikkien kohtalo on täpärä; mutta jos tiedätte tämän, pitäisi teidän myös tietää, että minä en ole mikään tavallinen suosikki, minä! Essexin

kreivillä oli komea timanttisormus lahjana kuninkaalliselta rakastajattareltaan; minullapa on vain yksinkertainen sormus nimikirjaimineen ja päivämäärineen,² mutta tämä sormus on siunattu Palais-Royalin kappelissa, ja sentähden eivät ne saa muserretuksi minua, vaikka haluavat. Ne eivät huomaa, että kun yhtämittaa huutelevat: 'alas Mazarin!' panen minä heidät vuorotellen huikkailemaan: 'Eläköön herra de Beaufort! Eläköön prinssi! Eläköön parlamentti!' No, niin, herra de Beaufort on Vincennesin tyrmässä, prinssikin joutuu sinne aikanaan, ja parlamentti..."

Kardinaalin myhäily sai vihaisen ilmeen, jota ei olisi osannut odottaa hänen lempeiltä kasvonpiirteiltään.

"Niin, parlamentti ... saammehan nähdä, miten menettelemme parlamentin suhteen; meillä on Orleans ja Montargis. Oh, kylläpä kerkiän; mutta niiden, jotka ovat aloittaneet huutamalla alas Mazarinia, pitää lopettaa huutamalla alas kaikkia näitä, kutakin vuorostaan. Richelieu, jota he vihasivat hänen elinaikansa, lakkaamatta puhuakseen hänestä kuoleman jälkeen, on sortunut syvemmälle kuin minä, sillä hänet karkoitettiin moneen kertaan, ja vielä useammin pelkäsi hän häätämistänsä. Minua ei kuningatar ikinä aja pois, ja jos näen pakolliseksi väistyä kansan tieltä, väistyy hän minun mukanani; jos pakenen, niin hänkin pakenee, ja mitähän kapinoitsijat sitten

² Tiedetään että Mazarin, joka ei ollut vastaanottanut avioliitolle esteellisiä papillisia säätyarvoja, oli vihitty Itävallan Annan kanssa. (Katso Laporten ja pfälzilaisprinsessin muistelmia). – *Tekijä*.

tehnevät ilman kuningatartansa ja kuningastaan. Voi, jospa vain en olisi ulkomaalainen, jospa olisin ranskalainen, jospa olisin aatelismies!"

Ja hän vaipui jälleen mietteisiinsä.

Hänen asemansa oli tosiaan pulmallinen, ja nyt kulunut päivä oli tehnyt sen vielä sekavammaksi. Halvan ahneutensa alituisen yllyttämänä rasitti Mazarin kansaa veroilla; kansalla oli enää pelkkä henki jäljellä, kuten yliasianajaja Talon lausui, ja sekin vain syystä, että sitä ei voitu myydä huutokaupalla. Sille yritettiin saada kärsivällisyyttä sotaisilla voiton huhuilla, mutta se huomasi, että laakerit eivät olleet ruokaa, josta saattoi elää.³ Kansa oli siis jo aikaa sitten alkanut nurkua.

Mutta siinä ei ollut vielä kaikki, sillä kun ainoastaan kansa napisee, ei sen ääni kuulu hoviin, koska tämän eroittavat siitä porvarit ja aatelisto. Mazarin oli varomattomasti ärsyttänyt virkamiehetkin vastaansa. Hän oli myynyt kaksitoista anomusasiain sihteerin valtakirjaa; mutta kun nämä virkamiehet maksoivat paikoistaan hyvin kalliisti ja noiden kahdentoista uuden kilpaveikon lisääminen vähensi paikkojen arvoa, olivat entiset tulleet koolle, evankeliumin nimessä vannoneet, että he eivät suvaitse tätä lisäystä, vaan vastustavat kaikkia hovin vainoamisia, ja luvanneet toisilleen, että jos joku heistä tämän niskuroimisen takia menettää paikkansa, suorittavat toiset yhteisesti sen rahaerän, minkä hän on siitä maksanut.

Seuraava oli tapahtunut näiltä kahdelta taholta.

³ Rouva de Mottevillen muistelmat. – *Tekijä.*

Tammikuun 7 p: nä oli seitsemän-, kahdeksansataa Pariisin kauppiasta kokoontunut ja liittoutunut uutta veroa vastaan, joka tahdottiin säätää talonomistajille, ja heidän puolestaan oli kymmenen edustajaa saanut toimekseen puhua Orleansin herttuan kanssa, joka vanhaan tapaansa tavoitteli kansanomaisuutta. Herttua oli ottanut heidät vastaan, ja he olivat hänelle selittäneet päättäneensä olla kerrassaan suorittamatta tätä uutta veroa, vaikkapa heidän pitäisi ase kädessä puolustautua kuninkaan väeltä, tämän tullessa sitä perimään. Orleansin herttua oli kuunnellut heitä hyvin kohteliaasti, antanut heille toiveita jostakin korjauksesta, luvannut puhua kuningattarelle ja selviytynyt heistä ruhtinaitten tavallisin sanoin: "Saammehan nähdä."

Yhdeksäntenä olivat anomusasiain sihteerit puolestaan saapuneet kardinaalin luo, ja toisten puhemies oli käyttänyt niin rohkeata ja lujaa kieltä, että kardinaali oli joutunut ihan ihmeisiinsä; hänkin oli hyvästellyt heidät samoin sanoin kuin Orleansin herttua: "Saammehan nähdä."

Näkemistä varten oli kutsuttu koolle neuvosto ja lähetetty hakemaan raha-asiain ylivalvojaa d'Émeryä.

Tätä d'Émeryä vihasi kansa katkerasti, ensiksikin koska hän oli raha-asiain ylivalvoja ja siinä asemassa ehdottomasti täytyy olla vihattu, ja toisekseen syystä, että – meidän on se myönnettävä – hän tosiaankin ansaitsi yrmeyttä.

Hän oli lyonilaisen pankkiirin poika, nimeltään Particelli, mutta oli vararikon tehtyään hienostunut d'Émeryksi. Kardinaali

Richelieu oli hänessä keksinyt etevän valtiotaloudellisen kykymiehen ja esitellyt hänet herra d'Émeryna kuningas Ludvig XIII: lle; tahtoen ylentää suosikkinsa raha-asiain valvojaksi, lausui hän tästä hyvin suotuisia sanoja.

"Mainiota!" vastasi kuningas; "olenpa hyvilläni siitä, että ehdotatte herra d'Émerya tähän toimeen, joka vaatii kunnan miestä. Minulle oli sanottu, että kannatitte sitä Particellin lurjasta, ja pelkäsin teidän pakottavan minut ottamaan hänet."

"Teidän majesteettinne saa olla huoletta", vakuutti kardinaali.
"Se

Particelli, josta puhutte, on hirtetty."

"Kas, sen parempi!" huudahti kuningas; "ei minua siis syyttää sanota

Ludvig Oikeamieliseksi."

Ja hän vahvisti nimikirjoituksellaan herra d'Émeryn valtakirjan.

Samasta d'Émerystä oli tullut raha-asiain ylivalvoja.

Hänet oli nyt toimitettu saapuville ministerin käskystä; hän oli rientänyt sinne ihan valjuna ja hirmustuneena sekä kertonut, että hänen poikansa oli samana päivänä ollut vähällä saada surman Parlamenttitorilla. Väkijoukko oli tavannut hänet ja soimannut häntä vaimonsa ylellisyydestä, tällä kun oli kokonaisen huonekerran seinät verhottu punaisella kultatupsuisella sametilla. Rouvan isä oli Nicolas Le Camus, valtiosihteerin v: sta 1617, joka oli tullut Pariisiin 20 livreä⁴

⁴ Livre vastaa markkaa, pistole kymmentä. – Suom.

taskussaan ja äskettäin jakanut yhdeksän miljoonaa lapsilleen, vaikka pidätti itselleen vuotuiset neljänkymmentuhannen livren korot.

D'Émeryn poika oli oltu likistä kuoliaaksi, kun joukosta oli muuan ehdottanut, että häntä puserrettaisiin kunnes hänestä heltiäisi kaikki nielemänsä kulta. Neuvosto ei ollut ratkaissut mitään sinä päivänä, kun tapaus oli liiaksi järkyttänyt ylivalvojaa, hänen kyetäkseen ajattelemaan selkeästi.

Seuraavana päivänä taasen oli katuyleisö hätyyttänyt ensimmäistä presidenttiä Mathieu Moléta, joka kardinaali de Retzin mukaan oli kaikkien näiden tapausten vilinässä yhtä miehuullinen kuin Beaufortin herttua ja Condén prinssi, Ranskan urheimmaksi pariaksi ylistetyt miehet. Väki uhkasi kostaa hänelle ne kärsimykset, joihin kansa tahdottiin alistaa; mutta ensimmäinen presidentti vastasi tyynenä kuten tavallista, ilman säikkyä tai ihmetystä, että jos rauhanhäiritsijät eivät totelleet kuninkaan tahtoa, toimittaisi hän hirsipuita pystytetyksi toreille ja ripustuttaisi uppiniskaisimmat. Tähän sanoivat ahdistajat, että heidän teki mielensäkin nähdä valmiina hirsipuita, jotta näitä voitaisiin sitten käyttää niille rikollisille tuomareille, jotka ostivat hovisuosiota kansan sorrolla.

Ei siinä vielä kylliksi. Kun kuningatar oli 11 p: nä lähtenyt Notre-Damen tuomiokirkkoon kuuntelemaan messua, kuten hänen säännöllisenä tapanaan oli joka lauantai, oli häntä saatellut hyvinkin kaksisataa naista kirkuen ja pyydellen oikeutta. Heillä ei kuitenkaan ollut mitään pahaa mielessä; he

tahtoivat ainoastaan heittäytyä polvilleen kuningattaren eteen, herättääkseen hänen sääliänsä. Mutta vartio esti häiritsijät, ja ylpeänä ja ylväänä pitkitti kuningatar kulkuansa heidän huutojaan kuuntelematta.

Iltapäivällä oli neuvosto jälleen kokoontunut, ja silloin oli päätetty yrittää pitää voimassa kuninkaan arvovaltaa. Sen johdosta kutsuttiin parlamentti koolle seuraavaksi päiväksi, kahdenneksitoista. Tämän päivän illasta alotamme uuden kertomuksemme. Kuningas, joka oli silloin kymmenen vuoden vanha ja vastikään päässyt rokosta, oli käyttänyt verukkeena, että hän tahtoi Notre-Damessa lausua Kaitselmukselle kiitoksensa tervehtymisestään, ja koonnut kaartilaisensa, sveitsiläisensä ja muskettisoturinsa. Ne hän oli asettanut Palais-Royalin ympärille, laiturille ja Pont-Neufille sekä messun jälkeen lähtenyt parlamenttiin, missä hän hetkellisesti järjestetyssä istunnossa ei ainoastaan ollut vahvistanut edellisiä määräyksiään, vaan myöskin julkaissut viisi tai kuusi uutta, toinen toistaan turmiollisempia, kuten kardinaali de Retz sanoo. Tämän johdosta olikin, ensimmäinen presidentti, jonka mainitsimme edellisinä päivinä olleen hovin puolella, nyt rohkeasti esiintynyt tuollaista tapaa vastaan, että kuningas tuotiin Parlamenttitaloon yllättämään ja loukkaamaan äänestysvapautta.

Mutta kiihkeimmin vastustivat uusia veromääräyksiä presidentti

Blancmesnil ja parlamenttineuvos Broussel.

Näiden asetusten tultua julkaistuiksi lähti kuningas taas

Palais-Royaliin. Suuri väenpaljous näyttäysi hänen tiellään, mutta kun tiedettiin hänen tulevan parlamentista eikä oltu selvillä, oliko hän käynyt siellä antaakseen kansalle oikeutta vai yhätkö sortaakseen sitä, ei hänen taipaleellaan kuulunut ainoatakaan ilohuutoa onnittelemassa häntä paranemisestaan. Kaikkien kasvot olivat päin vastoin synkkiä ja levottomia, jotkut uhkaaviakin.

Kuninkaan palattuakin jäivät sotaväen osastot asemilleen; pelättiin mellakkaa kansan saadessa tietoonsa parlamentinistunnon tuloksen, – ja tosiaan oli huhu tuskin levinnyt, että kuningas räsitusten keventämisen sijasta oli niitä lisännyt, kun väkeä alkoi parveilla ryhmiksi, ja kuului voimakkaita huutoja: "Alas Mazarin! Eläköön Broussel! Eläköön Blancmesnil!" sillä kansa oli saanut tietää, että molemmat jälkimmäiset olivat puhuneet sen hyväksi, ja vaikka heidän kaunopuheisuutensa oli mennyt hukkaan, oltiin siitä kuitenkin kiitollisia.

Koetettiin hajoittaa väkiryhmiä ja vaientaa huutoja; mutta kuten sellaisissa tilanteissa usein tapahtuu, joukot kasvoivat ja huudot saivat kaksin verroin kantavuutta. Määräyksiä annettiin parhaillaan sekä henkivartiokaartille että sveitsiläissotureille, jotta ne eivät ainoastaan pitäisi puoliansa, vaan vielä lähettäisivät patrulleja Saint-Denisin ja Saint-Martinin kaduille, missä yleisö näytti tunkeilevan tiheimmässä ja kiihkeimmillään; juuri silloin ilmoitettiin palatsissa Pariisin pormestarin tulo.

Hänet tuotiin heti puheille; hän tuli ilmoittamaan, että jollei

kiireesti herjettäisi näistä vihamielisistä liikkeistä, olisi koko Pariisi kahden tunnin kuluttua aseissa.

Neuvoteltiin juuri, miten menetellä, kun kaartinluutnantti Comminges astui sisään revityin vaattein ja verisin kasvoin. Hänet nähdessään huudahti kuningatar kummastuksesta ja kysyi häneltä, mitä oli tekeillä.

Niinkuin pormestari oli äsken ennustanut, mielet olivat katkeroituneet ilmestymisestä. Katurahvas oli ottanut haltuunsa kaikki kirkonkellot ja alkanut kaiutella niitä. Comminges oli kuitenkin pysynyt lujana ja pidättänyt miehen, joka näytti olevan pääyllyttäjiä, varoitukseksi käskien hirttää hänet Trahoir-risteykseen.⁵ Sotamiehet olivat laahanneet hänet mukanaan, toteuttaakseen määräyksen; mutta hallien kohdalla oli heitä käyty ahdistelemaan kivillä ja piilukeihäillä. Kapinoitsija oli käyttänyt tätä hetkeä pujahtaakseen pakoon, päässyt Rue des Lombardsille ja syöksynyt taloon, jonka ovet oli heti lyöty murskaksi.

Tämä rajuus oli ollut tarpeeton, sillä rikollista ei saatu käsiin. Comminges oli jättänyt kadulle vartion ja palannut muun joukkonsa kanssa Palais-Royaliin, kertoakseen kuningattarelle, mitä oli tapahtunut. Pitkin matkaa oli häntä saateltu huudoin ja uhkauksin, useat sotamiehet olivat saaneet vammoja peitsistä ja pertuskoista, ja hänen omaan silmäkulmaansa oli osunut kivi.

Commingesin kertomus vahvisti pormestarin ilmoitusta. Ei voitu vastustaa vakavaa kapinaa; kardinaali antoi levittää yleisön

⁵ Tavallisten rikollisten teloituspaikka. – *Suom.*

keskuuteen tietoa, että osastot oli ainoastaan juhlamenojen vuoksi asetettu laiturille ja Pont-Neufille ja että ne olivat vetäytymässä pois. Kello neljän tienoissa ehtoopäivällä ne koottiinkin kuninkaallisen palatsin lähetyville. Järjestettiin vartiopalvelus Barrière-des-Sergentsin katupuomin ääreen, toinen Quinze-Vingtsin luo, kolmas Saint-Kochin ampumavallin juurelle. Täytettiin pihat ja pohjakerrat sveitsiläisillä ja muskettisotureilla ja oltiin valmiina.

Sillä kannalla olivat asiat, kun johdimme lukijamme kardinaali Mazarinin työhuoneeseen, joka oli aikaisemmin kuulunut kardinaali Richelieuille. Tiedämme jo, millä mielellä Mazarin kuunteli kansan nurinaa, joka tunkeutui hänen korviinsa asti, ja kiväärinlaukausten jumua, joka kaikui hänen kamariinsa saakka.

Äkkiä kohotti hän päätänsä puolittain rypistetyin silmäkulmin niinkuin päätöksen tehneenä, katsahti tavattoman isoon seinäkelloon, joka juuri löi kuusi, otti pienen kullatun hopeaviheltimen, joka oli asetettu pöydälle käden ulottuviin, ja puhalsi siihen kahdesti.

Seinäverhon peittämä ovi avautui äänettömästi, mustaan puettu mies läheni hiljaa ja pysähtyi nojatuolin taakse.

"Bernouin", virkkoi kardinaali edes käännähtämättä, sillä kahdesti vihellettyään hän tiesi tulijan kamaripalvelijakseen, "mitkä muskettisoturit ovat vartiovuorolla?"

"Mustat muskettisoturit, monseigneur."

"Mikä komppania?"

"Trévillen komppania."

"Onko ketään komppanian upseeria etuhuoneessa?"

"Luutnantti d'Artagnan."

"Lienee kelpo mies?"

"Kyllä, monseigneur."

"Anna minulle muskettisoturin asu ja auta minua pukeutumaan."

Kamaripalvelija meni ulos yhtä hiljaa kuin oli tullutkin ja palasi hetkisen kuluttua tuoden pyydetyn vaatetuksen.

Vaiteliaana ja mietteissään alkoi nyt kardinaali riisua juhlasua, johon oli pukeutunut parlamentin istuntoa varten, ja vetää yllensä asetakkia, jota hän varhaisemmin Italiassa sotaretkillä oltuaan käytti jokseenkin luontevasti. Täysiin pukeisiin päästyään hän käski:

"Käy kutsumassa herra d'Artagnan."

Tällä kertaa meni kamaripalvelija ulos keskimmäisestä ovesta, mutta yhtä hiljaisena ja mykkänä kuin ennenkin. Olisi voinut luulla häntä varjoksi.

Yksikseen jäätyänsä katseli kardinaali itseään jotenkin tyytyväisenä kuvastimesta. Hän oli vielä nuori, tuskin neljäkymmenenkuuden ikäinen, sorearyhtinen, hiukan alle keskimitan; hänellä oli terve ja kaunis hipiä, tulinen katse, iso, mutta hyvin suhdittunut nenä, leveä ja majesteetillinen otsa, kastanjanruskea, hieman kihara tukka, parta hiuksia tummempi ja aina hyvin siistitty, joten hänen ulkomuotonsa sai erityistä komeutta. Hän sovitti nyt olalleen hankkiluksen,

silmäili hyväksyvästi käsiänsä, jotka olivat hyvin kauniit ja joista hän pitikin mitä suurinta huolta, heitti sitten luotansa isot hirvennahkakintaat, jotka oli jo ottanut univormuun kuuluvina, ja veti sensijaan käsiinsä silkkisormikkaat.

Samassa avautui ovi.

"Herra d'Artagnan", ilmoitti kamaripalvelija.

Upseeri astui sisälle.

Tulija oli kolmenkymmenenyhdeksän tai neljäkymmenen ikäinen, lyhytkasvuinen, mutta ryhdikäs, laiha, silmät eloiset ja kerkeät, parta tumma ja tukka harmahtava, kuten usein sattuu, kun ihminen on havainnut elämän joko liian hupaiseksi tai liian tukalaksi, ja olletikin kun hän on hyvin tummaverinen.

D'Artagnan eteni muutaman askeleen sisemmälle työhuoneeseen, jonka hän tunsu, kerran oltuaan siellä kardinaali de Richelieun aikana; ja kun hän ei tässä huoneessa nähnyt ketään parempaa kuin oman komppaniansa soturin, loi hän tähän silmäyksen, joka heti keksi puvun alta kardinaalin.

Hän seisahtui kunnioittavaan, mutta arvokkaaseen asentoon, kuten sopi säätyhenkilön, joka oli elämänsä varrella usein saanut seurustella ylhäisten herrain kanssa.

Kardinaali tähtäsi häneen enemmän terävän kuin syvällisen katseen, tarkasteli häntä huomaavasti ja sanoi tovin vaiti oltuaan:

"Te olette herra d'Artagnan?"

"Niin olen, monseigneur", vastasi upseeri.

Kardinaali silmäili vielä hetkisen tätä ymmärtäväistä päätä ja näitä kasvoja, joiden tavattoman herkkyyden olivat vuodet ja

kokemus tasaannuttaneet. Mutta d'Artagnan kesti tarkastuksen kuin mies, joka on ennen ollut paljoa läpäisevämpienkin katseitten tutkimana.

"Hyvä herra", virkkoi kardinaali, "te seuraatte minua, tai oikeammin minä teitä."

"Palvelukseksenne, monseigneur", vastasi d'Artagnan.

"Haluaisin itse katsastaa vartioita, jotka ympäröivät Palais-Royalin; luuletteko siitä olevan mitään vaaraa?"

"Vaaraako, monseigneur?" kysyi d'Artagnan hämmästyneenä, "ja mitä?"

"Sanotaan kansan olevan täydessä kapinassa."

"Kuninkaallisen muskettisoturin univormua pidetään suuressa kunniaassa, monseigneur, ja joka tapauksessa otan minä kolmen muun kanssa ajaakseni sata tuollaista tolvanaa pakosalle."

"Näitte tietenkin, miten kävi Commingesin."

"Herra de Comminges on henkivartiorykmentissä eikä muskettiväessä", vastasi d'Artagnan.

"Toisin sanoen", huomautti kardinaali hymyillen, "ovat muskettimiehet parempia satureita kuin kaartilaiset."

"Kukin pitää omaa univormuansa parempana, monseigneur."

"Paitsi minä, monsieur", virkkoi Mazarin hymyillen, "sillä te näette, että olen riisunut omani ja omaksunut teidän asunne."

"Hitto vieköön, monseigneur", vastasi d'Artagnan, "sepä on vaatimatonta. Minä puolestani voin sanoa, että jos minulla olisi teidän ylhäisyytenne asu, tyytyisin varmasti siihen ja tarpeen tullen sitoutuisin olemaan koskaan käyttämättä mitään muuta."

"Niin, mutta se ei kenties olisi oikein turvallinen, kun aikoo lähteä liikkeelle tänä iltana. Bernouin, hattuni!"

Kamaripalvelija toi leveälierisen univormuhatun. Kardinaali pani sen jokseenkin huolettomasti päähänsä ja sanoi d'Artagnaniin kääntyen:

"Onhan teillä satuloituja hevosia tallissa?"

"On, monseigneur."

"No, lähtekäämme."

"Montako miestä haluatte, monseigneur?"

"Sanoitte neljään mieheen ottavanne häätäksenne sata tolvanaa pakosalle; koska kenties voimme tavata kaksisataa, niin ottakaa kahdeksan."

"Kuten monseigneur haluaa."

"Minä seuraan teitä, tai mieluummin", muutti kardinaali, "ei, tätä kautta. Valaise tietä, Bernouin."

Kamaripalvelija otti kynttilän, kardinaali sieppasi pienen avaimen kirjoituspöydältään, ja avattuaan salaportaitten oven hän oli hetimiten Palais-Royalin pihalla.

TOINEN LUKU

Yöllinen kierros

Kymmentä minuuttia myöhemmin lähti pikku osasto Rue des Bons-Enfantsia pitkin, Teatteritalon taitse, jonka kardinaali de Richelieu oli rakennuttanut *Miramen*⁶ näyttelemiseksi ja jossa kardinaali Mazarin enemmän soitannon kuin kirjallisuuden rakastajana oli äskettäin toimittanut esitetyiksi Ranskan ensimmäiset oopperat.

Kaupunki oli kaikesta päättäen rajussa kuohumistilassa. Lukuisia väkijoukkoja kuljeskeli kaduilla, ja siitä huolimatta, mitä d'Artagnan oli heistä sanonut, pysähtelivät he silmäämään patrullin kulkua uhkaavan ivallisina. Se osoitti, että porvarit olivat täksi kertaa vaihtaneet tavallisen säveytensä sotaisempaan mielialaan. Tuolloin tällöin kuului hälisevää melua kauppahallien ympäristöllä sijaitsevista kortteleista. Kiväärinlaukauksia räiskyi Saint-Denis-kadulta päin, ja silloin tällöin moikui äkkiä – kenenkään tietämättä hälytyksen aihetta – joku kirkonkello, jonka oli kansan huumaannus pannut kajahtelemaan.

D'Artagnan pitkitti kulkuansa huolettomana kuin ainakin mies, johon mokoma joutavoiminen ei vähääkään tehonnut. Kun joku väkiryhmä piti kadun keskiväylää hallussaan, kannusti hän kuitenkin ratsuansa eteenpäin, huolimatta sanoa: "varokaa!" Ja

⁶ Richelieun sepittämä viisinäytöksinen murhenäytelmä. – *Suom.*

ikäänkuin joukko – kapinallinen tai ei – olisi tiennyt, kenen kanssa se oli tekemisissä, hajaantui se suomaan patrullille vapaan pääsyn. Kardinaali kadehti tätä tyyneyttä, jota hän piti vaaroihin tottumisesta johtuneena, mutta silti sai hän johtajakseen valitsemaansa upseeria kohtaan sitä lajia kunnioitusta, jota varovaisuuskin myöntää huolettomalle miehuudelle. Barrière des Sergentsia lähestyttäessä huusi etuvartija: "Ken siellä?" D'Artagnan vastasi kysytyään kardinaalilta tunnussanaa, joka oli Ludvig ja Rocroy, ja sai lähetä.

Tämän tervehdyksenvaihdon jälkeen kysyi d'Artagnan, eikö herra de Comminges ollut tämän vartion päällikkönä. Etuvartija viittasi silloin upseeriin, joka seisoj puhelemassa jonkun kanssa, pitäen kättänsä kumppanin ratsun kaulalla. Siinä olikin kaivattu.

"Siellä on herra de Comminges", ilmoitti d'Artagnan palatessaan kardinaalin luo.

Kardinaali ratsasti päin, d'Artagnanin hienotuntoisena pidättäessä hevosensa taammaksi; mutta nähdessään seisoskelevan upseerin ja tämän ratsukumppanin paljastavan päänsä peräti kunnioittavasti huomasi hän, että nämä olivat tunteneet hänen ylhäisyytensä.

"Oikein, Guitaut!" virkkoi kardinaali ratsumiehelle; "minä näen, että neljästäseitsemättä vuodestanne huolimatta olette yhäti yhtä valpas ja uskollinen. Mitä haastelette tälle nuorelle miehelle?"

"Monseigneur", vastasi Guitaut, "huomautin hänelle, että me elämme kummallisena aikana ja että tämä päivä suuresti

muistuttaa Liigan melskeitä, joista nuoruudessani kuulin paljon puhetta. Tiedättekö, ettei ollut kysymys vähemmästä kuin sulkujen rakentamisesta Saint-Denisiin ja Saint-Martinin kaduille?"

"No, mitä vastasi teille Comminges, hyvä Guitaut?"

"Monseigneur", tokaisi Comminges, "minä vastasin, että niiltä Liigan perustamiseen puuttui vain yhtä, mikä minusta tuntui ylen tärkeältä, nimittäin jotakuta Guisen herttuaa; eipä muuten samaa tempua kahdesti tehdäkään."

"Ei, mutta sen sijaan ne tekevät niin sanotun *fronden*", virkkoi Guitaut.

"Mitä se merkitsee?" kysyi Mazarin.

"Sen nimen ne antavat puolueellensa, monseigneur."

"Ja mistä sellainen nimitys johtuu?"

"Muutamia päiviä takaperin kuuluu parlamenttineuvos Bachaumont lausuneen Parlamenttitalossa, että kaikki kapinoitsijat muistuttivat koulupoikia, jotka lingoilla⁷ sinkauttelevat kiviä vallihautoihin, mutta hajaantuvat poliisiluutnantin nähdessään, kokoontuaksensa uudestaan hänen mentyään tiehensä. Silloin sieppasivat he sanan lennosta, kuten geusit⁸ Brysselissä, ja nimittäysivät frondelaisiksi. Tänään ja eilen oli kaikki frondelaista: leipä, hatut, hansikkaat, käsipuuhkat, viuhkat; ja hei, kuulkaahan!"

⁷ Ranskaksi *fronde*.

⁸ Geusit (*les gueux*, kerjäläiset) olivat kansanpuolueena Alankomaiden kärsiessä Espanjan herruuden sortoa. – Suom.

Samassa avautuikin muuan ikkuna, joku mies asettui sen ääreen ja alkoi laulaa:

"Nous fronde-tuuli nyt aamusella, jo kardinaali tais luimistella'. Nous fronde-tuuli nyt aamusella!"

"Sitä hävytöntä!" jupisi Guitaut.

"Monseigneur", ehdotti Comminges, joka vammansa takia on huonolla tuulella ja halusi saada kostaa ja maksaa kuhmustaan, "sallitteko minun lähettää tuolle veitikalle luodin, jottei hän toiste laulaisi niin väärin?"

Ja hän laski kätensä enon ratsun pistoolinhuotralle.

"Ei, ei!" huudahti Mazarin. "*Diavolo*, paras ystävä, te pilaisitte kaikki! Asiat käyvät päin vastoin ihan mainiosti. Minä tunnen ranskalaiset, niinkuin olisin ne itse luonut ensimmäisestä viimeiseen; kun he laulavat, maksavat he kyllä. Liigan aikoina, joista Guitaut juuri puhui, veisattiin ainoastaan messuja; kaikki kävikin hullusti. Tulkaa, Guitaut, käykäämme katsomassa, pidetäänkö Quinze-Vingtsin luona yhtä hyvää vartiota kuin Barrière-des-Sergentsin edustalla."

Hän heilautti Commingesille kättänsä hyvästiksi ja ratsasti takaisin d'Artagnanin luo, joka jälleen asettui pikku osaston etunenään, lähimpinä saattolaisinaan Guitaut ja kardinaali, muun joukon tullessa taampana.

"Se on totta", mutisi Comminges nähdessään kardinaalin poistuvan, "minä unohdin, että kun vain maksaa, on hän tyytyväinen."

Ratsastettiin taas Saint-Honoré-kadulle ja hajoitettiin yhäti

väkijoukkoja pois tieltä. Näissä ryhmissä puhuttiin yksinomaan tämänpäiväisistä määräyksistä. Sääliteltiin nuorta kuningasta, joka siten tietämättänsä toimitti kansaansa häviöön. Kaikki syy pantiin Mazarinin niskoille; puheltiin Orleansin herttuaan ja prinssiin vetoamisesta; ylisteltiin Blancmesnilia ja Brousselia.

D'Artagnan ratsasti näiden joukkojen keskellä niin huolettomana kuin olisivat sekä hän että hevonen olleet rautaa; Mazarin ja Guitaut pakisivat hyvin hiljaa; muskettisoturit, jotka olivat lopulta tunteneet kardinaalin, seurasivat äänettöminä.

Tultiin Saint-Thomas-du-Louvre-kadulle, jonka varrella Quinze-Vingtsin vartiopaikka sijaitti. Guitaut huusi nuorempaa upseeria, joka tuli tekemään ilmoitusta.

"No?" kysäisi Guitaut.

"Herra kapteeni", kertoi upseeri, "kaikki on kunnossa tällä puolella, jollei ehkä jotakin hommailla tuossa talossa."

Hän viittasi komeaan rakennukseen, jonka paikalle sittemmin rakennettiin Vaudeville-teatteri.

"Tuossa talossako?" sanoi Guitaut; "sehän on Hôtel de Rambouillet."

"Olkoon jos mikä", tuumasi upseeri, "mutta sen tiedän, että olen nähnyt useita epäilyttävän näköisiä henkilöitä menevän sinne."

"Pyh!" vähitteli Guitaut ja nauroi makeasti; "ne ovat pelkkiä runoilijoita."

"Hei, Guitaut", puuttui puheeseen Mazarin, "älkää puhuko noin halventavasti niistä herroista. Ette siis tiedä, että minäkin

olin runoilija nuorina päivinäni ja sepittelin säkeitä samaan laatuun kuin herra de Benserade."

"Te, monseigneur!"

"Niin, juuri minä. Tahdotteko, että lausuilen teille joitakuuta säkeitäni?"

"Se sopii, monseigneur; minä en ymmärrä italiankieltä."

"Ette, mutta ranskaa te ymmärrätte, niinhän, hyvä ja urhea Guitaut?" jatkoi Mazarin ystävällisesti laskien kätensä hänen olalleen; "ja toteutattehan minkä hyvänsä määräyksen saatte tällä kielellä?"

"Tietysti, monseigneur, kuten olen jo tehnyt, mikäli käsky tulee kuningattarelta."

"Niin", sanoi Mazarin puraisten huultansa, "minä tiedän, että te olette häneen täydellisesti kiintynyt."

"Olen nyt ollut runsaasti kaksikymmentä vuotta kapteenina hänen henkivartiiossaan."

"Eteenpäin, herra d'Artagnan!" virkkoi kardinaali, "kaikki on kunnossa tällä taholla."

D'Artagnan asettui jälleen joukkueen etummaisiksi hiiskumatta sanaakaan ja osoittaen sitä sokeata kuuliaisuutta, joka on vanhoille sotureille ominainen piirre.

Hän suuntasi kulun Saint-Rochin ampumavallille, jonka juurella kolmas vartiopaikka oli, ja ratsasti Richelieu- ja Villedot-katujen kautta. Tämä oli yksinäinen vartioasema, sillä se sijaitsi ihan lähellä kaupungin ulkomuuria, ja tienoo oli tällä puolella harvaan asuttua.

"Kenellä on täällä päällikkyys?" kysyi kardinaali.

"Villequierilla", vastasi Guitaut.

"Hitto!" tuumi Mazarin; "puhukaakin sitten yksinänne hänen kanssaan. Tiedättehän, että me olemme huonossa sovussa siitä saakka kuin saitte toimeksenne vangita Beaufortin herttuan; hän väitti, että sen kunnian olisi pitänyt tulla hänelle kuninkaan henkivartion kapteenina."

"Sen tiedän hyvin, ja olen sataankin kertaan hokenut hänelle, että hän oli väärässä; kuningas ei voinut antaa hänelle sitä käskyä, koska hallitsijamme siihen aikaan oli tuskin neljää vuotta täyttänyt."

"Niin kyllä, mutta minäpä olisin voinut antaa sen hänelle, Guitaut; mieluummin kuitenkin luovutin toimen teille."

Vastaamatta ratsasti Guitaut esille, ilmoittausi etuvartijalle ja pyysi saada puhutella herra de Villequieria.

Tämä tuli ulos.

"Kas tekö siinä, Guitaut?" ärisi hän tapansa mukaan huonotuulisesti, "mitä lempoa täältä haette?"

"Tulin kysymään teiltä, kuuluuko täällä päin mitään."

"Mitä sitten pitäisi kuulua? Hoilataan: 'Eläköön kuningas!' ja 'Alas Mazarin!' Siinä ei ole mitään uutta; sellaisiin huutoihin olemme jo jonkun aikaa olleet tottuneita."

"Ja te yhdytte niihin?" sanoi Guitaut nauraen.

"Niin, totta tosiaan, kyllä toisinaan tekee hyvin mieleni, ja minusta tuntuu, että he menettelevät aivan oikein. Lahjoittaisin mielelläni pois viiden vuoden palkan, jota minulle ei kuitenkaan

makseta, jos vain kuningas olisi viittä vuotta vanhempi."

"Niinkö? Mutta mitä sitten tapahtuisi, jos kuningas olisi viittä vuotta vanhempi?"

"Tulisi se muutos, että kuningas heti itsenäiseen ikään päästyänsä antaisi omin päin käskyjään, ja hausempi olisi totella Henrik neljännen pojanpoikaa kuin Pietro Mazarinin poikaa. Kuninkaan puolesta minä, hiisi viekөөn, antaisin ilomielin tappaa itseni, mutta jos kuolisin Mazarinin puolesta, kuten sisarenpojallenne oli vähällä käydä tänään, niin ei mikään paratiisi kykenisi minua siitä lohduttamaan, vaikka sielulleni tarjottaisiin kuinkakin autuas olosija."

"Hyvä, hyvä, herra de Villequier!" sanoi Mazarin. "Olkaa huoletta, minä mainitsen kiintymyksenne kuninkaalle."

Sitten hän kääntyi saattueeseen päin ja jatkoi: "Kas niin, hyvät herrat, kaikki on kunnossa; pyörtäkäämme nyt takaisin."

"Ahaa", virkkoi Villequier, "Mazarin oli siis täällä! Sen parempi. Olen kauan halunnut sanoa hänelle päin naamaa, mitä hänestä ajattelen. Te toimititte nyt minulle tilaisuuden, Guitaut, ja vaikka aikomuksenne ei kenties ollut minua kohtaan aivan kaunis, kiitän teitä siitä kuitenkin."

Hän käännähti pois ja meni jälleen vartiomajaan, viheltäen frondelaista säveltä.

Mazarin lähti paluumatkalle hyvin mieltäväisenä. Kaikki se, mitä hän oli vähin erin kuullut Commingesilta, Guitautilta ja Villequierilta, vahvisti hänen ajatustaan, että hänellä jonkun vakavan vaaran uhatessa oli ainoastaan kuningatar puolellaan;

ja kuningatarin oli niin usein hyljännyt ystäviensä, että hänen tukensa toisinaan tuntui ministeristä peräti epävarmalta ja epäiltävältä, kaikista hänen noudattamistaan varokeinoista huolimatta.

Koko tämän yöllisen retkeilyn ajan eli siis noin tunnin verran oli kardinaali Commingesia, Guitautia ja Villequieria tutkistellessaan koettanut saada selkoa eräästä muustakin miehestä. Tämä mies oli osoittautunut järkkymättömäksi kansan uhkaillessa, hän ei ollut hymyillyt Mazarinin leikkisyydelle eikä Mazariniin kohdistuneelle pilalle, ja hän näytti kardinaalista muihin ihmisiin verraten poikkeukselta, joka oli karaistunut nykypäivien tuottamiin tapauksiin, mutta olletikin tulevaisia selkkauksia kestävään.

D'Artagnanin nimi ei muuten ollutkaan hänelle aivan tuntematon, ja vaikka hän oli tullut Ranskaan vasta v. 1634 tai 1635, – siis seitsemän tai kahdeksan vuotta jälkeen niiden tapausten, joita olemme aikaisemmassa kertomuksessa kuvanneet, – tuntui kardinaalista kuitenkin siltä, että hän oli kuullut sennimistä miestä mainittavan kunnostautuneeksi miehuuden, kekseliäisyyden ja uskollisuuden esikuvana jossakin tilanteessa, jota hän ei kyennyt muistamaan.

Tämä aatos oli niin vallannut hänet, että hän päätti viipymättä ottaa siitä selon; mutta d'Artagnanista kaipaamiensa tietoja ei hän voinut pyytää tältä itseltään. Luutnantin virkkamista harvoista sanoista oli kardinaali havainnut hänen gascognelaisen syntyperänsä; mutta italialaiset ja gascognelaiset tuntevat

toisensa liian hyvin ja ovat liian suuresti toistensa kaltaisia, luottaakseen siihen, mitä he sanovat itsestään. Heidän tultuaan kuninkaallista palatsia ympäröivän puutarhan muurin juurelle kolkutti kardinaali pikku portille, joka sijaitsi jokseenkin samalla paikalla, missä Foy-kahvila nyt on, ja kiitettyään d'Artagnania ja käskettyään tämän odottaa Palais-Royalin pihalla hän viittasi Guitautia tulemaan mukaansa. He laskeusivat molemmin ratsailta, jättivät ohjaket lakeijalle, joka oli avannut portin, ja katosivat puutarhaan.

"Hyvä Guitaut", virkkoi kardinaali, nojautuen vanhan kaartilaiskapteenin käsivarteen, "sanoitte äsken, että tulette olleeksi jo kaksikymmentä vuotta kuningattaren palveluksessa."

"Niin, niille main", vastasi Guitaut.

"Ja minä olen huomannut, hyvä Guitaut", pitkitti kardinaali, "että teillä epäilemättömän miehuutenne ja kaikissa kokeissa kunnostautuvan uskollisuutenne ohella on ihmeteltävä muisti."

"Oletteko huomannut sen, monseigneur?" sanoi kapteeni; "hitto, sen pahempi minulle!"

"Kuinka niin?"

"No, hovilaisen etevimpiä ominaisuuksia on osata unohtaa."

"Mutta tepä ette ole hovimies, kunnan Guitaut; te olette urhoollinen soturi, niitä harvoja kapteeneja, joita vielä on jäljellä Henrik neljännen ajoilta, mutta jotka valitettavasti piankin jo kuuluvat menneisyyteen."

"Tuhannen tulimmaista, monseigneur! Oletteko ottanut minut mukaanne ennustaaksenne kohtaloitani?"

"En", vastasi Mazarin nauraen, "tahdoin kysyä, oletteko pannut merkille muskettiluutnanttiamme."

"Herra d'Artagnania?"

"Niin."

"Häntä ei minun ole tarvinnut panna merkille, monseigneur, olen kauan tuntenut hänet."

"Mikä hän siis on miehiään?"

"Hm!" tuumi Guitaut hiukan ihmeissään kysymyksestä; "hän on gascognelainen."

"Niin, sen tiedän; mutta tahdoin kysyä, onko hän mies, johon voi luottaa."

"Herra de Tréville pitää häntä suuressa arvossa, ja onhan herra de

Tréville kuningattaren hartaimpia ystäviä."

"Halusin tietää, onko häntä koeteltu."

"Jos tarkoittatte urheana soturina, niin luulen voivani vastata kysymykseen myöntävästi. La Rochellen piirityksessä, Suze-solassa ja Perpignanissa kerrotaan hänen tehneen paljoa enemmän kuin velvollisuutensa."

"Mutta te tiedätte, Guitaut, että me ministeri-poloiset usein tarvitsemme muunkinlaisia miehiä kuin urhoja. Me tarvitsemme ovelaa väkeä. Eikö herra d'Artagnan kardinaalin aikana ollut sotkeutunut johonkin juoneen, josta hän yleisen huhun mukaan suoriutui perin taitavasti?"

"Mitä siihen asiaan tulee, monseigneur", sanoi Guitaut, joka huomasi, että kardinaali tahtoi urkkia häneltä jotakin, "niin

minun täytyy sanoa teidän ylhäisyydellenne, etten tiedä enempää kuin mitä yleinen huhu on siitä kertonut. Minä puolestani en ole milloinkaan sekaantunut vehkeisiin, ja jos olen joskus saanut luottamusta muilta, huomannee monseigneur, että kun salaisuus ei ole omani, pitää minun säilyttää se niille, jotka ovat sen haltuuni uskoneet."

Mazarin pudisti päätänsä.

"Voi", virkahti hän, "on olemassa – kautta kunniani – ylen onnellisia ministereitä, jotka tietävät kaikki, mitä tahtovat tietää!"

"Monseigneur", huomautti Guitaut, "se johtuu siitä, että nämä eivät punnitse kaikkia ihmisiä samalla vaa'alla ja että he osaavat kääntyä soturin puoleen, kun on kysymys sodasta, mutta vedota vehkeilijöihin juonia koskevissa asioissa. Käyttäkää jotakuta mainitsemanne ajankohdan salaseikkailijaa; sellaiselta saatte luultavasti tietää kaikki, mitä haluatte, – maksua vastaan tietysti."

"Hitto!" sanoi Mazarin irvistäen siihen tapaan kuin hän väkisinkin tuli tehneeksi, kun hänen kanssaan keskusteltaessa kosketeltiin rahakysymystä siinä tarkoituksessa kuin nyt Guitautin muistutuksessa; "pitäneehän maksaa – jollei muu auta."

"Ihan tosissaanko monseigneur pyytää minua osoittamaan itselleen miehen, joka on ottanut osaa kaikkiin sen ajan hovijuoniin?"

"*Per Baccho!*" virkkoi Mazarin, joka alkoi käydä kärsimättömäksi, "enhän ole kokonaiseen tuntiin pyytänyt teiltä

mitään muuta, senkin rautakallo!"

"On muuan, josta voin tässä suhteessa mennä takuuseen, mikäli hän tahtoo ilmaista tietonsa."

"Hänen suostuttamisensa jää minun huolekseni."

"Monseigneur, ei ole aina kovinkaan helppoa suostuttaa ihmisiä ilmaisemaan, mitä he eivät tahdo sanoa."

"Kah, kun on vain kärsivällisyyttä, niin se kyllä onnistuu. No niin, se mies on..."

"Kreivi de Rochefort."

"Kreivi de Rochefort!"

"Pahaksi onneksi on hän kadonnut neljä tai viisi vuotta takaperin, ja minä en tiedä, mihin hän on joutunut."

"Sen tiedän kyllä minä", huomautti Mazarin.

"Minkätähden valitti siis teidän ylhäisyytenne äsken tietämättömyyttänne?"

"Luulette siis", sanoi Mazarin, "että Rochefort..."

"Hän oli kardinaalin sokea välikappale, monseigneur. Mutta sanon teille ennakolta, että se maksaa teille paljon; kardinaali oli antelias apureitansa kohtaan."

"Niin, Guitaut", myönsi Mazarin, "hän oli suuri mies, mutta se vika hänellä oli. Kiitos, Guitaut, käytän neuvoanne, ja vielä tänä iltana."

Kun puhekumppanukset olivat samassa saapuneet Palais-Royalin pihalle, jätti kardinaali kädenliikkeellä Guitautille hyvästi ja lähestyi upseeria, jonka näki astelevan edes takaisin.

Tämä oli d'Artagnan, käskyn mukaan odottamassa

kardinaalin paluuta.

"Tulkaa, herra d'Artagnan!" lausui Mazarin suloisimmalla huiluaänellään; "minulla on määräys annettavana teille."

D'Artagnan kumarsi, seurasi kardinaalia ylös salaportaita ja joutui tuotapikaa jälleen työhuoneeseen, josta he olivat äskettäin lähteneet liikkeelle. Kardinaali istuutui kirjoituspöytänsä ääreen, otti paperiarkin ja kyhäsi muutamia rivejä.

D'Artagnan seiso i hievahtamattomana ja odotti ilman vähäisintäkään maltittomuutta tai uteliaisuutta. Hänestä oli tullut sotilaallinen automaatti, joka toimi tai oikeammin vain totteli koneellisesti.

Kardinaali taittoi kokoon kirjeen ja painoi päälle sinettinsä.

"Herra d'Artagnan", hän käski, "te viette tämän asiapaperin Bastiljiin ja tuotte sieltä mukanaan sen henkilön, jota kirjelmä koskee. Otatte vaunut ja muutamia miehiä saattueeksi, ja vartioitsette vankia huolellisesti."

D'Artagnan otti kirjeen, kohotti kätensä hatun reunaan, kiepahti kannoillaan kuin taitavin opetuskersantti, astui ulos ja kuului parin silmänräpäyksen kuluttua määräävän lyhyeen tapaansa ja yksitoikkoisella äänellään:

"Neljän miehen saattue, vaunut ja hevoseni!"

Viittä minuuttia myöhemmin kuultiin vaununpyöräin ratinaa ja hevosenkenkään kopsetta pihakiviykseltä.

KOLMAS LUKU

Vanhat kiistakumppanukset

D'Artagnan saapui Bastiljiin juuri kun kello löi puoli yhdeksän.

Hän ilmoittausi kuvernöörille, joka kuultuaan hänen olevan ministerin asialla tuli häntä vastaan ulos porrassiltamalle asti.

Bastiljin kuvernöörinä oli siihen aikaan herra du Tremblay; tämän veli oli kuuluisa kapusinimunkki Joseph, tuo Richelieun peloittava suosikki, jota sanottiin "Harmaaksi ylhäisyydeksi."

Silloin kun marski de Bassompierre istui Bastiljissa, minne hän jäi kerrassaan kahdeksitoista vuodeksi, ja kun hänen kumppaninsa haaveksiessaan vapaudesta sanoivat toisilleen "minä pääsen pois silloin, ja minä silloin", huomautteli Bassompierre: "Ja minä, hyvät herrat, saan vapauteni, kun herra du Tremblay joutuu pois täältä." Hän tahtoi sillä sanoa, että du Tremblay ei kardinaalin kuollessa voisi olla menettämättä paikkaansa Bastiljissa ja Bassompierre saamatta jälleen sijaansa hovissa.

Hänen ennustuksensa olikin vähällä käydä toteen, vaikka toisella tavoin kuin Bassompierre oli odottanut, sillä kardinaalin kuoltua jatkuivat asiat vastoin luuloa ennallaan. Herra du Tremblayta ei eroitettu, ja Bassompierre oli jäädä tyrmään edelleenkin.

Herra du Tremblay oli siis vielä Bastiljin kuvernöörinä,

kun d'Artagnan ilmestyi sinne panemaan toimeen ministerin määräystä. Kuvernööri otti hänet vastaan erinomaisen kohteliaasti, ja aikoen juuri istuutua pöytään pyysi hän d'Artagnania illastamaan kanssansa..

"Sen tekisin mitä mieluimmin", vastasi d'Artagnan, "mutta ellen erehdy, on kirjeen osoitteessa: *hyvin tärkeä*".

"Aivan oikein", myönsi herra du Tremblay. "Majuri hoi, toimittakaa alas numero 256."

Bastiljiin tultua lakattiin olemasta ihminen; esiinnyttiin pelkkänä numerona.

D'Artagnania värisytti avainten kalina; hän istuikin yhä satulassa eikä suostunut laskeutumaan ratsailta, vaan tarkasteli rautatelkiä, syviä ikkunoita ja paksuja muureja, joita hän ei ollut koskaan ennen nähnyt muutoin kuin vallikaivantojen toiselta puolen ja jotka parikymmentä vuotta takaperin olivat herättäneet hänessä suurta pelkoa.

Kuului kellon kilahdus.

"Minä jätän teidät", virkkoi hänelle herra du Tremblay; "minua kutsutaan vahvistamaan vangin lähtöpässitus. Näkemiin, herra d'Artagnan!"

"Hiisi minut periköön, jos vastaan toivotukseen!" jupisi d'Artagnan itsekseen, säestäen sadatustaan mitä herttaisimmalla hymyllä; – "minua tympäisee vain viisi minuuttia odoteltuani pihalla. Mieluummin kuolen oljilla, niinkuin luultavasti koituu kohtalokseni, kuin keräisin kymmenentuhannen livren vuosikorot Bastiljin kuvernöörinä."

Hän oli tuskin lopettanut yksinpuhelunsa, kun vanki ilmestyi esiin. Hänet nähdessään teki d'Artagnan kummastuneen liikkeen, jonka hän kuitenkin heti hillitsi. Vanki astui vaunuihin näköjään tuntematta d'Artagnania.

"Hyvät herrat", huomautti d'Artagnan neljälle saattolaiselleen, "minut on velvoitettu visuun valppauteen vangin suhteen, ja kun vaununovissa ei ole lukkoa, asetunkin hänen viereensä. Herra de Lillebonne, olkaa hyvä ja ottakaa hevoseni."

"Kernaasti, herra luutnantti!" vastasi puhuteltu.

D'Artagnan hyppäsi maahan, jätti hevosensa ohjokset muskettisoturille, nousi vaunuihin, istuutui vangin viereen ja käski äänellä, joka ei ilmaissut vähäisintäkään liikutusta:

"Ajakaa ravia Palais-Royaliin."

Vaunut vierivät pois; d'Artagnan käytti hyväkseen porttihilvin pimeyttä ja heittäysi vangin kaulaan.

"Rochefort!" huudahti hän. "Te! Te siinä tosiaankin olette! Minä en erehdy!"

"D'Artagnan!" ihmetteli vuorostaan Rochefort.

"Ystävä-parka!" jatkoi d'Artagnan; "kun en ole nähnyt teitä neljään, viiteen vuoteen, luulin teitä kuolleeksi."

"Minusta tuntuu", virkkoi Rochefort, "että eroitus ei ole suuri kuolleen ja haudatun välillä, ja minä olen jotenkin haudattu."

"Mistä rikoksesta istutte te Bastiljissa?"

"Tahdotteko, että sanon teille toden?"

"Tietysti."

"No niin, se kun on minulle ihan tietymätöntä."

"Te epäilette minua, Rochefort?"

"En, niin totta kuin olen aatelismies! Sillä ihan mahdotonta on, että istun siitä rikoksesta, josta minua syytetään."

"Mistä niin?"

"Yöllisestä katuryöstöstä."

"Katuryöstöstä, Rochefort! Laskettehan vain leikkiä?"

"Kyllä ymmärrän. Se vaatii selitystä, eikö niin?"

"Vaatii tosiaan."

"No niin, tapaus oli tällainen. Olimme eräänä iltana olleet juomingeissa Reinardin luona, Tuileries-palatsissa; mukana oli Harcourtin herttua, Fontrailles, de Rieux ja joitakuita muita. Herttua ehdotti, että lähtisimme tempomaan viittoja ihmisten yltä Pont-Neufille; se huvitushan on, kuten tiedätte, Orleansin herttuan ajanviettona tullut suuresti muotiin."

"Olitteko hupsu, Rochefort! Teidän iällänne?"

"En, vaan päissäni; ja kun minusta se huvi tuntui varsin keskinkertaiselta, esitin ritari de Rieuxille, että me toimivien henkilöiden sijasta lyöttäytyisimme katselijoiksi ja nousisimme pronssihevosen selkään, voidaksemme etuaitiosta silmäillä kohtausta. Sanottu ja tehty. Käytimme kannuksia jalustimina ja istuimme tuokion kuluttua hevosen lautasilla; meillä oli oivallinen paikka, ja näimme erinomaisen hyvin. Oli jo neljä tai viisi viittaa siepattu verrattoman näppärästi ja riistettyjen uskaltamatta mukista sanaakaan, kun joku vähemmän kärsivällinen tolvana alkoi hoilata vartiota ja toimitti niskaamme kaupunginvartion patrullin. Harcourt, Fontrailles

ja muut vilistivät kápälämäkeen; de Rieux tahtoi myös hiipiä pois, mutta minä pidättelin häntä sanoen, että meitä ei voitaisi äkätä tältä paikaltamme. Hän ei noudattanut neuvoani, vaan laski jalkansa kannukselle, astuakseen alas; kannus taittui, hän putosi, katkaisten toisen säärensä, ja sen sijaan että olisi pitänyt suunsa kiinni alkoi hän vimmatusti kirkua. Minä tahdoin nyt vuorostani hypätä alas, mutta liian myöhään; hyppäsin kaupunginvartijain syliin. He veivät minut Chatelet-tyrmään, missä vaivuin rauhallisesti uneen vakuuttuneena siitä, että pääsisin seuraavana päivänä lähtemään. Mutta päivä kului, vielä toinenkin, niin kahdeksan päivää meni siten; kirjoitin kardinaalille. Samana päivänä tultiin minua noutamaan, minut siirrettiin Bastiljiin, ja siellä olen nyt istunut viisi vuotta. Luuletteko sen johtuneen siitä, että jumalattomana ratsastin hevosen lautasilla Henrik neljännen takana?"

"Ei, te olette oikeassa, hyvä Rochefort, se ei voi olla syynä; mutta kyllähän saatte tietää aiheen."

"Niin, se on mahdollista, sillä minä olen unohtanut kysyä teiltä, minne minut viette."

"Kardinaalin luo."

"Mitä hän minusta tahtoo?"

"Sitä en tiedä, kun en edes tiennyt, että olin juuri teitä noutamassa."

"Mahdotonta. Te – suosikki!"

"Minäkö suosikki!" huudahti d'Artagnan. "Voi, kreivi hyvä! Olen vain halpa gascognelainen aatelismies, paljoa köyhempi nyt

kuin silloin, kun tapasin teidät Meungissa lähes kaksikolmatta vuotta takaperin, kuten muistatte. Oi, niin..."

Raskas huokaus täydensi hänen lauseensa.

"Tuotte kuitenkin määräyksen?"

"Niin, syystä että olin sattumalta saapuvilla etuhuoneessa, ja kardinaali käytti minua niinkuin olisi kääntynyt kenen puoleen tahansa. Ei, minä olen vieläkin pelkkä muskettisoturien luutnantti; siinä asemassa olen ollut lähes yksikolmatta vuotta."

"Mutta mitään onnettomuutta ei ole tapahtunut teille, ja se merkitsee jo paljon."

"Mitä onnettomuutta minulle tapahtuisikaan? Kuten sanotaan latinankielisessä säkeessä, jonka olen unohtanut tai jota en oikeastaan ole koskaan kunnolleen osannut: salama ei iske alas laaksoihin; ja minä olen laakso, hyvä Rochefort, vieläpä kaikkein syvimpiä alhoja."

"Mazarin on siis vielä Mazarin?"

"Enemmän kuin koskaan ennen, ystäväiseni; väitetään hänen olevan naimisissa kuningattaren kanssa."

"Naimisissa!"

"Jollei kardinaali ole hänen miehensä, niin on hän ainakin varmasti kuningattaren rakastaja."

"Vastustaa Buckinghamin kaltaista urhoa ja antautua Mazarinin laiselle!"

"Niin, sellaisia ovat naiset", virkkoi d'Artagnan järkeilevästi.

"Naiset ehkä; mutta kuningattaret!"

"Hyvä Jumala! Siinä suhteessa ovat kuningattaret kaksin

verroin naisia."

"Ja istuuko herra de Beaufort yhäti vankilassa?"

"Aina vain; mutta miksi kysytte sitä?"

"Ka, hän oli minulle suosiollinen, joten hän olisi voinut auttaa minua."

"Te olette luultavasti lähempänä vapautta kuin hän; te siis saattekin avustaa häntä."

"No, mitä sodasta?"

"Sen kyllä saamme."

"Espanjan kanssa?"

"Ei, Pariisin kanssa."

"Mitä tarkoitatte?"

"Kuuletteko noita kiväärinlaukauksia?"

"Kyllä; mitä sitten?"

"Porvarit siellä harjoittelukseen lyövät palloa, odottaessaan pelierää."

"Luuletteko, että porvareista voisi saada lähtemään mitään?"

"Kyllä vainkin, lupaavilta he tuntuvat; jos heillä vain olisi johtaja, joka kykenisi liittämään joukkoja yhteen..."

"On onnetonta, ettei ole vapaana."

"Oh, hyväinen aika, älkää olko toivoton! Kun Mazarin on käskenyt noutaa teidät, niin hän tarvitsee teitä; ja jos hän tarvitsee teitä, niin onnitteltenpa. Siitä on monta vuotta, kun kukaan tarvitsi minua; näettekin, kuinka pitkälle olen päässyt."

"Tehkää siis valitus, se on minun neuvoni."

"Kuulkaahan, Rochefort. Pikku sopimus..."

"Mikä siis?"

"Olemmehan hyviä ystävyksiä?"

"Hiisi vieköön, kannan merkkejä ystävydestänne: kolme miekanpistoa!.."

"No niin, jos pääsette jälleen suosioon, niin älkää unohtako minua."

"Sen lupaan, niin totta kuin nimeni on Rochefort, jos te vakuutatte minulle samaa."

"Sovittu, kättä päälle. Ensimmäisessä soveliaassa tilaisuudessa puhutte siis minusta?"

"Sen teen, ja te?"

"Minä samaten."

"Mutta entä ystävänne – puhunko heistäkin?"

"Mitkä ystävät?"

"Atos, Portos ja Aramis; oletteko unohtanut heidät?"

"Melkeinpä."

"Mihin ovat he joutuneet?"

"En ollenkaan tiedä."

"Onko se mahdollista?"

"Voi, taivasten tekijä, onpa niinkin! Me erosimme toisistamme, kuten muistatte; he ovat elossa, muuta en heistä tiedä; toisinaan kuulen heistä kuitenkin muilta. Mutta hiisi minut vieköön, jos tiedän missä maanosassakaan he nyt ovat! Ei, kautta kunniani, te olette ainoa ystäväni, Rochefort!"

"Ja oiva ... mikä olikaan sen nuorukaisen nimi, josta minä tein Piemontin rykmenttiin kersantin?"

"Planchet?"

"Niin aivan. Mihin on oiva Planchet joutunut?"

"Hän on nainut itselleen sokerileipurin myymälän Rue des Lombardsilta. Se poika on aina pitänyt paljon makeisista; nyt on hän siis porvarina Pariisissa ja ottaa arvatenkin osaa meteliin. Saattepa nähdä, että siitä veitikasta tulee neuvosmies ennen kuin minä olen kerinnyt kapteeniksi."

"Rohkeutta, hyvä d'Artagnan! Juuri kun ihminen on pyörän alimmassa kohdassa, kääntyy se nostamaan hänet ylös. Kenties jo tänä iltana muuttuu kohtalonne."

"Aamen!" virkkoi d'Artagnan pysähdyttäen vaunut.

"Mitä teette?" kysyi Rochefort.

"Olemme jo pian perillä, ja minä en tahdo näyttäytyä astumassa ulos vaunuistanne; me emme tunne toisiamme."

"Olette oikeassa. Hyvästi!"

"Näkemiin; muistakaa lupauksenne!"

Ja d'Artagnan nousi jälleen hevosesensa selkään ja ratsasti saattueen etunenässä.

Viittä minuuttia myöhemmin tultiin Palais-Royalin pihalle.

D'Artagnan vei vangin ylös pääportaita, eteishuoneen ja käytävän läpi. Mazarinin työhuoneen ovelle saavuttuaan aikoi hän juuri ilmoittautua, kun Rochefort laski kätensä hänen olalleen.

"D'Artagnan", virkkoi Rochefort hymyillen, "tahdotteko, että tunnustan teille asian, jota ajattelin pitkin matkaa, kun näin väkijoukkojen katselevan hehkuvien silmin teitä ja neljää

kumppanianne?"

"Sanokaa pois", vastasi d'Artagnan.

"Ajattelinpahan, että minun olisi vain tarvinnut huutaa apua, jotta koko saattueeni olisi revitty kappaleiksi, ja silloin olisin ollut vapaa."

"Miksette siis tehnyt sitä?" sanoi d'Artagnan.

"Enhän toki!" vastasi Rochefort. "Vannottu ystävyys! Voi, jos minua olisi ollut joku muu viemässä, niin enpä tiedä..."

D'Artagnan nyökkäsi.

– Olisikohan Rochefortista tullut minua parempi – ihmetteli hän itsekseen.

Ja hän ilmoittausi ministerille.

"Tulkoon herra de Rochefort sisälle", kuului Mazarinin kärsimätön ääni heti kun hänelle oli mainittu molemmat nimet, "ja jääköön herra d'Artagnan odottamaan; minulla on vielä puhuttavaa hänelle."

Nämä sanat ilahduivat d'Artagnania suuresti. Niinkuin hän oli itse sanonut, ei kukaan ollut pitkään aikaan tarvinnut häntä, joten Mazarinin harras takertuminen häneen nyt näytti onnelliselta enteeltä.

Rochefortiin ei se sitä vastoin tehonnut muuta kuin että hän oli tarkoin varuillaan. Hän astui työhuoneeseen ja tapasi Mazarinin istumassa pöytänsä ääressä tavalliseen tapaansa puettuna, monsignoriksi nimittäin eli jokseenkin kuin siihen aikaan *abbét*, arvoltaan luostarinjohtajaa vastaavat hengenmiehet, paitsi että hänen sukkansa ja kauhtanansa olivat sinipunaiset.

Ovet sulkeutuivat jälleen; Rochefort tähysti syrjäsilmyksin Mazarinia ja kohtasi ministerin katseen, joka vilahti häntä vastaan.

Ministeri oli yhä ainiaan sama, tukka hyvin suorittu, parta hyvin siistitty, puku hyvin pirskoiteltu hajuvedellä, ja keikarimaisuutensa johdosta ei hän näyttänyt ikäiseltänsä. Rochefortin laita taasen on toinen; ne viisi vuotta, jotka hän oli viettänyt vankilassa, olivat suuresti vanhennuttaneet tätä herra de Richelieun arvoisaa ystävää. Hänen musta tukkansa oli käynyt ihan valkeaksi, ja pronssinkarvainen hipiä oli väistynyt kalpeuden tieltä, joka näytti ilmaisevan voimien heikontuneen. Hänet havaitessaan pudisti Mazarin huomaamattomasti päätänsä, ja hänen sävyensä tuntui ilmaisevan:

– Siinäpä mies, joka ei minusta enää näytä paljoonkaan kelpaavan.

Vaitiolon jälkeen, joka oli toden teolla varsin pitkällinen, mutta tuntui Rochefortista vuosisadalta, otti Mazarin eräästä paperitukusta avoimen kirjeen ja näytti sitä aatelismiehelle:

"Olen tässä avannut kirjeen, jossa te pyydätte vapauttanne, herra de

Rochefort. Olette siis vankilassa?"

Rochefort hätkähti kysymyksestä.

"Minusta tuntui siltä", virkkoi hän, "että teidän ylhäisyytenne tiesi sen paremmin kuin kukaan."

"Minäkö? En suinkaan. Bastiljissa on vielä joukko vankeja herra de

Richelieun ajoilta sellaisia, joiden nimeäkään en tiedä."

"Mutta minun laitani on toisin, monseigneur! Minun nimeni te tiesitte, koska minut teidän ylhäisyytenne käskystä siirrettiin Châteletista Bastiljiin."

"Niinkö arvelette?"

"Olen siitä varma."

"Niin, tosiaankin luulen jo muistavani; ettekö te aikananne kieltäytynyt matkustamasta kuningattaren asialla Brysseliin?"

"Vai niin!" virkahti Rochefort; "siinäkö se todellinen syy onkin? Sitä olen etsinyt jo viisi vuotta. Mikä tomppeli olenkaan, kun en ole sitä koskaan arvannut!"

"Mutta enhän sano, että se oli vangitsemisenne aiheena. Ymmärtäkäämme toisemme, minä kysyin teiltä vain: ettekö te kieltäytynyt lähtemästä Brysseliin kuningatarta palveluksenne, vaikka olitte suostunut käymään siellä kardinaalin asialla?"

"Juuri sentähden, että olin ollut siellä kardinaali-vainajan asiamiehenä, en voinut palata sinne kuningattaren lähettinä. Asemani Brysselissä oli hirvittävä. Olin siellä Chalaisin salaliiton aikana urkkimassa hänen kirjevaihtoaan arkkiherttuan kanssa, ja minut oltiin jo silloin repiä kappaleiksi, kun minut tunnettiin. Kuinka siis olisin voinut uudestaan lähteä samaan kaupunkiin? Olisin vahingoittanut kuningatarta, enkä hyödyttänyt."

"No, nyt näette, kuinka pahoin voidaan useasti tulkita parhaatkin aivoitukset, hyvä herra de Rochefort. Kuningatar näki epuutuksessanne pelkästään kiellon; hänellä oli kardinaali-vainajan aikana paljon syytä valittaa toimistanne, hänen

majesteetillaan kuningattarella."

Rochefort hymyili halveksivasti.

"Juuri siitä syystä, että olin hyvin palvellut kardinaali de Richelieutä kuningattaren vastustajana, olisi teidän pitänyt huomata, monseigneur, että minä hänen kuoltuansa olisin yhtä hyvin palvellut teitä koko maailmaa vastaan."

"Minuako, herra de Rochefort!" sanoi Mazarin. "Minäpä en herra de Richelieun lailla tavoittele korkeinta valtaa; olen pelkästään ministeri, joka en tarvitse mitään apureita, koska itse olen kuningattaren palvelija. Hänen majesteettinsa on hyvin herkkä; hän sai tietää kieltäymisenne, otaksui sen sodanjulistukseksi, ja ylemmyytenne oivaltaen käsitti hän vaarallisuutenne, hyvä herra de Rochefort, joten hän käski minun pitää teistä huolta. Siten jouduitte Bastiljiin."

"No niin, monseigneur", muistutti Rochefort, "minusta tuntuu, että jos olen siellä erehdyksestä..."

"Aivan oikein", keskeytti Mazarin, "kaikki tuo voidaan tietysti laittaa jälleen kuntoon. Te kykenette ymmärtämään erityisiä asioita ja kerran ymmärrettyänne suorittamaan ne taitavasti."

"Sitä mieltä oli kardinaali de Richelieu ja ihailuni suurta miestä kohtaan lisääntyy yhäti siitä, että te suvaitsette sanoa samaa."

"Se on totta", virkkoi Mazarin, "kardinaali oli hyvin ovela. Se ominaisuus tuotti hänen ylemmyytensä minuun nähden, joka olen yksinkertainen ja mutkittelematon mies. Minua vahingoittaa aito ranskalainen vilpittömyyteni."

Rochefort puraisi huultansa, salatakseen hymynsä.

"Käyn senvuoksi asiaan. Tarvitsen luotettavia ystäviä, uskollisia palvelijoita; sanoessani tarvitsevani tarkoitan, että kuningatar tarvitsee sellaisia. En tee mitään muutoin kuin kuningattaren käskystä, ymmärrättehän? Minä en ole kardinaali de Richelieun kaltainen valtias, joka kaikessa toimii omien oikkujensa mukaan. Eikä minusta koskaan tulekaan suurta miestä kuten hänestä, mutta sitä vastoin olen hyvä ihminen, herra de Rochefort, ja minä toivon saavani teidät vakuutetuksi siitä."

Rochefort tunsi tämän silkinpehmeän äänen, josta toisinaan lähti jonkunlainen sähähdys, muistuttaen kyykäärmeen sihinää.

"Olen täydellisesti taipuisa uskomaan teitä, monseigneur", vastasi hän, "vaikka minä puolestani olen saanut vähäisiä todistuksia siitä suopeudesta, josta teidän ylhäisyytenne puhuu. Älkää unohtako, monseigneur", jatkoi Rochefort nähdessään liikkeen, jota ministeri yritti pidättää, "älkää unohtako, että minä olen viisi vuotta istunut Bastiljissa ja että mikään ei niin pahasti hämmennä ajatuksia kuin asiain katseleminen vankilan ristikon takaa."

"Voi, herra de Rochefort, olen jo sanonut teille, että minulla ei ole pienintäkään osuutta vankeuteenne! Kuningatar ... kuka mahtaa mitään naisen, valtiattaren suuttumukselle! Se menee kuten on tullutkin, ja sitten ei sitä enää ajatella..."

"Ymmärrän kyllä, monseigneur, että hän ei sitä enää ajattele, hän joka on viettänyt viisi vuottansa Palais-Royalissa, juhlien ja hovilaisten keskellä; mutta minä, joka olen sen aikaa virunut

Bastiljissa..."

"Voi, hyvä Jumala, parahin herra de Rochefort, luuletteko siis, että Palais-Royal on kovinkaan hauska olopaikka? Ei, eipä suinkaan. Meilläkin on ollut suuria vaikeuksia, vakuutan teille. Mutta älkäämme enää puhuko siitä. Minä pidän avointa peliä, nyt kuten aina. Sanokaahan minulle, oletteko meikäläisiä, herra de Rochefort."

"Voitte helposti ymmärtää, monseigneur, että minä en pyydä sen parempaa; mutta minä en nyt enää tunne asemia ja olosuhteita. Bastiljissa ei puhuta valtiollisista asioista muiden kuin sotamiesten ja vanginvartijain kanssa, ja te ette voi kuvitellakaan, monseigneur, kuinka vähän nämä tietävät tapauksista. Minä olen aina herra de Bassompierren puolella, minä... Kuuluuhan kai hän vielä seitsemäntoista valtakunnanherran joukkoon?"

"Hän on kuollut, herraseni, ja se on suuri vahinko. Hän oli mies, joka oli kuningattarelleen uskollinen, ja hartaat apulaiset ovat harvinaisia."

"Sen uskon hiivatin hyvin!" tokaisi Rochefort. "Kun teillä on sellaisia, lähetätte te heidät Bastiljiin."

"Mutta toiselta puolen", huomautti Mazarin, "mikä todistaa hartaan kiintymyksen?"

"Toiminta", vastasi Rochefort.

"Niin, toiminta kyllä", toisti ministeri miettivästi; "mutta mistä tapaa mitään toiminnan miehiä?"

Rochefort pudisti päätänsä.

"Sellaisia ei koskaan puutu, monseigneur", vastasi hän; "te vain haette huonosti."

"Haenko minä huonosti? Mitä sillä tarkoitatte, hyvä herra de Rochefort? No, valaiskaahan minulle. Teidän on täytynyt oppia paljon tuttavallisista väleistänne kardinaali-vainajaan. Voi, hän oli kovin suuri mies!"

"Panisiko monseigneur pahakseen, jos ilmoittaisin teille erään siveellisen säännön?"

"Minäkö? En millään muotoa. Tiedättehän toki, että minulle voi sanoa kaikki. Minä koetan tehdä itseni rakastetuksi, en pelätyksi."

"No niin, monseigneur, vankihuoneeni seinään on naulalla piirretty eräs sananlasku."

"Miten se kuuluu?" kysyi Mazarin.

"Näin, monseigneur. *Millainen isäntä...*"

"Tunnen sananlaskun: ... *sellainen renki.*"

"Ei: sellainen *palvelija*. Sen pikku muutoksen ovat ne uskolliset miehet, joista äsken puhuin, tehneet yksityiseksi tyydytyksekseen."

"No, mitä se sananlasku siis merkitsee?"

"Se merkitsee, että herra de Richelieu osasi tavata uskollisia palvelijoita, ja kymmenittäin."

"Hän, kaikkien tikarien maalitaulu! Hän, joka kaiken ikänsä väisteli häneen tähdättyjä iskuja!"

"Hänen onnistui kuitenkin väistää ne, vaikka ne olivat hyvinkin vaarallisia. Se johtui siitä, että jos hänellä oli kunnon

vihollisia, oli hänellä kunnan ystäviäkin."

"Mutta juuri sitä minäkin vain haluan."

"Minä tunsin henkilöitä", jatkoi Rochefort, joka arveli nyt hetken tulleen d'Artagnanille antamansa lupauksen täyttämiseen, "minä tunsin henkilöitä, jotka oveluudellaan satakin kertaa johtivat kardinaalin terävän älyn harhateille, urheudellaan voittivat hänen henkivartijansa ja vakoojansa, henkilöitä, jotka ilman rahoja, tukea, luottoa pitelivät kruunua kruunatussa päässä ja saivat kardinaalin pyytämään armoa."

"Mutta nämä henkilöt, joista puhutte", huomautti kardinaali itseksensä hymyillen sille havainnolle, että Rochefort itsestään johtui siihen, mihin hän halusi vangin johtaa, "nämä henkilöt eivät olleet kiintyneet kardinaaliin, kun taistelivat häntä vastaan."

"Eivät kyllä, sillä silloin olisi heidät palkittu paremmin: mutta onnettomuudekseen olivat he uskollisia samalle kuningattarelle, jolle te vastikään halusitte palvelijoita."

"Mutta miten voitte te tietää tuon kaiken?"

"Tiedänhän vain, koska nuo henkilöt siihen aikaan olivat vihamiehiäni; koska he taistelivat minua vastaan; koska minä tein heille niin paljon paha kuin kykenin; koska he pyrkivät maksamaan minulle samalla mitalla; koska muuan heistä, jonka kanssa olin erityisesti tekemisissä, antoi minulle miekanpiston seitsemisen vuotta takaperin; se oli kolmas, minkä sain samasta kädestä ... vanhan laskun kuittaus."

"Voi", huokasi Mazarin verrattomasti teeskennellen yksinkertaisuutta, "jospa minä tuntisin sellaisia miehiä!"

"Monseigneur, teillä on kuuden vuoden ajan ollut saatavissa eräs, jota te kuuden vuoden mittaan ette ole havainnut mihinkään kelvolliseksi."

"Kuka sitten?"

"Herra d'Artagnan."

"Tuo gascognelainen!" huudahti Mazarin oivallisesti teeskennellen kummastusta.

"Tuo gascognelainen on pelastanut kuningattaren ja saanut herra de Richelieun tunnustamaan olleensa oveluudessa, näppäryydessä ja valtiotaidossa vain koulupoika häneen verraten."

"Tosiaanko?"

"Niinkuin minulla on ollut kunnia sanoa teidän ylhäisyydellenne."

"Kertokaahan minulle siitä hiukan, hyvä herra de Rochefort."

"Se on hyvin vaikeata, monseigneur", virkkoi aatelismies hymyillen.

"Sitten kertookin hän sen minulle itse."

"Sitäpä epäilen, monseigneur."

"Ja minkätähden?"

"Syystä että salaisuus ei ole hänen; syystä että, kuten jo sanoin, se salaisuus kuuluu mahtavalle kuningattarelle."

"Ja sellaisen yrityksen hän suoritti yksinään?"

"Ei, monseigneur, hänellä oli kolme ystävää, kolme urheata ystävää auttajinaan, sellaisia urhoja, kuin te äsken toivottelitte itsellenne."

"Ja ne neljä miestä toimivat yhdessä, sanotte?"

"Niinkuin olisivat ne neljä olleet yksi, kuin olisi neljä sydäntä sykkinyt samassa povessa; ja mitä kaikkea ne neljä tekivätään!"

"Hyvä herra de Rochefort, te yllytätte tosiaan uteliaisuuttani sanomattomasti. Ettekö voisi kertoa minulle sitä juttua?"

"En, mutta voin kertoa teille sadun, todellisen haltiasadun, sen takaan, monseigneur."

"Kas, tehkääpä se, herra de Rochefort; minä pidän saduista."

"Te siis tahdotte, monseigneur?" sanoi Rochefort, yrittäen kardinaalin hienoista ja viekkaista kasvoista oivaltaa jotakin tarkoitusta.

"Niin."

"No hyvä, kuulkaahan siis? Oli kerran kuningatar ... mahtava kuningatar, maailman suurimpiin kuuluvan valtakunnan hallitsijatar, jolle muuan suuri ministeri tahtoi paljon paha sentähden, että hän oli aikaisemmin yrittänyt parhaansa mukaan miellyttää häntä. Älkää tutkiko, monseigneur – te ette pystyisi arvaamaan kuka. Kaikki tapahtui aikaa ennen kuin te tulitte valtakuntaan, missä tämä kuningatar hallitsi. Saapuipa hoviin lähettiläs niin uljas, niin rikas ja komea, että kaikki naiset hullaantuivat häneen ja että kuningatar itsekin, epäilemättä tunnustukseksi siitä tavasta, jolla hän oli hoitanut valtion asioita, varomattomasti lahjoitti hänelle erään koristeen, niin erikoisen, ettei sitä voitu korvata. Koska tämä koriste oli tullut kuninkaalta, toimitti ministeri jälkimmäisen vaatimaan, että kuningattaren piti seuraavissa tanssiaisissa käyttää sitä koristetta. Minun ei

ole tarvis mainita teille, monseigneur, että ministeri varmasta lähteestä tiesi koristeen joutuneen lähettilään mukana hyvin kauas meren taakse. Mahtava kuningatar oli hukassa, syvempään vajonnut kuin halvinkaan alamaisensa, sillä hän lankesi koko suuruutensa korkeudesta."

"Niinkö!" virkahti Mazarin.

"No niin, monseigneur, neljä miestä päätti pelastaa hänet. Nämä neljä eivät olleet mitään ruhtinaita, mitään herttuaita, he eivät olleet isoisia eivätkä edes varakkaita: he olivat sotureita, joilla oli miehuullinen sydän, vankat käsivarret ja kelpo säilät. He lähtivät matkaan. Ministeri tiesi heidän aikeensa ja oli asettanut väkeänsä tolan varrelle estämään heitä pääsemästä perille. Lukuisat hyökkääjät saivatkin kolme heistä taistelukyvyttömmiksi: mutta yksi ainoa saapui satamaan, surmasi tai haavoitti pidättelijänsä, purjehti meren yli ja toi koristeen takaisin suurelle kuningattarelle, joka siten kykeni määröpäivänä kiinnittämään sen olalleen, ja ministeri oli vähällä kukistua. Mitä sanotte sellaisesta piirteestä, monseigneur?"

"Suurenmoista!" virkkoi Mazarin mietteissään.

"No niin, tiedän kymmenen samanlaista."

Mazarin ei enää puhunut, hän aprikoitsi.

Kului viisi tai kuusi minuuttia.

"Te ette pyydä minulta sen enempää, monseigneur?" kysyi Rochefort.

"Kyllä vielä – sanottehan, että herra d'Artagnan oli yksi noista neljästä?"

"Hän johti koko yritystä."

"Ja kutka olivat ne toiset?"

"Monseigneur, sallikaa minun jättää heidän nimeämisensä herra d'Artagnanille. Ne olivat hänen ystäviään eivätkä minun; hänellä yksinään on vaikutusta heihin, ja minä en edes tunne heitä todellisilla nimillään."

"Te epäilette minua, herra de Rochefort. No niin, tahdon olla vilpitön loppuun asti; minä tarvitsen teitä, häntä, kaikkia."

"Alottakaamme siis minusta, monseigneur, koska olette haettanut minut ja minä nyt olen täällä; sitten voitte pitkittää heidän kanssaan. Älkää kummeksuko uteliaisuuttani; kun on istunut viisi vuotta vankilassa, tahtoo mielellään tietää seuraavan määräraikkansa."

"Te, hyvä herra de Rochefort, saatte luottamusaseman; te lähdette Vincennesiin, missä herra de Beaufort istuu vankina; vartioitsette häntä oman valvontanne alaisena. No, mikä on vikana?"

"Te ehdotatte minulle mahdotonta", vastasi Rochefort pudistaen päätänsä, ja hänen katseensa ilmaisi pettymystä.

"Kuinka, mahdotontako! Miksi on se muka mahdotonta?"

"Siksi että herra de Beaufort on ystäviäni tai oikeammin minä hänen. Oletteko unohtanut, monseigneur, että hän meni minusta takuuseen kuningattarelle?"

"Herra de Beaufortista on sittemmin tullut valtion vihollinen."

"Paljon mahdollista, monseigneur, mutta kun minä en ole kuningas, kuningatar tai ministeri, ei hän ole minun viholliseni,

enkä minä voi vastaanottaa tarjoustanne."

"Ja sitä sanotte kiintymykseksi? Kyllä on kaunista! Kiintymyksenne ei tuota teille suurtakaan pulaa, herra de Rochefort."

"Ja toisekseen, monseigneur", pitkitti Rochefort. "Käsittänette, että kun ihminen pääsee Bastiljista, joutuakseen Vincennesiin, hän vain vaihtaa vankilaa."

"Sanokaahan suoraan, että kuulutte herra de Beaufortin puolueeseen; se olisi teidän taholtanne vilpittömämpää."

"Monseigneur, minä olen niin kauan istunut telkien takana, että kuulun ainoastaan yhteen puolueeseen: vapaan ilman. Käyttäkää minua mihin hyvänsä muuhun, lähettäkää minut jollekin luottamusmatkalle, antakaa minulle joku tehtävä, joka vaatii toimellisuutta, mutta avoimilla teillä, jos mahdollista!"

"Hyvä herra de Rochefort", virkkoi Mazarin kömpelön leikkisällä sävyllään, "intonne haltioittaa teidät: luulette vielä olevanne nuori mies, kun sydämenne on säilynyt sellaisena; mutta voimanne pettäisivät. Uskokaa siis minua: te tarvitsette nyt lepoa. Hei, tänne joku!"

"Te ette siis päätä mitään minun suhteeni, monseigneur?"

"Päin vastoin, olen päättänyt."

Bernouin astui sisälle.

"Kutsukaa joku talonvartija", käski kardinaali, "ja jääkää luokseni", hän lisäsi ihan hiljaa.

Talonvartija saapui. Mazarin kyhäsi muutamia sanoja ja jätti kirjelmän hänelle; sitten lausui hän nyökäten:

"Hyvästi, herra de Rochefort!"

Rochefort kumarsi kunnioittavasti.

"Minä näen, monseigneur", hän sanoi, "että minut viedään takaisin

Bastiljiin."

"Älykäs olettekin."

"Minä palaan sinne, monseigneur; mutta vakuutan teille vielä kerran, että olette väärässä, kun ette osaa käyttää minua."

"Teitä, vihollisten ystävää!"

"Minkä sille voi! Minut pitäisi suostuttaa vihollistenne vihamieheksi."

"Luuletteko olevanne ainoa mahdollinen, herra de Rochefort? Uskokaa minua, kyllä minä löydän miehiä, jotka vetävät vertoja teille."

"Sitä toivotan teille, monseigneur."

"Hyvä on. Menkää, menkää! Teidän on muuten turha enää kirjoittaa minulle, herra de Rochefort; kirjeenne olisivat hukattua vaivaa."

"Olen kahmaissut kantajat tulesta toiselle", mutisi Rochefort peräytyessään, "ja jollei d'Artagnan ole tyytyväinen minuun, kun hetimiten kerron hänelle kaiken sen ylistelyn, mitä olen häneen tuhlannut, niin onpa häntä työläs miellyttää. Mutta mihin hittoon minut viedäänkään?"

Rochefort ohjattiinkin salaportaille, sallimatta hänen mennä eteishuoneen läpi, missä d'Artagnan odotti. Pihalla hän tapasi vaununsa ja neljä saattolaistansa, mutta turhaan etsi hän

ystäväänsä.

– Ahaa! – tuumi Rochefort itsekseen; – tämäpä muuttaakin asiaa aikalailta, ja jos kaduilla on yhäti yhtä runsaasti väkeä, niin koetamme todistaa Mazarinille, että me Jumalan kiitos kelpaamme vielä muuhunkin kuin vanginvartijaksi.

Ja hän hyppäsi vaunuihin niin keveästi kuin olisi hän ollut vasta viidenkolmatta ikäinen.

NELJÄS LUKU

Itävallan Anna kuudenviidettä vanhana

Jäätyään kahden kesken Bernouinin kanssa seisoivat Mazarin tovin mietteissään; hän tiesi paljon, muttei kuitenkaan vielä kylliksi. Mazarin juonitteli pelissä vääryyttä; sen piirteen on meille säilyttänyt Brienne: hän sanoi sitä etujensa käyttämiseksi. Hän päätti olla ryhtymättä otteeseen d'Artagnanin kanssa ennen kuin tunsikin hyvin kaikki vastustajansa kortit.

"Monseigneur ei käske mitään?" kysyi Bernouin.

"Kyllä", vastasi Mazarin, "valaise minulle, menen kuningattaren luo."

Bernouin otti kynttilänjalan ja astui edellä.

Salainen käytävä johti Mazarinin työhuoneesta kuningattaren asuntoon; sitä myöten kulki kardinaali, voidakseen minä hetkenä hyvänsä käydä Itävallan Annan luona.

Kun Bernouin saapui makuuhuoneeseen, jonne käytävä vei, tapasi hän siellä rouva Beauvaisin. Hän ja Bernouin olivat tämän elähtäneen rakkauden likeisinä uskottuina. Rouva Beauvais otti ilmoittaakseen kardinaalin Itävallan Annalle, joka oli nuoren kuningas Ludvig XIV:n kanssa rukouskammiossaan.

Itävallan Anna istui isossa lepotuolissa, kyynärpäät pöytään tuettuna ja pää käden varassa, ja katseli kuninkaallista lasta, joka lattiamatoilla loikoen selaili isoa kirjaa, silmäilläkseen taistelukuvia. Itävallan Anna oli kuningatar, joka osasi

kuninkaallisella tavalla pitää ikävää; hän vietti toisinaan tuntikausia yksinään makuukamarissaan ja rukouskammiossaan lukematta tai rukoilematta.

Kirja, jolla kuningas leikitteli, oli Quintus Curtius, jonka piirrookset esittivät Aleksanteri Suuren urotöitä.

Rouva Beauvais näyttäysi rukouskammion ovella ja ilmoitti kardinaali

Mazarinin.

Poika kohottausi toiselle polvelleen ja sanoi rypistynein silmäkulmin, äitiinsä katsoen:

"Minkätähden tulee hän noin, pyytämättä ensin puheille pääsyä?"

Itävallan Anna punehtui hiukan.

"On hyvin tärkeätä", selitti hän, "että pääministeri näinä aikoina voi millä tunnilla hyvänsä tulla kertomaan kuningattarelleen, mitä on tapahtumassa, herättämättä koko hovin uteliaisuutta tai aiheuttamatta huomautuksia."

"Mutta minä en luule, että herra de Richelieu tuli sisälle tuolla tavoin", intti järkähtämätön lapsi.

"Miten voit sinä muistaa, mitä herra de Richelieu teki? Sinä olit silloin liian nuori, tietääksesi sitä."

"En sitä muista, mutta olen kysynyt, ja minulle on sanottu niin."

"Kuka sinulle sitä on sanonut?" tiedusti Itävallan Anna, huonosti salaten tyytymättömyyttensä.

"Minä tiedän, että minun ei sovi milloinkaan nimetä

henkilöitä, jotka vastaavat kysymyksiini", vastasi poika, "sillä muutoin en saisi enää koskaan kuulla mitään."

Samassa astui huoneeseen Mazarin. Kuningas nousi nyt ylös, otti kirjansa, löi sen kiinni ja vei pöydälle, jonka ääreen hän jäi seisomaan, pakottaakseen Mazarininkin pysymään siinä asennossa.

Mazarin tarkasti harjaantuneella katseellaan tätä kohtausta, josta hän näytti pyytävän selitystä edelliseen.

Hän kumarsi syvään kuningattarelle ja taivutti kunnioittavasti vartansa kuninkaallekin, joka vastasi siihen huolettomalla nyökkäyksellä; mutta äidin silmäys nuhteli häntä tästä sen ainaisen vihan purkauksesta, jota Ludvig XIV oli lapsuudestaan asti tuntenut kardinaalia kohtaan, ja hymyhuulin otti hän nyt vastaan ministerin tervehdyksen.

Itävallan Anna yritti Mazarinin kasvoista tutkia tämän odottamattoman käynnin syytä, sillä tavallisesti ei kardinaali pistäytynyt hänen luokseen ennen kuin kaikki olivat vetäytyneet pois.

Ministeri liikahdutti hiukan päätänsä, ja kuningatar virkkoi rouva

Beauvaisiin kääntyen:

"Nyt on aika kuninkaan mennä makuulle; kutsukaa Laporte."

Kuningatar oli jo kahdesti tai kolmasti käsenyt nuoren Ludvigin poistua, mutta poika oli hartaasti pyytänyt saada viîpyä; tällä kertaa ei hän kuitenkaan vastustanut sanallakaan, hän vain puraisi huultansa ja kalpeni.

Seuraavana hetkenä tuli Laporte.

Poika astui heti hänen luokseen syleilemättä äitiänsä.

"No, Ludvig", kysyi Anna, "minkätähden et syleile minua?"

"Minä luulin, että te olitte pahastuksissanne minulle, madame; osoitattehan minut pois."

"Minä en häädä sinua, mutta sinä olet vastikään ollut rokossa etkä ole vielä toipunut, minä pelkään, että liiallinen valvominen saattaa haitata vointiasi."

"Te ette niin suuresti pelännyt puolestani, kun tänään lähetitte minut Parlamenttitaloon julkaisemaan nuo ilkeät määräykset, joista kansa niin katkerasti napisee."

"Sire", kysyi Laporte antaakseen puheelle toisen käänteen, "kelle kääsee teidän majesteettinne minun antaa kynttilän?"

"Kelle haluat, Laporte", vastasi poika, "kun et vain Mancinille", hän lisäsi kovalla äänellä.

Herra Mancini oli kardinaalin sisarenpoika, jonka Mazarin oli toimittanut kuninkaan saattueeseen; häneen Ludvig XIV oli siirtänyt osan siitä vihasta, jota ministeri oli hänessä herättänyt. Kuningas lähti syleilemättä äitiänsä ja hyvästelemättä kardinaalia.

"Oivallista", virkkoi Mazarin, "minä näen mielelläni, että hänen majesteettiansa opetetaan kammoamaan teeskentelyä."

"Kuinka niin?" kysyi kuningatar miltei pelokkaasti.

"Kuninkaan poistuminen ei nähdäkseni kaipaakaan mitään selityksiä. Hänen majesteettinsa ei muuten huoli peitellä, kuinka vähäistä suojeutusta hän tuntee minua kohtaan, mikä ei silti

estä minua olemasta hänen harras palvelijansa, kuten teidän majesteettiannekin palvelen."

"Antakaa hänelle anteeksi, kardinaali!" pyysi kuningatar, "hän on lapsi, joka ei vielä tiedä, kuinka suuressa kiitollisuudenvellassa hän on teille."

Kardinaali hymyili.

"Mutta", jatkoi kuningatar, "te varmaankin tulitte jonkun tärkeän asian vuoksi. Mitä on tekeillä?"

Mazarin istuutui tai pikemmin lyyhistyi tilavaan tuoliin ja vastasi raskasmielisen näköisenä:

"Niin, kaiken todennäköisyyden mukaan on meidän piankin pakko erota, jollette te johdu kiintymyksessänne minuun niin pitkälle, että seuraatte minua Italiaan."

"Miksi niin?" kysyi kuningatar.

"Koska, kuten sanotaan 'Tisbee'-opperassa", virkkoi Mazarin:

"'Maailma tahtoo vain, ett' ero meille koituisi'"

"Te laskette leikkiä, hyvä herra", sanoi kuningatar ja yritti jossakin määrin palautua entiseen arvokkuuteensa.

"Voi, en, madame!" väitti Mazarin, "minä en ollenkaan laske leikkiä. Pikemmin tekee mieleni itkeä, olkaa vakuutettu siitä, ja minulla on todellista aihetta siihen, sillä muistakaa toki, mitä sanoin:

"'Maailma tahtoo vain, ett' ero meille koituisi'"

"Ja kun te kuulutte maailmaan, tahdon sanoa, että tekin hylkääte minut."

"Kardinaali!"

"No, hyvä Jumala! Enkö nähnyt teidän äskettäin peräti herttaisesti hymyilevän Orleansin herttualle tai oikeammin sille, mitä hän sanoi teille!"

"Mitä hän sitten sanoi?"

"Hän sanoi teille, madame: 'Juuri teidän Mazarininne se on loukkauskivenä; jos vain hän joutuu pois, niin kaikki käy hyvin.'"

"Mitä tahtoisitte minun tekevän?"

"Minusta tuntuu, madame, että kun te olette kuningatar..."

"Kaunista kuninkaallisuutta, kun on riippuvainen Palais-Royalin kehoimmastakin mustehtuhrijasta tai valtakunnan vähäpätöisimmästä aatelismiehestä!"

"Te olette kuitenkin kyllin mahtava voidaksenne häätää luotanne ne, jotka ovat teille vastenmielisiä."

"Toisin sanoen teille vastenmielisiä, kardinaali", vastasi kuningatar.

"Minulle?"

"Niin juuri. Kuka eroitti rouva de Chevreusen, jota edellisen hallituksen aikana vainottiin kaksitoista vuotta?"

"Se juonittelija tahtoi minua vastaan pitkittää vehkeitä, joiden maalitauluna oli ensin herra de Richelieu."

"Kuka eroitti rouva de Hautefortin, ystävättären, joka oli minuun niin kiintynyt, että kieltäysi kuninkaan suosiosta, säilyttääkseen minun suojelukseni?"

"Tekopyhä olento, joka teitä riisuessaan joka ilta hoki, että te syöksitte sielunne turmioon, jos rakastitte pappia, ikäänkuin

ihminen olisi siliä pappi, että hän on kardinaali."

"Kuka vangitutti herra de Beaufortin?"

"Se rauhaton sielu ei puhellut sen vähemmästä kuin minun murhauttamisestani."

"Näette nyt, kardinaali", huomautti kuningatar, "että teidän vihollisenne ovat minunkin."

"Siinä ei ole kylliksi, madame: teidän ystävienne pitäisi olla minunkin."

"Minun ystävieni!" Kuningatar pudisti päätänsä. "Voi, sellaisia ei minulla ole enää ainoatakaan!"

"Kuinka? Eikö teillä ole mitään ystäviä onnen päivinä, kun teillä kuitenkin oli niitä vastoinkäymisten aikana?"

"Ei, syystä että minä onnen päivinä unohdin ne ystävät, monsieur; syystä että minä menettelin kuningatar Marie dei Medicin tavoin, joka ensimmäisestä maanpaostaan palattuansa halveksi kaikkia, jotka olivat kärsineet hänen tähtensä, ja toistamiseen karkoitettuna kuoli Kölnissä, kaikkien hylkäämänä, poikansakin, koska koko maailma vuorostaan halveksi häntä."

"No niin", virkkoi Mazarin, "eikö vielä voisi hyvittää vääryyttä?"

Etsikää ystävienne joukosta, vanhimpien ystävienne."

"Mitä tahdotte sanoa, monsieur?"

"En mitään muuta kuin mitä sanon: etsikää!"

"Voi, minä katselen turhaan ympärilleni, minulla ei enää ole mitään vaikutusvaltaa kehenkään. Monsieuria⁹ johtaa nyt

⁹ *Monsieur* merkitsee puhuttelusanaa: "hyvä herra", mutta arvonimenä se on

kuten aina hänen suosikkinsa. Eilen se oli Choisy, tänään se on La Rivière, huomenna siksi tulee joku muu. Hänen korkeuttaan prinssiä johtaa rouva de Longueville, jota itseänsä johtaa hänen rakastajansa, Marcillacin ruhtinas. Herra Contia johtaa koadjutori, jota vuorostaan johtaa rouva de Guémenée."

"Minä en pyydäkään, madame, teitä etsimään nykyisten, vaan entisten ystävienne joukosta."

"Entisten ystävieni?" kertasi kuningatar.

"Niin, entisten ystävienne joukosta, niiden, jotka tukivat teitä taistelussa Richelieun herttuaa vastaan, vieläpä autoivat teitä voittamaan hänet."

– Mihin hän sillä tähtää? – ihmetteli kuningatar itsekseen, levottomasti silmäillen kardinaalia.

"Niin", pitkitti jälkimmäinen, "erityisissä tilanteissa on teidän majesteettinne luonteenomaisen terävä-älyisyyden ja sukkeluuden onnistunut tehdä tyhjiksi tuon vastustajan hyökkäykset ystävienne avulla."

"Minä olen kärsinyt", sanoi kuningatar, "siinä kaikki."

"Niin", vastasi Mazarin, "niinkuin naiset kärsivät, – kostaakseen.

Mutta käykäämme asiaan! Tunnetteko herra de Rochefortia?"

"Herra de Rochefort ei ollut ystäviäni", muistutti kuningatar, "vaan päin vastoin katkerimpia vihamiehiäni, kardinaalin uskollisimpia apureita. Luulin teidän tietävän sen."

"Tiedän sen niin hyvin", vastasi Mazarin, "että me olemme toimittaneet hänet Bastiljiin."

"Onko hän päässyt ulos sieltä?" kysyi kuningatar.

"Ei, olkaa huoletta, hän on vielä siellä; mainitsinkin hänet vain johtuakseni erääseen toiseen. Tunnetteko herra d'Artagnania?" jatkoi Mazarin, katsoen tiukasti kuningatarta kasvoihin.

Itävallan Anna tunsi survaisun syvällä sydämessään.

– Olisikohan gascognelainen ollut varomaton? – jupisi hän itseksensä.

Sitten hän lisäsi ääneen:

"D'Artagnaniako? Malttakaahan – kyllä, nimi on minulle tosiaan tuttu D'Artagnan, muskettisoturi, joka rakasti erästä hovinaistani, viatonta poloista, joka kuoli myrkytettynä minun tähteni."

"Siinäkö kaikki?" kysyi Mazarin.

Kuningatar silmäili kardinaalia kummeksuen.

"Mutta, monsieur", virkkoi hän, "luulenpa teidän tahtovan toimittaa minun kanssani kuulustelun?"

"Jolloin te joka tapauksessa", huomautti Mazarin ainiaan pehmoisella äänellään ja ikuinen hymynsä huulillaan, "vastaatte ainoastaan mielenne mukaan."

"Selittäkää tarkoituksenne selvemmin, monsieur, niin minäkin annan valaisevampia vastauksia", pyysi kuningatar alkaen käydä kärsimättömäksi.

"No niin, madame", sanoi Mazarin kumartaen, "minä toivoisin teidän jakavan kanssani ystävänne, niinkuin minä olen

tehnyt teidät osalliseksi siitä pikku uutтеруudesta ja kyvystä, mitä kaitselmus on minulle suonut. Asemamme on pulmallinen; meidän täytyy ryhtyä voimakkaihin toimenpiteisiin."

"Taaskin!" sanoi kuningatar; "minä luulin, että asia oli ratkaistu herra de Beaufortin poistamisella."

"Niin, te näitte ainoastaan vuolteen, joka uhkasi kukistaa kaikki; te ette tarkannut työntä vettä. Meillä on Ranskassa kuitenkin sananlasku tyynestä vedestä."

"Edelleen", pyysi kuningatar.

"No niin", jatkoi Mazarin, "minua häpäisevät joka päivä teidän prinssinne ja arvonimillä mahtailevat lakeijanne, nuo automaatit, jotka eivät näe, että minä pitelen heidän lankansa päästä, eivätkä minun kärsivällisen totisuuteni verhosta huomaa ärsytetyn miehen ivanaurua, kun tämä on itsekseen vannonut voittavansa heidät vielä. On totta, että me olemme vangituttaneet herra de Beaufortin, mutta hän oli vähimmin vaarallinen niistä kaikista; on jäljellä hänen ylhäisyytensä prinssi..."

"Rocroyn voittaja! Ajatteletteko tosiaan sitä?"

"Kyllä, madame, ja varsin usein; mutta *patienza*, kuten me italialaiset sanomme. Ja Condén lisäksi on olemassa Orleansin herttua."

"Mitä sanottekaan? Ensimmäinen täysiverinen prinssi, kuninkaan setä!"

"Ei ensimmäinen prinssi, ei kuninkaan setä, vaan keuhko kapinoitsija, joka edellisen hallituksen aikana oikullisen, kummallisen luonteensa yllyttämänä, viheliäisen ikävystymisen

ja kurjan kunnianhimon hivuttamana, kateellisena kaikelle, mikä kunnan ja miehuuden puolesta voitti hänet, katkeroituneena siitä, että hän ei ollut mitään, vaikka tekeysi kaikkien ilkeitten huhujen kaiuksi, kaikkien juonien sieluksi, kiihoitti salaliittoihin rehellisiä miehiä, jotka yksinkertaisuudessaan uskoivat kuninkaallisen henkilön vakuutuksia, ja sitten kielsi heidät, kun he astuivat mestauslavalle! Ei ensimmäinen prinssi, ei kuninkaan setä, sanon vielä kerran, vaan Chalaisin, Montmorencyn ja Cinq-Marsin murhaaja, joka nyt parhaillaan yrittlee samaa peliä ja luulee voittavansa otteen, kun on saanut toisen vastapelaajan, joka ei uhkaile, vaan hymyilee. Mutta hän pettyy: hän tulee menettäneeksi herra de Richelieun menettämisellä, ja minun etuni mukaista ei ole jättää kuningattaren luo tätä riidansiementä, jolla kardinaalivainaja kahdenkymmenen vuoden mittaan kuohutteli kuninkaan sappea."

Anna punetui ja kätki kasvonsa käsiin.

"En tahdo nöyryyttää teidän majesteettianne", pitkitti Mazarin tyynemmin, mutta harvinaisen lujasti; "minä tahdon, että kuningatarta kunnioitetaan ja hänen ministeriään samaten, koska minä kaikkien silmissä olen vain ministeri. Teidän majesteettinne tietää itse, että minä en ole Italiasta tullut pelinukke, kuten monet sanovat. Koko maailman täytyy johtua käsittämään se."

"No niin, mitä pitää minun siis tehdä?" kysyi Itävallan Anna tuon hallitsevan äänen lannistamana.

"Teidän on yritettävä muistaa niiden uskollisten ja hartaitten miesten nimet, jotka herra de Richelieun vastarinnasta huolimatta matkustivat meren yli, jättäen verijälkiä taipaleelleen, tuodakseen teidän majesteetillenne takaisin erään koristeen, jonka olitte lahjoittanut Buckinghamille."

Anna nousi majesteetillisena ja kiihtyneenä kuin olisi teräsjoustin ponnahtuttanut hänet seisaalle ja silmäili kardinaalia sillä ylpeällä ja arvokkaalla sävyllä, joka oli antanut hänelle peräti suuren vallan varhaisempina vuosina.

"Te loukkaatte minua, monsieur!" hän sanoi.

"Minä tahdon", jatkoi Mazarin lopettaen lauseen, jonka kuningatar oli kuohahduksellaan keskeyttänyt, "minä tahdon, että te tänään teette puolisonne puolesta, mitä silloin teitte rakastajanne tähden."

"Taaskin se panettelu!" huudahti kuningatar. "Minä luulin sen toki täydellisesti unohtuneeksi, sillä tähän asti olette säästänyt minut siitä; mutta nyt tekin sen toistatte. Sen parempi, sillä nyt saamme tilaisuuden käsitellä tätä asiaa keskenämme, ja kerrassaan loppuun saakka, ymmärrättekö?"

"Mutta, madame", sanoi Mazarin tuota palautunutta voimakkuutta ihmetellen, "minä en pyydä teitä sanomaan kaikkea."

"Mutta minä tahdon sanoa teille kaikki", vastasi Itävallan Anna. "Kuulkaa siis. Sanonpa teille, että siihen aikaan oli tosiaankin neljä harrasta sydäntä, neljä rehellistä sielua, neljä uskollista miekkaa, jotka pelastivat enemmän kuin henkeni,

pelastaen kunniani."

"Vai niin, te tunnustatte sen!" virkahti Mazarin.

"Ainoastaan rikollistenko kunniaa siis voidaan vaarantaa, ja eikö usein etenkin naista voi häväistä ulkonaisten seikkain todistus? Niin, asianhaarat osuivat minua vastaan, olin joutumaisillani häpeään, ja kuitenkin vannon..."

Kuningatar haki jotakin pyhää esinettä, tehdäkseen sen varassa valansa; hän otti seinäverhon peittämästä kaapista pienen ruusupuisen, hopealla silatun lippaan, asetti sen alttarille ja jatkoi:

"Minä vannon kautta näiden pyhien jäännösten: rakastin Buckinghamia, mutta Buckingham ei ollut rakastajani."

"Ja mitä ovat pyhäinjäännökset, joiden kautta vannotte, madame?" tiedusti Mazarin hymyillen, "sillä huomautanpa teille, että minä roomalaisena olen epäuskoinen: on monenlaisia pyhäinjäännöksiä."

Kuningatar otti kaulastaan pienen kulta-avaimen ja ojensi sen kardinaalille.

"Avatkaa, monsieur", hän sanoi, "ja katsokaa itse."

Kummastuneena otti Mazarin avaimen ja avasi lippaan, josta hän löysi ainoastaan ruostuneen tikarin ja kaksi kirjettä, havaiten toisen näistä veren tahrिमaksi.

"Mitä tämä on?" kysyi Mazarin.

"Niin, monsieur, mitä tämä on?" sanoi Itävallan Anna, majesteetillisesti ojentaessaan avattua lipasta kohti käsivarren, joka oli vuosien uhalla säilyttänyt täydellisen kauneutensa.

"Sanon sen teille. Nämä kaksi kirjettä ovat ainoat, mitä olen koskaan lähettänyt hänelle. Tämä veitsi on se, jolla Felton murhasi hänet. Lukekaa kirjeet, monsieur, niin näette, olenko vakuuttanut väärin."

Sen sijaan että olisi saamallansa luvalla tarkastanut kirjeet otti Mazarin luonnollisen tunteen vaikutuksesta tikarin, jonka kuoleva Buckingham oli temmannut haavastaan ja Laporten mukana lähettänyt kuningattarelle. Terä oli aivan syöpynyt, sillä veri oli muuttunut ruosteeksi, ja tovin silmäiltyään sitä, jollaikaa kuningatar oli käynyt valkeaksi kuin nojanaan olleen alttarin liinaverho, laski kardinaali sen takaisin lippaaseen väkisinkin värähtäen.

"Hyvä, madame", hän sanoi, "minä uskon valaanne."

"Ei, ei, lukekaa!" tiukkasi kuningatar rypistynein silmäkulmin; "lukekaa, minä tahdon, minä käsken, jotta päätökseni mukaisesti kaikki loppuisi tähän kertaan, teidän enää uudistamattanne tätä puheenaihetta. Luuletteko", hän lisäsi kamalasti hymyillen, "että minun tekee mieleni avalla tätä lipasta joka kerta, kun minua jälleen syyttelisitte?"

Tämän tarmokkuuden taivuttamana totteli Mazarin melkein koneellisesti ja luki molemmat kirjeet. Toinen oli se, jossa kuningatar pyysi timantteja takaisin Buckinghamilta ja jonka d'Artagnan oli tuonut perille juuri parahiksi; toisen oli Laporte liian myöhään saanut jätetyksi herttualle, kun kuningatar tahtoi ilmoittaa hänelle, että hänet aiottiin murhata.

"Hyvä on, madame", virkkoi Mazarin, "siitä ei ole sen

enempää puhumista."

"Kyllä, monsieur", sanoi kuningatar sulkien lippaan ja laskien kätensä sen päälle; "minulla on hiukan lisättävää, nimittäin, että olen aina ollut kiittämätön noita miehiä kohtaan, jotka pelastivat minut ja tekivät kaikkensa hänen pelastuksekseni, ja että minä en ole äsken mainitsemallenne miehuulliselle d'Artagnanille antanut muuta kuin käteni suudeltavaksi ja tämän timantin."

Kuningatar ojensi kauniin kätensä kardinaalia kohti ja osoitti hänelle harvinaisen kaunista jalokiveä, joka välkkyi hänen sormessaan.

"Hän möi sen, mikäli olen kuullut, tilapäisessä rahapulassa", jatkoi hän, "möi sen taasenkin pelastaakseen minut, sillä se tapahtui sanansaattajan lähettämiseksi herttuan luo varoittamaan häntä aiotusta murhasta."

"D'Artagnan siis tiesi sen?"

"Hän tiesi kaikki. Miten hän siinä menetteli, se on minulle tuntematonta. Mutta varmaa on, että hän möi sormuksen herra Desessartsille, jonka sormessa näin sen ja jolta sitten ostin sen takaisin; tämä timantti kuitenkin kuuluu hänelle, monsieur: antakaa se siis takaisin minun puolestani, ja koska teillä onneksenne on sellainen mies lähellänne, niin koettakaa käyttää häntä."

"Kiitos, madame", sanoi Mazarin, "noudatan neuvoanne."

"Ja nyt", virkkoi kuningatar kuin liikutuksen valtaamana, "onko teillä mitään muuta kysyttävää minulta?"

"Ei mitään, madame", vastasi kardinaali hellivimmällä

äänellään; "anon ainoastaan, että annatte minulle anteeksi kohtuuttomat epäluuloni, mutta minä rakastan teitä niin suuresti, ettei ole hämmästyttävää, jos olen mustasukkainen menneisyydellekin."

Selittämätön hymy vilahti kuningattaren huulilla.

"No niin, monsieur", hän sanoi, "jollei teillä ole muuta pyydettävää minulta, niin jättäkää minut; teidän tulee käsittää, että minä tällaisen kohtauksen jälkeen haluan olla yksinäni."

Mazarin kumarsi.

"Minä vetäydyn pois, madame", hän sanoi; "sallitteko minun tulla takaisin?"

"Kyllä, mutta vasta huomenna; ei ole liikaa pidättää se aika tointumiseeni."

Kardinaali tarttui kuningattaren käteen, suuteli sitä kohteliaasti ja lähti.

Tuskin oli hän poissa, kun kuningatar astui poikansa huoneeseen ja kysyi Laportelta, oliko kuningas mennyt makuulle. Laporte viittasi kädellään nukkuvaan lapseen.

Itävallan Anna nousi ylös porrasaskelmia vuoteen ääreen, lähensi huulensa pojan rypistyneelle otsalle ja suuteli sitä hiljaisesti; sitten hän peräytyi yhtä äänettömästi kuin oli tullutkin, huomauttaen kamaripalvelijalle ainoastaan:

"Yrittäkäähän, hyvä Laporte, saada kuningas esiintymään ystävällisemmin kardinaalia kohtaan, jolle sekä hän että minä olemme suuressa kiitollisuudenvelassa."

VIIDES LUKU

Gascognelainen ja italialainen

Sillävälän oli kardinaali palannut työhuoneeseensa, jonka ovella Bernouin valvoi; hän kysyi tältä, oliko mitään uutta tapahtunut, mitään tietoja tullut ulkoapäin. Vastattuaan kieltävästi sai palvelija viittauksen poistua.

Jäätyään yksikseen avasi kardinaali käytävän oven ja siirtyi sitten eteishuoneeseen. D'Artagnan nukkui väsyneenä lavitsalla.

"Herra d'Artagnan!" virkkoi hän hiljaa.

D'Artagnan ei hievahtanut.

"Herra d'Artagnan!" virkkoi hän kovemmin.

D'Artagnan nukkui yhä.

Kardinaali astui hänen luokseen ja kosketti hänen olkapäätänsä sormenpäällä.

Tällä kertaa hätkähti d'Artagnan, havahtui ja kavahti heti jaloilleen kuin aseissa oleva soturi.

"Tässä olen", hän sanoi, "kuka kutsuu minua?"

"Minä", vastasi Mazarin mitä leppeimmin hymyillen.

"Pyydän anteeksi teidän ylhäisyydeltänne", puolustausi d'Artagnan, "mutta minä olin niin väsyksissä..."

"Älkää pyytäkö anteeksi, monsieur", keskeytti Mazarin, "sillä te olette uuvuttanut itsenne minun palveluksessani."

D'Artagnan ihmetteli ministerin armollista sävyä.

– Kas, kas! – tuumi hän; – pitääkö siis paikkansa se

sananlasku, että onni tulee nukkuessa?

"Seuratkaa minua, monsieur!" käski Mazarin.

– Vai niin, – päätteli d'Artagnan, – Rochefort on siis pitänyt sanansa; mutta mihin hornaan hän on kadonnut?

Ja hän tirkisteli työhuoneen syrjäisimpiinkin soppiin, mutta Rochefortia ei näkynyt.

"Herra d'Artagnan", aloitti Mazarin istuutuen mukavaan asentoon lepotuolissa, "te olette minusta aina näyttänyt urhealta ja ritarilliselta mieheltä."

– Paljon mahdollista, – ajatteli d'Artagnan, – mutta kylläpä hän on viivytellyt sanomasta sitä minulle.

Se ei kuitenkaan estänyt häntä kumartamasta lattiaan asti vastaukseksi

Mazarinin kohteliaisuuteen.

"No niin", jatkoi Mazarin, "hetki on nyt tullut lahjojenne ja miehuutenne käyttämiseen."

Upseerin silmissä leimahti ilon välähdys, joka kuitenkin heti sammui, sillä hän ei tiennyt, mihin Mazarin tähtäsi.

"Käskekää, monseigneur!" sanoi hän, "olen valmis tottelemaan teidän ylhäisyyttänne."

"Herra d'Artagnan", pitkitti Mazarin, "te olette edellisen hallituksen aikana suorittanut erityisiä urotöitä..."

"Teidän ylhäisyytenne on liian armollinen muistaessanne... On totta, totta, että minulla oli paljon menestystä sodassa."

"En puhu sotaisesta kunnostautumisestanne", huomautti Mazarin, "sillä vaikka se herätti melkoista huomiota, voittivat sen

muut saavutuksenne."

D'Artagnan tekeytyi kummastuneeksi.

"No", virkkoi Mazarin, "te ette vastaa?"

"Minä odotan", sanoi d'Artagnan, "että monseigneur selittää, mitä saavutuksia tarkoittatte."

"Puhun tuosta seikkailusta ... oh, te kyllä tiedätte, mihin viittaa."

"Valitettavasti en, monseigneur", vastasi d'Artagnan ihmeissään.

"Te olette vaitelias; sen parempi! Tarkoitan kuningattaren timanttiselkkausta, matkaa, jonka teitte kolmen ystävänne kanssa."

– Kas, kas! – ajatteli gascognelainen, – onkohan siinä ansa? Täytyy olla varuillaan.

Ja hän antoi kasvoilleen niin vilpítőntä hämmästystä kuvastavan ilmeen, että sitä olisivat kadehtineet Mondori ja Bellerose, sen ajan etevimmät näyttelijät.

"Mainiota!" kehui Mazarin nauraen; "erinomaista! Minulle on suystä suositeltu teitä miehenä, jota kaipasin. No, sanokaahan, mitä tekisitte hyväkseni?"

"Kaikkea, mitä teidän ylhäisyytenne käskee", vastasi d'Artagnan.

"Tekisittekö minun puolestani, mitä entiseen aikaan teitte kuningattaren tähden?"

– Varmastikin, – virkkoi d'Artagnan itsekseen, – tahtoo hän urkkia minulta jotakin; yrittäköönhän. Eihän tämä toki ole

Richelieuta ovelampi, hiisi viekөөn!.. "Kuningattaren tähden, monseigneur? En ymmärrä."

"Te ette ymmärrä, että minä tarvitsen teitä ja kolmea ystävääne?"

"Mitä ystäviäni, monseigneur?"

"Kolmea entistä ystävääne."

"Entiseen aikaan, monseigneur", vastasi d'Artagnan, "ei minulla ollut ainoastaan kolmea ystävää, vaan viisikymmentä. Kaksikymmenvuotias sanoo koko ihmiskuntaa ystäväkseen."

"Hyvä, hyvä, herra luutnantti!" tuumi Mazarin; "vaiteliaisuus on kaunis ominaisuus, mutta tänään voisitte kenties joutua katumaan liiallista varovaisuutta."

"Monseigneur, Pythagoras velvoitti oppilaansa viiden vuoden puhumattomuuteen, jotta he osaisivat vaieta."

"Mutta te olette ollut kaksikymmentä vuotta puhumattomana, monsieur, siis viittätoista vuotta pitempään kuin pythagoralainen viisaustieteilijä, ja se tuntuu minusta jo riittävältä. Puhukaa siis nyt, kun kuningatar itse vapauttaa teidät valastanne."

"Kuningatar!" äännähti d'Artagnan, ja hänen kummastuksensa ei tällä kertaa ollut teeskennelty.

"Niin, kuningatar; ja todistukseksi siitä, että puhun teille hänen nimessään, pyysi hän minua näyttämään teille tätä timanttia, jonka hän väittää teidän tuntevan, ostettuaan sen takaisin herra Desessartsilta."

Mazarin ojensi kätensä upseeria kohti; tämä huokasi tuntiessaan sormuksen, jonka oli Kaupungintalon tanssiaisiltana

saanut kuningattarelta.

"Se on totta", myönsi d'Artagnan; "tunnen tuon timantin, joka on ollut kuningattaren oma."

"Näette siis, että minä puhun hänen nimessään. Vastatkaa minulle siis, esittämättä enää huvinäytelmää. Olen jo sanonut ja toistan sen, että asia koskee teidän onneanne."

"Totisesti, monseigneur, kaipaankin jo kipeästi onnea. Teidän ylhäisyytenne on unohtanut minut niin pitkäksi aikaa!"

"Se korvautuu viikossa. Te olette siis käytettävissäni, mutta missä ovat ystävänne?"

"Sitä en tiedä, monseigneur."

"Kuinka, ette tiedä?"

"En; siitä on pitkä aika, kun erosimme, sillä kaikki kolme jättivät sotapalveluksen."

"Mutta mistä löydätte heidät jälleen?"

"Sieltä missä he vain ovat. Olkoon se minun huolenani."

"Hyvä! Ehtonne?"

"Rahaa, monseigneur, niin paljon kuin yrityksiimme tarvitaan. Muistan liiankin hyvin, kuinka usein meillä tuli vastuksia rahapulasta, ja ilman tuota timanttia, joka minun oli pakko myydä, olisimmekin jääneet taipaleelle."

"Hitto! Rahaa, ja paljon!" tuskastui Mazarin; "mitä te latelettekin, herra luutnantti? Ettekö tiedä, että kuninkaan kirstuissa ei ole rahaa?"

"Tehkää siis kuten minä, monseigneur, myykää kruunun jalokivet. Uskokaa minua, älkäämme tinkikö; vähäisillä varoilla

onnistuvat kehnosti suuret asiat."

"No niin", taipui Mazarin, "yritämmepä tyydyttää teitä."

– Richelieu, – ajatteli d'Artagnan, – olisi jo antanut minulle viisisataa pistolia käsirahoiksi.

"Lupaatte siis palvella minua?"

"Niin, jos ystäväni tulevat mukaan."

"Mutta jos he kieltäytyvät, niin voinenhan silti luottaa teihin?"

"Yksinäni en ole milloinkaan toimittanut mitään tärkeätä", sanoi d'Artagnan päätänsä pudistaen.

"Lähtekää siis etsimään heitä."

"Mitä esitän heille suostuttaakseni heidät palvelemaan teidän ylhäisyyttänne?"

"Tunnette heidät paremmin kuin minä. Lupaillette kunkin luonteen mukaan."

"Mitä saan luvata?"

"Että jos he palvelevat minua niinkuin avustivat kuningatarta osoitan tunnustustani suurenmoisesti."

"Mitä on meidän siis tehtävä?"

"Kaikkea, koska näytte kaikkeen pystyvän."

"Monseigneur, kun ihmisellä on luottamusta toisiin ja hän tahtoo näissä vastavuoroon herättää luottamusta, valaisee hän tarkoitusperiänsä paremmin kuin teidän ylhäisyytenne."

"Olkaa huoletta", vastasi Mazarin, "kun tulee toiminnan hetki, saatte kuulla kaikki ajatukseni."

"Ja siihen asti?"

"Odotatte ja haette esille ystäväenne."

"Monseigneur, he kenties eivät ole Pariisissa, niin, se on luultavaakin; minun on silloin matkusteltava. Olen vain ruti köyhä muskettiluutnantti, ja matkat maksavat."

"Ei ole tarkoituksenani", arkaili Mazarin, "että te esiintyisitte kovinkaan komeasti; suunnitelmani vaativat salaperäisyyttä, joka ei salli suurtakaan varustelua."

"Kuitenkaan, monseigneur, en voi matkustaa palkallani, koska se on maksamatta kolmelta kuukaudelta; myöskään en saa kustannetuksi kulujani säästöillä, kun olen kaksikolmatta vuotta palvellessani kerännyt ainoastaan velkoja."

Mazarin seiso i hetkisen mietteissään, niinkuin olisi hänen sielussaan ollut raju taistelu käymässä; sitten astui hän kolmella lukolla lujitetun kaapin luo, otti sieltä pussosen ja virkkoi huoah taen, pariin kolmeen kertaan punnittuaan sitä kädessään ennen kuin luovutti sen d'Artagnanille:

"Ottakaa siis tämä; siinä on matkarahat."

– Jos ne ovat espanjalaisia dubloneja tai kulta-écuitäkään, – ajatteli d'Artagnan, – niin voimmepa toistekin tehdä kauppoja keskenämme.

Hän kumarsi kardinaalille ja työnsi massin avaraan taskuunsa.

"No niin, asia on siis valmiiksi puhuttu", aloitti kardinaali jälleen, "te lähdette matkoille..."

"Niin, monseigneur."

"Kirjoittakaa minulle joka päivä, saadakseni tietoja neuvottelujen kulusta."

"Sitä en lyö laimin, monseigneur."

"Hyvä on. Minkä nimisiä muuten ovatkaan ystävänne?"

"Minkäkö nimisiä?" kertasi d'Artagnan hieman levottomasti.

"Niin; teidän etsiessänne omasta puolestanne tiedustelen minäkin, ja kenties saan kuulla jotakin."

"Kreivi de la Fère, jolla oli nimityksensä Atos; herra du Vallon, joka oli omaksunut Portoksen nimen, ja ritari d'Herblay, nykyisin abbé d'Herblay, tavallisessa puhuttelussa Aramis."

Kardinaali hymyili.

"Nuoria aatelijsjunkkareita", hän sanoi, "jotka olivat salanimillä yhtyneet muskettiväkeen, jotteivät olisi vaarantaneet sukunimiänsä. Pitkät miekat, mutta tyhjätkukkarot; tuttu juttu."

"Jos Jumala sallii, että ne miekat paljastetaan teidän ylhäisyytenne palveluksessa", huomautti d'Artagnan, "rohkenen lausua sen toivomuksen, että monseigneurin kukkaro vuorostaan kevenisi ja heidän täytyisi, sillä noiden kolmen miehen ja minun avullamme kykenee teidän ylhäisyytenne mullistelemaan koko Ranskan ja vieläpä Euroopan, jos näette hyväksi."

"Nuo gascognelaiset", sanoi Mazarin nauraen, "vastaavat melkein italialaisia kerskunnassa."

"Joka tapauksessa", tokaisi d'Artagnan hymyillen yhtä hilpeästi kuin kardinaalikin, "ovat he pätevämpiä miekkamiehiä."

Ja hän poistui pyydettyään lomaa, joka hänelle heti myönnettiin;

Mazarin itse vahvisti valtuutuksen allekirjoituksellaan.

Tuskin oli hän päässyt ulos, kun lähestyi pihalla palavaa lyhtyä

ja vilkaisi kiireisesti massiin.

"Hopea-écuitä!" tuhahti hän halveksivasti; "sen aavistinkin. Voi, Mazarin, Mazarin, sinä et luota minuun! Sen pahempi! Se tuottaa sinulle onnettomuutta!"

Sillävälin kardinaali hykerteli käsiään.

"Sata pistolia", jupisi hän, "sata pistolia! Sadasta pistolista olen saanut haltuuni salaisuuden, josta herra de Richelieu olisi maksanut kaksikymmentätuhatta écu'ta, – puhumattakaan tästä timantista", lisäsi hän luoden helliviä silmäyksiä sormukseen, jonka hän oli pitänyt, luovuttamatta sitä d'Artagnanille, "puhumattakaan tästä timantista, joka on arvoltaan vähintään kymmenen tuhatta livreä."

Ja kardinaali meni makuuhuoneeseensa peräti hyvillä mielin tästä illasta, joka oli hänelle tuottanut niin hauskoja tuloksia. Hän asetti sormuksen lippaaseen, joka sisälsi kaikenlaisia jalokiviä, sillä kardinaali oli viehättynyt sellaisiin koruihin, ja kutsui Bernouinin riisujakseen, sen enempää välittämättä melusta, jota puuskahduksin tunkeusi ikkunain läpi, tai kiväärinlaukauksista, joita vielä kajahteli kaupungilla, vaikka kello jo kävi kahtatoista.

Sillaikaa samosi d'Artagnan Tiquetonne-kadulle, jonka varrella hän asui la Chevette-hotellissa.

Lienee paikallaan huomauttaa muutamin sanoin, miten d'Artagnan oli tullut valinneeksi tämän asunnon.

KUUDES LUKU

D'Artagnan neljänkymmenen ikäisenä

Voi, paljon oli sattunut tapauksia ja varsinkin kulunut vuosia siitä asti, kun *Kolmen muskettisoturin* romaanissa jätimme d'Artagnanin Fossoyeurs-kadun n: o 12: een.

D'Artagnan oli kyllä ottanut osaa tapauksiin, mutta nämä eivät olleet kääntyneet hänelle suotuisiksi. Niin kauan kuin oli ystäviensä ympäröimänä, hän säilytti nuorekkuutensa ja runollisen elämänskatsomuksensa; hän oli noita hienoja ja joustavia luonteita, joihin helposti sulautuu muiden ominaisuuksia. Atos antoi hänelle arvokkuuttansa, Portos ravakkuuttansa, Aramis soreuttansa. Jos d'Artagnan olisi yhä edelleen elellyt noiden kolmen seurassa, niin hänestä olisi tullut huomattu mies. Atos jätti hänet ensimmäisenä, vetäytyäkseen pikku maatilalle, jonka oli perinyt Eloisin tienoolta; sitten Portos, mennäkseen naimisiin prokuraattorinleskensä kanssa, ja lopuksi päätti Aramis täydellä todella mennä hengelliseen säätyyn ja kehittyä abbéksi. D'Artagnan, jonka tulevaisuus näytti mitä likeisimmin liittyneen hänen kolmen ystävänsä kohtaloihin, huomasi itsensä siitä saakka yksinäiseksi ja heikoksi; hänellä ei ollut miehuutta tunkeutua eteenpäin uralla, jolla hän nähdäkseen ei kyennyt sukeutumaan miksikään, jollei kukin hänen ystävistään ikäänkuin luovuttanut hänelle osuutta siitä elontarmosta, minkä oli taivaalta saanut.

D'Artagnan huomasi myös joutuneensa vain yhä eristetyemmäksi sen johdosta, että oli kohonnut muskettisoturien luutnantiksi. Hän ei ollut, kuten Atos, kyllin korkeata syntyperää päästäkseen ylhäisempiin perheisiin; hän ei Portoksen tavoin ollut kyllin turhamainen, yrittääkseen uskotella muille, että hän seurusteli hienoston piireissä; hän ei Aramiin lailla ollut kylliksi hienotapainen, kyetäkseen itsenäisesti pitämään yllä säätynsä seuratottumusta. Joksikin aikaa oli rouva Bonacieuxin viehättävä muisto valanut nuoren luutnantin sieluun runollista tunnetta, mutta kun kaikki on katoavaista tässä maailmassa, häipyi vähitellen tämäkin vaikutelma; varusväen elämä tuntuu haitallisesti ylimysmielisissäkin luonteissa. D'Artagnanin olemuksen kahdesta vastakkaisesta puolesta voitti ajan mittaan aineellinen, ja alituisen kasarmissa, alituisen leirissä, alituisen ratsailla oleskellessaan oli d'Artagnanista hänen sitä itse huomaamattansa tullut meidän päiviemme määritelmän mukaan *aito vanha huovi* – en tiedä, mikä siihen aikaan lienee ollut vastaavana nimityksenä.

D'Artagnan ei kuitenkaan menettänyt synnynnäistä oveluuttaan; eipä suinkaan. Päinvastoin lisääntyikin tämä oveluus kenties yhäti tai ainakin ilmeni hiukan karkeamman pinnan alta enemmän; mutta hän käytti sitä pikku seikkoihin, ei tärkeämpiin yrityksiin. Hän turvautui siihen aineellisen hyvinvointinsa tähden, sellaisen kuin soturit itselleen haluavat, nimittäin hyvän majapaikan, hyvän ruokapöydän, hyvän emännän ja niin edelleen.

Ja kaiken tämän oli d'Artagnan kuusi vuotta takaperin tavannut

Tiquetonne-kadulta, la Chevrette-hotellista.

Hänen oleskellessaan ensi aikojaan tässä hotellissa kiintyi häneen erinomaisesti emäntä, kaunis ja vilkas viidenkolmatta tai kuudenkolmatta ikäinen flaamitar. Muutamien lempiseikkojen jälkeen, joille kiusallinen aviomies oli tuottanut suuria hankaluuksia, niin että d'Artagnan jo oli kymmeneenkin kertaan uhannut pistää hänet kuoliaaksi säilällään, katosi aviomies eräänä aamuna ainiaaksi, salavihkaa myytyänsä muutamia viiniaameja ottaen mukaan kaikki rahat sekä talon kalleudet. Häntä luultiin kuolleeksi; etenkin väitti häntä kivenkovaan vainajaksi hänen vaimonsa, jota viehätti leskeyden suloinen kuvitelma. Lopulta, kolmivuotisen suhteen jälkeen, jota d'Artagnan visusti varoi rikkomasta, olletikin kun hän vuosi vuodelta oli havainnut asuntonsa ja emäntänsä yhä miellyttävämmiksi, sillä jälkimmäinen myönsi hänelle luottoa edellisestä, alkoi emäntää hullaannuttaa kohtuuton halu joutua jälleen aviovaimoksi, ja hän esitti, että d'Artagnan menisi hänen kanssaan naimisiin.

"Huh! hyi!" oudoksui d'Artagnan. "Kaksinnaimistako ajattelet, rakkahin?"

Ethän ole tosissasi!"

"Mutta hän on kuollut, olen siitä varma."

"Hän oli mitä kiusallisin rettelöitsijä ja tulisi kyllä takaisin hirttämään meidät."

"No niin, jos hän tulee, niin te surmaatte hänet; olettehan niin

uljas ja taitava!"

"Perhana, käypseni, hirteen sekin johtaisi!"

"Hylkäätte siis tarjoukseni?"

"Niinhän tietenkkin, ehdottomasti!"

Kaunis ravintoloitsijatar oli lohdu-ton. Hän ei ainoastaan olisi mielellään ottanut d'Artagnania miehekseen, vaan jumalakseenkin: luutnantti oli niin kaunis mies ja niin komeaviiksinen!

Tämän liiton neljäntenä vuonna tapahtui Franche-Comtén sotaretki. D'Artagnan valittiin ottamaan osaa siihen ja valmistausi lähtöön. Se aiheutti mitä katkerimman murheen purkauksia, loppumattomia kyyneliä ja juhlallisia uskollisuudenu-pauksia, emännän taholta tietysti. D'Artagnan oli liian ylväs lupailemaan mitään; hän vakuuttikin vain tekevänsä kaikkensa lisätäkseen nimensä loistoa.

Mitä d'Artagnanin urheuteen tulee, niin tunnemmekin sen jo; hän ei milloinkaan säästellyt itseään, ja kun hän kumppaniensa etunenässä ryntäsi vihollista vastaan, sai hän rintaansa luodin, joka suisti hänet tantereelle. Hänen nähtiin putoavan ratsultaan, mutta hänen ei nähty nousevan, joten häntä pidettiin kuolleena, ja sitä vakuuttivat kaikki mokomin ne, jotka toivoivat pääsevänsä hänen sijalleen. Ihminen uskoo helposti todeksi sen, mitä hän toivoo, ja armeijassa toivottelivat kaikki jonkun muun kuolemaa, aina osastokenraalista asti, joka haluaa ylipäällikön kaatumista, sotamiehiin saakka, joiden tiellä ovat korpraalit.

D'Artagnan ei kuitenkaan ollut niin vähällä surmattavissa.

Maattuaan tajuttomana päivän polttavassa helteessä taistelukentällä hän virkosi yön viileydestä; hän sai laahautuneeksi lähimpään kylään, kolkutti kauneimman rakennuksen portille ja otettiin vastaan niinkuin ranskalaiset aina ja kaikkialla otetaan, vaikkapa ovat haavoitettujakin. Häntä hoidettiin huolellisesti, hän parani, ja paremmassa voinnissa kuin koskaan lähti hän eräänä aamuna matkalle Pariisiin ja perille tultuaan suuntasi kulkunsa Tiquetonne-kadulle.

Mutta d'Artagnan huomasi kamarinsa asutuksi, sillä sen vaatekomeroon oli sijoitettu täydellinen miehen asuvarasto, miekkaa vailla.

– Hän on siis palannut, – tuumi luutnantti; – sen pahempi ja sen parempi!

D'Artagnan luonnollisesti aina ajatteli aviomiestä.

Hän tiedusteli: uusi viinuri, uusi sisäkkö; emäntä oli lähtenyt kävelyille.

"Yksinään?" kysyi d'Artagnan.

"Ei, herran kanssa."

"Herra on siis tullut takaisin?"

"Tietenkin", vastasi palvelijatar yksinkertaisesti.

"Jos minulla olisi rahaa", sanoi d'Artagnan itsekseen, "niin lähtisin tieheni; mutta sen puutteessa täytyy minun viipyä, noudattaa emäntäni neuvoa ja tehdä loppu tuon tunkeilevan kummittelijan aviollisista mielikuvista."

Hän lopetti tämän yksinpuhelun, joka osoitti, että tärkeissä tilanteissa ei mikään ole luonnollisempaa kuin yksinpuhelu, kun

ovella vaaninut palvelijatar äkkiä huudahti:

"Kas, tuolla juuri tuleeekin rouva herran kanssa!"

D'Artagnan vilkaisi pitkin katua ja näkikin emännän kääntyvän Montmartre-kadun kulmasta tavattoman kookkaan sveitsiläisen käsikynkässä; tämä teiskaroitsi kävellessään niin röyhistelevänä, että hänen sävynsä mieluisasti muistutti d'Artagnanin mieleen vanhan Portos-ystävän.

– Tuoko on herra? tuumi d'Artagnan itsekseen. – Kas vain, hänpä näyttää suuresti paisuneen!

Ja hän istuutui vierashuoneeseen hyvin näkyvälle paikalle.

Sisään tullessaan huomasi emäntä heti d'Artagnanin ja huudahti heikosti.

Silloin d'Artagnan nousi, havaitessaan olevansa tunnettu, riensi ravintoloitsijattaren luo ja syleili häntä hellästi.

Sveitsiläinen katseli tyrmistyneenä emäntää, joka vaaleni.

"Voi, tekö siinä, monsieur! Mitä tahdotte?" kysyi emäntä peräti hämmästyneenä.

"Onko tuo herra serkkusi? Tai veljesi?" kysyi d'Artagnan vähääkään hairahtumatta näyttelemästänsä osasta.

Ja vastausta odottamatta hän heittäysi helvetialaisen syliin; tämä tekeysi varsin kylmäkiskoiseksi.

"Guga on dämä miesh?" äännähti hän.

Emäntä vastasi vain oihkauksilla.

"Kuka on tämä sveitsiläinen?" tiukkasi d'Artagnan.

"Herra menee minun kanssani naimisiin", ännäsi emäntä kahden hermotäristyksen lomassa.

"Miehesi on siis viimeinkin kuollut?"

"Midä she deihin guuluu?" tokaisi sveitsiläinen.

"Se guuluu minuun hyvin likeisesti", vastasi d'Artagnan, "syystä että te ette voi naida rouvaa minun suostumuksettani ja että..."

"Ja että...?" kovisti sveitsiläinen.

"Ja että ... minä en sitä anna", vakuutti muskettisoturi.

Sveitsiläinen karahti tulipunaiseksi kuin kukonharja. Hänellä oli yllään upea kultanauhainen univormunsa, d'Artagnan oli kääriytynyt eräänlaiseen harmaaseen viittaan; sveitsiläinen oli kuusi jalkaa mitaltaan, d'Artagnan hädin yli viiden; sveitsiläinen luuli olevansa kotonaan, d'Artagnan näytti hänestä tungettelijalta.

"Marshittego matkaanne?" kysyi sveitsiläinen kiivaasti polkien jalkaa kuin alkaen vakavasti vihastua.

"Minäkö? En suinkaan!" vastasi d'Artagnan.

"Meidän tarvitsee vain lähettää hakemaan järjestysvallan apua", huomautti muuan viinuri, joka ei kyennyt käsittämään, että noin pikkuinen mies kiisteli paikasta rotevan palkkasoturin kanssa.

"Sinä", virkkoi d'Artagnan, joka nyt vuorostaan alkoi tulistua, ja hän tarttui viinuria korvaan, "sinä ensiksikin seisot nyt koreasti alallasi etkä hievahdakaan, muutoin tempaan sinulta, mitä nyt on hyppysissäni. Ja te, Wilhelm Tellin mainehikas jälkeläinen, panette kompeenne kasaan minun huoneestani, sillä ne ovat tielläni, ja lähdette vireästi etsimään muuta majapaikkaa."

Sveitsiläinen alkoi nauraa hohottaa.

"Minägö lähtishin?" sanoi hän; "ja migshi?"

"Ahaa, hyvä on!" virkkoi d'Artagnan; "minä näen, että ymmärrätte.

Tulkaahan siis pikku kävelyllä kanssani, niin selitän lopun."

Emäntä tiesi d'Artagnanin erinomaiseksi miekkailijaksi. Hän alkoi itkeä ja repiä hiuksiansa.

D'Artagnan kääntyi kauniiseen surevaiseen.

"Mutta lähettäkää hänet siis pois, madame", kehoitti hän.

"Byh!" vähitteli sveitsiläinen, joka oli tarvinnut jonkun aikaa käsittääkseen d'Artagnanin tekemän ehdotuksen; "byh, guga on she, joga minulle gävelyä ehdottaa!"

"Minä olen hänen majesteettinsa muskettiväen luutnantti", vastasi d'Artagnan, "ja siis joka suhteessa teitä ylempänä; mutta kun tässä ei ole kysymys muusta kuin majoituslapusta, niin tunnettehan käytännön. Tulkaa noutamaan lappunne; huoneen ottaa haltuunsa se, joka saapuu ensimmäisenä takaisin."

D'Artagnan lähti sveitsiläisen seurassa emännän voivotuksesta piittaamatta; pohjaltaan tunsikin tämä vanhan rakkauden jälleen elvyttävän sydäntänsä, mutta hänelle ei olisi ollut vastenmielistä, että korskea muskettisoturi, joka oli loukannut häntä avioliittotarjouksen hylkäämisellä, olisi nyt saanut kunnollisen opetuksen.

Kiistakumppanukset astelivat suoraa päätä Montmartren vallikaivannoille. Oli pimeä heidän päätyessään perille; kohteliaasti pyysi d'Artagnan sveitsiläistä luovuttamaan hänelle

huoneen ja pysymään sieltä poissa, mutta tämä kieltäysi päänsä liikkeellä ja veti miekkansa.

"Siispä saattekin maata täällä", virkkoi d'Artagnan. "Se on kurja yösija, mutta minussa ei ole vika; itse olette niin tahtonut."

Niin sanoen tempasi hänkin säilänsä, ja aseet kalahtivat vastakkain.

Hän oli joutunut tekemisiin vankan käden kanssa, mutta hänen notkeutensa oli kaikkea voimaa pätevämpi. Saksalaisen miekka ei kertaakaan tavannut muskettisoturia. Sveitsiläinen sai kaksi miekanpistoa, joita hän ei kylmän takia tuntenut; kuitenkin pakotti hänet pian verenvuoto ja sen aiheuttama heikkous istumaan.

"Kas niin!" puheli d'Artagnan; "mitä minä sanoin? Voititteko siitä nyt mitään, niskuri! Onneksi paranette tuosta parissa viikossa. Jääkää tänne, niin lähetän viinurin tuomaan vaatteenne. Näkemiin. Asettukaapa muuten Montorgueil-kadulle 'Pelmuuttelevaan Kissaan'; siellä on mainio ruoka, jos emäntä on vielä sama. Hyvästi!"

Ja sitten hän palasi reippaana asuntoonsa, lähettäen tosiaankin tavarat sveitsiläiselle, jonka viinuri tapasi istumassa siinä, mihin d'Artagnan oli hänet jättänyt, vieläkin ihan ällistyksissään vastustajansa varmasta esiintymisestä.

Viinuri, emäntä ja koko huonekunta tunsivat d'Artagnania kohtaan samaa kunnioitusta, jota herättäisi Herkules, jos hän palaisi maan päälle uudestaan suorittamaan kaksitoista urotyötänsä.

Mutta jäätyään kahden kesken emännän kanssa huomautti hän:

"Nyt, sievä Madeleine, tiedät mitä eroa on sveitsiläisellä ja aatelismiehellä; sinä olet käyttäytynyt kuin kapakoitsijatar. Sen pahempi sinulle, sillä sellaisella menettelyllä menetät kunnioitukseni ja seurani. Ajoin pois sveitsiläisen nöyryyttäkseni sinua, mutta minä en enää asu täällä; en majaile paikassa, jota halveksin. Hei, tarjoilija! Kantakaa reppuni 'Hymyävään Häränpäähän' Rue des Bourdonnaisille. Hyvästi, rouva!"

Nämä sanat virkkaessaan näytti d'Artagnan sekä majesteetilliselta että hellyttävältä. Emäntä heittäysi hänen jalkoihinsa, pyysi anteeksi ja pidätteli häntä lempeällä väkivallalla. Tarvitseeko sanoa enempää? Paistinvarrasta käänneltiin, uunissa räiskyi tuli, kaunis Madeleine itki; d'Artagnan tunsu yhtäikaa nälkää, vilua ja uudestaan heräävää rakkautta; hän antoi anteeksi ja jäi.

Siten asui nyt d'Artagnan edelleen Tiquetonne-kadun varrella Chevrette-hotellissa.

SEITSEMÄS LUKU

D'Artagnan on ymmällä, mutta muuan vanha tuttavamme tulee apuun

D'Artagnan palasi siis syvissä mietteissä. Hän oli hyvillä mielin kardinaali Mazarinin rahamassistista ja ajatteli kaunista timanttia, joka oli aikoinaan ollut hänen ja jonka hän oli nyt pikimältään nähnyt pääministerin sormessa välkkyvän.

– Jos se timantti vielä joskus joutuisi käsiini, – tuumiskeli hän, – niin muuttaisin sen heti rahaksi. Ostaisin muutamia tiluksia isäni linnan ympäriltä, joka on kylläkin sievä asunto, mutta kokonaan vailla maa-alaa, ellen ota lukuun tuskin Innocents-hautuumaan kokoista puutarhaa. Siellä minä kaikessa suuruudessani odottaisin hetkeä, jolloin joku rikas perijätär komean ulkomuotoni houkuttelemana menisi naimisiin kanssani. Sitten olisi minulla kolme poikaa: ensimmäisestä tekisin Atoksen kaltaisen ylhäisen herran, toisesta Portoksen laisen ravakan soturin ja kolmannelta sellaisen hienon abbén kuin on Aramis. Totisesti olisi se verrattomasti parempaa kuin nykyinen elämäni; mutta kovaksi onneksi on herra de Mazarin saituri, joka ei hevillä luopune minun hyväkseni timantista.

Mitähän olisikaan d'Artagnan sanonut, jos hän olisi tiennyt, että kuningatar oli luovuttanut timantin Mazarinin toimitettavaksi hänelle?

Tiquetonne-kadulle astuessaan hän kuuli ankaraa meteliä;

melkoinen väkijoukko oli keräytynyt hänen asuntonsa lähelle.

"Kas vain!" virkkoi hän itsekseen; "onko tuli valloillaan la Chevrette-hotellissa, vai lieneekö sievän Madeleinen mies lopultakin tullut takaisin?"

Kumpainkaan oletus ei pitänyt paikkaansa; lähestyessään huomasi d'Artagnan, että väki ei ollut kokoontunut hänen hotellinsa, vaan naapuritalon ulkopuolelle. Huudeltiin ja hälistiin, juoksenneltiin soihdut kädessä, ja näiden hohteessa näki d'Artagnan joitakuuta univormuja.

Hän kysyi, mitä oli tekeillä.

Hänelle vastattiin, että muuan porvari oli parinkymmenen ystävänsä johtajana hätyyttänyt kardinaalin kaartilaisten vartioimia vaunuja, mutta lisävoimia oli tullut paikalle, ja porvarit oli häädetty pakosalle. Joukkueen johtaja oli pujahtanut hotellin viereiseen taloon, ja sitä nyt tutkittiin.

Nuoruutensa päivinä oli d'Artagnan aina rientänyt sinne, missä hän näki univormuja, ja antanut apunsa sotureille porvareita vastaan. Mutta tämä into oli nyt jäähtynyt; olihan hänellä muuten taskussaan kardinaalin sata pistolia, ja hänen ei tehnyt mielensä panna niitä vaaraan tungoksessa.

Hän astui hotelliin sen enempää tiedustamatta.

Entiseen aikaan tahtoi d'Artagnan aina tietää kaikki; nyt sitävastoin hän tiesi aina kylliksi.

Hän tapasi kauniin Madeleinen, joka ei ollut odottanut häntä, luullen d'Artagnanin viettävän yönsä Louvressa, kuten tämä oli lausunut. Hän touhusi senvuoksi innoissaan luutnantin

mukavuudeksi, sillä tämän aavistamaton paluu oli hänelle tällä kertaa sitä mieluisampi, kun hän suuresti pelkäsi kadulta kuulunutta mellastusta eikä voinut nyt turvautua mihinkään sveitsiläiseen.

Hän tahtoi alottaa keskustelun d'Artagnanin kanssa ja kertoa tälle, mitä oli tapahtunut, mutta d'Artagnan pyysi häntä lähettämään illallisen ylös kamariinsa ja lisäämään siihen pullon vanhaa burgundia.

Sievä Madeleine oli tottunut sotilaalliseen kuuliaisuuteen, nimittäin tottelemaan pelkkää merkkiä. Tällä kertaa oli d'Artagnan suvainnut puhua; hänen käskyään noudatettiin siinä syystä kahta vireämmin.

D'Artagnan otti avaimensa ja kynttilänsä, lähtien huoneeseensa. Talon asumuksista saatavien tulojen säilyttämiseksi tyytyi hän neljännessä huonekerrassa sijaitsevaan kamariin. Se kunnioitus, jota tunnemme totuutta kohtaan, saa meidät myös mainitsemaan, että huone oli lähinnä räystästä ja ihan ulkokaton rajassa.

Tämä oli hänen Akilles-telttinsä. Sinne sulkeutui d'Artagnan, milloin tahtoi rangaista kaunista Madeleinea seuransa riistämällä.

Hänen ensimmäisenä huolenaan oli lukita uudella lukolla varustettuun vanhaan kirjoituspöytään rahamassinsa, jota hänen ei tarvinnut penkoa tietääkseen, minkä verran se sisälsi; ja kun illallinen oli tovin kuluttua tuotu pöytään viinipullon keralla, käski hän tarjoilijan mennä, telkesi oven ja istuutui aterialle.

Näin ei hän menetellyt pohtiakseen, kuten olisi voinut luulla, vaan d'Artagnan ajatteli, että jokainen tehtävä vaatii aikansa. Hän oli nälissään, sen vuoksi illasti hän, ja syötyään hän meni levolle. D'Artagnan ei ollut niitä, jotka arvelevat yön antavan hyviä neuvoja; niinpä nukkuikin hän yönsä. Aamuisin sitävastoin, tuntiessaan itsensä virkistyneeksi ja vilkastuneeksi, hän keksi parhaat aatoksensa. Pitkään aikaan ei hän nyt ollut saanut mitään mietittäväkseen aamupuhteina, mutta aina nukkui hän yöt.

Hän heräsi päivän sarastaessa, hyppäsi sotilaallisen reippaasti vuoteeltaan ja alkoi aprikoiden astella edes takaisin huoneessaan.

– Vuonna neljäkymmentäkolme, – hän muisteli, – noin kuusi kuukautta ennen kardinaali-vainajan kuolemaa, sain kirjeen Atokselta. Missä se sattuikaan? Maltas ... niin, Besançonin piirityksessä, nyt muistan ... minut oli komennettu juoksuhautaan. Mitä hän kirjoittikaan? Aivan oikein, hän kertoi asuvansa pienellä maatilalla, niin juuri niin – pienellä maatilalla; mutta missä? Siihen asti olin ehtinyt lukea, kun tuulenpuuska sieppasi kirjeen kädestäni. Ennen vanhaan olisin vilistänyt perässä, vaikka tuuli oli vienyt sen aukealle paikalle. Mutta nuoruus on suurta hulluutta ... kun ihminen ei enää ole nuori. Annoin kirjeen liidellä pois ja ilmoittaa Atoksen osoitteen espanjalaisille, jotka eivät sitä kaivanneet, joten heidän olisi pitänyt lähettää se minulle takaisin. En siis voi saada selvää Atoksesta. Ajatelkaamme nyt Portosta.

– Sain kirjeen häneltäkin; hän kutsui minua suurelle metsästysretkelle maatiloilleen syyskuulla 1646. Kun pahaksi

onneksi olin siihen aikaan isäni kuoleman johdosta Béarnissa, tuli kirje perässäni sinne, saapuen minun jo lähdettyäni. Mutta se seurasi minua edelleen ja kerkisi Montmédyn kaupunkiin joitakuuta päiviä myöhemmin kuin minä olin poistunut sieltä. Vihdoin se joutui käsiini huhtikuulla; mutta kun siten sain kirjeen vasta huhtikuussa 1647 ja kutsu koski syyskuuta 1646, en voinut käyttää sitä hyväkseni. Etsinpä esille sen kirjeen; sen täytyy löytyä tiluspapereistani.

D'Artagnan avasi vanhan lippaan, joka oli huoneen nurkassa; sen sisältämät kellastuneet pergamentit koskivat d'artagnanilaista sukutilaa, joka oli kaksisataa vuotta takaperin siirtynyt vieraisiin käsiin. Häneltä puhkesi ilon huudahdus, kun hän tunsi Portoksen karkean käsialan, ja näki alapuolella muutamia harakanvarpaita kumppaninsa arvoisan puoliskon kuivasta kädestä.

D'Artagnania ei huvittanut lukea kirjettä, jonka sisällön hän tunsi; hän vain vilkaisi heti osoitteeseen.

Siksi oli mainittu Vallon-linna.

Portos oli unohtanut antaa sen enempiä tietoja. Pöyhkeydessään arveli hän kai, että kaikkien ihmisten piti tuntea linna, jolle hän oli antanut nimensä.

– Hiiteen se turhamainen narri! – sadatteli d'Artagnan; – hän on aina kaltaisensa. Olisin mielelläni alottanut hänestä, olletikin kun hän arvatenkaan ei tarvitse rahoja, saatuansa periä herra Coquenardin kahdeksansataatuhatta livreä. Paras laskelmani meni nyt myttyyn. Atos on tietenkin juopotellut itsensä pöhköksi, ja Aramis lienee syventynyt hartaudenharjoituksiinsa.

D'Artagnan loi vielä silmäyksen Portoksen kirjeeseen. Siinä oli näin kuuluva jälkilisäys:

"Kirjoitan samassa postissa arvoisalle Aramiillemme hänen luostariinsa."

– Hänen luostariinsa! Niin, mutta mihin luostariin? Pariisissa on kaksisataa luostaria ja Ranskassa kolmetuhatta. Ja luostariin mennessään on hän kenties päälle päätteeksi kolmannen kerran vaihtanut nimeä. Jos olisin perehtynyt jumaluustieteeseen ja voisin vain muistaa niiden väitelmien aiheen, joita hän niin perusteellisesti pohti Crèvecoeurissa Montdidierin kirkkoherran ja jesuiittaluostarin johtajan kanssa, niin tietäisin, mitkä opintunnustukset hän on omaksunut, ja siitä pystyisin päättämään, mille pyhimykselle hän on omistanut palveluksensa. Entä jos kävisin kardinaalin luona ja pyytäisin häneltä lupakirjaa, saadakseni pääsyn kaikkiin mahdollisiin luostareihin, naisillekin varattuihin? Se olisi hyvä aatos, ja kenties löytäisin hänet sieltä kuin Akilleen. Mutta sitenhän tulisin heti tunnustaneeksi kykenemättömyyteni, ja jo ensimmäisessä otteessa joutuisin häviölle kardinaalin silmissä. Isoiset eivät ole kiitollisia muulloin kuin nähdessään mahdotonta tehtävän hyväkseen. "Jos se olisi mahdollista", he sanovat meille, "niin olisin tehnyt sen itse." He ovat oikeassa. Mutta annas kun ajattelen. Sainhan kirjeen Aramiiltakin, rakkaalta ystävältä – hän pyysi minulta pikku palvelusta, jonka hänelle teinkin. Niin, mutta mihin nyt olenkaan pannut sen kirjeen?

D'Artagnan mietti tuokion ja meni sitten komeroon missä

hänen vanhat vaatteensa riippuivat; hän etsi nuttua, jota oli käyttänyt vuonna 1648, ja koska d'Artagnan oli järjestystä harrastava mies, löysi hän sen heti vaarnasta. Hän kopeloitsi taskua ja otti sieltä paperin; se oli juuri Aramiin kirje.

Hyvä d'Artagnan, kirjoitti tämä hänelle, täten ilmoitan sinulle, että minulla on ollut kinastus erään aatelismiehen kanssa, joka on haastanut minut kohtaukseen tänä iltana Place-Royalelle. Kun olen kirkon mies, ja tämä juttu voisi vahingoittaa minua, jos ilmaisisin sen kellekään muulle kuin sinunlaisellesi taatulle ystävälle, niin kirjoitan sinulle ja pyydän sinua tulemaan sekundantiksi.

Tulet Uudelta Sainte-Catherine-kadulta; toisen lyhdyn alla

oikealla tapaat vastustajasi. Minä olen omani kanssa kolmannen alla.

Veikkosi

Aramis

Tässä kirjeessä ei ollut edes päivämäärää tai osoitetta. D'Artagnan yritti muistella; hän oli mennyt kohtauspaikalle ja tavannut vastakumppaninsa, jonka nimeä hän ei ollut saanut koskaan kuulla, antanut hänelle kunnan miekanpiston

käsivarteen ja sitten lähestynyt Aramista, joka puolestaan oli tullut häntä vastaan, jo suoriutuneena jupakastaan.

"Kaikki kunnossa", oli Aramis sanonut. "Luullakseni surmasin sen hävyttömän. Mutta, rakas ystävä, jos tarvitset minua, niin tiedät minun olevan valmiin palvelemaan sinua."

Samassa oli Aramis ojentanut hänelle kätensä ja kadonnut pylvästöön.

Hän tiesi siis yhtä vähän, missä Aramis oli, kuin hänellä oli tolkkua Atoksen ja Portoksen asuinpaikoista, ja asia alkoi käydä jokseenkin pulmalliseksi, kun hän samassa oli kuulevinaan ikkunaruidun helähtävän säpäleiksi huoneessaan. Hän ajatteli heti kirjoituspöytänsä tallettamaansa rahamassia ja ryntäsi ulos vaatekomerosta. Hän ei ollut erehtynyt: juuri kun hän hyökkäsi esiin, tunkeusi mies sisälle ikkunasta.

"Sinua kurjaa!" huudahti d'Artagnan ja tempasi miekkansa, luullen miestä varkaaksi.

"Hyvä herra", huusi mies, "Jumalan tähden, pistäkää miekka takaisin huotraan älkääkää tappako minua, ennen kuin olen selittänyt! Minä en ole mikään varas, en suinkaan! Olen rehellinen ja vauras porvari, oman talon omistaja. Nimeni on ... kah; mutta, jollen erehdy, onkin siinä herra d'Artagnan?"

"Ja sinä olet Planchet!" huudahti luutnantti.

"Palvelukseksenne, herra luutnantti", sanoi Planchet ihastuksissaan, "jos vielä pystyisin siihen."

"Kenties", vastasi d'Artagnan; "mutta mitä lempoa sinä juoksentelet katoilta hakemassa kello seitsemältä aamulla

tammikuussa?"

"Monsieur", sanoi Planchet, "teidän pitää tietää ... mutta ehkä teidän oikeastaan ei sovikaan sitä tietää."

"Sanohan toki, mikä on hätänä", käski d'Artagnan. "Mutta aseta ensin ruokaliina ikkunaruuutuun ja laske alas kaihdin."

Planchet totteli käskyä, sen jälkeen virkahti d'Artagnan:

"No niin?"

"Sanokaa minulle ensin, monsieur", vastasi varovainen Planchet, "missä väleissä te olette herra de Rochefortiin."

"Mitä parhaimmissa. Etkö siis tiedä, että Rochefort on nykyään likeisimpiä ystäviäni?"

"Sitä parempi!"

"Mutta mitä yhteyttä on Rochefortilla ja tällaisella tunkeutumisella huoneeseeni?"

"No, kuulkaahan, monsieur! Ensin täytyy minun sanoa teille, että herra de Rochefort on..."

Planchet epäröi.

"Hitto, sen tiedän hyvin!" sanoi d'Artagnan; "hän on Bastiljissa."

"On kyllä ollut, niin", muistutti Planchet.

"Mitä! Ollutko siellä?" kummeksui d'Artagnan; "olisiko hän onneksi päässyt pakoon?"

"Voi, monsieur", huudahti Planchet vuorostaan, "jos sanotte sitä onneksi, niin on kaikki hyvin ja paikallaan! Kerronpa siis teille, että nähtävästi eilen oli annettu noutaa herra de Rochefort Bastiljista."

"Lempo soikoon, sen toki tiedän, koska juuri minä kävin hänet hakemassa."

"Mutta te ette vienyt häntä takaisin, ja se oli hänelle onni, sillä jos olisin nähnyt teidät saattueessa, niin olkaa vakuutettu siitä, monsieur, että minä aina tunnen liian suurta kunnioitusta teitä kohtaan..."

"Asiaan siis, tolvana! Miten on hänen käynyt?"

"No niin, sattuipa sillä lailla, että kun herra de Rochefortin vaunut Rue de la Ferroneriella kulkivat väkijoukon läpi ja sen saattolaiset tiuskuilivat porvareille, kuului äänekestä pahastuksen sorinaa; vanki arveli silloin tilaisuuden soveliaaksi, hän ilmoitti nimensä ja huusi apua. Minä olin saapuvilla ja muistin kreivi Rochefortin nimen; hänhän oli tehnyt minusta kersantin Piemontin rykmenttiin. Sanoin kovaa, että vanki oli Beaufortin herttuan ystävä. Silloin nousi meteli, hevoset pysähdytettiin ja saattue ahdistettiin syrjemmälle. Sillävälmin minä avasin vaununoven, herra de Rochefort hyppäsi ulos ja katosi väkijoukkoon. Kovaksi onneksi tuli samassa silmänräpäyksessä patrulli paikalle; se liittyi vartioon, ja meitä hätyytettiin. Pakenin silloin Tiquetonne-kadulle; takaa-ajajat olivat kintereilläni. Livistin tämän viereiseen taloon; se piiritettiin ja tarkastettiin, mutta turhaan: olin viidennessä huonekerrassa tavannut sääliväisen ihmisen, joka kätki minut kahden patjan väliin. Makailin piilopaikassani tai ihan likellä päiväkoittoon asti, ja siltä varalta, että illalla ryhdyttäisiin jälleen tutkimuksiin, uskaltausin ulos kattoräystäille, pyrkiäkseni

johonkin vartioitsemattomaan taloon ja hiipiäkseni sitten pakoon sieltä. Siinä juttuni, ja kautta kunniani, monsieur, olisin ihan epätoivoinen, jos olen tuottanut teille mielipahaa."

"Ei, päinvastoin", sanoi d'Artagnan; "minulle on hyvin hauskaa kuulla, että Rochefort on saanut vapautensa takaisin. Mutta tiedätkös mitä? Jos joudut kuninkaan väen käsiin, niin sinut hirtetään armotta."

"Hitto, kai minä sen tiedän!" vastasi Planchet. "Se minua juuri huolettaakin, ja sentähden olen iloissani, kun tapasin jälleen teidät; sillä jos tahdotte piiloittaa minut, niin ei kukaan pysty siihen paremmin kuin te."

"Kyllä", virkkoi d'Artagnan, "tahdon kernaasti, vaikken pane siinä vaaraan sen enempää tai vähempää kuin soturinarvoni, jos tulee tietoon, että olen suonut turvapaikan kapinoitsijalle."

"Voi, monsieur, tiedätte hyvin, että minä teidän tähtenne mielelläni panisin alttiiksi henkeni!"

"Voisitpa huomauttaa, Planchet, että olet jo tehnyt sen. Minä unohdan ainoastaan mitä minun pitää unohtaa, mutta tällaisen muistan aina. Istuudu nyt tähän ja haukkaa hyvässä rauhassa, sillä minä näen sinun katselevan kaunopuheisin silmäyksin illalliseni jäännöksiä."

"Niin, monsieur, sillä naapurin rouvan ruokakaappi oli kovin kehnosti varustettu ravintoaineilla, ja minä en ole eilisestä puolipäivästä asti syönyt muuta kuin leipäviipaleen, jolle oli sivelty marjahilloa, ja joitakuita namusia. En halveksi makeita herkkuja, kun ne tulevat oikeaan aikaan, mutta sen illallisen

huomasin kuitenkin liian keveästi sulavaksi."

"Poika-parka!" surkutteli d'Artagnan; "korvaa nyt vahinkosi."

"Voi, monsieur, te pelastatte henkeni kaksin tavoin!" kiitteli Planchet.

Hän istuutui pöytään ja alkoi syödä yhtä ahneesti kuin vanhaan hyvään aikaan Fossoyeurs-kadun varrella.

D'Artagnan asteli yhä edes takaisin; hän mietiskeli, mitä hyötyä olisi nykyisissä olosuhteissa saatavana Planchetista. Tämä uurasti sillävälän parhaansa mukaan voimiensa vahvistamiseksi.

Viimein pääsi häneltä se tyytyväinen huokaus, joka nälkäisellä ilmaisee, että hän on laskenut vakavan perustan ja tarvitsee nyt hiukan lepoa.

"Kuulehan!" virkkoi d'Artagnan, katsoen hetken tulleen tiedustelunsa alottamiselle; "käykäämme asioihin järjestyksessä: tiedätkö, missä Atos oleksii?"

"En, monsieur", vastasi Planchet.

"Perhana! Tiedätkö, missä on Portos!"

"Yhtä vähän."

"Perhanan perhana! Entä Aramis?"

"En sitäkään."

"Perhanan perhanan perhana!"

"Mutta", lisäsi Planchet ilkikurisen näköisenä, "minä tiedän, missä

Bazin on."

"Mitä! Sinä tiedät, missä Bazin on?"

"Niin, monsieur."

"Missä sitten?"

"Notre-Damessa."

"Mitä hän Notre-Damessa tekee?"

"Hän on pedellinä."

"Bazin kirkonvartijana! Oletko varma siitä?"

"Ihan varma; olen nähnyt hänet ja puhutellut häntä."

"Hänen täytyy tietää, missä hänen herransa asuu."

"Aivan epäilemättä."

D'Artagnan mietti tuokion; sitten hän otti viittansa ja miekkansa ja teki lähtöä.

"Monsieur", surkeili Planchet, "hylkäätekö minut näin pikaisesti?"

Ajatelkaa, että minulla ei ole muuta toivoa kuin te!"

"Mutta tänne ei tule kukaan sinua etsimään", vastasi d'Artagnan.

"Mutta jos tulisi", muistutti varovainen Planchet, "niin ajatelkaa, monsieur, että talon väki katsoisi minut varkaaksi, kun minun ei ole nähty tulevan sisälle."

"Olet oikeassa", myönsi d'Artagnan; "maltas, osaatko puhua mitään maakuntamurretta?"

"Osaan parempaakin, monsieur", kehaisi Planchet; "puhun kokonaista kieltä, flaaminkieltä."

"Mistä hitosta olet sen oppinut?"

"Artoisissa, missä oleskelin sotaretkellä kaksi vuotta. Kuulkaahan: *Goeden morgen, mynheer, ik ben begeerd te weeten hoe moe gezondheid bestaed.*"

"Mitä se merkitsee?"

"Hyvää päivää, hyvä herra, haluan tietää, miten voitte."

"Ja sekin on olevinaan kieltä! Mutta eipä väliä, se soveltuu mainiosti."

D'Artagnan astui ovelle, huusi tarjoilijaa ja käski tämän kutsua sievän

Madeleinen.

"Mitä teettekään, monsieur?" hätäili Planchet; "tahdotte uskoa naiselle salaisuutemme?"

"Ole huoletta, ei hän ilmaise siitä sanaakaan."

Samassa astui huoneeseen emäntä; hän tuli hymyhuulin, sillä hän toivoi tapaavansa d'Artagnanin kahden kesken, mutta Planchetin nähdessään hän hätkähti kummastuneena taaksepäin.

"Emäntäni", sanoi d'Artagnan, "saan esitellä sinulle veljesi, joka on saapunut Flandriasta ja tulee muutamiksi päiviksi palvelukseeni."

"Veljenikö!" virkahti emäntä yhä enemmän ihmeissään.

"Sanokaa toki hyvää huomenta sisarelle, master Peter."

"*Wilkom, zuster!*" toivotti Planchet.

"*Goeden day, broer!*" vastasi hämmästynyt emäntä.

"Asia on tosiaan niin", selitti d'Artagnan, "että vaikka sinä kenties et tunne tätä herrasmiestä veljeksesi, tunnen minä hänet varsin hyvin; hän tulee Amsterdamista. Poissaollessani toimitat sinä hänelle sopivat vaatteet; kun tulen takaisin, noin tunnin kuluttua, esittelet sinä hänet minulle, ja vaikka hän ei osaa sanaakaan ranskaa, otan minä hänet kuitenkin sinun

suosituksestasi palvelukseeni, koska minä en henno evätä sinulta mitään, ymmärräthän?"

"Kyllä arvaan, mitä haluatte, ja sen enempää ei tarvitakaan", vastasi

Madeleine.

"Olet verraton nainen, kaunis emäntäni; luotan sinuun."

Annettuaan Planchetille salaisen viittauksen lähti d'Artagnan sitten ulos, kiirehtiäkseen Notre-Dameen.

KAHDEKSAS LUKU

Kuinka erilainen teho puolella pistolilla voi olla pedelliin ja kuoripoikaan

D'Artagnan asteli Pont-Neufille, onnitellen itseään siitä, että oli jälleen tavannut Planchetin, – sillä vaikka hän oli tekevinään siivolle miehelle palveluksen, oli oikeastaan Planchet ilmestynyt d'Artagnanin avustajaksi. Eikä tänä hetkenä mikään voinutkaan sattua hänelle paremmin kuin luotettavan ja ymmärtäväisen palvelijan saaminen. Tosin ei Planchet kaiketikaan viipyisi kauan hänen palkoissaan, mutta palatessaan entiseen yhteiskunnalliseen asemaansa Rue des Lombardsille jäisi hän kuitenkin kiitollisuudenvelkaan d'Artagnanille, joka piiloittamalla hänet luokseen oli kenties pelastanut hänen henkensä, ja d'Artagnanilla ei ollut mitään sitä vastaan, että sai ystäviä porvariluokasta, eritoten nyt, kun tämä valmistausi sotaan hovia vastaan. Se oli samaa kuin olla salaisessa ymmärryksessä vihollisleirin kanssa, ja niin ovela mies kuin d'Artagnan saattoi johtaa vähäisimmästäkin seikasta tärkeitä seurauksia.

Tällaisessa mielialassa siis d'Artagnan varsin tyytyväisenä sattumaan ja itseensä saapui Notre-Dameen. Hän astui ylös portaita kirkkoon, kääntyi puhuttelemaan suntiota, joka lakaisi sivukappelia, ja kysyi tältä, tunsiko hän herra Bazinia.

"Pedelli Baziniako?" sanoi suntio.

"Häntä juuri."

"Hän palvelee tuolla messussa, Pyhän Neitsyen kappelissa."

D'Artagnan hätkähti ilosta; Planchetin ilmoituksesta huolimatta oli hän tuskin rojhennut toivoa saavansa selkoa Bazinista, mutta nyt päästyänsä käsiksi langan toiseen päähän uskoi hän varmasti tavoittavansa toisenkin.

Hän astui esiin ja polvistui ihan kappelin edustalle, jottei menettäisi miestänsä näkyvistään. Onneksi toimitettiin nyt pienempi messu, joka päättyi pian. D'Artagnan, joka oli unohtanut rukouksensa eikä ollut huomannut ottaa kirjaa mukaansa, käytti tätä lomahetkeä Bazinin tarkasteluun.

Bazin kantoi pukuansa yhtä arvokkaasti kuin onnekkaan itsetyytyväisestäikin, se on tunnustettava. Näki heti, että hän oli ainakin likipitään saavuttanut kunnianhimensa korkeimman päämäärän ja että hänen pitelemänsä hopeahelainen valaanluu tuntui hänestä yhtä kunniakkaalta kuin se komentosauva, jonka Condé Freiburgin taistelussa viskasi tai jätti viskaamatta vihollisen riveihin. Hänen rakenteensa oli, jos niin sopii sanoa, täydellisesti sopeutunut hänen asuunsa. Koko hänen ruumiinsa oli pyöristynyt, joten hän näytti kunnianarvoisalta rovastilta. Kasvojen ulkonevat piirteet näyttivät kadonneen. Tosin oli hänellä vielä nenä jäljellä; mutta posket olivat käyneet niin pulleiksi, että ne olivat kumpikin anastaneet siitä osan; leuka oli painunut kaulaan; silmien ympärille oli noussut jotakin, mikä ei ollut ihraa, vaan pikemmin paisumaa; otsaa peitti suora, papilliseen kuosiin alaskammattu tukka, joka ulottui melkein kulmakarvojen rajaan. Meidän ei sovi kuitenkaan jättää

huomauttamatta, että Bazinin otsa ei siihenkään aikaan, jolloin hän harjasi tukkansa ylös, ollut puoltatoista tuumaa korkeampi.

Virkaatoimittava pappi lopetti messun samassa kun d'Artagnan tarkastuksensa; hän lausui päättäjäissanat ja astui pois, d'Artagnanin suureksi kummastukseksi antaen kuulijoille siunauksensa, jonka kaikki vastaanottivat polvillaan. Mutta d'Artagnanin ihmetys hälveni, kun hän tunsu messuajan itse koadjutoriksi, kuuluisaksi Jean-Francis de Gondyksi, joka tähän aikaan aavisteli, mitä osaa hän joutuisi esittämään, ja alkoi tehdä itseänsä kansanomaiseksi almujen jakelulla. Tämän suosionsa lisäämiseksi hän tuolloin tällöin luki näitä aamumessujakin, joita ainoastaan rahvaalla on tapana kuunnella.

D'Artagnan polvistui kuten muutkin, sai osuutensa siunauksesta ja teki ristinmerkin, mutta samassa kun Bazin vuorostaan lähestyi, silmät suunnattuina korkeutta kohti ja nöyrästi astellen esimiehensä takana, nykäisi d'Artagnan häntä kaavun liepeestä.

Bazin loi katseensa alas ja hypähti taaksepäin kuin käärmeen nähneenä.

"Herra d'Artagnan!" hän huudahti; "*vade retro, Satanas!*"

"Mitä ihmettä, hyvä Bazin!" virkkoi upseeri hymyillen; "sillä tavoinko otat vastaan vanhan ystävän?"

"Monsieur", vastasi Bazin, "kristityn totisia ystäviä ovat ne, jotka auttavat häntä hänen kuolemattoman sielunsa pelastusta koskevissa asioissa, vaan eivät ne, jotka johdattavat hänet harhateille."

"En ymmärrä sinua, Bazin", pahoitteli d'Artagnan, "enkä käsitä, miten minä voisin olla esteenä kuolemattoman sielusi pelastukselle."

"Te unohdatte, monsieur", selitti Bazin, "että te vastustelite herraparkani ikuista onnea ja että teidän vikanne ei ollut, jos hän ei muskettisoturiksi jäämällä tuottanut itselleen iankaikkista tuomiota, kun hän kuitenkin tunsi niin voimakasta kutsumusta kirkon palvelijaksi."

"Hyvä Bazin", haastoi d'Artagnan, "paikasta, missä minut nyt kohtaat, pitää sinun havaita, että minä olen kaikin puolin suuresti muuttunut. Vuodet tuovat ymmärrystä, ja kun pidän varmana, että herrasi on hyvällä tiellä sielunsa autuuden valmistelussa, tulin minä nyt tiedustelemaan, missä hän on, jotta hän neuvoillaan voisi auttaa minuakin saman harrastuksen saavuttamiseen."

"Sanokaa pikemmin houkutellaksenne hänet ulos maailmaan. Onneksi", lisäsi Bazin, "olen tietämätön hänen olinpaikastaan, sillä kun nyt olemme pyhässä paikassa, en uskaltaisi valhattakaan puhua."

"Mitä!" huudahti d'Artagnan pettyneenä; "etkö tiedä, missä Aramis on?"

"Ensiksikin", virkkoi Bazin, "oli Aramis kadotuksen sana: Aramiista muodostuu Simara, joka on erään pahan hengen nimi; omaksi onnekseen on hän ainiaaksi luopunut siitä nimestä."

"En minä Aramista etsikään, vaan abbé d'Herblayta", oikaisi d'Artagnan, joka oli päättänyt olla kärsivällinen loppuun asti. "Ja sanohan minulla nyt, hyvä Bazin, missä hän on."

"Ettekö kuullut, herra d'Artagnan, kun vastasin teille, että minä en sitä tiedä?"

"Kyllähän, mutta siihen vastaan minä, että se on mahdotonta."

"Totta se kuitenkin on, monsieur, silkkaa totta, totta kuin Jumalan pyhä sana."

D'Artagnan oivalsi, että hän ei saisi tietää mitään Bazinilta; oli ilmeistä, että tämä puhui vastoin totuutta, mutta hän teki sen niin innokkaasti ja vakaasti, että saattoi helposti havaita hänen säilyttävän salaisuutensa.

"No niin, hyvä Bazin!" virkkoi d'Artagnan; "kosket tiedä, missä herrasi on, niin älkäämme siitä sen enempiä puhuko; erotkaamme hyvinä ystävinä, ja otat tästä puoli pistolia, juodaksesi maljani."

"Minä en juo, monsieur", epäsi Bazin, arvokkaasti työntäen takaisin upseerin käden; "sellainen saattaa sopia suruttomille."

– Lahjomaton! – mutisi d'Artagnan. – Minulla on tosiaan huono onni!

Kun d'Artagnan hajamielisenä hellitti Bazinin kaavusta, käytti tämä vapauttaan, peräytyäkseen nopeasti sakaristoon, missä hän ei luullut olevansa turvallinen ennen kuin oli lukinnut oven perässään.

D'Artagnan seisoj liikkumattomana, mietteissään ja silmät tähdättyinä oveen, joka oli hänen ja Bazinin väliseinä, kun hän tunsij jonkun keveästi koskettavan olkaansa sormenpäällä.

Hän käännähti katsomaan ja oli huudahtamaisillaan kummastuksesta, mutta vaitiolon merkiksi laski nyt henkilö,

jonka sormi oli häneen kajonnut, tämän sormen huulilleen.

"Te täällä, hyvä Rochefort!" virkkoi hän puolikovaa.

"Hiljaa!" vastasi Rochefort. "Tiesittekö, että olin vapaalla jalalla?"

"Sain sen kuulla alkuperäisestä lähteestä."

"Keltä sitten?"

"Planchetilta."

"Kuinka? Planchetilta!"

"Niin juuri, hänhän teidät vapautti."

"Planchet!.. Niin, olinpa tosiaan tuntevinanikin hänet, ja tapaus osoittaa, ystäväni, että hyvä työ ei mene koskaan hukkaan."

"Mitä aiotte tehdä täällä?"

"Tulen kiittämään Jumalaa onnellisesta vapautumisestani", vastasi

Rochefort.

"Entä edelleen? Sillä arvattavasti ei tämä ole varsinaisena aiheena."

"Edelleen kuulustamaan ohjeita koadjutorilta ja katsomaan, emmekö voisi tehdä Mazarinille mitään kiusallista kujetta."

"Siinäpä on rauhaton pää! Toimitatte itsenne kai piammiten jälleen

Bastiljiin."

"Oh, sitä minä kyllä varon, uskokaa minua! Kovin ihanaa on saada hengittää vapaata ilmaa. Ja minä", jatkoi Rochefort syvään hengähtäen, "aionkin käväistä maalla, tehdä pikku matkan

maaseudulle."

"Vai niin?" sanoi d'Artagnan; "sellainen aikomus minullakin on."

"Voinko kysyä, olematta epäkohtelias, minne te lähdette?"

"Lähden etsimään ystäviäni."

"Mitä ystäviä?"

"Niitä, joita minulta eilen tiedustelitte."

"Atosta, Portosta ja Aramista? Heitä siis haette?"

"Niin."

"Kunniasanallanne?"

"Onko se siis niin kummeksittavaa?"

"Eipä suinkaan, mutta hiukan merkillistä sentään. Kenen puolesta tavoitatte heitä?"

"Ettekö aavista?"

"Kyllä."

"Valitettavasti en tiedä, missä he ovat."

"Ja teillä ei ole mitään keinoa hankkiaksenne selvitystä siitä? Odottakaa vain viikko, niin minä otan siitä teille selon."

"Viikko on liian paljon; kolmessa päivässä on minun saatava heistä tieto."

"Kolme päivää on lyhyt aika", sanoi Rochefort, "Ranska on laaja."

"Ei auta, te tunnette sanan *täytyy*; sillä sanalla voidaan suorittaa paljon."

"Milloin aloitatte etsinnän?"

"Olen jo aloittanut."

"Onnea vain yrityksellenne!"

"Ja minä toivotan teille onnellista matkaa."

"Kenties tapaamme taipaleella."

"Ei ole luultavaa."

"Eipä voi sanoa. Sattuma on niin oikullinen."

"Hyvästi!"

"Näkemiin! Jos muuten Mazarin puhuu minusta, niin sanokaa hänelle minun pyytäneen teitä ilmoittamaan, että hän tulee ennen pitkää huomaamaan, olenko minä liian vanha toimimaan, kuten hän väitti."

Rochefort poistui, huulillaan tuollainen pirullinen hymy, joka oli entiseen aikaan usein värisyttänyt d'Artagnania. Mutta tällä kertaa luutnantti katseli häntä ilman levottomuutta ja myhäilikin vuorostaan, kasvoillaan kaihomiellinen ilme, jonka kenties ainoastaan tämä muisto kykeni niille antamaan.

"Mene, hornanhenki", jupisi hän, "ja tee mitä tahdot; vähänpä siitä välitän, sillä koko maailmassa ei ole toista Constancea."

Kääntyessään toisaanne näki d'Artagnan Bazinin, joka oli riisunut kirkollisen asunsa ja nyt seisoj pakisten suntion kanssa, saman, jota d'Artagnan oli kirkkoon tullessaan puhutellut. Bazin näytti hyvin innokkaalta ja viuhtoi lyhyillä ja paksuilla käsivarsillaan. D'Artagnan arvasi hänen nähtävästi kehoittelevan suntiota olemaan peräti vaitelias häntä kohtaan.

Noiden kahden kirkonpalvelijan keskustellessa käytti hän tilaisuutta, hiipiäkseen ulos kirkosta ja asettuakseen väijyksiin Rue des Canettesin kulmaan. Bazin ei voinut lähteä ulos

d'Artagnanin havaitsematta häntä piilopaikastaan.

Viiden minuutin kuluttua, jollaikaa d'Artagnan seisoi vartiopaikallaan, näyttäysi Bazin kirkon edustalla. Hän vilkui joka taholle, varmistuakseen siitä, että häntä ei vakoiltu; mutta hän ei voinut huomata upseeriamme, jonka pää vain pistäysi esiin viidenkymmenen askeleen päässä sijaitsevan rakennuksen nurkkauksesta. Tyyntyneenä, kun ei nähnyt ketään, uskaltausi Bazin Notre-Dame-kadulle. D'Artagnan kiirehti esiin kätköstään ja ehti parahiksi näkemään hänen kääntyvän Rue de la Juiverielle ja sitten Rue de la Calandrella astuvan erääseen siistinnäköiseen taloon. Upseerimme piti selvänä, että arvoisa pedelli asui siinä.

D'Artagnan varoi menemästä tiedustelemaan; portinvartija, jos sellaista olikaan, oli luultavasti jo saanut varoituksen, ja kenen puoleen saattoi hän kääntyä, jollei talossa ollut portinvartijaa?

Hän pistäysi pieneen olutkellariin, joka sijaitsi Saint-Éloikadun ja Rue de la Calandren kulmassa, ja tilasi *hypocras*-kipposn.¹⁰ Tämän juoman valmistaminen vaati runsaasti puoli tuntia; d'Artagnanilla oli siten hyvää aikaa Bazinin väijymiseen epäluuloja herättämättä.

Hän huomasi krouvissa kahdestatoista viiteentoista vanhan, nokkelan näköisen pojan, jonka luuli kaksikymmentä minuuttia sitten nähneensä kuoripojan puvussa. Hän kysyi tätä, ja kun nuorella kirkonpalvelijalla ei ollut mitään aihetta teeskentelyyn, kuuli d'Artagnan häneltä, että hän kello kuudesta yhdeksään

¹⁰ Kanelilla, sokerilla ja mausteilla höyrytettyä viiniä.

aamuisin toimi kuoripoikana ja kello yhdeksästä puoliyöhön työskenteli tarjoilijana kapakassa.

Hänen jutellessaan pojan kanssa tuotiin hevonen sen talon portille, johon Bazin oli mennyt. Hevonen oli satuloitu ja suitsitettu. Tovin kuluttua tuli Bazin ulos.

"Kas", virkkoi poika, "tuolla on meidän pedellimme, joka aikoo ratsastaa pois."

"Minne hän ratsastaa?" kysyi d'Artagnan.

"Sitä en tiedä."

"Puoli pistolia", tarjosi d'Artagnan, "jos otat siitä selon."

"Minulle", huudahti poika säihkyvin silmin, "jos otan selville, minne herra Bazin ratsastaa? Se ei ole vaikeata. Ettehän vain tee pilaa minusta?"

"En, kautta upseerikunniani; tässä näet kolikon."

Ja hän näytti pojalle houkuttelevaa rahaa, mutta antamatta sitä hänelle.

"Minä kysyn häneltä."

"Ei, sillä tavoin et saisi mitään tietää", neuvoi d'Artagnan; "odota kunnes hän on lähtenyt, ja sitten voit kysellä ja urkkia, miten vain haluat. Se jää sinun asiaksesi. Se puoli pistolia on varallasi." Ja hän pisti rahan takaisin taskuunsa.

"Kyllä ymmärrän", virkkoi poika, huulillaan se viekas hymy, joka on pariisilaispojalle niin ominainen; "no, pitänee varrota."

Ei tarvinnut odottaa pitkäkään aikaa. Viittä minuuttia myöhemmin lähti Bazin ratsastamaan hiljaista ravia, hoputellen hevostaan sateenvarjonsa iskuilla.

Bazin oli aina tottunut käyttämään sateenvarjoa ratsuraipan asemesta.

Tuskin oli hän kääntynyt kulmasta Rue de la Juiverielle, kun poika vainukoiran tavoin ryntäsi hänen jäljilleen.

D'Artagnan asettui jälleen pöydän ääreen, samalle paikalle kuin tullessaankin, täydellisesti vakuutettuna siitä, että hän saisi kymmenen minuutin kuluessa tietää, mitä halusi.

Siinä ajassa kerkisikin poika takaisin.

"No?" kysyi d'Artagnan.

"Niin", vastasi poika, "nyt sen tiedän."

"Minne hän siis ratsasti?"

"Saanko sen puoli pistolia?"

"Tietysti. Sano pois."

"Antakaa minun ensin katsella sitä! Lainatkaa se minulle nähdäkseni, että se ei ole väärä."

"Tuossa on."

"Kuulkaas, isäntä", virkkoi poika, "herra tahtoo vaihtaa."

Isäntä seisoi tiskinsä takana; hän ojensi esiin pikkurahoja ja otti vastaan kolikon.

Poika sujautti rahat taskuunsa.

"Sanopas nyt, minne hän meni", pyysi d'Artagnan, joka oli hymyillen tarkannut hänen pikku tempujaan.

"Hänen määränään oli Noisy."

"Mistä sen tiedät?"

"Voi, hyväinen aika, sen tietämiseen ei tarvinnut olla kovinkaan nokkela! Tunsin hevosen; sen omistaa teurastaja, joka

toisinaan vuokraa sen Bazinille. Ajattelinpa, että teurastaja ei anna käytettäväksi hevostaan tahtomatta tietää, mikä on matkan määränä, vaikka hän ei voikaan pelätä herra Bazinin pystyvän ratsastamaan hevosta menehdyksiin."

"Ja hän vastasi sinulle, että määräpaikkana oli..."

"Noisy, niin. Se muuten näyttääkin olevan hänen tapanaan; hän ratsastaa sinne pari kolme kertaa viikossa."

"Tunnetko Noisyn?"

"Kyllä vainkin; siellä asuu imettäjäni."

"Onko Noisyssa mitään luostaria?"

"On, ja komea, – jesuiittaluostari."

"Hyvä", virkahti d'Artagnan; "ei epäilystäkään enää!"

"Olette siis tyytyväinen?"

"Peräti. Mikä on nimesi?"

"Friquet."

D'Artagnan otti muistikirjansa ja merkitsi siihen pojan nimen ja viinituvan osoitteen.

"Sanokaa minulle, herra upseeri", jatkoi poika, "onko ansaittavissa vielä lisää puolia pistoleja?"

"Ehkä", vastasi d'Artagnan.

Saatuana nyt tarvitsemansa tiedon maksoi hän viinin, jota ei ollut juonut, ja lähti kiireesti takaisin Tiquetonne-kadulle.

YHDEKSÄS LUKU

Miten d'Artagnan etsii Aramista kaukaa ja löytää hänet istumasta hevosen lautasilla Planchetin takana

Kotiin tullessaan näki d'Artagnan miehen istuvan liesinurkassa. Se oli Planchet; niiden vanhojen vaatteiden avulla, joita emännän mies oli palatessaan jättänyt jälkeensä, oli hän muuttanut ulkomuotoansa niin suuresti, että d'Artagnaninkin oli vaikea tuntea häntä. Madeleine esitteli hänet kaikkien tarjoilijain läsnäollessa. Planchet puhutteli upseeria kauniilla flaamilaisella lauselmalla, upseeri vastasi muutamain sanoin, jotka eivät olleet mitään kieltä, ja asia oli sovittu. Madeleinen veli tuli d'Artagnanin palvelukseen.

D'Artagnan oli jo laatinut suunnitelmansa; peläten tulevansa tunnetuksi ei hän tahtonut päiväs-aikaan lähteä taipaleelleen. Hänellä oli siten runsaasti aikaa käytettävissään, kun Noisy sijaitsi ainoastaan kolmen tai neljän lieuen¹¹ päässä Pariisista, Meauxin tien varrella.

Hän aloitti kunnollisella aamiaisella. Se on usein huono alku, kun tahtoo työskennellä aivoillansa, mutta sitävastoin varsin viisas toimenpide, kun on ruumiillinen toimellisuus tarpeen. Sitten hän vaihtoi asuansa, jottei univormu herättäisi epäluuloja, otti kolmesta säilästään isoimman ja parhaan, jota

¹¹ *Lieue* vastaa alkuaan vajaata puolta penikulmaa. – *Suom.*

hän käytti ainoastaan tärkeissä tilanteissa, antoi kello kahden tienoissa satuloida molemmat hevosensa ja ratsasti Planchetin saattamana ulos la Villette-tullista. La Chevrette-hotellin naapuritalossa toimiteltiin vielä mitä tyystimpiä tutkimuksia Planchetin tavoittamiseksi.

Päästyään puolentoista lieuen päähän Pariisista huomasi d'Artagnan maltittomuudessaan lähteneensä liikkeelle vieläkin liian aikaisin ja pysähtyi lepuuttamaan hevosia. Majatalo oli täynnä hyvin epäiltävän näköistä väkeä, jolla näytti olevan joku yöllinen retkeily mielessä. Ovelle ilmestyi viittaan verhoutunut mies, mutta nähdessään muukalaisen teki hän kädellään merkin, ja vieraista lähti kaksi ulos keskustelemaan hänen kanssansa.

D'Artagnan lähestyi huolettomasti emäntää, ylisti hänen viiniänsä, joka oli hyvin kehnoa Montreulin lajia, teki hänelle muutamia kysymyksiä Noisysta ja kuuli, että koko kylässä oli ainoastaan kaksi isompaa taloa. Toisen omisti hänen korkea-arvoisuutensa Pariisin arkkipiispa, ja siinä asui nykyään hänen veljentyttärensä, Longuevillen herttuatar; toinen oli jesuiittiluostari, tavallisuuden mukaan noiden hengenmiesten omistama. Ei siis ollut sijaa erehdykselle.

Kello neljältä lähti d'Artagnan uudestaan matkaan ja ratsasti käymäjalkaa, sillä hän ei tahtonut joutua perille ennen pimeäntuloa. Kun talvisena päivänä ja pilvisellä säällä ratsastaa käyden halki seudun, missä ei mitään tapahdu, ei ihminen juuri voi tehdä muutakaan kuin mitä jänis Lafontainen mukaan tekee yösijallaan, nimittäin uneksi; d'Artagnan siis uneksi, ja Planchet

samaten. Mutta heidän unelmansa olivat aivan erilaisia, kuten piankin ilmenee.

Muuan emännän virkkama sana oli erityisesti lyötynyt d'Artagnanin ajatuksiin, se sana oli rouva de Longueville.

Rouva de Longueville olikin kaikin puolin omiaan haaveitten aiheeksi; hän oli valtakunnan ylhäisimpiä naisia ja hovin huomatuimpia kaunottaria. Mentyyään naimisiin Longuevillen vanhan herttuan kanssa, jota hän ei rakastanut, kerrottiin hänen aluksi antautuneen rakastajattareksi Colignylle, joka oli hänen tähtensä saanut Place-Royalella kaksintaistelussa surmansa Guisen herttuan kädestä. Sitten puheltiin hiukan liian likeisesta hellyydestä, jota hän muka oli tuntenut veljeänsä, Condén prinssiä kohtaan, ja se ystävyys oli herättänyt suurta pahennusta hovin hurskaitten silmissä. Edelleen luultiin, että tätä ystävyyttä oli seurannut todellinen ja syvä viha, ja Longuevillen herttuattarella oli nyt – niin väitettiin – valtiollinen suhde Marcillacin ruhtinaan kanssa, vanhan herttua de la Rochefoucauldin vanhimman pojan, jota hänen kerrottiin parhaillaan yrittävän taivutella veljensä, Condén prinssin viholliseksi.

D'Artagnan ajatteli näitä kaikkia olosuhteita. Hän muisti Louvressa usein nähneensä kauniin rouva de Longuevillen säteilevänä ja huikaisevana astuvan ohitse. Hän ajatteli Aramista, joka hänen arvoisenansakin oli muinoin päässyt rakastajaksi rouva de Chevreuselle, tämän hoitaessa edellisessä hovissa samaa asemaa kuin rouva de Longueville nykyisessä.

Hän kummasteli itsekseen, miten maailmassa on ihmisiä, jotka saavuttavat mitä vain haluavat, olipa vaikuttimena kunnianhimo tai rakkaus, kun sitävastoin toiset pysähtyvät kaikissa toiveissaan puolitiehen sattuman, huonon onnen tai luonnollisten esteitten pidättäminä.

Hänen täytyi itsekseen tunnustaa, että hän kaikesta järjestyksestään ja taitavuudestaan huolimatta kuului kuitenkin jälkimmäisiin ja luultavasti jäisikin ainiaaksi niiden joukkoon. Samassa lähestyi Planchet ja virkkoi:

"Lyönpä vetoa, monsieur, että te ajattelette samaa seikkaa kuin minäkin."

"Sitäpä epäilen, Planchet", vastasi d'Artagnan hymyillen; "mutta mitä siis ajattelitkaan?"

"Ajattelin, monsieur, noita pahannäköisiä ihmisiä, jotka istuivat ryypiskelemässä ravintolassa, kun poikkesimme sinne."

"Aina varovainen, hyvä Planchet."

"Se on vaistoa, monsieur."

"No, mitä ilmaisi sinulle vaisto tässä kohden?"

"Monsieur, vaistoni ilmoitti minulle, että nuo miehet olivat kokoontuneet ravintolaan joissakin ilkeissä aikeissa. Minä ajattelin, mitä vaistoni sanoi minulle tallin pimeimmässä nurkassa, kun sinne astui muuan viittaaan verhoutunut mies kahden muun saattamana."

"Ahaa!" äännähti d'Artagnan, joka huomasi Planchetin kertomuksen pitävän yhtä omien havaintojensa kanssa; "no?"

"Toinen noista kahdesta sanoi:

"Hän on varmasti Noisyssa tai tulee sinne tänä iltana, sillä minä tunsin hänen palvelijansa."

"Oletko varma siitä?" kysyi viittaen verhoutunut mies.

"Olen, prinssi."

"Prinssi?" keskeytti d'Artagnan.

"Niin, prinssi, hän sanoi. Mutta kuulkaa edelleen.

"Jos hän on siellä, niin sanokaahan, miten hänen kanssaan menettelemme?" kysyi toinen mies.

"Mitenkö menettelette?" kertasi prinssi.

"Niin; hän ei ole sellainen mies, joka antaa hevillä vangita itsensä; hän tempaa miekkansa.'

"No niin, teidän on tehtävä kuten hänkin ja kuitenkin yritettävä saada hänet elävänä haltuunne. Onko teillä köysiä hänen sitomisekseen ja kapula hänen suunsa tukkimiseksi?'

"On, kaikki on.'

"Pitäkää tarkoin varanne, koska hän arvattavasti on pukeutunut seuramiehen tavoin.'

"Kyllä, kyllä, monseigneur; olkaa huoletta.'

"Minä muuten tulen saapuville ja opastan teitä.'

"Te vastaatte siitä, että järjestysvalta...?'

"Minä vastaan kaikesta', vakuutti prinssi.

"Hyvä, me panemme parastamme.'

"Sitten he lähtivät tallista."

"No niin", huomautti d'Artagnan, "mitä se meihin kuuluu? Niillä on kai mielessä joku sellainen kepponen, joita tapahtuu joka päivä."

"Oletteko varma siitä, että se ei kohdistu meitä vastaan?"

"Meitäkö vastaan! Ja miksi?"

"Hitto, ajatelkaahan heidän sanojaan: 'Olen tuntenut hänen palvelijansa', virkkoi muuan, ja sehän voisi tarkoittaa minua."

"Entä vielä?"

"Hän on Noisyssa tai tulee sinne tänä iltana", sanoi toinen, ja se voisi tarkoittaa teitä."

"Edelleen?"

"Edelleen huomautti prinssi: 'Pitäkää tarkoin varanne, koska hän arvattavasti on pukeutunut seuramiehen tavoin', mikä ei näytä enää jättävän mitään sijaa epäilyksille, koska te olette siviiliasussa ettekä upseerin univormussa. No niin, mitä sanotte tästä?"

"Voi, hyvä Planchet", vastasi d'Artagnan huoaten, "minä sanon, etten valitettavasti elä aikana, jolloin prinssit tahtoisivat murhauttaa minut. Sellaista sattui menneinä hyvinä päivinä! Ole siis levollinen; nuo ihmiset eivät tahdo mitään meistä."

"Oletteko varma siitä, monsieur?"

"Sen takaan."

"Hyvä on sitten; ei puhuta siitä sen enempää."

Planchet asettui jälleen paikalleen d'Artagnanin taakse, tyynnyttäjänään se ääretön luottamus, jota hän aina tunsu herraansa kohtaan; sitä ei viidenkääntöistä vuoden ero ollut kyennyt horjuttamaan.

Siten ratsastettiin lieuen verran. Silloin lähestyi Planchet uudestaan d'Artagnania.

"Monsieur", virkkoi hän.

"Mitä nyt?" kysyi toinen.

"Kuulkaahan, monsieur, katsokaa tuolle taholle", pitkitti Planchet; "eikö teistä tunnu siltä kuin hiippailisi pimeässä yössä ikäänkuin varjoja ohitsemme? Kuunnelkaa! Olen eroittavinani kavioiden töminää."

"Mahdotonta", väitti d'Artagnan; "maa on sateen liottama. Mutta kun kohdistat siihen huomioni, olen kuitenkin näkevinäni jotakin."

Ja hän pysähtyi katselemaan ja kuuntelemaan.

"Jollei kuulu hevosten tömistelyä, niin ainakin niiden hirnuntaa; kuunnelkaahan vain."

D'Artagnanin korvaan osuikin hirnahdus, joka tunki läpi avaruuden ja pimeyden.

"Siellä ovat nuo miehet", hän virkkoi; "he ovat lähteneet liikkeelle.

Mutta se ei kuulu meihin; pitkittäkäämme kulkuamme."

He lähtivät jälleen matkaan.

Puolen tunnin kuluttua he saapuivat Noisyn ensimmäisten talojen kohdalle; kello lienee ollut puoli yhdeksän ja yhdeksän välillä illalla.

Maalaisten tapaan olivat kaikki menneet levolle, ja koko kylässä ei näkynyt ainoatakaan valoa.

D'Artagnan ja Planchet pitkittivät ratsastustaan.

Molemmin puolin tietä kuvastuivat harmaata, synkkää taivasta vasten talojen synkemmät katonharjat; toisinaan luskutti

joku valpas koira portin takana tai juoksi säikähtynyt kissa nopeasti keskikadulta risuläjän kätköön, mistä sen kauhistuneet silmät kiiluivat kuin kiiltokivet. Ne tuntuivat olevan kylän ainoat elolliset olennot.

Noin keskivaiheilla kylää kohosi tumma röykkiö, joka vallitsi päätorian, sijaiten erillään kahden kujan välissä, tavattoman isojen lehmusten ojennellessa paljaita oksiaan sen julkipuolella. D'Artagnan silmäili rakennusta huomaavaisesti.

"Tämä on tietenkin arkkipiispan linna, kauniin rouva de Longuevillen asunto", hän virkkoi Planchetille. "Mutta missä on luostari?"

"Luostari", selitti Planchet, "on kylän päässä; sen tunnen."

"No niin", jatkoi d'Artagnan, "nelistä sinä sinne, Planchet, sillaikaa kun minä tiukennan ratsuni mahavyötä. Tule sitten ilmoittamaan minulle, näkyykö jesuiiteilla yhtään valaistua ikkunaa."

Planchet totteli määräystä ja poistui pimeään, d'Artagnanin laskeutuessa ratsailta ja ryhtyessä tiukentamaan mahavyötä. Viiden minuutin kuluttua palasi Planchet.

"Monsieur", hän ilmoitti, "on vain yksi valaistu ikkuna sillä sivulla, joka on kentälle päin."

"Hm", tuumi d'Artagnan; "jos olisin frondelainen, niin kolkuttaisin portille täällä ja saisin silloin varmasti hyvän majapaikan; jos olisin munkki, niin kolkuttaisin tuolla ja pääsisin varmasti kelpo illallisen ääreen. Nyt sitävastoin on varsin luultavaa, että meitä ei oteta vastaan linnassa eikä luostarissa ja

että me saamme ottaa yösjamme paljaalta maalta, nälkään ja janoon kuolemaisillamme."

"Niin", lisäsi Planchet, "kuten Buridanin kuuluisa aasi. Jos sentään kolkuttaisin?"

"Hiljaa!" käski d'Artagnan; "ainoa ikkuna, joka oli valaistuna, on nyt taas pimeänä."

"Kuuletteko, monsieur?" sanoi Planchet.

"Tosiaankin – mitä melua se on?"

Kuulosti siltä kuin olisi viuhuva myrsky lähestynyt. Samassa ryntäsi kumpaisestakin kujasta, jotka kahdelta puolen rajoittivat taloa, kaksi kymmenmiehistä ratsujoukkoa. Ne piirittivät d'Artagnanin ja Planchetin sulkien kaikki pääsytiät.

"Jopa jotakin!" virkkoi d'Artagnan sivaltaen miekkansa ja asettuen hevosensa taakse suojaan, Planchetin tehdessä saman tempun; "olisitko arvannut oikein? Meitäkö tosiaankin tavoiteltiin?"

"Tuossa hän on, jo saimme hänet!" huudahtivat ratsumiehet, hyökäten d'Artagnanin kimppuun paljastetuin miekoin.

"Älkää päästäkö häntä", kuului kaikua ääni.

"Emme, monseigneur; olkaa huoletta."

D'Artagnan arveli nyt hetken sopivaksi sekaantua keskusteluun.

"Kuulkaahan, hyvät herrat!" hän sanoi gascognelaisella murteellaan; "mitä tahdotte, mitä aiotte?"

"Sen kyllä saat tietää", kiljuivat ratsumiehet yhteen suuhun.

"Seis, seis!" huusi se, jota oli puhuteltu monseigneuriksi;

"malttakaa, kautta päanne, – se ei ole hänen äänensä!"

"Kas niin, hyvät herrat", kummeksui d'Artagnan, "ovatko ihmiset ihan hulluja täällä Noisyssa? Mutta pitäkää varanne, sillä minä vakuutan, että ensimmäinen, joka lähestyy miekkani mitan päähän, ja se onkin jokseenkin pitkä, saa sisuksensa maalle."

Johtaja lähestyi.

"Mitä te täällä teette?" tiedusti hän korskealla ja ikäänkuin käskemään tottuneella äänellä.

"Entä te?" kysyi d'Artagnan vuorostaan.

"Olkaa säädyllinen, tai teitä kuritetaan tuntuvasti, sillä vaikkei tahdo mainita nimeänsä, tahtoo kuitenkin arvonsa mukaista kunnioitusta."

"Te ette tahdo ilmaista nimeänne, koska olette päämiehenä jossakin vehkeessä", huomautti d'Artagnan; "mutta minulla, joka matkustan rauhallisesti lakeijani kanssa, ei ole samaa syytä omani salaamiseen."

"Riittää, riittää! Kuka olette?"

"Sanon teille nimeni, jotta tiedätte, missä voitte jälleen tavata minut, monsieur, monseigneur tai prinssi, miksi tahansa haluattekaan itseänne puhuteltavan", virkkoi gascognelaisemme, joka ei tahtonut taipua uhkauksen tieltä. "Tunnetteko herra d'Artagnania?"

"Kuninkaan muskettisoturien luutnanttia?" lausui ääni.

"Häntä juuri."

"Tunnen kyllä."

"No niin", jatkoi gascognelainen, "silloin olette kai kuullut,

että hänellä on vankka ranne ja varma kalpa."

"Oletteko te herra d'Artagnan?"

"Sama mies."

"Tulitte tänne siis puolustamaan *häntä*?"

"*Häntä*kö! Ketä häntä?"

"Etsimäämme."

"Luulisinpä melkein", huomautti d'Artagnan, "joutuneeni arvoitusten maahan sen sijaan että olisin Noisyssa, kuten oletin."

"No, vastatkaa!" vaati sama korskea ääni; "odotatteko häntä näiden ikkunain alla? Tulitteko tänne puolustamaan häntä?"

"En odota ketään", sanoi d'Artagnan, joka alkoi käydä kärsimättömäksi; "en aio puolustaa ketään muuta kuin itseäni, mutta puolustankin sitten urheasti, sen vakuutan."

"Hyvä!" käski ääni; "lähtekää siis täältä ja jättäkää paikka meille."

"Lähtisinkö täältä!" sanoi d'Artagnan, jonka suunnitelmia tämä vaatimus häiritsi; "se ei ole kovinkaan helppoa, kun minä ja ratsunikin olemme menehtymäisillämme väsymykseen, ellette ole halukas tarjoamaan minulle illallista ja yösijaa lähistöllä."

"Heittiö!"

"Hoi, herraseni!" virkkoi d'Artagnan; "säätäkää sanojanne, minä pyydän, sillä jos vielä kerran virkatte mitään tuollaista, niin sullon sen takaisin kurkkuunne, vaikka olisittekin markiisi, herttua, prinssi tai kuningas, kuuletteko!"

"Kas, kas!" vastasi päällikkö; "eipä voi erehtyä, – gascognelainen siinä varmasti puhuu, eikä hän siis ole meidän

etsimämme. Yrityksemme on mennyt myttyyn täksi iltaa, poistukaamme. Me tapaamme jälleen, herra d'Artagnan", jatkoi päällikkö ääntensä koroittaen.

"Niin, mutta silloin ei teillä ole samoja etuja", sanoi gascognelainen pilkallisesti, "sillä tavatessamme olette kenties yksinänne, ja varmaankin on silloin päivä."

"Hyvä on, hyvä on!" lausui ääni; "matkalle, hyvät herrat!"

Ja nurkuen ja sadatellen katosi joukkue pimeään, palaten Pariisiin päin.

D'Artagnan ja Planchet pysyivät vielä kotvan puolustusasennossa, mutta kun melu yhä etääntyi, pistivät he miekkansa jälleen huoteraan.

"Nytpä näet, epatto", tuumi d'Artagnan tyynesti Planchetille, "että he eivät tavoitelleet meitä."

"Mutta ketä sitten?" kysyi Planchet.

"Sitä en totisesti tiedä, ja sillä ei ole väliäkään. Mutta siitä välitän, miten pääsisin jesuiittaluostariin. Ratsaille siis ja menkäämme kolkuttamaan. Käyköön syteen tai saveen, hiisi vieköön, eiväthän meitä toki syöne!"

Ja d'Artagnan nousi jälleen satulaan.

Planchet teki samaten, mutta silloin putosi aavistamaton paino hänen hevosensa lautasille, niin että tämä oli lysähtää maahan.

"Hei, monsieur!" huusi Planchet; "minulla on joku takanani lautasilla!"

D'Artagnan kääntyi ja näki tosiaankin kaksi ihmishahmoa Planchetin hevosen selässä.

"Mutta itse paholainenhan meitä hätyyttää!" huudahti hän vetäen miekkansa ja valmistautuen hyökkäämään vastatulleen kimppuun.

"Ei, hyvä d'Artagnan", virkkoi tämä, "paholainen ei täällä ole, vaan minä, Aramis. Lasketa neliä, Planchet, ja kylän päähän tultuasi käänny vasemmalle."

Ja kuljettaen Aramista hevosensa lautasilla karautti Planchet pimeään, kintereillään d'Artagnan, joka alkoi uskoa näkevänsä jotakin haaveellista ja katkonaista unta.

KYMMENES LUKU

Abbé d'Herblay

Kylän päässä poikkesi Planchet vasempaan, kuten Aramis oli käsenyt, ja pysähtyi valaistun ikkunan alle. Aramis hyppäsi ratsailta ja taputti kolmasti käsiänsä. Ikkuna avattiin heti, ja sieltä laskettiin alas nuoraportaat.

"Veikkoseni", sanoi Aramis, "jos tahdot nousta ylös, niin otan vastaan mitä mieluummin."

"Vai niin", virkkoi d'Artagnan, "tällä tavoinko sinun luoksesi tullaan?"

"Kello yhdeksän jälkeen se on pakollista, hitto vieköön!" vastasi

Aramis; "luostarisäännöt ovat ylen ankaria."

"Suo anteeksi, hyvä ystävä", huomautti d'Artagnan, "taisipa kirvota kieleltäsi hitto vieköön."

"Niinkö luulet?" tuumi Aramis hymyillen. "Paljon mahdollista; et voi kuvitellakaan, veikkonen, mitä pahoja tapoja näissä kirotuissa luostareissa saa, ja kuinka huonoja tottumuksia on kaikilla niillä kirkonmiehillä, joiden kanssa minun täytyy seurustella. Mutta ethän menekään ylös?"

"Käyhän edellä, kyllä tulen."

"Niinkuin entinen kardinaali sanoi entiselle kuninkaalle: 'Näyttääkseni teille tietä, sire.'"

Aramis kapusi nyt keveästi ylös nuoraportaita ja pääsi tuossa

tuokiossa ikkunaan.

D'Artagnan nousi hänen perässään, mutta vitkallisemmin; saattoi nähdä, että hän oli vähemmän perehtynyt tällaiseen tiehen kuin hänen ystävänsä.

"Suo anteeksi", pyysi Aramis nähdessään hänen kömpelyytensä, "jos olisin tiennyt sinun kunnioittavan minua käynnillä, niin olisin toimittanut paikalle puutarhatikkaat. Mutta minulle yksinäni ovat nämä riittäviä."

"Monsieur", muistutti Planchet nähdessään d'Artagnanin olevan jo tulossa perille, "tuo käy tosin laatuun herra Aramiille ja vielä teillekin, ja jos lujalle ottaa, niin ehkä viimein minullekin; mutta hevosemme eivät voi kavuta ylös nuoraportaita."

"Vie ne vaunuvajaan, hyvä mies", neuvoi Aramis, osoittaen Planchetille eräänlaista rakennusta, joka kohosi kentältä. "Siellä on olkia ja kauroja hevosille."

"Entä mitä minulle?" kysyi Planchet.

"Sinä tulet takaisin tämän ikkunan alle ja taputat kolmasti käsiäsi, niin laskemme alas elintarpeita sinulle. Älä ole huolissasi; saakeli, ei tässä paikassa juuri nälkään kuolla!"

Aramis veti nuoraportaat ylös perässään ja sulki ikkunan.

D'Artagnan silmäili ympärilleen.

Milloinkaan ei hän ollut nähnyt huonetta yhtähaavaa niin sotilaalliseen ja hienostuneeseen tapaan sisustettuna. Kaikissa nurkissa oli voitonmerkkejä, jotka sekä silmälle että kädelle tarjosivat kaikenlaatuisia miekkoja, ja neljä isoa taulua esitti taisteluasussa Lotringin kardinaali de Richelieutä, kardinaali de

Lavalettea ja Bordeauxin arkkipiispaa. Muuten ei siellä tosin mikään ilmaissut abbén asuntoa; seinäverhot olivat damastia, matot alençonilaisia, ja varsinkin makuusija pitsikoristeineen ja kirjailtuine peitteineen näytti pikemmin kuuluvan keimailevalle vallasnaiselle kuin miehelle, joka oli tehnyt lupauksen tavoittaa taivaan armoa pidättyväisyydellä ja lihan kuoletuksella.

"Tarkastelet kammiotani", virkkoi Aramis. "Voi veikkoseni, mikäs minun auttaa! Asun kuten kartusiaanimunkki. Mutta mitä haet katseillasi?"

"Etsin sitä, joka heitti alas nuoraportaat; täällä ei näy ketään, ja kuitenkin eivät kai nuoraportaat laskeutuneet itsestään."

"Ei, apuna oli Bazin."

"Ahaa!" äännähti d'Artagnan.

"Mutta", jatkoi Aramis, "Bazinini on hyvin harjaannutettu miekkonen; nähdessään, että minä en ollut yksinäni, hän poistui hienotuntoisesti. Paina puuta, ystäväni, ja pakiskaamme."

Ja Aramis työnsi d'Artagnanin luo tilavan lepotuolin, johon tämä heittäysi käsinojan varaan.

"Ensiksikin, sinä kai illastat kanssani?" kysyi Aramis.

"Kyllä, jos haluat", vastasi d'Artagnan, "ja tunnustankin tekeväni sen mitä suurimmalla mielihyvällä; olen taipaleella saanut huikean ruokahalun."

"Voi, veikkonen", pahoitteli Aramis, "saat tyytyä laihaan muonaan; en odottanut sinua."

"Uhkaavatko minua Crèvecoeurin omeletit ja *theobromes*? Eikö se ollut entiseen aikaan pinaatin nimenä?"

"Oh, meidän täytyy toivoa", vastasi Aramis, "että Jumalan ja Bazinin avulla löydämme jotakin parempaa arvoisain jesuiittaisiin ruokakomerosta. Bazin, hyvä ystävä", jatkoi hän, "tulehan tänne."

Ovi avautui, ja Bazin astui sisälle; mutta nähdessään d'Artagnanin hän kiljahti kuin epätoivon valtaamana.

"Bazin hyvä", sanoi d'Artagnan, "minua ilahduttaa nähdä, kuinka ihmeteltävän sujuvasti sinä valehtelet kirkossakin."

"Monsieur", selitti Bazin, "minä olen arvoisilta jesuiittaisilta oppinut, että valehtelevinen on sallittua, kun se tapahtuu hyvässä tarkoituksessa."

"Hyvä, hyvä, Bazin! D'Artagnan kuolee nälkään; tarjoa meille parastasi, ja ennen kaikkea anna meille hyvää viiniä."

Bazin kumarsi kuuliaisuuden merkiksi, huokasi syvään ja astui ulos.

"Nyt kahden kesken ollessamme, hyvä Aramis", sanoi d'Artagnan kääntäen katseensa huoneesta sen asukkaaseen ja pitkittäen tämän vaatteista tarkastusta, jonka oli alottanut huonekaluista, "sanopas minulle, mistä lemmosta tulit, kun hyppäsit ratsaille Planchetin taakse."

"Kas hitto", vastasi Aramis, "taivaastahan tietysti!"

"Taivaastako!" tuumi d'Artagnan päätänsä pudistaen; "näytät minusta yhtä vähän tulevan sieltä kuin olevan sinne menossakaan."

"Hyvä ystävä", selitti Aramis, ja hänen kasvoillaan oli itserakas ilme, jollaista d'Artagnan ei ollut niillä nähnyt hänen

ollessaan muskettisoturina, "jollen tullut taivaasta, niin ainakin paratiisista, mikä on jokseenkin samaa."

"Hyvä! Silloin ovat tiedemiehet vihdoinkin päässeet varmuuteen siitä, kohdasta", arveli d'Artagnan. "Tähän asti ei ole voitu sopia siitä, missä paratiisi todella sijaitsi; toiset asettivat sen Ararat-vuorelle, toiset Tigris- ja Eufrat-virtain väliin; sitä näkyy etsityn kovin kaukaa, kun se olikin näin lähellä. Paratiisi on Noisy-le-Secissä, sillä paikalla, missä Pariisin arkkipiispan linna kohoaa. Sieltä ei tulla ulos oven kautta, vaan ikkunasta; ei astuta alas marmoriportaita pylväseteiseen, vaan lehmuksen oksille, ja sen pääsykäytävää loimuavin miekoin vartioitseva enkeli on vaihtanut Gabrielin taivaallisen nimen maallisemmaksi Marcillacin ruhtinaaksi."

Aramis purskahti nauruun.

"Sinä olet aina iloinen toveri, veikkonen", sanoi hän; "sukkela gascognelainen luonteesi ei ole hylännyt sinua. Niin, on kyllä rahtunen totuutta tuossa kaikessa, mitä minulle sanot; mutta älä ainakaan luule, että minä olen rouva de Longuevilleen rakastunut."

"Pentele, sitä minä kyllä varon!" vastasi d'Artagnan. "Oltuasi niin kauan rakastunut rouva de Chevreuseen et toki olisi voinut lahjoittaa sydäntäsi hänen pahimmalle viholliselleen."

"Se on totta", vastasi Aramis keveästi. "Niin, herttuatarparka, – rakastin häntä entiseen aikaan suuresti, ja minun täytyy kohtuuden mukaisesti myöntää, että hän oli meille peräti hyödyllinen. Mutta minkä sille voi – hänen täytyi poistua

Ranskasta. Kirottu kardinaali oli niin karkea vastustaja", pitkitti Aramis luoden silmäyksen entisen ministerin muotokuvaan; "hän antoi käskyn vangita hänet ja viedä Loches-linnaan. Hän olisi, kautta kunniani, katkaisuttanut herttuattarelta kaulan, kuten saivat kohtalokseen Chalais, Montmorency ja Cinq-Mars. Mieheksi pukeutuneena pakeni hän silloin kamarineitonsa, Kitty-poloisen kanssa. Olen kuullut sanottavan, että hänelle tapahtui jossakin kylässä, en tiedä missä, eriskummainen seikkailu papin kanssa, jota tunnen yhtä vähän; hän pyysi tältä vieraanvaraisuutta, papilla ei ollut enempää kuin yksi huone, ja kun hän piti tulijaa herrasmiehenä, tarjoutui hän ottamaan anojan huonekumppanikseen. Se johtui siitä, että viehkeä Marie käytti miehen pukua aivan uskomattoman hyvin. Tunnenkin ainoastaan yhden naisen, joka esiintyy siinä asussa yhtä luontevasti. Hänestä sepitettiinkin laulunpätkä:"

Laboissière, kuules sie...

"Olet kai kuullut sen?"

"En; laulahan se minulle, hyvä ystävä."

Aramis alotti mitä raikkaimmalla äänellä:

Laboissière, kuules sie, hyvinkö mieheks kelpaisin? –
Te ratsastatte, totta vie, paremmin meitä ainakin. Hän käy
keskellä pertuskain nuoresta miehest' ain', ei muulta näy.

"*Bravo!*" huusi d'Artagnan. "Sinä laulat aina yhtä oivallisesti, hyvä Aramis; minä huomaan, että messut eivät ole tärvelleet ääntäsi."

"Katsos, ystävä", selitti Aramis, "siihen aikaan, kun olin

muskettisoturi, tein niin vähän vartiopalvelusta kuin suinkin; nyt olen abbé ja veisaan niin harvoja messuja kuin käy päinsä. Mutta palatkaamme herttuatar-parkaan."

"Kumpaiseen? Chevreusen vai Longuevillen herttuattareen?"

"Hyvä ystävä, olen jo sanonut sinulle, että minun ja Longuevillen herttuattaren välillä ei ole mitään; kenties rahtunen keimailua, mutta siinä kaikki. Ei, minä puhun Chevreusen herttuattaresta. Näitkö häntä, kun hän kuninkaan kuoltua palasi Brysselistä?"

"Kyllä; hän oli silloin vielä hyvinkin kaunis."

"Niin", puheli Aramis. "Minäkin tapailin häntä jälleen toisinaan; annoin hänelle oivallisia neuvoja, joita hän ei noudattanut. Tein kaikkeni saadakseni hänet vakuutetuksi siitä, että Mazarin oli kuningattaren rakastaja. Hän ei tahtonut uskoa minua; hän sanoi tuntevansa Itävallan Annan ja väitti, että hallitsijatar oli liian ylpeä voidakseen rakastaa sellaista lurjusta. Sillävälän hän antausi Beaufortin herttuan vehkeisiin, ja lurjus vangitutti Beaufortin herttuan ja ajoi maanpakoon madame de Chevreusen."

"Tiedäthän", huomautti d'Artagnan, "että hän on saanut luvan tulla takaisin?"

"Kyllä, ja tiedän myös, että hän on tullutkin. Hän kai hairahtuu taas johonkin hulluuteen."

"Oh, tällä kertaa hän kenties noudattaa sinun neuvojasi."

"Tällä kertaa", vastasi Aramis, "en ole nähnyt häntä jälleen; hän on suuresti muuttunut."

"Niin ei ole sinun laitasi, hyvä Aramis, sillä sinä olet yhä entiselläsi: sinulla on vielä kaunis tumma tukkasi, sokea ryhtisi, naisenkätesi, joista nyt on tullut pari ihailtavia kirkkoruhtinaan käsiä."

"Niin", myönsi Aramis, "se on totta, minä panen ulkoasuuni suurta huolta. Tiedätkös, ystävä, minä alan käydä vanhaksi: täytän pian seitsemänneljäntä vuotta."

"Kuulehan, veikkonen", tokaisi d'Artagnan hymyillen, "koska nyt näemme toisemme jälleen, niin sopikaamme keskenämme vastaisen varalle iästämme."

"Kuinka niin?" oudoksui Aramis.

"No", jatkoi d'Artagnan, "ennen olin minä kahta tai kolmea vuotta nuorempi sinua, mutta jollen erehdy, olen nyt täyttänyt neljäkymmentä."

"Tosiaanko?" sanoi Aramis. "Silloin erehdyinkin minä, sillä sinä, veikkonen, olet aina ollut erinomainen laskemaan. Olisin siis sinun laskusi mukaan kolmenviidettä vanha? Lempo soikoon, hyvä mies, älä sano sitä Hôtel de Rambouilletissa; se vahingoittaisi minua."

"Ole huoletta", takasi d'Artagnan, "minä en käy siellä."

"No, mutta", huudahti Aramis, "mitä se Bazinin tolvana tekeekään?"

Bazin! Kiirehdi toki, herra heittiö! Me menehdymme nälkään ja janoon."

Bazin, joka nyt astui huoneeseen, kohotti taivasta kohti kätensä, pullo kumpaisessakin.

"No", tiukkasi Aramis, "onko valmista, häh?"

"Kyllä, monsieur, heti paikalla", vastasi Bazin; "mutta minulta meni aikaa voidakseni nostaa ylös kaikki..."

"Syystä että sinä aina luulet kantavasi pitkää pedellinkaapua", keskeytti Aramis, "etkä tee muuta kuin luet messukirjaasi. Mutta sanonpa sinulle, että jos alituiseen puhdistellessasi kaikkia kappelin kapistuksia vieraannut miekkani kiilloittamisesta, niin teen rovion kaikista pyhäinkuvistasi ja paistan sinut siinä."

Kuohuksissaan tästä teki Bazin ristinmerkin pullolla, jota piteli kädessään. D'Artagnan ihmetteli yhä enemmän abbé d'Herblayn sävyä ja esiintymistapaa, joka niin vähän soveltui muskettisoturi Aramiin entiseen käyttäytymiseen, ja hän katseli ystäväänsä suurin silmin.

Bazin levitti kiireesti damastiliinan pöydälle ja asetti sille niin monia hyvin paistettuja, tuoksuvia ja herkullisia maisteltavia, että d'Artagnan ihan ällistyi.

"Mutta odotithan siis jotakuta?" kysyi upseeri.

"Hm", vastasi Aramis, "olen aina varustettu; ja tiesin sinun etsivän minua."

"Kuka sitä oli sanonut?"

"Tietysti Bazin, joka otaksui sinut itse paholaiseksi, veikkonen, ja riensi varoittamaan minua vaarasta, joka uhkasi sieluani, jos jälleen antautuisin niin huonoon seuraan kuin muskettiväen luutnantin."

"Voi, monsieur!.." pyysi Bazin kädet ristissä ja rukoilevalla äänellä.

"Kas niin, pois tekopyhyys! Sinä tiedät, että minä en pidä sellaisesta. Teet paljoo paremmin, kun avaat ikkunan ja lasket alas leivän, kananpoikasen ja viinipullon Planchet-ystävällesi, joka on jo tunnin ajan vimmatusti paukutellut käsiään."

Annettuaan hevosille olkia ja kauroja oli Planchet tosiaan palannut ikkunan alle ja pariin kolmeen kertaan antanut sovitun merkin.

Bazin totteli, kiinnitti mainitut kolme esinettä nuoran päähän ja laski ne alas Planchetille, joka ei sen parempaa pyytänyt, vaan poistui heti niine hyvineen vaunuvajaan.

"Nyt illastakaamme", sanoi Aramis.

Ystävykset istuutuivat pöytään, ja Aramis alkoi kehittyneen herkuttelijan tottumuksella leikellä viipaleiksi kananpoikasia, peltopyitä ja kinkkuja.

"Hitto", huudahti d'Artagnan, "kelpaa sinun elellä!"

"Kyllähän, mukiin menee. Olen saanut Roomasta vapautuksen paastoamisesta; sen hankki minulle herra koadjutori heikon terveyteni perusteella. Olen sitten ottanut palvelukseeni saman taiturin, joka palveli kokkina Lafollonella, kardinaalin vanhalla ystävällä, tiedäthän, – tuolla kuuluisalla herkuttelijalla, joka aina aterialta noustessaan lausui saman rukouksen: 'Hyvä Jumala, suo minulle se armo, että voisin hyvin sulattaa maukkaasti nauttimani!'"

"Mikä ei kuitenkaan estänyt häntä kuolemasta ähkyyn", huomautti d'Artagnan hymyillen.

"Niin, minkäpä sille mahtaa", virkkoi Aramis alistuvasti;

"kohtaloansa ei voi paeta!"

"Suo anteeksi, veikkonen, että teen sinulle erään kysymyksen", sanoi d'Artagnan.

"Puhu vapaasti, tiedäthän kaiken kursailun olevan meidän keskemme kiellettyä."

"Olet siis rikastunut?"

"Voi hyväinen, en! Ansaitseen noin kaksitoistatuhatta livreä vuodessa, jotapaitsi minulla on prinssiltä pienoinen tuhannen écun apuraha."

"Ja millä ansaitset nuo kaksitoistatuhatta livreä?" urkki d'Artagnan, "runoillasiko?"

"Ei, minä olen lakannut runoilemasta, paitsi että toisinaan sepitän jonkun juomalaulun, lemmensonetin tai viattoman epigrammin. Minä kirjoittelen saarnoja, hyvä ystävä."

"Mitä! Saarnojako?"

"Niin, mutta ne ovatkin erinomaisia saarnoja, usko pois! Siltä ainakin näyttää."

"Sinä paasaat niitä?"

"En, vaan myyn."

"Kelle?"

"Niille virkaveljilleni, jotka tahtovat esiintyä suurina puhujina!"

"Älä nyt! Ja se kunnia ei ole houkutellut sinua itseäsi?"

"On vainkin, veikkonen, mutta luonto voitti. Kun seison saarnastuolissa ja kaunis nainen katsoo minuun, katson minäkin häneen; jos hän hymyilee, niin minä vastaan samaten. Silloin

puhun puita heiniä; sen sijaan että kuvailisin kadotuksen kauhuja, esittelenkin paratiisin riemuja. Niin, tiedätkös, sellaista sattui minulle kerran Saint-Louis-kirkossa Maraisissa... Muuan herrasmies nauroi minulle päin silmiä, minä keskeytin saarnani sanoakseni hänelle, että hän oli tolvana. Ihmiset lähtivät ulos hakemaan kiviä, mutta sillävälillä osasin minä niin hyvin muokata kuulijain mieliä, että häntä sitten kivitettiin eikä minua. Tosin hän seuraavana päivänä tuli luokseni, luullen olevansa tekemisissä tavallisen abbén kanssa."

"Ja mikä oli sen käynnin tuloksena?" kysyi d'Artagnan nauruun pakahtumaisillaan.

"Tuloksena oli, että me sovimme seuraavan päivän illaksi kohtauksen

Place-Royallelle. Niin, hitto, tokihan sen tiedätkin?"

"Sitä hävytöntäkö vastaan minä sattumalta olinkin sekundanttinasi?" kysyi d'Artagnan.

"Juuri samaa. Sinä näit, miten hänestä suoriuduin."

"Kuoliko hän?"

"Sitä en tiedä. Mutta ainakin annoin hänelle synninpäästön *in articulo mortis*. Riitti surmata ruumis, sielua kuolettamatta."

Bazin teki toivottoman liikkeen, joka tahtoi ilmaista, että hän kenties hyväksyi tuon lauselman, mutta paheksui suuresti sävyä, jota sen lausumisessa ilmeni.

"Bazin, hyvä ystävä, sinä et huomaa, että minä näen sinut tästä kuvastimesta; olenhan kerta kaikkiaan kieltänyt sinulta kaikki hyväksymisen tai paheksumisen eleet. Ole siis hyvä ja tuo meille

espanjalaista viiniä, sitten lähdet tiehesi. D'Artagnan-ystävälläni on sitäpaitsi jotakin salaista sanottavana minulle, eikö totta, d'Artagnan?"

D'Artagnan nyökkäsi, ja Bazin vetäytyi pois, asetettuaan pöytään espanjalaisen viinin.

Kahden kesken jäätyään istuivat ystävykset tuokion äänettöminä vastatusten. Aramis näytti odottavan mieluisaa ruuansulatusta, d'Artagnan valmisti johdantoaan. Kumpainenkin loi salavihkaa syrjäilmäyksiä toisiinsa.

Aramis keskeytti ensimmäisenä vaitiolon.

YHDESTOISTA LUKU

Kaksi Gaspardia

"Mitä mietiskelet, d'Artagnan?" kysyi hän; "ja mille ajatukselle hymyilet?"

"Ajattelenhan vain, veikkonen, että sinä muskettisoturina ollessasi aina muistutit abbéta, mutta nyt abbéna tunnut minusta kovin suuresti muskettisoturin kaltaiselta."

"Se on totta", myönsi Aramis hymyillen. "Ihminen, kuten tiedät, hyvä d'Artagnan, on ihmeellinen eläin, pelkistä vastakohtista muodostunut. Siitä saakka kun minusta tuli abbé, unelmoin pelkkiä taisteluita."

"Se näkyy kapineistasikin; sinulla on kaikenlaisia kalpoja, jotka voisivat tyydyttää mitä vaateliaintakin makua. Miekkailetko vielä yhtä hyvin?"

"Kyllä, miekkailen kuten sinä entiseen aikaan, kenties vielä paremminkin. En päivän mittaan mitään muuta teekään."

"Ja kenen kanssa?"

"Oivallisen miekkailunopettajan kanssa, joka meillä on täällä."

"Mitä! Täälläkö?"

"Niin, täällä luostarissa, veikkoseni. Jesuiittaluostarissa on kaikkea."

"Olisit siis surmannut herra de Marcillacin, jos hän olisi yksinään tullut ahdistamaan sinua eikä kahdenkymmenen

miehen johtajana?"

"Ehdottomasti", vakuutti Aramis, "ja kahdenkymmenen miehensäkin etunenässä, jos olisin voinut paljastaa miekkani tulematta tunnetuksi."

– Herra armahtakoon, – jupisi d'Artagnan hiljaa itsekseen, – luulenpa hänen käyneen gascognelaisemmaksi kuin minä.

Sitten hän lisäsi ääneen:

"No niin, hyvä Aramis, kysyit minulta, minkätähden etsin sinua?"

"Ei, en kysynyt sitä", vastasi Aramis viekkaan näköisenä, "vaan odotin sinun sanovan sen."

"No niin, tavoitin sinua vain tarjotakseni sinulle keinon surmata herra de Marcillacin, milloin vain haluat, niin ylhäinen kuin hän onkin."

"Kas, kas, kas!" innostui Aramis; "siinäpä vasta aatos!"

"Jota minä kehoitan sinua käyttämään hyväksesi, veikkonen. Sanopas, oletko sinä rikas abbé-toimellasi, joka tuottaa sinulle tuhannen écuta, ja niillä kahdellatoistatuhannella livrellä, jotka ansaitset saarnojen myynnillä? Vastaathan vilpittömästi."

"Minäkö? Olen köyhä kuin Job; jos tutkisit sekä taskut että lippaat, niin et luullakseni löytäisi täältä sataa pistoliakaan."

– Hitto, sata pistolia! – tuumi d'Artagnan itsekseen; – se on hänen mielestään Jobin köyhyyttä! Jos minulla olisi aina sen verran varalla, niin olisin mielestäni rikas kuin Kroisos. Ja hän lisäsi ääneen:

"Oletko kunnianhimoinen?"

"Kuin Enkelados."

"No niin, hyvä ystävä, minä tarjoan sinulle keinon rikastua ja tulla mahtavaksi ja päästä elelemään mielesi mukaan."

Keveä pilvi vilahti Aramiin otsalla yhtä nopeasti kuin hattarat, jotka elokuulla leijuvat kenttien yli; mutta niin pian kuin se häipyikin, huomasi sen d'Artagnan.

"Puhu", pyysi Aramis.

"Ensin vielä kysymys. Harrastatko politiikkaa?"

Aramiin silmissä leimahti salama yhtä nopeana kuin varjo, joka oli häilähtänyt hänen otsallaan, mutta senkin huomasi d'Artagnan.

"En", epäsi Aramis.

"Miellytkin siis kaikkiin ehdotuksiini, koska sinulla tällähaavaa ei ole muuta herraa kuin Jumala", virkkoi gascognelainen hymyillen.

"Mahdollista kyllä."

"Oletko koskaan, hyvä Aramis, ajatellut nuoruutemme kauniita päiviä, jotka vietimme remuten, ryyppien ja tapellen?"

"Olenpa totisesti, ja useinkin olen kaivannut niitä. Se oli onnellista aikaa, *delectabile tempus!*"

"No niin, veikkoseni, nuo kauniit päivät voisimme elvyttää uudestaan, tuo onnellinen aika saattaisi palata! Olen saanut toimekseni hakea esiin kumppanini ja tahdoin alottaa sinusta, joka olit toveruutemme sieluna."

Aramis kumarsi enemmän kohteliaasti kuin sydämellisesti.

"Minäkö sekaantuisin taas politiikkaan!" hän virkkoi hiljaisella äänellään ja heittäysi takakenoon lepotuolissaan. "Voi, hyvä d'Artagnan, näethän, kuinka säännöllisesti ja mukavasti minä elelen. Olemme kokeneet isoisten kiittämättömyyttä, tiedäthän!"

"Se on totta", myönsi d'Artagnan, "mutta isoiset kenties katuvat, että ovat olleet kiittämättömiä."

"Siinä tapauksessa olisi asia toinen", sanoi Aramis. "Kaikille synneille on anteeksianto varattu. Osaat muuten oikeaan eräässä kohdassa, jos meidät nimittäin valtaisi uudestaan halu puuttua valtion asioihin, niin olisi mielestäni nyt otollinen hetki."

"Mistä sinä sen tiedät, kun et harrasta politiikkaa?"

"Ka, hyväinen aika, vaikken itse siitä välitä, liikun kuitenkin piireissä, jossa sitä harrastetaan. Runouttakin ja rakkautta hellien olen kuitenkin tutustunut herra Saraziniin, joka on herra de Contin puolta, herra Voitureen, joka on liittynyt koadjutoriin, ja herra Bois-Robertiin, joka kardinaali Richelieun kuoltua ei nyt ole kenenkään puoluelaisia tai on kaikkien puolella, miten sitä sanoisikaan. Valtiolliset tapaukset eivät siten ole välttäneet huomiotani."

"Sitä aavistinkin", huomautti d'Artagnan.

"Älä muuten, hyvä ystävä", jatkoi Aramis, "käsitä nyt sanomaani muuksi kuin luostariveljen puheiksi, – miehen, joka pelkkänä kaikuna vain toistaa, mitä on kuullut sanottavan. Minulle on kerrottu, että kardinaali Mazarin on nykyään huolissaan asiain tilasta. Näyttää tosiaan siltä, että hänen

käskeyjänsä ei pidetä samassa arvossa kuin entiseen aikaan meidän kauhumme, kardinaali-vainajan, jonka muotokuvan näet tuossa; sillä sanottakoon mitä tahansa, on kuitenkin myönnettävä, että hän oli suuri mies."

"Sitä en suinkaan tahdo kieltää, hyvä Aramis; hän teki minusta luutnantin."

"Alussa olin kokonaan taipuvainen kardinaalin puolelle. Ajattelin itsekseni, että ministeri ei koskaan tule rakastetuksi, mutta että tämä sillä nerolla, jota hänellä väitetään olevan, kuitenkin saisi lopulta riemuita vihollistensa häviöstä ja tekisi itsensä pelätyksi, mikä minun nähdäkseni on kenties vielä parempaa kuin tehdä itsensä rakastetuksi."

D'Artagnan ilmoitti nyökkäyksellä hyväksyvänsä täydellisesti tämän epäiltävän periaatteen.

"Sellainen oli ensimmäinen ajatukseni hänestä", pitkitti Aramis; "mutta kun olen hyvin tietämätön tuollaisissa asioissa ja kun säätyyni kuuluva nöyryys velvoittaa minua epäilemään omaa arvosteluani, kuulustin muiden mielipidettä. No niin, hyvä ystävä..."

"No niin, mitä?" kysyi d'Artagnan.

"No", jatkoi Aramis, "minun täytyi taltuttaa ylpeyteni, minun oli tunnustettava erehtyneeni."

"Tosiaanko?"

"Niin, kuten jo sanoin, minä kuulustelin; ja katsohan, mitä useat taipumuksiltaan ja tarkoituksiltaan aivan erilaiset henkilöt ovat vastanneet minulle: herra de Mazarin ei ole nero, kuten olin

kuvitellut."

"Pyh!" virkahti d'Artagnan.

"Ei, hän on aivan vähäpätöinen henkilö, joka on ollut kardinaali Bentivoglion palvelijana ja juonittelulla kohonnut maailmassa, – nousukas, nimetön mies, joka Ranskassa näyttölee vain sissin-osaa. Hän kerää paljon rahoja, tuhlaa kuninkaan tulot, antaa itselleen kaikki apurahat, joita kardinaali de Richelieu-vainaja jakeli koko maailmalle, muttei pääse milloinkaan hallitsemaan voimakkuuden, ylemmyyden tai suurimmassa arvossa pidetyn miehen oikeudella. Nykyinen ministerimme ei muuten tunnukaan olevan herrasmies tavoiltaan tai sydämeltään; hän näyttää olevan jonkunlainen ilvehtijä, huvinäytelmän naamioitu temppuilija. Tunnetko häntä? Minä puolestani en tunne."

"Hm", tuumi d'Artagnan, "sanoissasi on toki rahtunen totta."

"Ihan herätät minussa ylpeyttä, veikkonen, jos minä olen yksinkertaisella ja tavallisella järjelläni voinut vetää vertoja miehelle, joka oleskelee hovissa, kuten sinä."

"Mutta sinä olet puhunut ainoastaan hänen yksilöllisyydestään, et hänen puolueestaan ja apukeinoistaan."

"Totta kyllä. Hänellä on kuningatar puolellaan."

"Se on sentään jotakin kaiketi."

"Mutta hänen puolellaan ei ole kuningas."

"Lapsi!"

"Lapsi, joka pääsee itsenäiseksi neljän vuoden kuluttua."

"Joka tapauksessa kuuluu hänelle nykyisyys."

"Niin, muttei tulevaisuus; ja nykyäänkään ei hänellä ole puolellaan parlamenttia tai kansaa eli siis rahoja, ei aatelia eikä ruhtinaita, jotka vastaavat miekkaa."

D'Artagnan kynsi korvallistaan; hänen täytyi itseksensä tunnustaa, että toinen puhui sekä laajalta että oikealta näkökannalta.

"Huomaat nyt, hyvä ystävä, onko minulla vielä tavallista terävänäköisyyttäni tallella. Kenties teen väärin siinä, että pakisen kanssasi näin avomielisesti, sillä sinä näyt tosiaan olevan Mazarinin miehiä."

"Minäkö!" huudahti d'Artagnan, "kaukana siitä!"

"Puhuit saaneesi toimeksesi..."

"Puhuinko saaneeni toimekseni? Se oli hairahdusta. Ei, sanoinpa vain itsekseni, kuten sinäkin sanot: asiat sotkeutuvat. No niin, heittäkäämme höyhen ilmaan, menkäämme sille puolelle, minne tuuli puhaltaa ja omaksukaamme entinen seikkaileva elämämme. Me olimme neljä uljasta ritaria, neljä likeisiksi liittynyttä sydäntä; yhdistäkäämme uudestaan kohtalomme ja miehuutemme, sillä sydämemme eivät ole koskaan olleet erossa. Nyt on suotuista tilaisuus ansaita jotakin parempaa kuin timantti."

"Olet aina oikeassa, d'Artagnan", vastasi Aramis, "ja todistuksena on se, että minulla on ollut sama ajatus kuin sinullakin. Se vain on erona, että minä otan vaikutuksia toisilta, kun minulla ei ole sinun vilkasta ja rikasta mielikuvitustasi. Kaikki tarvitsevat nykyaikana liittolaisia. Minulle on tehty

eräitä ehdotuksia; julkisuuteen on levinnyt jotakin puhetta entisistä mainehikkaista urotöistämme, ja ilmoitan avoimesti, että koadjutori on saanut minut tunnustamaan totuuden."

"Herra de Gondy, kardinaalin vihollinen!" huudahti d'Artagnan.

"Ei, – kuninkaan ystävä", vastasi Aramis, "huomaa se, – kuninkaan ystävä. No niin, olisi kysymys kuninkaan palvelemisesta, johon aatelismies on velvollinen."

"Mutta pitäähän kuningas herra de Mazarinin puolta?"

"Kyllä olosuhteiden johdosta, vaan ei vapaaehtoisesti, – ulkonaisesti, vaan ei sielultaan ja sydämeltään; ja katso, juuri sen ansaan asettavat lapsipoloiselle kuninkaan viholliset."

"No, mutta sinähän ehdotat minulle suorastaan kansalaissotaa, hyvä

Aramis."

"Sotaa kuninkaan puolesta."

"Mutta kuningashan on esiintyvä sen armeijan etunenässä, joka on

Mazarinin puolella?"

"Mutta sielultaan ja sydämeltään on hän oleva siinä armeijassa, jota herra de Beaufort johtaa."

"Herra de Beaufort! Hänhän istuu Vincennesissä."

"Sanoinko herra de Beaufort?" korjasi Aramis; "herra de Beaufort tai joku muu, hän tai hänen ylhäisyytensä prinssi."

"Mutta prinssi lähtee armeijaan; hän kuuluu kokonaan kardinaalin puolelle."

"Eipä vainkaan", väitti Aramis, "heillä on juuri nyt eräitä kinastuksia keskenään. Mutta muuten, jos ei hänen ylhäisyydestään prinssistä ole siihen, niin onhan herra de Gondy..."

"Mutta herra de Gondystä tulee kardinaali; hänelle pyydetään kardinaalinhattua."

"No, eikö ole sotaisia kardinaaleja?" muistutti Aramis. "Onhan meillä tässä ympärillämme neljä kardinaalia, jotka armeijain päällikköinä hyvinkin vastaisivat herra de Guebriantia ja herra de Gassionia."

"Mutta kyttyräselkäinen kenraali!"

"Haarniskan alta ei näy kyttyrä. Muista muuten, että Aleksanteri Suuri ontui ja että Hannibal oli silmäpuoli."

"Näetkö mitään suuria etuja olevan voitettavissa sen puolueen avulla?" kysyi d'Artagnan.

"Näen mahtavien ruhtinaitten suojeluksen."

"Johon liittyy hallituksen määräämä maanpako."

"Jonka parlamentti ja kapinat peruuttavat."

"Kaikki tuo voisi käydä päinsä, kuten sanot, jos vain saataisiin kuningas eroitetuksi äidistään."

"Siihen kenties päästään."

"Ei koskaan!" huudahti d'Artagnan, joka nyt palautui vakaumukseensa. "Vetoan sinuun itseesi, Aramis, sinuun, joka tunnet Itävallan Annan yhtä hyvin kuin minä. Uskotko sinä hänen koskaan voivan unohtaa, että hänen poikansa on hänen turvanaan ja suojanaan, hänen arvonsa, onnensa ja henkensä vakuutena?"

Silloin täytyisi hänen siirtyä poikansa mukana ruhtinaitten puolelle ja hylätä Mazarin; mutta sinä tiedät paremmin kuin kukaan, kuinka voimalliset syyt estävät häntä milloinkaan hylkäämästä kardinaalia."

"Olet kenties oikeassa", myönsi Aramis miettiväisenä; "niinpä en teekään sitoumusta."

"Heidän kanssaan", sanoi d'Artagnan, "mutta minun?"

"En kenenkään. Olen hengenmies; mitä tekemistä on minulla politiikan kanssa? En lue mitään messukirjaa; minulla on pikku joukko hoidokkeja, – sukkelia abbé-veitikoita ja viehättäviä naisia; mitä enemmän asiat selkkaantuvat, sitä vähemmän huomiota herättävät minun hairahdukseni. Kaikki käy siis hyvin, minun sekaantumattani mihinkään, ja totisesti, hyvä ystävä, en puutukaan sellaisiin puuhiin."

"No niin, veikkonen", tuumi d'Artagnan, "järkeilysi tarttuu tosiaan minuunkin, enkä nyt tiedä, mikä hupsu kunnianhimo minua yllyttikään. Minulla on toimi elannokseni; kun Tréville-parka kuolee, – ja hän vanhenee päivä päivältä, – voi minusta tulla kapteeni. Sehän on varsin sievä komentosauva gascognelaiselle aatelisjunkkarille, ja minä tunnen mieltäväni kohtuulliseen, mutta jokapäiväiseen leipään. Sen sijaan että lähtisin seikkailemaan, otankin vastaan Portoksen kutsumuksen; menen hänen mautiloilleen metsästämään. Tiedäthän, että Portoksella on tiluksia?"

"Kyllä, hyvin! Kymmenen lieuen ala metsiä, rämeitä ja laaksoja; hän on vuorten ja tasankojen valtias ja käräjöitsee

lääninherran oikeuksista Noyonin piispan kanssa."

– Hyvä! – tuumi d'Artagnan itsekseen; – sitä juuri halusinkin tietää. Portos on siis Picardiassa.

Hän lisäsi ääneen:

"Ja hänellä on jälleen entinen nimensä du Vallon?"

"Siihen on liitetty de Bracieux erään maatilan mukaan, joka on totisesti ollut vapaaherrallinen kartano."

"Saammekin kai siis nähdä Portoksen vielä paroonina."

"Sitä en epäile; ja paroonitar Portoksesta tulee ihan verraton."

Ystävykset purskahtivat nauruun.

"Et siis tahdo siirtyä Mazarinin puolelle?" alotti jälleen d'Artagnan.

"Etkä sinä ruhtinaitten?"

"En. Älkäämme siis siirtykö kumpaiseenkaan; jääkäämme ystävyksiksi, rupeamatta kardinaalilaisiksi tai frondelaisiksikaan."

"Niin", yhtyi Aramis, "olkaamme muskettisotureita."

"Papinkauluksessakin?" muistutti d'Artagnan.

"Papinkauluksessa ennen kaikkea!" huudahti Aramis; "se siinä juuri hupaista onkin."

"Hyvästi sitten!" toivotti d'Artagnan.

"En tahdo pidätellä sinua, hyvä ystävä", vastasi Aramis, "olletikaan kun en tiedä, mistä antaisin sinulle yösijan, ja kun en hevillä voi esittää sinulle, että makaisit vaunuvajassa Planchetin kanssa."

"Olenhan tuskin kolmen lieuen päässä Pariisista. Hevoset ovat

levänneet kyllikseen ja vajaassa tunnissa olen kotona."

D'Artagnan täytti nyt viimeisen lasillisen viiniä.

"Entisten iloisten päiviemme malja!" esitti hän.

"Niin", pahoitteli Aramis, "valitettavasti on se aika mennyt; *fugit irreparabile tempus.*"

"Joutavia", tuumi d'Artagnan, "se kenties tulee jälleen. Kaiken varalta, jos tarvitset minua, asun la Chevrete-hotellissa Tiquetonne-kadun varrella."

"Ja minä jesuiittaluostarissa; kello kuudesta aamulla kello kahdeksaan illalla tullaan sisään ovesta, kello kahdeksasta illalla kello kuuteen aamulla ikkunasta."

"Hyvästi, veikkonen!"

"Ei, tuolla tavoin en sinua jätä, anna minun saattaa sinua."

Ja hän otti miekkansa ja viittansa.

– Hän tahtoo varmistua, ratsastanko tosiaankin pois, – arveli d'Artagnan itsekseen.

Aramis vihelsi Bazinia; mutta Bazin nukkui eteishuoneessa, pidettyään huolen illallisen jäännöksistä, ja Aramiin oli pakko nykäistä häntä korvasta, saadakseen hänet hereille.

Bazin ojensi käsivarsiaan, hieroi silmiänsä ja yritti nukahtaa uudestaan.

"No, unikeko, pian noutamaan portaat!"

"Portaatko!" vastasi Bazin haukotellen niin makeasti, että leuat olisivat voineet nyrjähtää sijoiltaan; "ikkunassa ne vielä ovat."

"Toiset, tarkoitan – puutarhatikkaat. Etkö nähnyt, että herra

d'Artagnanin oli työläs kavuta, joten hänen olisi vielä tukalampi laskeutua?"

D'Artagnan aikoi vakuuttaa Aramiille, että hänen oli varsin helppo päästä alas, mutta hänen päähänsä pälkähtikin vaieta.

Bazin huokasi syvään ja meni ulos hakemaan tikkaita. Tovin kuluttua oli mukavat ja lujat tikapuut kohotettu ikkunaa vasten.

"Kas noin", kiitti d'Artagnan, "näitä voi sanoa hyviksi kulkuneuvoiksi; tällaisia tikapuita pääsisi naisenkin ylös."

Läpitukevalla katseella näytti Aramis tahtovan tutkia ystävänsä ajatuksia hänen sielunsa sisintä myöten, mutta d'Artagnan kesti tarkastuksen mitä levollisimman näköisenä.

Hän laskikin nyt jalkansa tikkaiden ensimmäiselle askelmalle ja pistäysi ulos.

Jonkun silmänräpäyksen kuluttua oli hän alhaalla. Bazin jäi seisomaan ikkunan ääreen.

"Pysy sinä paikoillasi", käski Aramis, "tulen takaisin."

He astelivat nyt vaunuvajaan päin. Heidän lähestyessään tuli sieltä

Planchet, taluttaen molempia hevosia suitsista.

"Kas", virkkoi Aramis, "siinäpä on vireä ja valpas palvelija; hän ei ole kuten Bazinin laiskuri, josta ei ole mihinkään hänen jouduttuansa kirkon palvelukseen. Seuraa meitä, Planchet; me kävelemme ja juttelemme kylän päähän asti."

Ystävykset astelivat nyt koko kylän läpi, puhellen jokapäiväisistä asioista; heidän tultuaan äärimmäisten talojen kohdalle sanoi Aramis:

"Menehän siis, kelpo veikkoseni! Edisty urallasi, Onnetar myhäilee sinulle, älä anna hänen päästä käsistäsi. Muista, että hän on keimailija, ja kohtele häntä sikäli. Minä puolestani jään nöyrään asemaani ja toimeettomaan elämäni. Hyvästi!"

"On siis kerrassaan päätettyä", kysyi d'Artagnan, "että sinä et suostu tarjoukseeni!"

"Suostuisin siihen kyllä mielelläni", vastasi Aramis, "jos olisin kuten muut; mutta sanon sinulle vielä kerran, että minä olen pelkistä vastakohtista luotu, – mitä tänään inhoan, siitä huomenna pidän, ja päin vastoin. Huomaat siis, että minä en voi ottaa suoritettavakseni, mitä sinä otat, sinä, jolla on määrätty aatoksesi."

– Valehtelet, kavala sielu! – ajatteli d'Artagnan, – olet päinvastoin ainoa, joka tiedät asettaa itsellesi erityisen päämäärän ja hiljaisuudessa pyrkiä perille.

"Hyvästi siis, ystävä!" jatkoi Aramis. "Kiitos hyvistä aikeistasi ja varsinkin niistä mieluisista muistoista, joita näkemisesi on herättänyt mielessäni."

He syleilivät toisiaan; Planchet istui jo satulassa. D'Artagnanin nousi nyt ratsaille; sitten he vielä kerran pudistivat toistensa kättä. Molemmat ratsastajat kannustivat hevosiiaan ja etäännyivät Pariisiin päin.

Aramis seisoj liikkumattomana keskellä katuja, kunnes oli kadottanut heidät näkyvistään.

Mutta heidän ratsastettuaan parisataa askelta pysähtyi d'Artagnan äkkiä, hypäsi maahan, heitti ohjokset Planchetin

käsivarrelle, otti pistoolit satulakotelosta ja pisti ne vyöhönsä.

"Mitä on tekeillä?" kysyi Planchet säikähtyneenä.

"No", vastasi d'Artagnan, "niin ovela kuin hän onkin, en kuitenkaan anna hänen eksyttää minua. Jää sinä tähän äläkä hievahda paikaltasi; siirry vain tien sivuun ja odota, kunnes tulen takaisin."

Sitten loikkasi d'Artagnan ojan yli, joka reunusti maantietä, ja oikaisi kentän poikki kiertääkseen kylän. Jesuiittaluostarin ja sen talon välillä, jossa rouva de Longueville asui, oli hän nähnyt pelkällä pensasaidalla suljetun aukion.

Tuntia varemmin olisi hänen kenties ollut vaikea keksiä tätä pensasaitaa, mutta kuu oli vastikään noussut, ja vaikka se toisinaan peittyi pilviin, eroitti sentään silloinkin kyllin selvästi tien.

D'Artagnan saapui siis pensasaidan luo ja piiloutui sen taakse. Sivuttaessaan talon, missä äskeinen kohtaaminen oli tapahtunut, hän huomasi saman ikkunan jälleen olevan valaistuna; hän oli vakuutettu siitä, että Aramis ei ollut vielä lähtenyt kotiin ja että hän ei aikonut palata sinne yksin.

Hetkisen kuluttua hän kuulikin lähestyviä askelia ja ikäänkuin ihmisäänten supatusta.

Pensasaidan alkupäässä taukosivat askeleet.

D'Artagnan lyyhistyi kumaraan ja etsi tiheintä paikkaa pensasaidasta kätkökseen.

Hänen suureksi kummastukseksi ilmestyi samassa näkyviin kaksi herrasmiestä. Mutta pian lakkasi hän

ihmettelemästä, sillä hän kuuli pehmeän ja sulosointuisen äänen väräjävän; toinen siis olikin mieheksi puettu vallasnainen.

"Olkaa huoletta, rakas René", tynnytteli pehmeä ääni; "sitä ei enää tapahdu. Olen keksinyt maanalaisen käytävän, joka kulkee kadun alitse, ja meidän tarvitsee vain nostaa ylös muuan paasi portin edustalla teidän pääsytieksenne."

"Minä vannon", virkkoi toinen ääni, josta d'Artagnan tunsii Aramiin, "ruhtinattareni, että jollei hyvä maineemme vaatisi kaikkia näitä varokeinoja ja jollen panisi vaaraan muuta kuin henkeni..."

"Niin, niin, minä tiedän, että te olette urhea ja uskalias maailmanmiehenä; mutta te ette kuulu ainoastaan minulle, te kuulutte koko puolueellemme. Olkaa siis varovainen, olkaa järkevä."

"Minä tottelen aina, madame", vakuutti Aramis, "kun minua käsketään noin suloisella äänellä."

Hän suuteli hellästi toisen kättä.

"Voi!" huudahti pehmeä-ääninen herrasmies.

"Mitä nyt?" kysyi Aramis.

"Ettekö näe, että tuuli on siepannut hattuni?"

Aramis säntäsi tavoittamaan pakenevaa päähinettä. D'Artagnan käytti tilaisuutta etsiäkseen pensasaidasta harvemman kohdan, josta hänen katseensa saattoi vaivattomasti tunkeutua salaperäiseen herrasmieheen asti. Kenties yhtä uteliaana kuin upseerikin pistäytyi samassa kuu esille pilvestä; sen kavaltavassa hohteessa tunsii d'Artagnan Longuevillen

herttuattaren suuret siniset silmät, kullankeltaiset kiharat ja jalon pään.

Aramis palasi nauraen hattu päässä ja toinen kädessä, ja molemmat pitkittivät nyt kulkuansa jesuiittaluostariin päin.

"Hyvä", virkkoi d'Artagnan nousten jaloilleen ja pudistaen tomua polvestaan; "nyt näen lävitsesi. Sinä olet frondelainen ja madame de Longuevillen rakastaja."

KAHDESTOISTA LUKU

Herra Portos du Vallon de Bracieux de Pierrefonds

Jo tietäessään, että Portoksella oli nyt sukunimensä du Vallon, oli d'Artagnan saanut Aramiilta urkituksi, että hänellä oli maatilansa mukaan liitettynä nimeensä de Bracieux ja että hän tämän tilan takia käräjöitsi Noyonin piispan kanssa.

Noyonin tienoilta piti hänen siis etsiä tätä maatilaa, toisin sanoen

Ile-de-Francen ja Picardien rajalta.

Hän laati heti matkasuunnitelmansa. Ensin aikoi hän lähteä Dammartiniin, missä tie haarausi kahtia, Soissonsiin ja Compiégneen. Siellä hän tahtoi kuulustaa edelleen, missä Bracieux sijaitsi, saamansa tiedon mukaan ratsastaakseen suoraan eteenpäin tai poiketakseen vasemmalle.

Planchet ei ollut vielä ihan levollinen kujeensa seurauksiin nähden ja selitti mielellään saattavansa d'Artagnania maailman ääriin asti, kulkipa hän suoraan eteenpäin tai poikkesi vasemmalle. Ainoastaan sitä pyysi hän entiseltä herraltaan, että he lähtisivät matkalle illalla, kun pimeä soi parempaa turvaa. D'Artagnan ehdotti hänelle, että hän antaisi tiedon vaimolleen ainakin tyynnyttääkseen tätä kohtalostaan; mutta Planchet vastasi varsin älykkäästi olevansa vahvasti vakuutettu siitä, että hänen vaimonsa ei kuolisi levottomuuteen hänen olinpaikkansa tietämättömyyden tähden, kun hän sitä vastoin

vaimonsa suulauden tuntien surisi itsensä kuoliaaksi, jos tämä tosiaan tietäisi sen.

Nämä syyt näyttivät d'Artagnanista niin päteviltä, että hän ei puhunut asiasta sen enempää, ja kello kahdeksan tienoissa illalla, kun hämärä alkoi levitä kaduille, lähti hän la Chevrete-hotellista Planchetin saattamana ja poistui pääkaupungista Saint-Denisin tulliportin kautta.

Keskiyön hetkenä saapuivat matkalaiset Dammartiniin.

Nyt oli liian myöhä hankkia mitään tietoja. "Ristin Joutsenen" majatalossa oli jo käyty makuulle; asia oli senvuoksi lykättävä huomiseen.

Seuraavana päivänä kutsutti d'Artagnan luokseen isännän. Tämä oli noita viekkaita normandilaisia, jotka eivät myönnä eivätkä kiellä ja aina luulevat paljastavansa itsensä, jos suoraan vastaavat heille tehtyyn kysymykseen; mutta kun d'Artagnan luuli ymmärtäneensä, että hänen piti ratsastaa suoraan eteenpäin, lähti hän taipaleelle tuon häilyvän tiedon mukaan. Kello yhdeksän aamulla hän oli Nanteuilissa; sinne pysähtyi hän aamiaiselle.

Tällä kertaa hän tapasi isännän, joka oli rehellinen ja suoraluontoinen Picardien asukas; huomattessaan Planchetin maanmiehekseen ilmoitti hän halutut tiedot mitä auliimmin. Bracieuxin kartano oli muutaman lieuen päässä Villers-Cotteretsistä.

D'Artagnan tunsu tämän kaupungin, jonne hän oli parina kolmena kertana saattanut hovia, sillä Villers-Cotterets oli

siihen aikaan kuninkaallisen linnan sijana. Hän lähti siis mainittuun kaupunkiin ja asettui tavalliseen ravintolaansa, nimittäin "Kultaiseen Kruununprinssiin."

Siellä saatiin mitä suotuisimpia tietoja. Hän kuuli, että Bracieux sijaitsi neljän lieuen päässä tästä kaupungista, mutta että hänen ei ollut sieltä etsittävä Portosta. Tämä oli todellakin käräjöinyt Noyonin piispan kanssa Pierrefondsin maatilasta, joka rajoittui hänen tiluksiinsa, ja kyllästyneenä kaikkiin tuollaisiin juttuihin, joita hän ei ymmärtänyt, oli hän eroon päästäkseen ostanut Pierrefondsin, minkävuoksi hän olikin lisännyt tämän uuden nimen entisiinsä. Hän esiintyi nyt du Vallon de Bracieux de Pierrefondsina ja asui uudessa moisiossaan. Muun kuuluisuuden puutteessa Portos nähtävästi tavoitti sitä, joka on suotu Carabasin markiisille.

Oli kuitenkin odotettava seuraavaan päivään; hevoset olivat päivän mittaan katkaisseet kymmenen lieuen taipaleen ja väsyneet siinä. Olisi tosin voitu ottaa toiset hevoset, mutta edesspäin oli iso metsä, ja lukija muistaa vanhastaan, että Planchet ei mielellään öisin samonnut metsiä.

Eräästä toisestakaan seikasta ei Planchet pitänyt, nimittäin paastoavana matkustamisesta; senvuoksi d'Artagnan havahtuessaan näkikin aamiaisensa valmiina. Ei voinut moittia sellaista huomaavaisuutta. D'Artagnan istuutui siis siekailematta pöytänsä, ja on itsestään selvää, että Planchet entiseen toimeensa ryhtyessään oli myöskin omaksunut entisen alamaisuutensa ja yhtä vähän häpesi nauttia d'Artagnanin jättämää kuin rouva de

Motteville ja rouva de Fargis ujostelivat pitää hyvänä Itävallan Annan ateriain rippeitä.

Ennen kello kahdeksaa ei siis ehditty taipaleelle. Tiestä ei voinut erehtyä; piti vain seurata sitä, joka kulkee Villers-Cotteretsista Compiègneen, ja metsästä päästyä poiketa oikealle.

Oli kaunis kevätaamu, linnut visertelivät tuuheissa puissa, kultaharsoisia kaihtimia muistuttavat leveät auringon valovuot tulvivat esiin, missä vain oli aukkoja metsässä. Toisin paikoin taasen kykeni päivänvalo tuskin tunkeutumaan lehväin tiheitten holvien läpi, ja vanhojen tammien rungot, joihin vilkkaat oravat matkustavaisten ilmestyessä ketterästi pakenivat, olivat verhoutuneet pimentoon. Koko varhainen luonto levitti ruohon, kukkasien ja lehtien tuoksua, joka elvytti mieltä. D'Artagnan oli kyllästynyt Pariisin tunkkaiseen ilmaan ja ajatteli, että kun miehellä on kolmen eri maatalon nimi liitettyinä yhteen, pitäisi hänen myöskin olla onnellinen sellaisessa paratiisissa; sitten pudisti hän päätänsä ja virkkoi itsekseen: – Jos minä olisin Portos, ja d'Artagnan tulisi tekemään minulle sen ehdotuksen, jonka nyt aion tehdä Portokselle, niin kylläpä tiedän, mitä vastaisin d'Artagnanille.

Planchet sitävastoin ei ajatellut mitään; hän vain sulatti ruokaa.

Metsänreunassa näki d'Artagnan osoitetun tien, ja sen päässä kohosi tavattoman ison lääninherrallisen linnan tornit.

"Hm", mutisi hän, "luulin tuon linnan kuuluvan Orleansin vanhalle sukuhaaralle. Olisikohan Portos ostanut sen

Longuevillen herttualta?"

"Totisesti, monsieur", huomautti Planchet, "nämäpä ovat peräti hyviä hoidettuja maita, ja jos ne kuuluvat Portokselle, niin onnittelen häntä."

"Hitto vieköön", kielsi d'Artagnan, "sinä et saa nimittää häntä Portokseksi tai edes du Valloniksi; sinun pitää puhutella häntä de

Bracieuxiksi tai de Pierrefondsiksi. Muutoin voisit aiheuttaa, että koko matkani tarkoitus menisi hukkaan."

Mikäli d'Artagnan lähestyi linnaa, joka oli ensin herättänyt hänen huomiotaan, oivalsi hän, ettei hänen ystävänsä voinut siellä asua; vaikka tornit olivat vankkoja ja näyttivät ihan kuin eilispäivänä rakennetuilta, ammottivat ne kuitenkin avoimina ja ikäänkuin väkivallalla pirstattuina. Olisi voinut luulla, että joku jättiläinen oli halkaissut ne tapparan iskuilla.

Tien päähän päästyään sai d'Artagnan näkyviinsä kauniin laakson, jonka pohjalla pilkoitti pienen sievän järven rannalta joitakuuta hajallisia pikku taloja. Vaatimattomassa asussaan ja tiili- tai olkikatoilla varustettuina näyttivät ne tunnustavan herrakseen upean, Henrik IV: n hallituksen alkupuolella rakennetun linnan, joka oli koristettu vapaaherrallisilla tuuliviireillä.

Tällä kertaa ei d'Artagnan epäillyt, että hänellä oli edessään Portoksen asunto.

Tie kulki suoraan kauniin linnan luo, joka vuorella kohoavaan esi-isäänsä verraten oli samaa kuin Enghienin herttuan ryhmään

kuuluva teikari Kaarlo VII: n aikuisen rauta-asuisen ritarin rinnalla. D'Artagnan ratsasti ravia alas rinnettä; Planchet seurasi samalla vauhdilla.

Kymmenen minuutin kuluttua joutui d'Artagnan kauniista poppelipuista säännöllisesti istutettuun lehtokujaan; tämä johti rautaristikkoiselle portille, jonka kärjet ja poikki-pienat olivat kullattuja. Kujan keskikohdalla näkyi muuan herrasmies vihreässä puvussa ja kullattuna kuten porttikin, ratsastaen isolla punaruskealla hevosella. Hänen kumpaisellakin puolellaan seisoi kaksi palvelijaa runsaasti kultanauhoilla somistelluissa pukineissa, ja suuri joukko köyhiä tervehti häntä mitä kunnioittavimmin.

– Ahaa, – virkkoi d'Artagnan itsekseen, – olisiko tuo herra du Vallon de Bracieux de Pierrefonds? Hyvä Jumala, kylläpä hän on kutistunut kasaan sen jälkeen kun lakkasi nimittämästä itseänsä

Portokseksi!

"Se ei voi olla hän", sanoi Planchet vastaukseksi siihen, mitä d'Artagnan oli huomauttanut itsekseen. "Herra Portos oli noin kuusi jalkaa mitaltaan, ja tuo on tuskin viittä."

"Kuitenkin", sanoi d'Artagnan, "he kumartavat syvään tuolle herrasmiehelle."

Ja d'Artagnan ohjasi ruskean hevosen ylvään herrasmiehen ja komeiden palvelijain luo. Lähetessään hän oli tuntevinaan herrasmiehen kasvopiirteet.

"Taivasten tekijä!" huudahti Planchet, joka niinikään luuli

tuntevansa hänet; "olisiko mahdollista, että se on hän?"

Huudahduksen kuullessaan kääntyi ratsastaja verkalleen ja hyvin ylvään näköisenä, ja molemmat matkalaiset näkivät nyt Mousquetonin suuret silmät, hänen kellahtavat, pulleat kasvonsa ja kaunopuheisen hymyilynsä, kaikki hohtamassa täyttä loistoaan.

Siinä oli tosiaan Mousqueton, pyylevä Mousqueton, terveyttään hyllyen ja hyvinvoinnistaan pöhistyneenä. Päinvastoin kuin teeskentelijä Bazin alkoi hän heti d'Artagnanin tunnettuaan luisua alas ratsailta ja lähestyi upseeria hattu kädessä, minkävuoksi myöskin kokoontuneiden kunnianosoitukset kohdistuivat tähän uuteen aurinkoon, joka himmensi edellisen.

"Herra d'Artagnan, herra d'Artagnan!" hoki paksuilla huulillaan

Mousqueton, joka hikosi ihastuksesta; "herra d'Artagnan! Mikä ilo herralleni ja isännälleni herra du Vallon de Bracieux de Pierrefondsille!"

"Kunnon Mousqueton! Hän on siis täällä, isäntäsi?"

"Te olette hänen maahovissaan."

"Kylläpä sinä olet pulskistunut, käynyt lihavaksi, reheväksi ja kukoistavaksi!" jatkoi d'Artagnan, joka ei väsynyt luettelemasta, mitä kaikkia muutoksia hyvinvointi oli saanut aikaan ennen niin nälkiintyneessä palvelijassa.

"Voi, niin, Jumalan kiitos, monsieur", vastasi Mousqueton; "minä jakselen varsin hyvin."

"Mutta etkö virka sanaakaan Planchet-ystävällesi?"

"Planchet-ystävälleni! Planchet, sinäkö se oletkin?"

huudahti

Mousqueton avosylin ja kyyneltynein silmin.

"Minä itse", vastasi Planchet yhä varovaisena; "tahdoin vain nähdä, olitko ylpistynyt."

"Ylpistynyt vanhaa ystävää kohtaan! En ikinä, Planchet. Sitä et sinä luullut, tai sitten et tuntenut Mousquetonia."

"No, sitä kelpaa kuulla!" sanoi Planchet laskeutuen ratsailta ja nyt vuorostaan ojentaen Mousquetonille kätensä. "Sinä et ole kuten se Bazinin pahu; hän antoi minun oleilla kaksi kokonaista tuntia vaunuvajassa, olematta tuntevinaankaan minua."

Planchet ja Mousqueton syleilivät toisiansa; heidän sydämellisyytensä liikutti syvästi läsnäolijoita ja herätti heissä sen käsityksen, että Planchet oli joku valepukuinen herrasmies, – niin täydellisesti osasivat he pitää arvossa Mousquetonin asemaa.

"Ja nyt, monsieur", virkkoi Mousqueton irtaannuttuaan Planchetin syleilystä, kun tämä oli turhaan yrittänyt kiertää käsiään yhteen ystävänsä selän taa, "nyt, monsieur, sallinette minun jättää teidät, sillä minä en tahdo, että isäntäni kuulee keltään muulta kuin minulta teidän tulonne; hän ei antaisi anteeksi, että minä olin päästänyt ketään edelleni."

"Se rakas ystävä!" sanoi d'Artagnan välttäen mainitsemasta Portosta hänen vanhalla tai uudella nimellään; "hän ei siis ole unohtanut minua?"

"Hänkö unohtanut!" huudahti Mousqueton. "Ei ole kulunut

päivääkään meidän odottamattamme tietoa, että teidät on nimitetty marskiksi joko herra de Gassionin tai herra de Bassompierren jälkeen."

D'Artagnan antoi huulillaan väikkyä tuollaisen harvinaisen, kaihomielisen hymyn, jollaiset ilmeet olivat hänen sydämensä syvyydessä eläneet nyttemmin kaikonneiden nuoruudenunelmain jälkeen.

"Ja te, heittiöt", jatkoi Mousqueton, "jääkää tänne herra kreivi d'Artagnanin luo ja osoittakaa hänelle kaikkea mahdollista kunnioitusta, sillaikaa kun minä ilmoitan monseigneurille hänen tulonsa."

Kahden avuliaan lähimmäisen tukemana nousi Mousqueton jälleen ravakan ratsunsa selkään, samalla kun Planchet kepeäjalkaisempana kohosi auttamattomana satulaansa; edellinen ratsasti sitten ruohonurmikon yli lyhyttä laukkaa, joka antoi edullisemman todistuksen elukan selkärangasta kuin sen koivista.

"Kas, tämähän alkaa hyvin!" tuumi d'Artagnan. "Täällä ei ole mitään salaisuuksia, mitään teeskentelyä, mitään politiikkaa; nauretaan sydämellisesti, itketään ilosta, näen pelkkiä kyynärän levyisiä kasvoja. Totisesti tuntuu minusta siltä, että itse luonto juhlii täällä, että puut ovat vihreiden ja punaisten nauhojen verhoamia, eikä lehvien ja kukkasien."

"Ja minä", huomautti Planchet, "minä puolestani olen täällä tuntevinani mitä mieluisinta paistinhajua, näkevinäni pieniä keittiöpoikia asettuvan katselemaan, kun me ratsastamme

ohi. Voi, monsieur, kuinka erinomainen kokki herra de Pierrefondsilla täytyykään olla, hän kun piti vankasta ja herkullisesta aterioimisesta jo silloin, kun hän nimitti itseänsä pelkäksi herra Portokseksi!"

"Maltas hiukan!" vastasi d'Artagnan; "sinä ihan säikytät minua. Jos todellisuus vastaa näköä, niin minulla ei ole mitään toivomista. Niin onnellinen mies ei toki milloinkaan päätä eritä onnestaan, ja yritykseni raukeaa hänen osaltaan niinkuin se jo Aramiin suhteen jäi tehottomaksi."

KOLMASTOISTA LUKU

Miten d'Artagnan Portoksen tavatessaan havaitsee, että rikkaus ei tuo onnea

D'Artagnan ratsasti portista ja oli nyt ihan linnan edustalla; hän laski juuri jalkansa maahan, kun portaille ilmestyi jättiläisolento. Tahdomme tehdä d'Artagnanille oikeutta sillä maininnalla, että hän ilman mitään itsekkyyttä tunsu sydämensä sykkivän ilosta, kun näki tuon kookkaan varren ja sotilaallisen ryhdin, jotka muistuttivat hänelle rehellisestä ja rakkaasta ystävästä.

Hän riensi Portoksen luo ja heittäytyi tämän syliin; koko palveluskunta oli asettunut piiriin kunnioittavan matkan päähän ja silmäili kohtausta nöyrän uteliaasti. Mousqueton ensimmäisessä rivissä pyyhki silmiään; miesparka norui loppumattomia ilonkyyneliä siitä hetkestä asti, kun hän oli tuntenut d'Artagnanin ja Planchetin.

Portos tarttui ystävänsä käsivarteen.

"No, onpa totisesti hauska tavata sinua jälleen, hyvä d'Artagnan!" rämäytti hän äänellä, joka oli muuttunut barytonista bassoksi; "et siis ole unohtanut minua?"

"Unohtanutko sinua! Voi, hyvä du Vallon, kuinka voisi unohtaa nuoruutensa iloisimpia päiviä, hartaimpia ystäviään ja niitä vaaroja, mitä on heidän kanssaan kokenut! Usko minua, – kun nyt näen sinut jälleen, ei meidän toveruudessamme ole

ainoatakaan hetkeä, joka ei palaja ajatuksiini."

"Niin, niin", tuumi Portos, yrittäen antaa viiksilleen sitä keikarimaista kuosia, jonka ne olivat hänen yksinäisyydessään menettäneet, "niin, teimmehän parhaamme aikoinamme ja tuotimme kardinaali-poloiselle monia kiusoja."

Portos huokasi. D'Artagnan tarkasteli häntä.

"Joka tapauksessa", pitkitti Portos hieman raskasmielisesti, "olet tervetullut, hyvä ystävä. Saat auttaa minua entisen hilpeyteni palauttamisessa; huomenna lähdemme jänispyyntiin alangolleni, joka on hyvin riistarikas, tai kauniisiin metsiini ampumaan kauriita. Minulla on neljä vinttikoiraa, joita pidetään koko maakunnan nopsajalkaisimpina, ja kahlekunta, jolla ei ole vertaistaan kahdenkymmenen lieuen alalla."

Ja Portos huokasi jälleen.

– Kas, – ajatteli d'Artagnan, – eikö kelpo ystäväni olisikaan niin onnellinen kuin näyttää?

Sitten hän lisäsi ääneen:

"Mutta ensiksikin esittelet minut madame du Vallonille, sillä minä muistan hyvin kohteliaan kutsukirjeen, jonka hyväntahtoisesti lähetit minulle, ja sen loppuun oli hän suvainnut lisätä muutamia rivejä."

Portos huokasi nyt kolmannen kerran.

"Minä menetin madame du Vallonin kaksi vuotta sitten", vastasi hän, "ja olen vielä kovin murheissani siitä. Sentähden muutinkin Vallonin linnasta Corbeilin lähistöltä Bracieux-kartanooni, josta sitten jouduin ostamaan tämän. Madame du

Vallon-parka!" jatkoi Portos omaksuen surullisen katsannon; "hänellä ei ollut kovinkaan tasainen luonne, mutta hän tottui kuitenkin lopulta elämänlaatuuni ja oppi taipumaan pikku mielitekoihini."

"Olet siis rikas ja riippumaton?" kysyi d'Artagnan.

"Kyllähän", vastasi Portos, "olen leskimies ja saan neljäkymmentä tuhatta livreä vuotuisina korkoina. Käykäämme nyt aamiaiselle, jos haluat."

"Kernaasti", vastasi d'Artagnan; "aamuilma on antanut minulle riuskean ruokahalun."

"Niin", vahvisti Portos, "ilmani on oivallinen."

He astuivat linnaan; kaikki oli kullattua lattiasta kattoon, katon rajan liisteet hohtivat kullalta, otsikkokoristeet ja nojatuolit samaten.

Pöytä oli katettu valmiiksi.

"Tässä näet arkiruokaani", virkkoi Portos.

"Hitto", vastasi d'Artagnan, "minä onnittelen sinua; itse kuninkaallakaan ei ole tällaista pöytää."

"Olen tosiaan kuullut sanottavan", mukasi Portos, "että herra de Mazarin pitää häntä hyvin laihaassa ruuassa. Maistapas tätä kyljystä, veli d'Artagnan; se on omista lampaistani."

"Sinulla on mureita lampaita", kiitti d'Artagnan, "kyllä sinun kelpaa."

"Niin, ne käyttävät laitumenaan niittymaitani, jotka ovat kerrassaan oivallisia."

"Annas hiukan lisää."

"Ei, ota mielummin tätä jänistä, jonka eilen ammuin eräästä kaniinitarhastani."

"Onpa sillä hieno maku!" huudahti d'Artagnan. "Ruokit siis jäniksiäsi silkalla ajuruoholla?"

"Ja mitä sanot viinistäni?" kysyi Portos; "se menettelee, vai mitä?"

"Verratonta."

"Mutta kuitenkin paikan omaa satoa."

"Mitä sanotkaan?"

"Niin, pieneltä rinteeltä tuon vuoren eteläsivulta; se tuottaa minulle kaksikymmentä aamia."

"Sinullahan on sitten kokonainen viinimäki!"

Portos huokasi nyt neljännen kerran. D'Artagnan laski hänen huokauksensa.

"Mutta", tiedusti d'Artagnan, jonka teki mieli tulkita tämä arvoitus, "voisi tosiaan luulla, että sinua painaa joku mielenkarvaus, veikkoseni. Etkö kenties voi hyvin?.. Olisiko terveytesi...?"

"Se on mainio, hyvä ystävä, parempi kuin koskaan ennen; voisin nyrkilläni iskeä kuoliaaksi härän."

"Onko sinulla perhehuolia?"

"Perhehuoliako? Onneksi olen yksin koko maailmassa."

"Mutta mitä sitten huokaillet?"

"Kuulehan", vastasi Portos, "tahdon olla vilpitön sinua kohtaan; en ole onnellinen."

"Sinäkö et onnellinen, Portos! Sinä, joka omistat

linnan, niittyjä, vuoria ja metsiä, – sinä, jolla on neljäkymmentuhannen livren vuosikorot, etkö sinä ole onnellinen?"

"Tosin on minulla kaikki tuo, hyvä ystävä, mutta näine kaikkienikin olen yksinäinen."

"Ahaa, minä ymmärrän; ympärilläsi on pelkkää kituuttelijaväkeä, jonka kanssa et voi seurustella itseäsi alentamatta."

Portos kalpeni hiukan ja tyhjensi ison lasillisen viiniänsä.

"Ei, päin vastoin", selitti hän; "seikka on sellainen, katsos, että täällä on maalaisjukkareita, joilla kaikilla on joku arvonimi, ja he väittävät polveutuvansa Pharamondista, Kaarle Suuresta tai vähintään Hugo Capetista. Alussa olin minä viimeksitullut; siispä oli minun otettava ensimmäinen askel tutustumiseen, ja sen teinkin. Mutta sinä tiedät, hyvä ystävä, madame du Vallon..."

Portoksen kurkkua tuntui kurovan.

"Madame du Vallon", hän jatkoi, "oli hyvin epäiltävää aatelia, hän oli ollut ensimmäisessä avioliitossaan – en luullakseni kerro sinulle mitään uutta, hyvä d'Artagnan – naimisissa prokuraattorin kanssa. Tätä he pitivät tympäisevänä; niin, he uskalsivat tosiaan sanoa sitä tympäiseväksi. Sinä arvaat, että sellaiset solvaukset voivat ärsyttää ihmisen lyömään kuoliaaksi kolmekymmentätuhatta tuollaista jukkaria. Tapoinkin kaksi; se kyllä tukki toisilta suun, mutta ei tehnyt minusta heidän ystävänsä. Sen johdosta, näetkös, olen ilman seuraa, elän yksinäisyydessä ja kärsin kuolettavaa ikävää."

D'Artagnan hymyili; hän huomasi, mistä kenkä puristi, ja valmisteli saartoliikettään.

"Mutta olethan itse kuitenkin aatelismies", huomautti hän, "ja vaimosi ei voi riistää sinulta aateluuttasi."

"Totta kyllä; mutta käsitähän, että kun minulla ei ole historiallista nimeä, kuten Coucy-suvulla, jonka jäsenet tyytyivät olemaan *sires*, tai Rohaneilla, jotka eivät tahtoneet olla herttuoitakaan, niin on noilla, jotka kaikki ovat joko varakreivejä tai kreivejä, kuitenkin etusija minuun verraten kirkossa, juhlamenoissa, kaikkialla, ja minä en merkitse mitään. Voi, jospa vain olisin..."

"Parooni, niinhän?" täydensi d'Artagnan ystävänsä lauseen.

"Voi", huudahti Portos kirkastuvien kasvojen, "voi jospa olisin parooni!"

– Hyvä – ajatteli d'Artagnan, – täällä minua lykää.

Ja hän lisäsi ääneen:

"No niin, hyvä ystävä, haluamaasi arvonimeä juuri tulinkin nyt tarjoamaan sinulle."

Portos poukkosi kohoksi ilmaan, niin että koko huone tutisi; pari kolme

pulloa menetti tasapainonsa ja kierähti pirstaleiksi lattialle.

Mousqueton ryntäsi esiin melun hälyttämänä, ja etäämpänä näkyi

Planchet, suu sullottuna täyteen ja ruokaliina kädessä.

"Huusiko monseigneur minua?" kysyi Mousqueton.

Portos viittasi kädellään Mousquetonia korjaamaan pois

särkyneet pullot.

"Näen hyvillä mielin", virkkoi d'Artagnan, "että sinulla on yhä tämä siivo mies palveluksessasi."

"Hän on intendenttini", vastasi Portos, ja hän lisäsi äänekkäämmin: "Kyllä näkee, että se lurjus jakselee hyvin, mutta", hän vielä jatkoi hiljaa, "hän on minuun kiintynyt eikä mistään hinnasta suostuisi hylkäämään minua."

– Sitäpaitsi puhuttelee hän herraansa monseigneuriksi, – ajatteli d'Artagnan.

"Menehän, Mouston", käski Portos.

"Sanotko Mouston? Aivan oikein, se on lyhempi; Mousqueton oli liian pitkä lausua."

"Niin", selitti Portos, "ja lisäksi kuului se liian kasarmimaiselta.¹² Mutta me puhelimme vakavammista asioista, kun se vintiö lyllersi sisälle", lisäsi hän.

"Niin teimme", virkkoi d'Artagnan, "mutta lykätäkäämme se keskustelu tuonemmaksi. Palveluskunta voisi epäillä jotakin, ja tällä tienoolla on kenties vakoojia. Ymmärtänethän, Portos, että kysymyksessä on mitä tärkeimpiä asioita."

"Vai niin, hitossa!" huudahti Portos. "No, lähtekäämme kävelyllä puistoon ruuansulatuksen edistämiseksi."

"Se sopii."

Kun molemmat olivat nyt aterioineet tarpeekseen, siirtyivät he kävelemään muhkeaan puistoon. Hevoskastanja- ja lehmuskujat saarsivat vähintään kolmenkymmenen auranalan aluetta;

¹² *Mousqueton* on suomeksi musketti. – *Suom.*

jokaisen saran päässä – niissä kaikissa olikin paljon näreikköä ja pensaita – näkyi kaniineja juoksentelemassa tammistoon tai pujautelemassa korkean ruohikon suojaan.

"Totisesti pitääkin puisto puoliansa kaiken muun rinnalla", todisti d'Artagnan, "ja jos lammessa on yhtä runsaasti kalaa kuin kaniinitarhoissasi jyrsojaita, niin oletpa onnen poika, Portosveikkonen, – jos nimittäin olet säilyttänyt metsästysihalusi ja lisäksi innostunut kalastamaan."

"Hyvä ystävä", vastasi Portos, "kalastuksen luovutan Moustonille; se on liian halpa-arvoinen huvike. Mutta metsästäjänä kyllä toisinaan; kun nimittäin olen ikävissäni, istuudun jollekulle näistä marmoripenkeistä, annan tuoda tänne pyssyn ja suosikkikoiran Gredinetin ja ammuskelen kaniineja."

"Mutta sehän on sängen hauskaa!" sanoi d'Artagnan.

"On", vastasi Portos huoaten, "sängen hauskaa."

D'Artagnan ei enää laskenut hänen huokauksiaan.

"Sitten", kertoi Portos, "Gredinet hakee kaniinit ja vie ne kokille; se on harjaannutettu siihen."

"Sepä oivallinen elukka!" kehaisi d'Artagnan.

"Mutta", jatkoi Portos, "jätämme nyt Gredinetin, jonka lahjoitan sinulle, jos tahdot sen ottaa, sillä minä alan kyllästyä siihen; palatkaamme asiaamme."

"Mielihyvällä", vastasi d'Artagnan; "tahdon vain ennakolta mainita sinulle, ystävä, jottet syyttäisi minun toimineen petollisesti sinuun nähden, että sinun on muutettava elämänlaatuasi."

"Kuinka niin?"

"No, sinun täytyy jälleen pukeutua varuksiisi, sitoa miekka vyöllesi, lähteä seikkailuihin ja entisten aikojen tavoin jättää vertasi teille ja poluille; tiedäthän, miten me vanhaan aikaan reudoimme."

"Ka, perhana!" huudahti Portos.

"Niin, minä ymmärrän, sinä olet joutunut hemmotelluksi, hyvä ystävä; olet lihonut, ja ranteellasi ei ole enää samaa joustavuutta, josta kardinaalin henkivartio sai niin monta todistetta."

"Hoo, mitä siihen tulee, niin vakuutan, että ranteeni on vielä yhtä kunnollinen kuin ennenkin", sanoi Portos ja ojensi kätensä, joka muistutti lampaanlapaa.

"Sen parempi!"

"Meidän on siis lähdettävä sotaan?"

"Niin, ei muukaan auta!"

"Ketä vastaan?"

"Oletko tarkannut politiikkaa, hyvä ystävä?"

"Minäkö? En ollenkaan."

"Oletko Mazarinin vai ruhtinaitten puolella?"

"Minäkö? En kenenkään."

"Toisin sanoen olet meidän miehiämme. Hyvä juttu, Portos-veikkonen, – sellaisesta asemasta pääsee parhaiten luomaan onnensa. No niin, hyvä ystävä, sanonpa siis sinulle, että tulen kardinaalin asialla."

Näillä sanoilla oli Portokseen sama teho kuin olisi hän

vielä elänyt 1640-luvulla ja kuin olisi ollut kysymys todellisesta kardinaalista.

"Vai niin", kummeksui hän, "mitä voi hänen ylhäisyytensä tahtoa minusta?"

"Hänen ylhäisyytensä tahtoo sinua palvelukseensa."

"Kuka sitten on puhunut hänelle minusta?"

"Rochefort. Muistatko häntä?"

"Hiisi vieköön, muistanhan toki. Hänhän aikoinaan tuotti meille niin paljon kiusaa ja toimitti meidät kiertelemään pitkin maata; hänellehän eri kertoina annoit kolme miekanpistoa, jotka hän hyvin ansaitsikin."

"Mutta tietänethän, että hänestä on sittemmin tullut ystävämme?" sanoi d'Artagnan.

"Ei, sitä en tiennyt. Vai niin, hän ei siis enää kannaa mitään kaunaa?"

"Sinä erehdyt, ystäväiseni; minä se en kannaa mitään kaunaa."

Portos ei oikein älynnyt, mitä toinen tarkoitti; mutta lukija muistaneekin, että älyäminen ei ollut hänen vahvimpana puolenaan.

"Sanot siis", pitkitti Portos, "että kreivi de Rochefort on puhunut kardinaalille minusta?"

"Niin, ja kuningatar myös."

"Mitä! Kuningatarko?"

"Herättääkseen meissä luottamusta on kuningatar myös jättänyt hänelle tuon tutun timantin, jonka möin herra Desessartsille, kuten tiedät; jollakin tavoin oli se jälleen joutunut hänen haltuunsa."

"Mutta minusta tuntuu", huomautti Portoksen terve, yksinkertainen järki, "että hän olisi tehnyt paremmin, jos olisi luovuttanut sen sinulle."

"Niin minustakin", myönsi d'Artagnan, "mutta minkäpä sille voi: kuninkailla ja kuningattarilla on toisinaan ihmeellisiä oikkuja. Lopultakin ollaan heihin kiintyneitä siitä syystä, että heillä on rikkautta ja valtaa, että he jakelevat rahoja ja arvonimiä."

"Niin, heihin ollaan kiintyneitä", kertasi Portos. "Sinä olet siis tällähaavaa kiintynyt...?"

"Kuninkaaseen, kuningattareen ja kardinaaliin; ja minä olen myös mennyt takuuseen sinun kiintymyksestäsi."

"Ja sanot määränneesi erityisiä ehtoja minun suhteeni?"

"Niin, suurenmoisia ehtoja, suurenmoisia! Mutta sanopas: sinullahan on rahoja, eikö niin? Neljänkymmentuhannen livren vuosikorot mainitsit?"

Portos alkoi käydä epäluuloiseksi.

"Voi, hyvä ystävä", hän vastasi, "rahoja ei ole koskaan liikaa. Madame du Vallonin perintöasiat ovat kovin sekavia; minä en ole juuri liikeasioihin perehtynyt, minä, ja sentähden elelenkin tavallaan päivästä päivään."

– Hän pelkää minun tulleen tänne lainaamaan häneltä rahoja
– ajatteli d'Artagnan.

"Kas, veikkonen", virkkoi hän ääneen, "sen parempi, jos olet pulassa!"

"Sen parempiko?" kertasi Portos.

"Niin, sillä hänen ylhäisyytensä antaa kaikkea, mitä halutaan, – maata, rahoja ja arvonimiä."

"Haa!" äännähti Portos viimeiseen sanaan, ja levitti silmänsä suuriksi.

"Entisen kardinaalin aikana", puheli d'Artagnan, "emme osanneet käyttää hyväksemme onnea; tilaisuutta ei kuitenkaan puuttunut siihen. En sano tätä sinun suhteesi, jolla on neljäkymmentuhannen livren suuruiset vuosikorkosi ja joka minusta näytät maailman onnellisimmalta ihmiseltä."

Portos huokasi.

"Kuitenkin", jatkoi d'Artagnan, "neljäkymmentuhannen livren koroistasi huolimatta tai kenties juuri niiden tähden tuntuu minusta siltä, että vapaaherrallinen kruunu koristaisi vaunujasi, – vai mitä?"

"Varsin totta", myönsi Portos.

"No niin, hyvä ystävä, ansaitse se; sinulla on se miekkasi kärjessä. Me emme joudu toistemme tielle. Sinun päämääränäsi on arvonimi, minun taasen raha. Haluaisin ansaita niin paljon, että voisin rakennuttaa uudestaan Artagnanin, jonka ristiretkien köyhdyttämät esi-isäni ovat siitä asti jättäneet rapistumaan, ja ostaa itselleni kolmisenkymmentä auranalaa maata ympäriltä. Siinä kaikki mitä toivon; silloin muutan sinne ja kuolen rauhassa."

"Ja minä", sanoi Portos, "minä tahdon yletä parooniksi."

"Se sinusta tulee."

"Mutta etkö ole ajatellut myöskin toisia ystäviämme?" kysyi

Portos.

"Kyllä, olen jo tavannut Aramiin."

"No, mitä hän haluaa? Kenties piispaksi?"

"Aramis", vastasi d'Artagnan, joka ei tahtonut laimentaa Portoksen ihastusta, "Aramis – ajatteles, veikkonen! – on heittäytynyt munkiksi ja jesuiitaksi. Hän elelee kuin karhu, kieltäytyen kaikesta ja ajatellen vain sielunsa autuutta. Tarjoukseni kilpistyivät hänestä."

"Sepä vahinko", pahoitteli Portos; "hänellä oli terävä järki. Entä

Atos?"

"Häntä en ole vielä puhutellut, mutta lähdenkin hänen luokseen täältä.

Tiedätkö, missä voin hänet tavata?"

"Kyllä, pienellä maatilalla, jonka hän on perinyt Bloisin läheltä, en tiedä miltä sukulaiselta."

"Ja talon nimi on?"

"Bragelonne. Ymmärrätkö sinä, hyvä ystävä, mitä Atos – hän, joka on yhtä korkeata syntyperää kuin keisari ja joka on perinyt kreivin arvonimellä siunatun kartanon, – ymmärrätkö sinä, mitä hän tekee kaikilla noilla kreiviyksillä? Kreivi de la Fère, kreivi de Bragelonne!"

"Kun ei hänellä ole lapsiakaan", ihmetteli d'Artagnan.

"Hm", tuumi Portos, "olen kuullut kerrottavan, että hän on ottanut kasvattipojaksi nuorukaisen, joka on hänen näköisensä."

"Atosko, meidän Atoksemme, yhtä siveellinen kuin Scipio? Oletko tavannut häntä?"

"En."

"No niin, minä vien hänelle huomenna terveisesi. Meidän kesken puhuen pelkään, että hänen mieltymyksensä väkijuomiin on vanhennuttanut hänet ennen aikojaan ja jouduttanut hänet rappiolle."

"Niin, olet oikeassa", sanoi Portos; "hän ryyppäsi kovasti."

"Ja hän oli vanhinkin meistä kaikista", jatkoi d'Artagnan.

"Siinä oli vain jonkun vuoden ero", huomautti Portos; "hänen vakava sävyensä se sai hänet näyttämään paljoa vanhemmalta."

"Totta kyllä. Jos saamme Atoksen mukaamme, niin on hyvä; muussa tapauksessa on meidän tultava toimeen hänettä. Me kaksi yhdessä vastaamme kyllä kahtatoista muuta."

"Niin teemme", myönsi Portos hymyillen entisten urotöittensä muistolle; "mutta me neljä olisimme vastanneet kolmeakymmentäkuutta, kuten oli tarvittukin, sillä toimmemme käy sanomastasi päättäen hyvinkin työlääksi."

"Työlääksi kyllä alokkaille, vaan ei meille."

"Tuleeko siitä pitkällinenkin?"

"Hm, saattaa mennä kolme tai neljä vuotta."

"Joudummeko tappelemaan paljon?"

"Niin toivon."

"Sen parempi, ehdottomasti sen parempi!" huudahti Portos. "Et voi kuvitellakaan, veikkonen, miten niveleni nauskuvat siitä asti kun tulin tänne. Kun sunnuntaisin palaan messusta,

sattuu toisinaan, että ratsastan naapurien pelloille ja niityille, saadakseni aikaan pikku kiistan, sillä minä tunnen, että tarvitsen sellaista. Mutta mitä vielä, veikkonen! Minua joko kunnioitetaan tai pelätään, – jälkimmäinen on paljoa luultavampaa; ainakaan ei piitata siitä, että koirani polkevat kylvöheinää ja juoksentelevat kumoon ihmisiä, ja kotiin tullessani olen entistä enemmän ikävissäni, siinä kaikki. Ainakin luulen, että Pariisissa ei ole niin vaikea päästä tappeluun."

"Ei, mitä siihen tulee, ei voi toivoa parempaa, hyvä ystävä; nyt ei ole mitään kaksintaistelukieltoja, ei mitään kardinaalin henkivartioita, mitään Jussacia tai vainukoiria. Voi hyväinen, siellä tapellaan katulyhdyn alla, ravintolassa, missä hyvänsä; on yhdentekevää, missä tapaa frondelaisen: miekka lennähtää huotrasta, ja sillä on asia ratkaistu. Herra de Guise surmasi Colignyn itse Place-Royalella, mutta ei hän siitä mitään rangaistusta saanut."

"Kas sellaisesta minä pidän!" ihastui Portos.

"Sitäpaitsi", jatkoi d'Artagnan, "saammekin piakkoin oikeita taisteluita, tykkien pauketta ja tulta; siitä tulee hyvää vaihtelua."

"Niinpä onkin päätökseni tehty."

"Saan siis lupauksesi?"

"Saat, ja sanasta miestä. Minä sohin ja hakkaan parhaani mukaan

Mazarinin puolesta. Mutta..."

"Mutta mitä?"

"Mutta tekeehän hän minusta paroonin?"

"Totta hitossa!" vakuutti d'Artagnan; "se on jo sovittu asia! Olen sanonut sen ja sanon vielä kerran, että minä vastaan parooniudestasi."

Portos, joka ei ollut koskaan epäillyt ystävänsä sanaa, lähti tämän lupauksen jälkeen taas astelemaan linnaa kohti hänen kanssaan.

NELJÄSTOISTA LUKU

Osoitetaan, että jos Portos olikin tyytymätön asemaansa, oli sitä vastoin Mousqueton peräti mieltynyt omaansa

Linnaan palatessa tuudittausi Portos parooniuden unelmiin, ja d'Artagnan mietiskeli heikon ihmisluonteen viheliäisyyttä – miten ihminen on aina tyytymätön saamaansa ja aina haluaa, mitä hänellä ei ole. Portoksen sijassa olisi d'Artagnan pitänyt itseänsä maailman onnellisimpana miehenä, mutta Portoksen onni oli vailla – mitä? Muutamia kirjaimia nimensä edestä ja pientä kruunua, joka olisi ollut maalattava hänen vaunujensa oviin.

– Minun on siis koko ikäni katseltava oikealle ja vasemmalle, – tuumi d'Artagnan itsekseen, – näkemättä milloinkaan täydellisesti onnellista ihmistä.

Tällaiseen järkeilyyn oli hän parhaillaan syventynyt, kun Kaitselmus näytti tahtovan kumota sen. Samassa kun Portos oli poistunut antamaan keittiömestarille joitakuuta käskyjä, näki hän Mousquetonin lähestyvän. Kelpo intendentin kasvot tuntuivat ilmaisevan täydellistä onnekkuutta, jollei ottanut lukuun pikku hämiä, joka kesäisen hattaran tavoin pikemmin himmensi kuin pimensi hänen katsantoansa.

– Kas siinä, mitä halusin tavata! – virkkoi d'Artagnan itsekseen; – mutta eipäs palvelija-poloinen aavista, mitä varten tulin tänne!

Mousqueton pysytteli loitompana. D'Artagnan istahti penkille ja antoi hänelle merkin lähestyä.

"Monsieur", sanoi Mousqueton käyttäessään lupaa, "minulla on armollisuuden osoitus pyydettävänä teiltä."

"Puhu, hyvä mies", kehoitti d'Artagnan.

"En uskalla; minä pelkään, että te voisitte luulla onnen pilanneen minut."

"Sinä siis olet onnellinen, ystäväiseni?" kysyi d'Artagnan.

"Niin onnellinen kuin voi olla, ja kuitenkin voitte tehdä minut vielä onnellisemmaksi."

"No, puhu suusi puhtaaksi; jos asia minusta riippuu, niin teen mielelläni, mitä haluat."

"Voi, monsieur, se riippuu yksinomaan teistä."

"Annas kuulua sitten."

"Monsieur, tahtoisin pyytää teiltä sitä armollisuutta, että te ette enää puhuttelisi minua Mousquetoniksi, vaan ainoastaan Moustoniksi. Sitten kun olen saanut kunnian tulla monseigneurin intendentiksi, olen ottanut tämän jälkimmäisen nimeni, joka on arvokkaampi ja tuottaa minulle kunnioitusta alaisteni taholta. Tiedättehän, monsieur, kuinka välttämätöntä alistuvaisuus on palvelusväelle."

D'Artagnan hymyili; Portos pitensi nimensä, Mousqueton lyhensi.

"No niin, monsieur?" sanoi Mousqueton rauhattomasti vapisten.

"No kyllä, hyvä Mouston", taipui d'Artagnan, "ole huoletta.

Minä en unohda pyyntöäsi, ja jos haluat, niin en enää sinuttelekaan sinua."

"Voi!" huudahti Mousqueton ilosta punehtuen, "jos osoittaisitte minulle sellaisen kunnian, olisin koko ikäni teille kiitollinen siitä; mutta se olisi liiaksi pyydettyä?"

– Hohoi! – tuumi d'Artagnan, – se on varsin vähäinen korvaus niistä aavistamattomista kiusoista, mitä toimitan miesparalle, joka on ottanut minut niin hyvin vastaan.

"Ja jättেকin kai pitkäksi aikaa luoksemme?" kysyi Mousqueton, jonka kasvot olivat nyt saaneet takaisin kaiken tyyneytensä ja näyttivät laajenevan kuin pioni.

"Lähden huomenna, hyvä ystävä", ilmoitti d'Artagnan.

"Voi, monsieur", pahoitteli Mousqueton, "vain mielipahaako tuottaaksenne siis poikkesittekin tänne?"

"Sitä tosiaan pelkään", virkkoi d'Artagnan niin hiljaa, että Mousqueton nyt kumartuessaan ja poistuessaan ei voinut sitä kuulla.

D'Artagnan tunsu omassatunnossaan vihlauksen, vaikka hänen sydämensä olikin paljon kovettunut.

Hän ei katunut, että oli johtamassa Portosta uralle, jolla hänen henkensä ja onnensa joutuisivat alttiiksi, sillä Portos pani mielellään tämän kaiken peliin voittaakseen parooniuden, jota hän oli viidentoista vuoden mittaan turhaan toivotellut itselleen. Mutta Mousqueton ei halunnut muuta kuin esiintyä Moustonina, ja eikö ollut julmaa temmata häntä pois mieluisista ja yltäkylläisistä oloista? Tämä aatos vaivasi d'Artagnania, kun

Portos palasi.

"Pöytään!" kutsui Portos.

"Mitä! Pöytäänkö?" oudoksui d'Artagnan. "Paljonko onkaan kello?"

"Kello on lyönyt yksi, veikkoseni."

"Kotisi on täydellinen paratiisi, hyvä Portos; ajan kulumista ei huomaakaan. Tulen mukaan, mutta nälissäni en ole."

"Tule vainkin; jollei voi alituisen syödä, niin jaksaa kuitenkin juoda. Se oli Atos-paran periaatteita, ja sen olen oivaltanut todeksi sitten kun aloin ikävystyä."

D'Artagnan, joka gascognelaisen luonteensa johdosta oli aina elänyt jokseenkin raittiisti, ei näyttänyt yhtä suuresti vakuutetulta kuin hänen ystävänsä Atoksen väitelmän virheettömyydestä; kuitenkin pani hän parhaansa pysyäkseen ystävänsä tasalla.

Katsellessaan Portoksen syöntiä ja juontia ja itse siemaillessaan niin ahkeraan kuin jaksoi d'Artagnan alkoi jälleen ajatella Mousquetonia, olletikin kun tämä, vaikka hän uuden asemansa tuottaman arvokkuuden takia ei voinut itse palvella pöydässä, tuolloin tällöin näyttäisi ovelta ja osoitti d'Artagnanille kiitollisuuttaan siten, että toimitteli hänelle vanhimpia ja parhaita viinejä, mitä talossa oli.

Tämän johdosta virkkoikin d'Artagnan, sitten kun Portos oli jälkiruokaan ryhtyessään viittauksella lähettänyt lakeijansa pois ja ystävykset jäivät kahden kesken.

"Kuules, Portos, kuka saattaa sinua sotaretkelläsi?"

"Ka", vastasi Portos empimättä, "Mouston tietysti."

Se oli isku d'Artagnanille; hän näki jo intendentin suopean hymyn muuttuvan tuskaa ilmaisevaksi väänteeksi.

"Mutta", muistutti d'Artagnan, "Mouston ei nykyään ole enää kovinkaan nuori; sitäpaitsi on hän kovasti lihonut ja kenties vieraantunut kaikesta ruumiillisesta uurastuksesta."

"Sen tiedän", vastasi Portos, "mutta minä olen niin tottunut häneen, eikä hänkään muuten suostuisi jättämään minua, – niin lujasti on hän kiintynyt minuun."

– Voi sokeata itserakkautta! – ajatteli d'Artagnan.

"Eikö sinullakin muuten", kysyi Portos, "ole palveluksessasi sama lakeija, – hyvä, rehellinen, ymmärtäväinen ... mikä hänen nimensä onkaan?"

"Planchet. Niin, olen löytänyt hänet jälleen; mutta hän ei enää ole lakeija."

"Mikä hän sitten on?"

"No, kas, niillä kuudellatoistasadalla livrellä, jotka muistat hänen ansainneen La Rochellen piirityksen aikana, kun hän vei kirjeen loordi Winterille, on hän perustanut pikku myymälän Rue des Lombardsille ja on nyt sokerileipurina."

"Vai niin, vai on hän sokerileipurina Rue des Lombardsilla? Mutta miten hän siis on sinun palveluksessasi?"

"Hän on tehnyt muutamia kepposia", vastasi d'Artagnan, "ja pelkää tutkimusta."

Ja muskettisoturi kertoi ystävälleen, miten hän oli tavannut Planchetin.

"Kas vain!" virkkoi Portos, "jos joku olisi sanonut sinulle, että

Planchet vielä avustaisi Rochefortin pelastamista ja että sinä siitä hyvästä ottaisit suojellaksesi häntä..."

"Niin en olisi sitä uskonut. Mutta minkä sille voi? Ihminen muuttuu olosuhteiden mukaan."

"Totta kerrassaan", vahvisti Portos; "mutta viinipä vain ei muutu tai muuttuu vain edukseen. Maistapas tätä; se on espanjalaista laatua, jota Atos-ystävämme piti suuressa arvossa: sherryä."

Samassa saapui intendentti kyselemään isännältään huomispäivän ruokajärjestyksestä ja myöskin aiotusta metsästysretkestä.

"Kuules, Mouston", aloitti Portos, "ovatko aseeni hyvässä kunnossa?"

D'Artagnan alkoi naputella sormillaan pöytää, hämiänsä salatakseen.

"Aseenneko, monseigneur?" kummeksui Mouston; "mitkä aseet?"

"Ka, hitto, varukseni!"

"Mitkä varuksenne?"

"Sotavarukseni."

"Kyllä, monseigneur. Luulen ainakin."

"Huomenna varmistaudut siitä ja puhdistutat kaikki, jos on tarvis. Mikä on paras juoksijani?"

"Vulcanus."

"Ja sitkein?"

"Bayard."

"Mistä hevosesta sinä eniten pidät?"

"Parhaiten pidän Rustaudista, monseigneur; se on siivo elukka, ja tulen sen kanssa oivallisesti toimeen."

"Se on vankka, vai mitä?"

"Se on mecklenburgilaisrodun kanssa risteytetty normandialainen ja voisi juosta yöt päivät."

"Kaikki hyvin sitten. Anna ruokkia noita kolmea ratsua hyvin, puhdista tai puhdistuta aseeni, ja varustaudu itse pistooleilla ja kuvetapparalla."

"Lähdemme siis matkalle?" kysyi Mousqueton levottomasti.

D'Artagnan oli tähän asti naputellut epämääräisiä tahteja, mutta rummutti nyt oikeata marssia.

"Teemme parempaakin, Mouston", vastasi Portos.

"Panemmekin kai siis toimeen retkeilyn, monsieur?" ännkäsi intendentti, jonka ruusut nyt alkoivat muuttua liljoiksi.

"Me palaamme palvelukseen, Mouston!" selitti Portos, yrittäen antaa viiksilleen sitä sotilaallista kuosia, jonka ne olivat menettäneet.

Tuskin oli nämä sanat lausuttu, kun Mousquetonin valtasi vapistus, joka tutisutti hänen pöhistyneitä, mutta nyt kalvenneita poskia. Hän loi d'Artagnaniin silmäyksen, jonka omituista hellää nuhdetta upseeri ei voinut liikutuksesta kestää; hän horjui ja sopersi sitten tukahtuneella äänellä:

"Palvelukseen! Kuninkaalliseen armeijaan?"

"Niin ja ei. Me lähdemme jälleen retkeilemään, etsimme kaikkia mahdollisia seikkailuja, sanalla sanoen omaksumme

entisen elämämme."

Viime sanat kohtasivat Mousquetonia kuin salamana. Juuri tuo kauhea *entisyys* teki *nykyisyyden* niin mieluisaksi.

"Hyvä Jumala; mitä kuulenkaan!" valitti Mousqueton luoden d'Artagnaniin vielä rukoilevamman katseen kuin äsken.

"Sitä ette voi auttaa, Mouston-poloinen", virkkoi d'Artagnan; "kohtalo..."

Vaikka d'Artagnan oli varovasti välttänyt sinuttelemasta häntä ja antanut hänen nimelleen halutun lausumistavan, pökerrytti Mousquetonia isku niin hirveänä, että hän hoippui ulos aivan järkkyneenä ja unohti sulkea oven.

"Kunnon Mouston! Hän on päästään pyörällä pelkästä ilosta", virkkoi Portos samaan tapaan kuin don Quijote olisi kehoittanut Sanchoa satuloimaan aasinsa viimeiseen taisteluun.

Yksikseen jäätyänsä alkoivat ystävykset pakista tulevaisuudesta ja rakennella tuhansia tuulentupia. Mousquetonin hyvä viini loihti d'Artagnanin näkemykseen välkkyviä dubloneja ja pistoleja kasoittain, Portoksen ihastellessa sinistä nauhaa ja herttuallista manttelia. Molemmat nukkuivatkin pöydän vieressä, kun heitä tultiin kutsumaan makuulle.

Seuraavana päivänä sai Mousqueton kuitenkin hiukan lohdutusta d'Artagnanin vakuutuksista, että sotaa luultavasti käytäisiin itse Pariisissa, ei kaukanakaan Vallonista, joka oli Corbeilin tienoilla, ei kaukana Bracieuxista, joka oli lähellä Melunia, ja Pierrefondista, joka sijaitsi Compiègnen ja Villers-Cotteretsin välillä.

"Mutta minusta tuntuu kuin ennen..." yritti Mousqueton arasti epäillä.

"Oh", vastasi d'Artagnan, "nyt ei käydä sotia siihen tapaan kuin ennen.

Nyt soditaan valtiotaidolla; kysyhän Planchetilta."

Mousqueton kysyi asiaa vanhalta ystävältään, joka kaikin puolin vahvisti d'Artagnanin sanat; hän lisäsi vain, että tässä sodassa saatuja vankeja uhkasi hirsipuu.

"Lempo!" tuumi Mousqueton, "luulenpa pitäväni enemmän La Rochellen piirityksestä."

Portos antoi vieraansa ampua kauriin, kävellytti hänet metsänsä läpi, viinimäelleen ja keinotekkoisten lampiensa partaille, näytteli hänelle vinttikoiransa, kahlekuntansa, Gredinetinsä, sanalla sanoen kaiken omaisuutensa, ja kestitsi häntä vielä kolmella ylellisellä aterialla. Sitten hän pyysi nimenomaisia ohjeita d'Artagnanilta, jonka oli nyt pakko jättää hänet pitkittääkseen matkaansa edelleen.

"No, katsos, hyvä ystävä", haastoi lähetti, "minä tarvitsen neljä päivää ehtiäkseni täältä Bloisiin, päivän oleskeluuni siellä ja kolme tai neljä päivää paluumatkalleni Pariisiin. Lähde siis viikon kuluttua taipaleelle palvelijasi kanssa, poikkeaa la Chevette-hotelliin Tiquetonne-kadulle ja odota minua."

"Sovittu", virkkoi Portos.

"Sillävälin minä pistäydyn toivottomalle käynnilleni Atoksen luo", lisäsi d'Artagnan; "mutta vaikka luulenkin hänen jo käyneen aivan kykenemättömäksi, pitää kuitenkin osoittaa

säädyllyisyyttä ystäviänsä kohtaan."

"Jos lähtisin mukaasi", esitti Portos, "niin se kenties virkistäisi mieltäni."

"Mahdollista kyllä", myönsi d'Artagnan, "ja elvyttäisi se minuakin, mutta silloin et saisi aikaa varusteluihisi."

"Se on totta", alistui Portos. "Lähdehän siis ja ole reippaalla tuulella. Minä puolestani tunnen kuumeellista intoa."

"Sepä mainiota!" sanoi d'Artagnan.

Ja he erosivat toisistaan Pierrefondsien tiluksien rajalla, jonne asti

Portos oli lopuksi tahtonut saattaa ystäväänsä.

– En ainakaan jää yksikseni, – tuumi d'Artagnan kääntyessään Villers-Cotteretsia kohti. – Tuo Portoksen pentele on yhä yhtä väkevä.

Jos Atos yhtyy meihin, niin onpa meitä kolme veikkaa nauramassa

Aramiille, naismaailman pikku munkille.

Villers-Cotteretsista hän kirjoitti kardinaalille:

"Monseigneur, minulla on jo yksi tarjottavana teidän ylhäisyydellenne, ja tämä vastaa kahtakymmentä. Lähden nyt Bloisiin sillä kreivi de la Fère asuu Bragelonnen linnassa sen kaupungin lähistöllä."

Ja sinne hän sitten suuntasi kulkunsa, jutellen vilkkaasti Planchetin kanssa, joka tuotti hänelle suurta hupia pitkän matkan varrella.

VIIDESTOISTA LUKU

Kaksi enkelinpäätä

D'Artagnanin oli suoriuduttava pitkästä taipaleesta, mutta se ei häntä huolettanut, sillä hän tiesi hevostensa keränneen voimia Bracieuxin herran täyteläisistä rehusäkeistä. Uskollisen Planchetinsa saattamana alotti hän senvuoksi hyvillä mielin neljän tai viiden päivän matkan.

Kuten jo olemme maininneet, he ratsastivat rinnakkain ja juttelivat innokkaasti aikansa kuluksi. D'Artagnan oli vähitellen heittänyt isännyytensä silleen, ja Planchet oli kokonaan jättänyt palvelijan aseman. Hän oli ovela veitikka, joka porvarissäätyyn jouduttuaan oli usein kaivannut entisen ajan retkillä nauttimiansa hyviä aterioita sekä aatelisherrain puhelua ja sukkela seuraa, ja oman arvonsa tuntien kärsi hän nähdessään alentuvansa alituisesta oleskelusta arkiaatteisen väen parissa.

Hän kohosi senvuoksi tuotapikaa sen miehen uskotuksi, jota hän vielä sanoi isännäkseen. D'Artagnan ei ollut vuosikausiin avannut sydäntänsä kellekään. Siitä johtui, että nämä kaksi miestä jälleen tavattuaan toisensa tulivat erinomaisesti toimeen keskenään.

Planchet ei muuten ollutkaan mikään tavallinen karkeapintainen seikkailija. Hän oli neuvokas mies; vaaraa etsimättä ei hän pelännytään sitä, kuten d'Artagnan oli usein saanut havaita. Sitäpaitsi oli hän ollut soturi, ja aseet tuottivat

siihen aikaan jonkunlaista aateluutta; ja jos Planchet tarvitsikin d'Artagnania, ei hän kuitenkaan ollut tälle hyödytön. Niinpä tulivat d'Artagnan ja Planchet miltei likeisinä toveruksina Bloisin näkösalille.

Taipaleella virkkoi d'Artagnan pudistaen päätänsä ja palaten ajatukseen, joka alituisesti pyöri hänen mielessään:

"Tiedän hyvin, että yritykseni Atoksen suhteen on hyödytön ja järjetön, mutta velvollisuuteni on menetellä siten vanhaa ystävää kohtaan, jossa yhdistyivät kaikki ihmisen ylevimmät ja jaloimmat ominaisuudet."

"Niin, herra Atos oli aito ritari!" tokaisi Planchet.

"Eikö tosiaan ollutkin?" vilkastui d'Artagnan.

"Hän kylvi ympärilleen rahoja kuin taivas rakeita", jatkoi Planchet, "ja otti säilän käteensä kuninkaallisesti. Muistatteko, monsieur, kaksintaistelua englantilaisen kanssa karmeliittiluostarin luona? Voi, kuinka kaunis ja pulska oli herra Atos sinä päivänä, kun hän sanoi vastustajalleen: 'Te olette vaatinut minua ilmaisemaan teille nimeni, monsieur; sen pahempi teille, sillä minun on sitten pakko surmata teidät!' Minä seisoin lähellä ja kuulin. Sana sanalta virkkoi hän noin. Ja sitä silmäniskua, kun hän vakuutuksensa mukaan osasi vastustajaansa ja tämä kaatui edes oihkaisematta! Voi, monsieur, sanonpa vieläkin, että hän oli aito ritari."

"Niin", huomautti d'Artagnan, "kaikki tuo on totta kuin evankeliumi; mutta hänen ainoa vikansa on varmaankin nyt tärvellyt nuo kauniit ominaisuudet."

"Kyllä muistan", sanoi Planchet; "hän piti väkijuomista tai oikeammin sanoen hän joi. Mutta hän ei juonut kuten muut. Hänen silmänsä eivät ilmaisseet mitään, kun hän kohotti lasin huulilleen. Tosiaankaan ei ole vaiteliaisuus koskaan ollut niin kaunopuheista. Olin ihan kuulevinani hänen jupisevan: 'Käy sisälle, neste, ja häää suruni!' Ja miten hän löikään poikki pikarista jalan tai pullostasta kaulan! Kukaan muu ei osannut sitä tempua niin näppärästi."

"Niinpä niin", pitkitti vuorostaan d'Artagnan, "ja mikä murheellinen näytelmä odottaakaan meitä nyt! Tuo ylpeäryhtinen ylimys, tuo komea ritari, joka oli niin loistava varuksissaan, että täytyi aina kummastella, miten hän piteli pelkkää miekkaa eikä komentosauvaa, hän on kai nyt köyryselkäinen ukko, punanenäinen ja hätäräsilmäinen. Tapaamme hänet loikomassa jossakin nurmikolla, tähyillen meitä himmeillä silmillään ja tuskin tuntienkaan tulijoita. Jumala tietää, Planchet", jatkoi d'Artagnan, "että minä pakenisin sitä surkeata näkyä, jollen katsoisi velvollisuudekseni osoittaa kunnioitustani mainehikkaan kreivi de la Fèren loistavalle varjolle, kaikin pidettyämme hänestä niin suuresti."

Planchet pudisti päätänsä virkkamatta sanaakaan; oli helppo nähdä, että hän yhtyi isäntänsä pelkoon.

"Ja sitten hänen raihnaisuutensa", aloitti d'Artagnan jälleen, "sillä Atos on nyt vanha. Kenties on hän vaipunut kurjuuteen, sillä hän hoiti hutiloiden pikku omaisuuttaan; ja renttumainen Grimaud, entistään mykistyneempänä ja vielä persompana

väkijuomille kuin herransa ... tiedätkös, Planchet, ihan sydäntäni kourii, kun sitä kaikkea ajattelen."

"Minusta tuntuu kuin jo olisin siellä ja näkisin hänen hoipertelevan lallattaen", virkkoi Planchet säälitellen.

"Ainoana pelkonani on, sen tunnustan", huomautti d'Artagnan, "että Atos päihtyneen innostuksen hetkellä hyväksyy esitykseni. Se olisi hankala sattuma Portokselle ja minulle ja tuottaisi pahaa pulaa; mutta hänen ensi kertaa äityessään ryyppäämään me jätämmekin hänet, siinä kaikki. Selvitessään hän kyllä käsittää tarkoituksen."

"Joka tapauksessa, monsieur", sanoi Planchet, "pääsemmekin kai piammiten selville asiasta, sillä luulenpa, että nuo laskeutuvan auringon kultaamat korkeat muurit ovat Bloisin kaupunginmuurit."

"Nähtävästi", arveli d'Artagnanin, "ja nuo huipukkaat veistellyt kellotornit, jotka näemme alhaalla vasemmalla puiden keskessä, muistuttavat mitä olen kuullut Chambordista."

"Ratsastammeko kaupunkiin?" kysyi Planchet.

"Kaiketi, hankkiaksemme tietoja."

"Monsieur, neuvonpa teitä, jos kerran sinne menemme, maistamaan eräitä pienoisia hyytelörasioita, joista olen kuullut paljon puhuttavan, vaikka niitä ei valitettavasti voi tuottaa Pariisiin, joten ne ovat paikalla nautittavia."

"Ka, miksei, – ole huoletta, kyllä maistellaan!" vakuutti d'Artagnan.

Samassa ilmestyi näkyviin raskaat härkien vetämät vankkurit,

jollaisilla tienoon mahtavista metsistä kuljetetaan puutavaroita Loiren satamapaikkoihin. Ne tulivat monien rattaanraittioiden uurtamalta metsätieltä, poiketen valtatielle, jota molemmat ratsumiehet kulkivat. Vankkurien vieressä asteli maalainen, joka pitkällä kärkipäällä sauvalla hoputteli vitkallista valjakkoansa.

"Hei, hyvä mies!" huusi Planchet ajajalle.

"Mitä herrat haluavat?" kysyi talonpoika sillä virheettömällä puheentavalla, joka on sen seudun asukkaille ominainen ja saattaisi häpeään itse Sorbonne-torinkin ja Yliopistokadun kaupunkilais-kielenpuhdistajat.

"Etsimme herra kreivi de la Fèren maataloa", vastasi d'Artagnan.

"Tunnetteko sitä nimeä tämän tienoon aatelisten joukossa?"

Talonpoika otti hatun päästään, kuullessaan nimen, ja selitti: "Hyvät herrat, nämä tukit, joita vedätän, kuuluvat hänelle; olen kaatanut ne hänen metsästään ja vien niitä nyt linnaan."

D'Artagnan ei tahtonut kysellä mieheltä enempää; hänelle oli vastenmielistä kuulla kenties toisen kertovan, mitä hän itse oli sanonut Planchetille.

– *Linnaan!* – virkkoi hän itsekseen; – *linnaan!* Niin kyllä ymmärränkin! Atos on tarkkatuntoinen, hän on Portoksen tavoin pakottanut alustalaisensa puhuttelemaan häntä monseigneuriksi ja nimittämään talo-pahaistansa linnaksi: hän oli kovakourainen, tuo kelpo Atos, liiatenkin ryypättyänsä.

Härät astua jönkäilivät verkalleen. D'Artagnan ja Planchet kävellyttivät ratsujaan vankkurien takana, mutta kävivät

kärsimättömiksi.

"Tämäkö siis on tienämme sinne?" kysyi d'Artagnan maalaiselta, "ja voimmeko seurata sitä ilman eksymisen vaaraa?"

"Voi, hyväinen aika, monsieur, kyllä", vastasi mies; "voitte huoletta lähteä edeltä, tarvitsemattanne saatella näin hitaita juhtia. Teillä on vain puolen lieuen matka, kunnes näette oikealla linnan; tänne asti ei se vielä näy, kun on poppeleita edessä. Se linna ei ole Bragelonne, vaan La Vallière; sen ohi ratsastettuanne tapaatte kolmen pyssyngantaman päässä ison, valkoisen, liuskakivillä katetun rakennuksen, joka kohoaa jättimäisten sykomorien varjostamalta kummulta, – se on herra de la Fèren linna."

"Onko tämä lieuen puolikas pitkäkin?" tiedusti d'Artagnan; "sillä lieuet ovat monenlaisia meidän kauniissa Ranskanmaassamme."

"Vain kymmenen minuutin taival, monsieur, niin rivakalle ratsulle kuin teidän."

D'Artagnan kiitti talonpoikaa ja kannusti heti hevostaan. Vastoin tahtoaankin hämmennytti häntä ajatus, että hän oli nyt joutumassa jälleen näkemään miehen, joka oli niin sydämellisesti rakastanut häntä ja neuvoillaan ja esimerkillään niin tuntuvasti edistänyt hänen perehtymistensä aatelismiehen käyttäytymiseen. Senvuoksi hiljensi hän sitten vähin erin hevosensa vauhtia ja ratsasti mieltäväisenä pää painuksissa eteenpäin.

Myöskin Planchet oli talonpojan tapaamisesta ja hänen

esiintymisestään saanut aiheita vakavaan mietiskelyyn. Hän ei ollut milloinkaan, ei Normandiassa eikä Franche-Comtéssa, ei Artoisissa eikä Picardiassa, joissa maakunnissa hän oli oleskellut, tavannut rahvaan keskuudessa noin vapaata sävyä, säädyllystä seuratottumusta, puhdasta puheenlaatua. Hän oli ollut vähällä luulla kohdanneensa jonkun herrasmiehen, itsensälaisen frondelaisen, jonka olivat valtiolliset syyt pakottaneet turvautumaan valepukuun.

Pian ilmestyi matkalaisten näkyviin tien mutkassa La Vallièren linna, joksi sitä oli talonpoika sanonut, ja neljänneslieuen verran etäämpänä kuvastui mainittu valkoinen rakennus sykomoriensa ympäröimänä tiheiden puuryhmien taustaa vasten, jota kevät puuteroitsi huikaisevilla kukkanietoksilla.

D'Artagnan ei tavallisesti ollut herkkämielinen, mutta tämä näköala herätti hänen sydämensä syvyydessä ihmeellistä liikutusta, – niin voimallisia ovat nuoruuden muistot koko elämän taipaleella. Planchet, jolla ei ollut samoja vaikutelmia, kummasteli herransa silminnähtävää mielenkuohua ja silmäili vuoroon d'Artagnania, vuoroon valkoista rakennusta.

Muskettisoturi ratsasti vielä joitakuita askeleita eteenpäin ja joutui veräjälle, jonka valutyö ilmaisi sen ajan aistikkuutta.

Veräjän läpi näkyi hyvinhoidettuja kasvimaita, jokseenkin tilava piha, jolla tömisteli useita hevosia erilaisiin livreijoihin puettujen palvelijain piteleminä, ja parivaljakko vaunuineen.

"Me joko erehdymme tai on tuo mies ilvehtinyt meille",

virkkoi d'Artagnan; "täällä ei Atos voi asua. Hyvä Jumala, olisiko hän kuollut, ja kuuluisiko tämä maahovi jollekulle, joka käyttää samaa nimeä? Laskeudu ratsailta, Planchet, ja käy tiedustamassa; tunnustanpa, että minulla ei ole siihen miehuutta."

Planchet hyppäsi maahan.

"Voit lisätä", huomautti d'Artagnan, "että muuan matkustavainen aatelismies haluaa kunnioittaen tervehtiä kreivi de la Fèrèä, ja jos olet tyytyväinen kuulemaasi, niin saat ilmoittaa nimenikin."

Planchet talutti ratsuansa suitsista, lähestyi veräjää ja soitti kelloa. Heti saapui harmaatukkainen palvelija, vanhuudestaan huolimatta suoraryhtinen, ja vastaanotti Planchetin.

"Täälläkö herra kreivi de la Fèrè asuu?" kysyi Planchet.

"Niin, monsieur, täällä", vastasi palvelija Planchetille, jolla ei ollut livreijaa yllään.

"Sotapalveluksesta eronnut ylimys, eikö niin?"

"Aivan."

"Jolla oli palvelija nimeltä Grimaud", pitkitti Planchet, sillä ainaisessa varovaisuudessaan ei hän luullut voivansa kerätä kyllin runsaasti takeita.

"Herra Grimaud on tällähaavaa poissa", ilmoitti palvelija, joka nyt alkoi tarkastella kysyjää kiireestä kantapäähän, hän kun ei ollut tottunut sellaisiin tiedustuksiin.

"Silloinpa huomaankin", huudahti Planchet ilosta säteillen, "että me etsimme juuri samaa kreivi de la Fèrèä. Olkaa siis hyvä

ja avatkaa minulle, sillä minä haluaisin ilmoittaa herra kreiville, että isäntäni, muuan hänen ystäviinsä kuuluva aatelismies, on tulossa häntä tervehtimään."

"Miksette sitä heti sanonut!" virkkoi palvelija avatessaan veräjän.

"Mutta missä onkaan isäntänne?"

"Hän tulee ihan perässäni."

Veräjän avattuaan astui palvelija Planchetin edellä; tämä viittasi d'Artagnanille, joka nyt ratsasti pihalle, sydämensä pampaillessa yhä rajummin.

Portaille päästessään kuuli Planchet äänen lausuvan eräästä alakerran huoneesta:

"No, missä sitten on se aatelismies, ja mikset tuo häntä tänne?"

Tämä ääni tunkeutui d'Artagnanin korviin ja herätti hänen sydämessään tuhansia erilaisia tunteita, tuhansia unohtuneita muistoja. Hän hyppäsi joutuisasti ratsailta; sillävälän Planchet hymyillen lähestyi linnan valtiasta.

"Mutta minähän tunnen tuon miekkosen", sanoi Atos ilmestyessään kynnykselle.

"Voi, niin herra kreivi, tunnettehan te minut, niinkuin minäkin hyvin tunnen teidät. Minä olen Planchet, herra kreivi, Planchet, tiedättehän..."

Mutta kelpo palvelija ei kyennyt virkkamaan enempää, niin voimakkaasti tehosi häneen aatelismiehen aavistamaton esiintyminen.

"Mitä! Planchet!" huudahti Atos. "Onko siis herra d'Artagnan täällä?"

"Tässä olen, ystävä, tässä olen, Atos", änkytti d'Artagnan melkein hoiperrellen.

Nämä sanat saivat silminnähtävän liikutuksen kuvastumaan Atoksenkin kauniilla ja levollisilla kasvoilla. Hän läheni d'Artagnania kahdella nopealla harppauksella, kääntämättä katsettansa hänestä, ja sulki hänet hellästi syliinsä. Hämmennyksestään vapautuneena syleili d'Artagnan Atosta niin sydämellisesti, että kyyneleet herahtivat silmiin...

Atos tarttui sitten hänen käteensä, puristaen sitä omiensa välissä, ja vei hänet vierashuoneeseen, missä oli useita henkilöitä koolla. Kaikki nousivat seisaalle.

"Esittelen teille herra chevalier d'Artagnanin", sanoi Atos, "hänen majesteettinsa kuninkaan muskettiväen luutnantin, hartaan ystäväni ja mitä urheimman ja herttaisimman herrasmiehen."

D'Artagnan vastaanotti läsnäolijain tavanmukaiset kohteliaisuudet, vastasi niihin parhaansa mukaan, istuutui heidän piiriinsä ja alkoi lähemmin tarkastella Atosta, sitten kun hetkiseksi keskeytynyt keskustelu oli jälleen päässyt vauhtiin.

Merkillistä! Atos näytti tuskin vanhentuneen. Hänen kauniit silmänsä olivat vapautuneet siitä tummasta renkaasta, joka ilmaisee yövalvomista ja juopottelua, ja näyttivät nyt isommilta ja kirkaammilta kuin koskaan. Hiukan pitentyneet kasvot olivat voittaneet arvokkuutta, mikäli ne olivat menettäneet

kuumeellista jännitystä. Pehmeästä ihosta huolimatta olivat kädet vielä yhtä kauniit ja voimakkaat, pistäytyessään esiin pitsikalvostimistansa niinkuin eräissä Tizianin ja Vandyken maalauksissa. Hän oli varreltaan solakampi kuin ennen; leveät, taaksepäin vetäytyneet hartiat ilmaisivat voimaa; pitkä musta tukka oli saanut vasta joitakuuta harmaita hapsia ja valui siroina luonnollisina kiharoina alas olkapäille; ääni oli vielä yhtä soinnukas kuin olisi hän ollut vasta viidenkolmatta vanha, ja kauniit hampaat, jotka olivat säilyneet valkoisina ja vahingoittumattomina, antoivat selittämätöntä viehätystä hänen hymyilylleen.

Kreivin vieraat oivalsivat keskustelun saamasta tuskin huomattavasta kylmäkiskoisuudesta, että ystävykset kiihkeästi halusivat jäädä kahden kesken. He alkoivat nyt kaikella vanhaan aikaan tavallisella hienotuntoisella kohteliaisuudella tehdä lähtöä, tätä tärkeätä suuren maailman ihmisten toimitusta, siihen aikaan kun sellaisia vielä oli. Mutta samassa kuului pihalta kovaa koirien haukuntaa, ja useat henkilöt virkkoivat yhteen suuhun:

"Kas, Raoul sieltä palaa!"

Raoulia mainitessa katsahti Atos d'Artagnaniin ja näytti väijyvän sitä uteliaisuuden ilmettä, jonka sen nimen kuuleminen tuottaisi tämän kasvoille. Mutta vielä ei d'Artagnan ymmärtänyt mitään; hän ei ollut vielä toipunut yllätyksestään. Melkein koneellisesti kääntyi hän, kun kaunis viisitoistavuotias nuorukainen yksinkertaisesti, mutta erittäin aistikkaasti puettuna

astui vierashuoneeseen, soreasti kohottaen pitkillä punaisilla sulilla koristettua hattuaan.

D'Artagnania kummastutti kuitenkin tämän uuden, aivan odottamattoman henkilön näkeminen. Kokonainen uusien aatosten maailma heräsi hänen sielussaan, ja kaikkea älyänsä ponnistaen käsitti hän Atoksessa tapahtuneen muutoksen, joka oli tähän asti näyttänyt hänestä ihmeeltä. Aatelismiehen ja nuorukaisen huomattava yhdennäköisyys paljasti tämän uudestisyntymisen salaisuuden. Hän odotti, tarkkasi ja kuunteli.

"Olet siis palannut, Raoul?" virkkoi kreivi.

"Niin, monsieur", vastasi nuori mies kunnioittavasti, "ja olen toimittanut antamanne tehtävän."

"Mutta mikä sinua vaivaa, Raoul?" lisäsi Atos levottomana; "olet kalpea ja näytät järkkyneeltä."

"Se johtuu siitä, monsieur", vastasi nuori mies, "että pikku naapurillemme sattui tapaturma."

"Mademoiselle¹³ de la Vallièrelle?" kysyi Atos vilkkaasti.

"Mitä on tapahtunut?" tiedustivat useat äänet.

"Hän käveli hyvän Marcelinensa kanssa puistossa, missä nyt hakataan halkoja, kun minä ohitse ratsastaessani huomasin hänet ja pidätin hevoseni. Hän näki myös minut, ja kun hänen piti hypätä alas puupinolta, jolle oli kavunnut, lipesi tyttöparan jalka ja hän ei kyennytkään nousemaan seisaalle. Luulen hänen nyrjäyttäneen nilkkansa."

"Hyvä Jumala!" sanoi Atos; "tietääkö siitä hänen äitinsä,

¹³ *Mademoiselle* on neiti, *madame* rouva. Suom.

madame de

Saint-Remy?"

"Ei, monsieur; madame de Saint-Remy on Bloisissa Orleansin herttuattaren luona. Minä pelkään, että ensimmäinen side asetettiin huonosti ja riensin nyt tänne kysymään teiltä neuvoa, monsieur."

"Lähetä heti tieto kaupunkiin, Raoul! Tai oikeammin ota hevoseni ja ratsasta sinne itse."

Raoul kumarsi.

"Mutta missä sitten on Louise?" pitkitti Atos.

"Minä toin hänet tänne, monsieur, ja jätin hänet Charlotin vaimon luo, joka toistaiseksi hautoo hänen jalkaansa kylmällä vedellä."

Tämän selityksen jälkeen, joka oli antanut vieraille aiheen nousta, lausuivat he hyvästi Atokselle; ainoastaan vanha Barbén herttua, jolla kaksikymmenvuotisen ystävyytensä johdosta oli oikeus hiukan likeisempään tuttavuuteen de la Vallièren huonekunnan kanssa, kiirehti katsomaan pikku Louisea, joka itki, mutta Raoulin nähdessään kuivasi kauniit silmänsä ja heti hymyili.

Sitten tarjoutui herttua vaunuissaan viemään pikku Louisen kaupunkiin.

"Olette oikeassa, monsieur", sanoi Atos, "silloin pääsee hän pikemmin äitinsä luo; mitä sinuun tulee, Raoul, niin olet varmastikin käyttäytynyt varomattomasti, joten siinä on sinunkin syytäsi."

"Oi, ei, ei, monsieur, minä vannon", huudahti nuori tyttö, samalla kun nuorukainen kalpeni ajatellessaan, että hän kenties olikin aiheuttanut tapaturman.

"Minä vakuutan, monsieur..." sopersi Raoul.

"Lähdet kuitenkin kaupunkiin", jatkoi kreivi suopeasti, "ja esitä madame de Saint-Remyille meidän anteeksipyyntömme; sitten tulette takaisin."

Nuoren miehen posket saivat jälleen väriä. Luotuaan kysyvän silmäyksen kreiviin hän nosti voimakkaille käsivarsilleen nuoren tytön, jonka kauniit, kivun leimaamat, mutta samalla hymyilevät kasvot nojasivat hänen olkapäähänsä, laski hänet varovasti vaunuihin ja hyppäsi satulaan ketterästi ja soreasti kuin täysin harjaantunut ratsastaja. Tervehdittyään Atosta ja d'Artagnania hän poistui nopeasti, ratsastaen vaunujen vieressä, joiden sisälle hänen katseensa kiinteästi suuntautui.

KUUESTOISTA LUKU

Bragelonnen linna

D'Artagnan seiso i koko tämän kohtauksen aikana hämmentynein katsein ja melkein avosuin; niin vähän hän huomasi asiain vastaavan aavisteluansa, että vain ällisteli ihmeissään.

Atos tarttui häntä käsivarteen ja vei hänet alas puutarhaan.

"Illallistamme valmistettaessa", virkkoi Atos hymyillen, "ei sinulla kai olisi mitään sitä vastaan, hyvä ystävä, että saisit hiukan selvitystä salaisuuteen, joka tuottaa sinulle niin suurta päänvaivaa?"

"Se on totta, kreivi", vastasi d'Artagnan; hän oli havainnut Atoksen vähitellen voittavan takaisin sen ylimyksellisen ylemmyyden, jolla kreivi oli häntä aina vallinnut.

Atos katseli häntä, huulillaan tavallinen lempeä myhäilynsä.

"Ensiksikään, hyvä d'Artagnan", hän sanoi, "ei täällä ole mitään kreiviä. Jos sanoin sinua chevalieriksi, niin se tapahtui ainoastaan esitelläkseni sinut vierailleni ja jotta he tietäisivät, kuka sinä olit; mutta sinulle, d'Artagnan, olen toivoakseni toki yhä toverisi ja ystäväsi Atos. Tahdotko noudattaa muodollisuuksia syystä että kenties pidät minusta vähemmän?"

"En, Jumala varjelkoon!" vastasi gascognelainen, ja hänen äänessään sointui se nuorekas innostus, jota harvoin tapaa kypsyneellä iällä.

"Palatkaamme siis entisiin tapoihimme ja olkaamme ensiksikin vilpittömiä toisillemme. Kaikki ihmetyttää täällä sinua?"

"Niin, peräti."

"Mutta enimmin kummastuttaa sinua oma olemukseni, myönnä pois", lisäsi

Atos.

"Niin, sen tunnustan."

"Olen vielä nuori, vai mitä, yhdeksästäviidettä ikävuodestani huolimatta? Olen vielä tunnettavissa?"

"Päin vastoin", vastasi d'Artagnan, ollen hyvin luontuvainen liioittelemaan sitä avomielisyyttä, johon Atos oli häntä kehoittanut, "sinua ei enää tunne lainkaan."

"Ah, minä ymmärrän", virkkoi Atos hiukan punehtuen; "kaikella on loppunsa, hyvä d'Artagnan, hupsuttelulla kuten muullakin."

"Olosuhteissasi näkyy myös tapahtuneen muutos. Sinä asut tavattoman mukavasti, ja arvattavasti on tämä rakennus omasi."

"Niin, tämän pikku maatilan minä sinulle sanoin perineeni, kun erosin sotapalveluksesta."

"Sinulla on puisto, hevosia, koiria?"

Atos hymyili.

"Kahdenkymmenen auranalan laajuinen puisto", selitteli hän, "kahdenkymmenen auranalan, siihen luettuina kasvimaat ja ulkorakennukset. Hevosia on kaikkiaan kaksi; enhän tietenkään lue mukaan palvelijani typpyhäntää. Koiraparveni supistuu

neljään ajokoiraan, kahteen vinttikoiraan ja yhteen lintukoiraan. Ja koko tämä koirien ylenpalttisuus", lisäsi Atos myhäillen, "ei kuitenkaan ole minua varten."

"Kyllä arvaan", huomautti d'Artagnan; "ne on hankittu nuorukaiselle, joka äsken oli tässä, Raoulille."

Ja d'Artagnan katsoi Atokseen väkisinkin hymyillen.

"Oikeaan osait, hyvä ystävä", myönsi kreivi.

"Ja tuo nuorukainen on pöytäkumppanisi, kummipoikasi, kenties sukulaisesi? Kylläpä sinä olet muuttunut, hyvä Atos?"

"Tuo nuorukainen", vastasi Atos tyynesti, "on orpolapsi, jonka hänen äitinsä jätti erään maalaispappi-poloisen luo ja hylkäsi sinne; minä olen toimittanut hänelle kasvatuksen."

"Ja hän on sinuun varmastikin hyvin kiintynyt?"

"Luullakseni rakastaa hän minua kuin olisin hänen isänsä."

"Ennen kaikkea hyvin kiitollisena?"

"Oh, kiitollisuus on molemminpuolista", vastasi Atos. "Minä olen hänelle velkaa kuten hänkin minulle; en sano sitä hänelle, mutta sinulle huomautan, d'Artagnan, että minun kiitollisuudenvelkani hänelle sittenkin on suurempi."

"Kuinka niin?" ihmetteli muskettisoturi.

"Kyllä vain; hän se on saanut minussa aikaan muutoksen, joka on pistänyt silmäsi. Olin kuivettumassa kuin irrallinen puu, jota eivät juuret sido maahan; ainoastaan sydämellinen kiintymys saattoi uudestaan juurruttaa minut elämään. Rakastajatar? Olin liian vanha siihen. Ystäviä? Minulla ei ollut muuta kuin sinut. No niin, tästä lapsesta tapasin kaiken menettämäni; minulla

ei ollut enää miehuutta elääkseni itselleni, mutta hänelle minä elin. Opetus tehoo lapseen paljon, mutta esimerkki on vielä parempi. Minä olen ollut hänelle esimerkkinä, d'Artagnan. Olen luopunut paheista, joita minulla oli, teeskennellyt hyveitä, joita minulla ei ollut. En luule pettyväni, d'Artagnan: Raoul on aiottu sukeutumaan niin eteväksi aatelismieheksi kuin meidän huonontunut aikakautemme kykenee luomaan."

D'Artagnan silmäili Atosta yhä enemmän ihmetellen. He kävelivät raikkaassa ja varjoisassa puistokujassa, johon vinosti tunkeutui muutamia laskeutuvan auringon säteitä; tällainen kultainen hohdejuova valaisi Atoksen kasvoja, ja hänen silmänsä näyttivät vuorostaan säteilevän takaisin sitä leutoa ja hiljaista iltahenkua, jota niihin heijastui.

Myladyn muisto kuvastui d'Artagnanin sielussa.

"Ja sinä olet onnellinen?" hän kysyi ystävältään.

Atoksen tutkiva katse tunkeutui d'Artagnanin sydänsopukkaan ja näytti tahtovan sieltä lukea hänen ajatuksensa.

"Niin onnellinen kuin Jumalan luoduille olennoille on täällä maan päällä sallittua. Mutta täydennä aatoksesi, hyvä d'Artagnan, sillä sinä et ole vielä lausunut sitä kokonaan."

"Sinä olet hirmuinen, Atos, ja sinulta ei voi mitään salata", vastasi d'Artagnan. "No niin, tahdoin kysyä sinulta, etkö toisinaan tunne erityisiä kauhun väreitä, jotka muistuttavat..."

"Tunnonvaivoja?" pitkitti Atos; "lopetan lauseesi. Miten lienee. En tunne mitään tunnonvaivoja, koska se nainen

käsitykseni mukaan ansaitsi rangaistuksensa. En tunne mitään tunnonvaivoja, sillä jos olisimme antaneet hänen elää, olisi hän epäilemättä jatkanut tihutöitensä. Mutta sillä en tahdo sanoa olevani vakuutettu siitä, että meillä oli oikeus tehdä, mitä teimme. Kaikki vuodatettu veri kenties vaati hyvitystä. Hän korvasi omasta kohdastaan; kenties on meidänkin vielä korvattava."

"Olen toisinaan ajatellut kuten sinä, Atos", sanoi d'Artagnan.

"Sillä naisellahan oli poika?"

"Niin oli."

"Oletko koskaan kuullut hänestä?"

"En milloinkaan."

"Hänen täytyy nyt olla kolmenkolmatta vanha", mutisi Atos.

"Ajattelen usein sitä nuorta miestä, d'Artagnan."

"Sepä merkillistä. Ja minä kun olen ihan unohtanut hänet!"

Atos hymyili raskasmielisesti.

"Entä loordi Winter – oletko hänestä kuullut?"

"Tiedän hänen olevan kuningas Kaarlo ensimmäisen suuressa suosiossa."

"Hän ottaa siis kai osaa hallitsijansa kohtaloon, joka on tällähaavaa kovin onneton. Tiedätkös, d'Artagnan", jatkoi Atos, "tuo johtaa minut takaisin siihen, mitä äsken sanoin. Hän vuodatutti Straffordin veren. Ja veri vaatii verta. Entä kuningatar?"

"Mikä kuningatar?"

"Englannin Henriette, Henrik neljännen tytär."

"Hän on Louvressa, kuten tiedät."

"Missä häneltä puuttuu kaikkea, eikö niin? Tämäntalvisten ankarain pakkasten aikana kuuluu hänen sairaan tyttärensä olleen pakko polttopuiden puutteessa pysytellä makuulla. Mitä siitä ajattelet?" lisäsi Atos olkapäitään kohauttaen. "Henrik neljännen tytär värisee vilusta risukimpun puutteessa! Minkätähden ei hän pyytänyt apua joltakulta meistä sen sijaan, että vetosi Mazariniin! Silloin ei häneltä olisi puuttunut mitään."

"Tunnetko hänet, Atos?"

"En, mutta äitini näki hänet lapsena. Enkö ole kertonut sinulle, että äitini oli Maria dei Medicin hovinaisena?"

"Et koskaan. Sinä et puhele sellaisista asioista, sinä, Atos."

"Ka, hyväinen aika, kyllähän sentään", väitti Atos; "mutta tilaisuutta ei aina tarjoudu."

"Portos ei olisi sitä odottanut niin kärsivällisesti", huomautti d'Artagnan hymyillen.

"Kukin luonteensa mukaan, hyvä d'Artagnan. Vaikka Portos on hieman turhamainen, on hänellä oivallisetkin avunsa. Oletko nähnyt häntä jälleen?"

"Lähdin hänen luotansa viisi päivää takaperin", vastasi d'Artagnan.

Ja hän kuvaili nyt gascognelaisen mielenlaatunsa kaikella innostuksella, mitkä ihanuudet ympäröitsivät Portosta Pierrefondsin linnassa, lasketteli leikkiä ystävänsä kustannuksella ja tähtäsi pari kolme vasamaa kelpo Moustoniinkin.

"On ihmeellistä", haastoi Atos hymyillen tälle hilpeydelle, joka johdatti hänen mieleensä heidän entisiä rattoisia päiviänsä, "että se liitto, jonka muinoin solmimme umpimähkään, vielä kahdenkymmenen vuoden eron jälkeen yhdistää meitä niin likeisesti. Ystävyys juurtuu kunnan sydämiin syväälle, hyvä d'Artagnan; usko minua, ainoastaan pahat ihmiset kieltävät ystävyuden, koska he eivät ymmärrä sitä. No, entä Aramis?"

"Olen tavannut hänetkin", vastasi d'Artagnan, "mutta hän tuntui minusta hiukan kylmäkiskoiselta."

"Vai niin, oletko tavannut Aramiin?" tuumi Atos, tutkivalla katseellaan tähystäen d'Artagnania. "Teetkin siis todellisen toivioletken ystävyuden temppeleihin, kuten runoilijat lausuisivat."

"Niinpä kyllä", vastasi d'Artagnan hämillään.

"Tiedäthän", pitkitti Atos, "että Aramis on luonnostaan hieman kylmäkiskoinen; sitäpaitsi hänellä on aina niitä naisjuttujaan."

"Luulen hänen parhaillaan antautuneen hyvinkin mutkikkaaseen juoneen", huomautti d'Artagnan.

Atos ei vastannut.

– Hän ei ole utelias – ajatteli d'Artagnan.

Eikä Atos ainoastaan ollut vastaamatta, vaan hän vielä vaihtoikin puheenaihetta.

"Sinä näet", virkkoi hän kohdistuen d'Artagnanin huomion siihen, että he nyt tunnin käveltyään olivat jälleen saapuneet linnan luo, "että olemme jotensakin tehneet kierroksen kaikkien tilusteni ympäri."

"Kaikki on täällä muhkeata ja ilmaisee aatelismiestä", kehui d'Artagnan.

Samassa kuului kavioiden kopsetta.

"Sieltä tulee Raoul takaisin", sanoi Atos: "nyt saamme tietoja tyttörükasta."

Nuorukainen ilmestyikin veräjän luo ja ratsasti pihalle ihan pölyn peitossa. Hän hyppäsi maahan, jättäen hevosesensa jonkunlaisen tallirengin haltuun, ja tuli tervehtimään kreiviä ja d'Artagnania.

"Tämä herrasmies", ilmoitti Atos laskien kätensä d'Artagnanin olalle, "on chevalier d'Artagnan, josta olet usein kuullut minun puhuvan, Raoul."

"Monsieur", virkkoi nuorukainen kumartaen vielä syvempään kuin edellisellä kerralla, "herra kreivi on aina asettanut teidät esikuvaksi, milloin hän on tahtonut mainita säikkymättömän ja ylvään ritarin."

Tämä pikku kohteliaisuus ei ollut tehoamatta d'Artagnaniin, joka tunsu sen mieluisasti hivelevän sydäntänsä. Hän ojensi Raoulille kätensä ja sanoi:

"Nuori ystäväni, kaikki minulle annettu ylistys on kreivin ansiota, sillä hän on kaikinpuolin johtanut kasvatustani, ja hänen vikansa ei ole, jos oppilas ei ole käyttänyt hyödykseen hänen opetuksiaan. Mutta hän onnistuu paremmin teihin nähden, siitä olen vakuutettu. Pidän teidän ulkomuodostanne, Raoul, ja kohteliaisuutenne on liikuttanut mieltäni."

Atos ihastui enemmän kuin olisi voinut luulla; hän vilkaisi

kiitollisesti d'Artagnaniin ja silmäili sitten Raoulia, huulillaan tuollainen omituinen myhäily, jollaisesta lapset ovat ylpeät, kun oivaltavat niiden merkityksen.

– Nyt, – virkkoi itsekseen d'Artagnan, jonka huomiota tuo mykkä kasvojen elehtiminen ei ollut välttänyt, – nyt olen varma.

"No niin", sanoi Atos, "toivoakseni ei tapauksella ole mitään ikäviä seurauksia."

"Sitä ei vielä tiedetä, monsieur. Lääkäri ei voinut lausua mielipidettensä ankaran turvottumisen johdosta; hän pelkää kuitenkin, että joku jänne on vahingoittunut."

"Ja sinä et viipynyt pitempään madame de Saint-Remyn luona?"

"Pelkäsin, etten ehtisi takaisin tavalliseksi ateriahetkeksi, monsieur", vastasi Raoul, "jolloin te olisitte joutunut odottamaan."

Samassa tuli pieni puolittain kyläläis- ja puolittain palveluspoika ilmoittamaan, että illallinen oli valmis.

Atos vei vieraansa hyvin yksinkertaiseen ruokasaliin, mutta tämän ikkunat olivat toisella puolella puutarhaan päin ja antoivat toiselta puolen näköalan ansariin, missä hoideltiin komeita kasveja.

D'Artagnan silmäili pöytää. Pöytähopeat olivat hienoja; saattoi nähdä, että ne kuuluivat vanhaan sukuperintöön. Tarjoilupöydällä oli upea hopeinen vesikannu; d'Artagnan pysähtyi tarkastelemaan sitä.

"Tuopa on kerrassaan jumalallisen hyvin muovattu", ihasteli

hän.

"Niin", vastasi Atos, "se on suuren firenzeläisen taiteilijan

Benvenuto

Cellinin mestariteoksia."

"Ja mitä taistelua se esittää?"

"Marignanon. Se kuvaa juuri sitä hetkeä, jolloin muuan esi-isäni ojentaa miekkansa Frans ensimmäiselle, kun tämä on vastikään taittanut omansa. Tällöin tuli sukulaiseni Enguerrand de la Fère Pyhän Mikaelin ritarikunnan jäseneksi. Viisitoista vuotta jälkeenpäin – sillä kuningas ei unohtanut, että hän oli kolme tuntia taistellut Enguerrand-ystävänsä miekalla sen katkeamatta – lahjoitti hänen majesteettinsa hänelle tämän kannun ja lisäksi miekan, jonka kenties olet aikaisemmin nähnyt minulla ja joka sekin on varsin kaunista kultasepän työtä. Se tapahtui jättien aikana", lisäsi Atos; "me olemme kääpiöitä noihin miehiin verraten. Istuutukaamme nyt illastamaan, d'Artagnan. Mutta kuulehan", virkkoi Atos pikku palvelijalle, joka tarjoili lientä, "kutsu tänne Charlot."

Poika meni ulos, ja tovin kuluttua astui huoneeseen se palvelija, jonka puoleen matkustavaiset olivat tullessaan kääntyneet.

"Hyvä Charlot", lausui Atos, "minä suosittelen erityiseen hoivaasi herra d'Artagnanin palvelijan Planchetin koko siksi ajaksi, minkä hän viipyy täällä. Hän pitää hyvästä viinistä, ja sinulla on kellarin avain. Hän on kauan maannut kovalla alusella ja pitää sen vuoksi arvossa hyvää vuodetta; pyydän sinua

huolehtimaan, että hän saa sellaisen."

Charlot kumarsi ja lähti.

"Charlot on kelpo mies", huomautti Atos; "hän on palvellut luonani kahdeksantoista vuotta."

"Sinä ajattelet kaikkea", vastasi d'Artagnan, "ja minä kiitän sinua

Planchetin puolesta, hyvä Atos."

Tämän nimen mainitseminen sai nuoren miehen silmät suurenemaan, ja hän ihmetteli, puhuiko d'Artagnan tosiaan kreiville.

"Se nimi kuulostaa sinusta eriskummaiselta, eikö niin, Raoul?" virkkoi Atos hymyillen. "Se oli soturinimenäni kun herra d'Artagnan, kaksi urheata ystävää ja minä kunnostausimme La Rochellen luona kardinaali-vainajan ja herra de Bassompierren johdolla, joka muuten hänkin on sittemmin kuollut. Herra d'Artagnan suvaitsee yhäti puhutella minua tällä toverinimellä, ja sen kuuleminen ilahduttaa aina sydäntäni."

"Se nimi oli kuuluisa", huomautti d'Artagnan, "ja sai eräänä päivänä osakseen voittojuhlan kunnianosoitukset."

"Mitä sillä tarkoitatte, monsieur?" kysyi Raoul lapsekkaan uteliaana.

"En minäkään tiedä, totta tosiaan", virkkoi Atos.

"Oletko unohtanut Saint-Gervaisin vallinsarven, Atos, ja ruokaliinan, josta kolme luotia teki lipun? Minulla on parempi muisti kuin sinulla; se on varsin vereksenä mielessäni, ja

kerronkin sen teille, nuori mies."

Hän selitti nyt Raoulille vallinsarvella sattuneen seikkailun, niinkuin

Atos oli hänelle jutellut muistelmaan esi-isästään.

Tätä kertomusta kuunnellessaan oli nuori mies kuulevinaan mainittavan sellaista urotyötä, joista Tasso tai Ariosto on runoillut ja jotka kuuluvat ihmeelliseen ritariaikaan.

"Mutta sitä ei d'Artagnan ole sanonut sinulle, Raoul", jatkoi Atos vuorostaan, "että hän oli aikakautensa parhaita miekkailijoita. Rautaiset kintereet, teräksiset ranteet, varma ja tulinen katse, – ne asetti hän kiistakumppaniensa vastaan; hän oli kahdeksantoista ikäinen, kolmea vuotta vanhempi sinua, Raoul, kun minä ensi kertaa näin hänet koeteltujen miesten kanssa kilpasilla."

"Ja herra d'Artagnan jäi voittajaksi?" kysyi nuori mies, jonka silmät säihkyivät tämän keskustelun aikana ja näyttivät rukoilevan seikkaperäistä selvitystä.

"Taisin surmata erään", sanoi d'Artagnan luoden Atokseen kysyvän katseen. "Toisen tein aseettomaksi tai haavoitin, – en oikein muista."

"Niin, sinä haavoitit hänet. Olitkin peräti kätevä miekkailija!"

"Enkä liene vielä aivan pahasti vieraantunutkaan siitä taidosta", jatkoi d'Artagnan puhjeten gascognelaiseen itserakkaaseen nauruunsa; "äskettäinkin..."

Atoksen katse ummisti hänen suunsa.

"Sinun pitää tietää, Raoul", pitkitti vuorostaan Atos,

"sinun, joka luulet olevasi näppärä pitelemään miekkaa ja voisit turhamaisuutesi tähden joskus helposti kokea julman nöyryytyksen, pitää tietää, kuinka vaarallinen se mies on, jonka notkeutta on kylmäverisyys tukemassa. Minä en koskaan voisi esittää sinulle vakuuttavampaa esimerkkiä siitä; pyydä huomenna, että herra d'Artagnan antaa sinulle opetustunnin, jollei hän tunne itseänsä liian väsyneeksi matkastaan."

"Mutta hyvä Atos, olet kuitenkin itse varsin taitava opettaja juuri niissä kyvyissä, joista minua ylistät. Vielä tänäänkin puhui Planchet kuuluisasta kaksintaistelusta karmeliittiluostarin luona loordi Winterin ja hänen kumppaniensa kanssa. Voi, nuori mies", jatkoi d'Artagnan, "täällä täytyy jossakin olla miekka, jota olen usein sanonut valtakunnan ensimmäiseksi."

"Olen tärvellyt käteni miekkailemalla tuon lapsen kanssa", sanoi Atos.

"On käsiä, jotka eivät milloinkaan tärvelly joustavuudestaan, hyvä Atos", vastasi d'Artagnan, "mutta jotka sitävastoin tärvelevät monia muita."

Nuori mies olisi mielellään antanut keskustelun jatkaa koko yön, mutta Aatos huomautti hänelle, että heidän vieraansa varmaankin oli väsyksissä ja tarvitsi lepoa. D'Artagnan väitti kohteliaasti vastaan, mutta Atos vaati hartaasti häntä ottamaan huoneensa haltuunsa. Raoul vei sinne vieraan, ja kun Atos arvasi hänen viipyvän d'Artagnanin luona niin kauan kuin suinkin, saadakseen tämän yhä kertoilemaan sankaritekoja heidän nuoruutensa päiviltä, tuli hän itse tovin kuluttua noutamaan

nuorukaisen ja lopetti tämän mieluisan illan sydämellisellä kädenpuristuksella, toivottaessaan hyvää yötä muskettisoturille.

SEITSEMÄSTOISTA LUKU

Atoksen valtiotaito

D'Artagnan meni makuulle vähemmin nukkuakseen kuin saadakseen yksinäisyydessä aprikoida kaikkea, mitä oli tänä iltana nähnyt ja kuullut.

Hänellä oli hyvä sydän, ja heidän tuttavuutensa alusta asti oli hän tuntenut Atosta kohtaan vaistomaista mieltymystä, joka oli lopulta lujittunut vilpittömäksi ystävyudeksi. Senvuoksi ilahdutti häntä sanomattomasti, että hän oli nyt havainnut kreivin niin erinomaisen järkeväksi ja voimakkaaksi mieheksi eikä höperöksi juomariksi, jonka hän oli odottanut tapaavansa nukkumassa pois humalaansa jollakin tunkiolla. Ilman suurtakaan vastustelua tunnusti hän mielellään Atoksen ylemmyyden, ja kun kateus ja nolostus olisivat varmastikin vallanneet vähemmin ylvään mielen, tunsu hän ylimalkaan vain vilpittöntä ja sydämellistä mielihyvää, joka antoi hänelle mitä parhaita toiveita tehtävänsä menestymisestä.

Hän ei ollut kuitenkaan mielestään nyt huomannut Atosta yhtä suoraluontoiseksi ja avomieliseksi joka kohdassa. Kuka olikaan tuo nuori mies, jota hän sanoi ottopojakseen ja joka oli niin ihmeellisesti hänen näköisensä? Miten oli selitettävissä hänen paluunsa seuraelämään ja se liikanainen raittius, jota hän oli ruokapöydässä noudattanut? D'Artagnania huoletti myöskin eräs toinen seikka, joka kyllä oli näköjään merkityksetön, nimittäin

Grimaudin poissaolo; eihän Atos ollut koskaan ennen voinut eritää tästä palvelijastaan, ja nyt hän ei ollut edes maininnut tämän nimeä, vaikka keskustelu oli sovitettu antamaan aihetta siihen. D'Artagnanilla ei siis enää ollut ystävänsä luottamusta tai oli Atos jo kiinnitetty jollakin näkymättömällä siteellä, kenties ennakoitua saanut tiedonkin d'Artagnanin tulosta.

Hän ei voinut olla ajattelematta Rochefortia ja mitä tämä oli hänelle sanonut Notre-Damen kirkossa. Olikohan Rochefort käväissyt Atosta tapaamassa ennenkuin hän oli itse ehtinyt paikalle?

D'Artagnanilla ei ollut aikaa antautua pitkällisiin tutkimuksiin. Hän päätti jo seuraavana päivänä ryhtyä selvittelyyn. Se seikka, että Atos osasi niin taitavasti peitellä köyhyyttään, ilmaisi halua esiintyä huomattuna ja viittasi kunnianhimon rippeeseen, joka oli helposti puhallettavissa täyteen leimuun. Atoksen vilkas luonne ja nopea äly teki hänet vastaanottavaisemmaksi ulkoisille vaikutelmille kun ihmiset enimmäkseen ovat. Hän varmaankin suostuisi ministerin suunnitelmiin sitä mieluummin, kun hänen luontaista toimintahaluaan kannustaisi jonkinlainen pakkokin.

Nämä mietteet pitivät d'Artagnania valveilla väsymyksestä huolimatta. Hän laati hyökkäyssuunnitelmansa, ja vaikka hän tiesi, että Atos oli voimakas vastustaja, päätti hän yhteenoton tapahtuvaksi huomenna heti aamiaisen jälkeen.

Toiselta puolen oivalsi hän taasen, että hänen olisi pitänyt näin oudolla maaperällä pyrkiä määränpäähän hyvin varovasti,

usean päivän mittaan tutkia Atoksen tuttavuuksia, hänen uusia elämäntapojaan, ja teeskentelemättömältä nuorelta mieheltä joko miekkailuharjoituksissa tai metsästysretkillä kuulustella tietoja, mitä häneltä puuttui voidakseen oikein arvostella Atoksen muuttumista, – ja tämän täytyi olla varsin helppoa, koska opettaja luonnollisesti oli oppilaansa sydämeen ja luonnonlaatuun painanut oman olemuksensa leiman. Mutta d'Artagnanin järkevä oveluus älysi heti, minkä kääntein asia saisi, jos joku ajattelemattomuus tai kömpelyys paljastaisi hänen hommansa Atoksen tottuneelle katseelle.

Meidän on muuten tunnustettava, että niin kerkeä kuin d'Artagnan olikin käyttämään viekkautta Aramiin kavaluutta tai Portoksen turhamaisuutta vastaan, hävetti häntä kuitenkin mutkitella Atokselle, tälle vilpittömälle ja avosydämiselle miehelle. Hänestä tuntui, että Aramis ja Portos pitäisivät häntä arvossa sitä enemmän, jos heidän oli pakko tunnustaa hänet mestarikseen valtiotaidossa, mutta että Atos sitävastoin pitäisi häntä sellaisessa tapauksessa vähemmin arvossa. – Voi, miksei Grimaud ole täällä, harvapuheinen Grimaud? – ajatteli d'Artagnan; – hänen vaiteliaisuutensakin sisälsi niin paljon, mitä minä olisin käsittänyt. Grimaudin äänettömyys oli niin kaunopuheista?

Sillävälin taukosi vähitellen kaikki melu talossa. D'Artagnan kuuli, kuinka ovia ja ikkunaluukkuja teljettiin, ja sitten kun koirat olivat jonkun aikaa vastailleet toistensa luskutukseen ulkona kedolla, vaikenivat nämäkin. Viimein suoritti muuan

lehtoon laskeutunut satakieli yön hiljaisuudessa sulosointuisten sävelmiensä jakson ja nukahti sitten. Koko linnassa kuului nyt ainoastaan tasaisten askelten yksitoikkoista kumua hänen huoneensa alta. Hän oletti Atoksen makuukamarin olevan siellä.

– Hän kävelee ja pohtii, – ajatteli d'Artagnan, – mutta mitä? Sitä on mahdoton tietää. Muun voi arvata, mutta sitä ei.

Vihdoin Atos nähtävästi kävi levolle, sillä tämä viimeinenkin melu lakkasi.

Hiljaisuus ja väsymys yhdessä voittivat nyt d'Artagnanin; hänkin ummisti silmänsä, ja melkein heti yllätti hänet uni.

D'Artagnan ei koskaan nukkunut pitkään. Tuskin kultasi aamurusko hänen uutimiaan, kun hän jo hyppäsi vuoteeltaan ja avasi ikkunat. Silloin oli hän sälekaihtimen lomitse näkevinään jonkun käyskentelevän pihalla ja visusti varovan vähintäkin melua. D'Artagnanin tapana oli hankkia varmuutta kaikesta ympärillään tapahtuvasta; hän tarkasteli tiukasti kävelijää ja tunki nyt Raoulin granaatinvärisen ihokkaan ja ruskeat kiharat.

Nuorukainen – sillä se oli tosiaan hän – avasi tallin oven, talutti ulos punaruskean hevosen, jolla oli edellisenä päivänä ratsastanut, satuloitsi ja suitsitti sen omin käsin yhtä joutuisasti ja näppärästi kuin taitavin tallimestari, vei sitten hevosen oikeanpuolista lehtokujaa myöten kasvimaalle, avasi pienen takaveräjän, jolta alkoi polku, talutti hevosen ulos veräjästä ja sulki sen jälkeensä. Puutarhamuurin yli näki sitten d'Artagnan hänen karauttavan pois kuin nuoli, taivuttaen päänsä pihlajain ja akasiapuiden riippuvain, kukkivien oksain alitse.

D'Artagnan oli edellisenä päivänä pannut tähdelle, että polku vei

Bloisiin.

– Kas, kas! – tuumi gascognelainen, – tuossapa veitikka, jolla on jo pikku tepposia ja joka ei näy Atoksen lailla vihaavan kaunista sukupuolta! Hän ei ratsasta metsälle, sillä hänellä ei ole aseita eikä koiria mukanaan; häntä ei ole myöskään kukaan lähettänyt, sillä hän piileksii. Mutta keltä...? minultako vai isältään...? sillä olenpa varma siitä, että kreivi on hänen isänsä... Hitto, siitä asiasta pitää minun saada selko; puhunkin siitä vilpittömästi Atokselle.

Tuli täysi päivä; kaikki se erilainen melu, jonka d'Artagnan oli edellisenä iltana kuullut vähitellen vaimenevan, palasi nyt hiljalleen: lintu lehtoon, koira koppiin, lampaat niitylle; Loire-virran äyräisiin kiinnitetyt veneetkin näkyivät lähtevän liikkeelle, työntäytyen ulos rannasta ja ajautuen virran vietäviksi. D'Artagnan seiso ikkunassaan, jottei olisi herättänyt ketään; mutta kuullessaan linnan ovien ja ikkunaluukkujen avautuvan antoi hän viimeiset kosketukset hiuksilleen ja viiksilleen, harjasi totuttuun tapaan hattunsa röydät takinhihalla ja astui alas portaita. Tuskin oli hän päässyt viimeiselle askelmalle, kun huomasi Atoksen, joka kumartui maata kohti ja näytti etsivän jotakin.

"Hyvää huomenta, isäntä hyvä!" virkkoi d'Artagnan.

"Huomenta, hyvä ystävä! Oletko nukkunut hyvin?"

"Mainiosti. Vuode oli yhtä verraton kuin eilisiltainen

ateria ja kohtelias vastaanottosi. Mutta mitä tarkkailit niin huomaavaisesti? Oletko sinäkin hullaantunut tulppaaneihin?"

"Veikkonen, älä tee pilaa minusta. Maalla asuessaan tulee usein muutelleeksi mielitekojaan ja huomaamattansakin rakastaneeksi kaikkia kauneuksia, joita Jumalan silmä loihtii esiin maan uumenista ja joita kaupunkilainen halveksii. Seisoinpahan vain katselemassa tähän lammen partaalle istuttamiani kurjenmiekkvoja, joita on tallattu aamusella. Puutarharengit ovat maailman kömpelöimpiä ihmisiä. Viedessään hevosta takaisin talliin, sitten kun he ovat tuoneet sillä vettä, ovat ne antaneet sen polkea kukkalavaa."

D'Artagnan alkoi hymyillä.

"Vai niin sinä luulet?" sanoi hän.

Hän vei nyt ystävänsä mukanaan lehtokujaan, missä näkyi hiekkaan painuneina useita samanlaisia askeleenjälkiä kuin kurjenmiekkainkin lavassa.

"Täälläkin näyttää olevan jälkiä; katsos, Atos", huomautti hän välinpitämättömästi.

"Tosiaankin, ja ihan vereksiä."

"Niin, ihan vereksiä", kertasi d'Artagnan.

"Kuka onkaan lähtenyt ratsastamaan aamusella?" kummasteli Atos itseksensä levottomana. "Onkohan joku hevonen päässyt irti tallista?"

"Se ei ole luultavaa", vastasi d'Artagnan, "sillä askeleet näyttävät aivan täsmällisiltä."

"Missä on Raoul?" huudahti Atos; "ja mistä johtuu, etten ole

jo nähnyt häntä?"

"Hiljaa!" sanoi d'Artagnan ja laskei hymyillen sormensa huulilleen.

"Mitä nyt?" kysyi Atos.

D'Artagnan kertoi näkemänsä ja piti tällöin tarkoin silmällä isäntänsä kasvoja.

"Ahaa, nyt arvaan", virkkoi Atos kohauttaen keveästi olkapäitään, "poika-poloinen on ratsastanut kaupunkiin."

"Mitä hän siellä tekisi?"

"Ka, hyväinen aika, hän tietenkään tahtoo kuulustaa pikku la Vallière'n vointia. Muistathan lapsen, joka eilen nyrjäytti jalkansa?"

"Niinkö luulet?" virkkoi d'Artagnan epäroiden.

"En ainoastaan luule, vaan olen varma siitä", vastasi Atos. "Etkö huomannut, että Raoul on rakastunut?"

"Paljon mahdollista, mutta kehen? Tuohon seitsenvuotiaaseen lapseenkö?"

"Raoulin iällä, hyvä ystävä, on sydän niin täysinäinen, että sen täytyy avautua jollekin, joko unelmalle tai todellisuudelle. Ja hänen rakkautensa on puolittain toista puolittain toista."

"Laskethan vain leikkiä? Tuollainen pikku tyttönen?"

"Etkö siis nähnyt, että hän on maailman kaunein pienokainen? Hänellä on kullankeltaiset kutrit ja siniset, veitikkamaiset sekä samalla unelmoivat silmät."

"Mutta mitä sanot sinä sellaisesta rakkaudesta?"

"En sano mitään; minä nauran ja teen pilaa Raoulistä, mutta

nämä sydämen ensimmäiset tunteet ovat niin kaikkivaltaisia, nämä ensimmäisen lemmen kaihoiset purkaukset nuorilla ihmisillä ovat samalla kertaa niin suloisia ja katkeria, että niillä usein tuntuu olevan intohimon koko luonne. Muistan Raoulin ikäisenä rakastuneeni kreikkalaiseen kuvapatsaaseen, jonka oli kunnan kuninkaamme Henrik neljäs lahjoittanut isälleni, ja luulin menettäväni järkeni surusta, kun minulle sanottiin, että kertomus Pygmalionista¹⁴ oli vain satua."

"Se tulee joutilaisuudesta. Sinä et anna Raoulille kylliksi toimintaa, ja senvuoksi hankkii hän sitä itse."

"Juuri niin on asia. Aionkin lähettää hänet täältä pois."

"Siinä teet varsin oikein."

"Tietenkin; mutta se repii hänen sydäntään ja vihloo häntä yhtä julmasti kuin olisi hän tosiaankin rakastunut. Kolmen tai neljän vuoden aikana, – ja alussa oli hän itse pelkkä lapsi, – on hän tottunut koristamaan ja ihailemaan tuota pikku epäjumalaa, jota hän viimein kehittyisi palvomaan, jos saisi jäädä tänne. Tuo nuori pari haaveilee päivät pitkät yhdessä ja puhelee kaikenlaisista vakavista asioista niinkuin todelliset kaksikymmenvuotiaat rakastavaiset. Se on kauan huvittanut tytön vanhempia, mutta nyt luulen, että he alkavat tajuta asian vakavaksi."

"Mitä vielä, se on pelkkää lapsellisuutta! Mutta Raoul tarvitsee jotakin huviketta; lähetä hänet pian pois täältä, muutoin et hiisi vieköön ikinä saa hänestä miestä!"

¹⁴ Kuvanveistäjä, jonka luoma ihannenainen sai elon. – *Suom.*

"Toimittanenkin hänet Pariisiin", ilmoitti Atos.

"Vai niin", virkkoi d'Artagnan.

Hän katsoi nyt hetken soveliaaksi hyökkäykselle.

"Jos tahdot", esitti hän, "niin me voimme kumpainenkin auttaa onnellisen tulevaisuuden luomisessa nuorelle miehelle."

"Vai niin!" virkkoi nyt Atos vuorostaan.

"Aionkin juuri kysyä neuvoasi eräästä seikasta, joka on juolahtanut mieleeni."

"Mistä sitten?"

"Etkö luule, että nyt on aika ryhtyä palvelukseen?"

"Mutta sinähän olet palveluksessa, d'Artagnan."

"Tarkoitan todellista retkeilemistä. Eikö sinusta tunnu, että meidän entisessä elämänlaadussamme yhä on jotakin houkuttelevaa? Ja jos olisi todellisia etuja voitettavana, niin etkö olisi halukas minun ja Portos-ystävämme seurassa ryhtymään jälleen sellaisiin urotöihin, mitä nuorina päivinäimme toimittelimme?"

"Teet siis minulle vakavan esityksen?" sanoi Atos.

"Niin, nimenomaisen ehdotuksen."

"Tahdot, että me kävisimme jälleen sotimaan?"

"Niin."

"Ketä puoltamaan ja vastustamaan?" kysyi Atos pikaisesti, tähdäten gascognelaiseen avoimen ja leppeän katseensa.

"Pentele, oletpa sinä innokas!"

"Mutta vielä enemmän tunnollinen. Kuulehan, d'Artagnan, on vain yksi henkilö tai oikeammin asia, jota minunlaiseni mies voi

palvella: kuninkaan."

"Niin juuri", vahvasti muskettisoturi.

"Niin, mutta ymmärtäkäämme toisiamme", pitkitti Atos totisena; "jos kuninkaan asia on mielestäsi kardinaali Mazarinin, niin emme ole yhtä mieltä."

"En ihan sitäkään sano", vastasi gascognelainen hämillään.

"Kuules, d'Artagnan", jatkoi Atos, "älkäämme teeskennelkö toisillemme. Epäröimisesi ja kiertelysi ilmaisevat minulle heti, kenen asialla olet tullut. Ei kernaasti tunnusteta, että puolletaan sitä asiaa, ja kun sille haetaan kannattajia, tehdään se hiljaisesti ja hämillään."

"Voi, hyvä Atos!" virkahti d'Artagnan.

"Tiedät hyvin", haastoi Atos, "että minä en puhu sinusta, joka olet urheista ja säikkymättömistä miehistä parahin; puhun tuosta pikkumaisesta, juonikkaasta italialaisesta, tuosta myyrästä, joka yrittää asettaa päähänsä pieluksen alta varastamaansa kruunua, – tuosta heittiöstä, joka nimittää puolueettansa kuninkaan puolueeksi ja tahtoo asettaa täysveriset prinssit vankilaan, koska hän ei uskalla surmata heitä, niinkuin teki *meidän* kardinaalimme, suuri Richelieu, – koronkiskurista, joka punnitsee kultakolikkonsa ja kätkee vajaapainoiset siinä pelossa, että hän väärinkin pelaten kuitenkin menettäisi ne seuraavan päivän pelissä, – sanalla sanoen tolvasta, jonka väitetään kohtelevan kuningatarta pahoin – häntä muuten surkuttelenkin – ja joka aikoo kolmen kuukauden kuluessa sytyttää kansalaissodan, saadakseen pitää monet palkkatulonsa.

Häntäkö tahdot saada minut palvelemaan, d'Artagnan? Ei, kiitos vain!"

"Sinä olet, Jumala armahtakoon, kiivaampi nyt kuin entiseen aikaan!" vastasi d'Artagnan. "Vuodet ovat kiihdyttäneet vertasi eivätkä jähdyttäneet. Kuka sanoo, että hän on minun herrani ja että minä tahdon tyrkyttää häntä sinulle?"

Ja itsekseen tuumi gascognelainen: – Hitto, minun ei sovi kavaltaa salaisuutta miehelle, jolla on tuollaiset ajatukset.

"Mutta sanohan siis", pyysi Atos, "mitä esityksiä sinulla oli."

"Ka, mikään ei ole yksinkertaisempaa. Sinä elelet maatilallasi ja olet näköjään onnellinen kullatussa keskinkertaisuudessaasi. Portoksella on viiden- tai kuudenkymmenen tuhannen livren vuosikorot. Aramiilla on yhä viisitoista herttuatartansa, jotka kiistelevät kirkkoruhtinaasta niinkuin entiseen aikaan muskettisoturista; hänkin on onnen helmalapsia. Toisin on minun laitani! Olen kaksikymmentä vuotta kantanut költeriä ja rintahaarniskaa, kytkettynä tähän peräti alhaiseen soturiarvoon, siirtymättä eteen- tai taaksepäin, varsinaisesti elämättä, sillä minä olen enemmän kuollut kuin elävä. Ja kun nyt tulee kysymykseen virota jälleen hiukan henkiin, tulette te kaikki ja sanotte: hän on heittiö, tolvana, myyrä, kehno herra. Lempo soikoon, minä olen samaa mieltä kuin te; mutta hankkikaa minulle siis parempi herra tai vuosikorot."

Atos mietti kotvasen ja käsitti d'Artagnanin juonen; soturi oli aluksi käynyt asiaan liian suoraan ja kiemurteli nyt salatakseen peliänsä. Atos oivalsi selvästi, että hänelle tehty ehdotus oli

lausuttu vakain aikein, ja että sitä olisi selvitetty lähemmin, jos hän olisi vain hiukankin ottanut sitä kuullakseen.

– Hyvä, – virkkoi hän itsekseen, d'Artagnan kuuluu Mazarinin puolueeseen.

Tästä hetkestä alkaen hän noudatti äärimmäistä varovaisuutta esiintymisessään.

Myöskin d'Artagnan oli puolestaan pidättelevämpi kuin tavallista.

"Mutta sinulla on joka tapauksessa joku aatos?" pitkitti Atos.

"Niinpä tietenkä. Tahdoin kysyä teiltä kaikilta neuvoa, keksiäkseni tien johonkin yritykseen; sillä ilman toisiamme olemme kukin meistä puutteellisia."

"Totta kyllä. Puhuit Portoksesta; oletko siis tosiaankin saanut hänet jälleen etsimään onneansa? Mutta senhän hän on jo saavuttanut?"

"On kyllä, mutta sellainen on ihminen: toivottelee aina itselleen jotakin."

"Ja mitä toivottelee siis Portos?"

"Parooniutta."

"Kas, se on totta, olin sen unohtanut!" virkkoi Atos hymyillen.

– Se on totta? – ajatteli d'Artagnan. – Miten lienee hän saanut sen tietää? Olisiko hän kenties kirjeenvaihdossa Aramiin kanssa? Voi, jos vain sen tietäisin, niin saisin kyllä pian selville kaikkikin!

Tähän päättyi keskustelu, sillä samassa saapui Raoul. Atos aikoi lievästi nuhdella häntä, mutta nuori mies näytti niin surulliselta, että hänellä ei ollut siihen sydäntä; hän kysyi

ainoastaan, mikä nuorukaista vaivasi.

"Onko nuoren naapurinne vointi ehkä huonontunut?" tiedusti d'Artagnan.

"Voi, monsieur", kertoi Raoul tuskansa vallassa, "hänen lankeamisensa oli hyvin vaarallinen, ja lääkäri pelkää, että vaikka hän ei saakaan mitään silmäänpistävää vammaa, hän tulee kuitenkin ontumaan koko ikänsä."

"Se olisi kamalaa!" virkahti Atos.

D'Artagnanilla oli jo leikkipuhe huulillaan, mutta nähdessään Atoksen vilkkaan osanoton pidättyi hän.

"Se minut tekee ihan epätoivoiseksi, monsieur", pitkitti Raoul, "että minä olin syypää tapaturmaan."

"Sinäkö, Raoul?" kysyi Atos.

"Niin, minun luoksenihan kiirehtiäkseen hän hyppäsi alas puuläjältä."

"Teillä on yksi ainoa keino asian hyvittämiseksi, hyvä Raoul, nimittäin että sovituksesi menette naimisiin tytön kanssa", virkkoi d'Artagnan.

"Voi, monsieur", vastasi Raoul, "te teette pilaa todellisesta onnettomuudesta; se on kovin paha."

Raoul tunsi yksinäisyyden tarvista, voidakseen antaa vapaan vallan kyynelilleen. Hän palasi huoneeseensa eikä lähtenyt sieltä ennen kuin aamiaistunnilla.

Ystävysten hyvää sopua ei aamullinen kahakka vähääkään häirinnyt. He aterioitsivatkin mitä parhaalla ruokahalulla, tuolloin tällöin katsellen Raoul-parkaa, joka kostein silmin ja

rauhattomana tuskin maistoi mitään.

Aamiaiselta päästyä saapui kaksi kirjettä, jotka Atos luki tarkkaavasti, ja hän ei voinut pidäytyä useaan kertaan hätkähtämästä. D'Artagnan näki pöydän yli hänen lukevan noita kirjeitä, ja ollen hyvin terävänäköinen, vannoni hän itsekseen tuntevansa toisesta kirjeestä Aramiin hienon käsialan; toisen isot koukerot ilmaisivat harjaantumatonata naisen kättä.

"Kuulehan", ehdotti d'Artagnan Raoulille, huomattessaan Atoksen haluavan jäädä yksikseen joko vastaamaan kirjeisiin tai pohtimaan niiden sisältöä, "pistäytykäämme miekkailusaliin; aikamme kuluu paremmin."

Nuori mies silmäsi Atosta, joka vastasi hänen katseeseensa myöntävällä merkillä.

He menivät matalaan pohjakerran saliin, jonka seinillä riippui nuppikärkisiä harjoitusmiekkkoja, naamioita, sormikkaita, sotisopia, sanalla sanoen kaikkia miekkailutaidon välineitä.

"No?" kysyi Atos, neljännestuntia myöhemmin tullessaan katsomaan.

"Hänellä on jo sinun varma käsivartesi, Atos", vastasi d'Artagnan, "ja jos hänellä olisi kylmäverisyytesikin, voisin onnitella häntä."

Nuori mies seiso i hieman nolona. Kerran tai kaksi oli hän osannut d'Artagnania käsivarteen tai reiteen, mutta tämä oli antanut hänelle vähintään kaksikymmentä survaisua ruumiin arimpiin kohtiin.

Samassa tuli Charlot tuomaan d'Artagnanille hyvin tärkeää

kirjettä, jonka oli vastikään saanut eräältä lähetiltä.

Nyt oli Atoksen vuoro vaivihkaa vilkua siihen.

D'Artagnan luki kirjeen ilman mitään näkyvää liikutusta, ja loppuun päästyään sanoi hän hiukan pudistaen päätänsä:

"Nyt näet kuitenkin, hyvä ystävä, mitä palvelus merkitsee, ja teet tosiaankin aivan oikein siinä, ettet tahdo uudestaan siirtyä sotaväkeen: herra de Tréville on sairastunut, ja komppania ei tule toimeen ilman minua; senvuoksi on lomani loppunut."

"Lähdet siis takaisin Pariisiin?" kysyi Atos vilkkaasti.

"Niin, ei tässä muukaan auta", pahoitteli d'Artagnan; "mutta etkö sinäkin tule sinne?"

Atos punehtui hiukan ja vastasi:

"Jos matkustan sinne, niin olisi minulle hyvin mieluista saada tavata sinut siellä."

"Kuulehan, Planchet!" huusi d'Artagnan ovelta; "me lähdemme kymmenen minuutin kuluttua, – anna hevosille kauroja."

Sitten hän lisäsi Atokseen kääntyen:

"Minusta tuntuu kuin puuttuisi täältä jotakin, ja olen todella pahoillani siitä, että poistun luotasi ennen kuin olen saanut tavata kunnan Grimaudia."

"Grimaudia!" toisti Atos. "Olet oikeassa, ja minua kummastuttikin, että sinä et kysynyt häntä. Olen lainannut hänet eräälle ystävälleni."

"Joka ymmärtää hänen merkkikieltänsä?" virkkoi d'Artagnan.

"Niin toivon", vastasi Atos.

Ystävykset syleilivät toisiaan sydämellisesti. D'Artagnan puristi Raoulin kättä, otti Atokselta lupauksen, että tämä kävisi tervehtimässä häntä, jos saapuisi Pariisiin, ja muussa tapauksessa kirjoittaisi hänelle, ja nousi sitten ratsaille. Ainiaan säntillinen Planchet istui jo satulassa.

"Ettekö tule mukaan?" virkkoi d'Artagnan hymyillen Raoulille; "ratsastan Bloisin kautta."

Raoul kääntyi Atokseen, joka pidätti hänet melkein huomaamattomalla merkillä.

"En, monsieur", vastasi nuorukainen, "minä jään herra kreivin luo."

"Hyvästi siis, hyvät ystävät!" toivotti d'Artagnan, vielä kerran puristaen heidän kättänsä; "Jumalan haltuun! kuten aina sanoimme, kun erisimme kardinaali-vainajan aikana."

Atos viittasi kädellään, ja Raoul kumarsi. D'Artagnan ja Planchet lähtivät taipaleelle.

Kreivi seurasi heitä katseellaan, käsi tuettuna nuorukaisen olkapäähän, tämä kuin oli melkein hänen mittaisensa; mutta niin pian kun he olivat kadonneet muurin taakse sanoi kreivi:

"Raoul, lähdemme tänä iltana Pariisiin."

"Mitä!" huudahti nuorukainen ja vaaleni.

"Voit esittää minun hyvästäni ja omasikin madame de Saint-Remylle.

Odotan sinua tänne kello seitsemäksi."

Nuori mies kumarsi tuskan ja kiitollisuuden sekavin ilmein ja

meni toimittamaan ratsuansa satuloiduksi.

D'Artagnan oli tuskin ehtinyt pois heidän näkyvistään, kun hän otti kirjeen taskustaan ja luki toiseen kertaan:

Palatkaa heti Pariisiin.

J.M...

"Kirje on nuiva", jupisi d'Artagnan, "ja jollei siihen liittyisi jälkilisäystä, niin en kenties tajuaisikaan sen sisältöä, mutta onneksi on tässä sellainenkin."

Hän luki nyt taas tämän merkillisen lisäyksen, jonka takia hän soi anteeksi kirjeen töykeyden:

J.K. Menkää Bloisin kuninkaallisen rahastonhoitajan luo; ilmoittakaa nimenne ja näyttäkää hänelle tämä kirje, niin saatte nostaa kaksisataa pistolia.

"Sellaisesta tekstistä minä pidän", tuumi d'Artagnan; "kardinaali kirjoittaa parempia sepitelmiä kuin luulinkaan! No niin, Planchet, käykäämme tervehtimässä kuninkaallista rahastonhoitajaa, ja sitten lähdemme matkaan."

"Pariisiin, monsieur?"

"Sinne."

Ja hevoset saivat ravata minkä jaksoivat.

KAHDEKSASTOISTA LUKU

Herra de Beaufort

Luokaamme nyt silmäys tapauksiin, jotka olivat saaneet aikaan, että d'Artagnan oli kutsuttu takaisin Pariisiin.

Eräänä iltana, kun Mazarin tavallisuuden mukaan aikoi lähteä kuningattaren luo sellaisena hetkenä, jolloin kaikki olivat poistuneet, kuuli hän vartiohuoneen sivuuttaessaan, – sen toinen ovi oli hänen eteishuoneensa puolella, – että siellä puheltiin äänekkäästi. Saadakseen selville, mistä sotamiehet pakisivat, lähestyi hän hiljaa, kuten piti tapanaan, työnsi oven auki ja pisti päänsä sisälle. Sotamiehet haastelivat keskenään.

"Minä takaan", vakuutti muuan, "että jos Coysel on niin ennustanut, on se yhtä varmaa kuin olisi se jo tapahtunut. En häntä tunne, mutta olen kuullut sanottavan, että hän ei ainoastaan ole tähdistälukija, vaan taikurikin."

"Perhana, veikkonen, jos hän on ystäviäsi, niin pidäpäs varasi! Teet hänelle huonon palveluksen, sanoessasi noin!"

"Kuinka niin?"

"Syystä että hänet voitaisiin helposti vetää oikeuteen."

"Joutavia, nykyään ei enää polteta taikureita."

"Eikö? Minun mielestäni ei ole pitkäkkään aikaa siitä, kun kardinaali-vainaja poltatti Urbain Grandierin. Minä tunnen sen asian, minä, joka olin vartioimassa roviota ja näin, kuinka hän paistui."

"Niin, mutta, näetkös, Urbain Grandier ei ennustanut, mitä piti tapahtua. Hän tiesi, mitä oli tapahtunut, ja se suittaa toisinaan olla paljoa pahempi."

Mazarin nyökkäsi hyväksymisen merkiksi; mutta haluten tietää, mistä ennustuksesta he juttelivat, jäi hän paikoilleen.

"Minä en sano", pitkitti sotamies, "että Coysel ei ole taikuri; sanoin vain, että jos hän ennakoita julistaa ennustuksensa, niin voisi sattua, että se ei käykään toteen."

"Ja minkätähden?"

"Niinhän tietenkin. Jos me molemmat tappelemme, ja minä sanon sinulle: 'nyt lyön siihen ja siihen', niin sinä luonnollisesti väistät. Ajatteles nyt, että Coysel sanoisi kardinaalin kuullen: 'Sen ja sen ajan kuluessa karkaa se ja se vanki', niin on kai päivänselvää, että kardinaali ryhtyy varokeinoihin, jotta se ei tapahdu."

"Voi hyväinen", puuttui puheeseen muuan, joka lojui lavitsalla ja näytti nukkuvan, mutta näennäisestä unestaan huolimatta ei menettänyt sanaakaan keskustelusta, "voi hyväinen! Luuletteko te siis, että ihminen voi välttää kohtaloansa? Jos on kirjoitettuna ylhäällä että Beaufortin herttua pääsee pakoon, niin hän pääsee, ja silloin ei kardinaalin toimenpiteistä ole mihinkään."

Mazarin hätkähti. Hän oli italialainen, siis taikauskoinen; hän astui heti kaartilaisten keskelle, jotka hänet havaitessaan mykistyivät.

"Mitä sanoittekaan, hyvät herrat?" kysyi hän mielitelevään tapaansa; "että Beaufortin herttua on paennut, vai mitä?"

"Ei, ei suinkaan", vastasi epäuskoinen sotamies, "ei vielä. Sanottiin vain, että hän pakenee."

"Kuka sitä sanoi?"

"Selitähän se juttu uudestaan, Saint-Laurent", sanoi kaartilainen, kääntyen kertojaan.

"Monseigneur", virkkoi asianomainen, "minä vain juttelin näille herroille, mitä olen kuullut puhuttavan erään Coyselin ennustuksesta. Hän väittää, että niin visusti kuin Beaufortin herttuaa vartioidaankin, karkaa tämä kuitenkin ennen helluntaita."

"Tuo Coysel on kai joku haaveilija, hupsu?" huomautti kardinaali yhä hymyillen.

"Ei", vastasi kaartilainen pysyen herkkäuskoisuudessaan, "hän on ennustanut paljon, mikä on käynyt toteen, esimerkiksi että kuningatar saisi pojan, että herra de Coligny kaatuisi kaksintaistelussa Guisen herttuan kanssa ja että koadjutori nimitettäisiin kardinaaliksi. No niin, kuningatar ei ainoastaan saanut poikaa, vaan kaksi vuotta jälkeenpäin toisenkin, ja herra de Coligny surmattiin tosiaankin."

"Niin", muistutti Mazarin, "mutta koadjutori ei vielä ole kardinaali."

"Ei, monseigneur", sanoi kaartilainen, "mutta se hänestä kyllä tulee."

Mazarin irvisti ilmaistakseen: vielä ei hänellä ole kardinaalinhattua.

Sitten hän lisäsi:

"Mielipiteenänne on siis, hyvä mies, että herra de Beaufort karkaa?"

"Pidän sitä niin selvänä asiana, monseigneur", vastasi sotamies, "että jos teidän ylhäisyytenne tällä hetkellä tarjoisi minulle Vincennesin kuvernöörin herra de Chavignyn toimen, en ottaisi sitä vastaan. Mutta heti helluntain jälkeen olisi asia toinen."

Mikään ei vaikuta vakuuttavammin kuin luja vakaumus; se teho epäuskoisiinkin, ja Mazarin päin vastoin olikin taikauskoinen, kuten sanottu. Hän poistui senvuoksi hyvin mieltävällä päällä.

"Sitä visukinttua!" virkkoi kaartilainen, joka oli nojautunut seinää vasten; "hän ei ole uskovinaan sinun taikuriasi, Saint-Laurent, päästäkseen antamasta sinulle mitään. Mutta tuskin ehtii hän huoneeseensa, kun jo ryhtyy toimenpiteisiin ennustuksen johdosta."

Sen sijaan että olisi aikomuksensa mukaan lähtenyt kuningattaren luo palasikin Mazarin työhuoneeseensa, huusi saapuville Bernouinin ja käski tämän lähettää seuraavana aamuna varhain hakemaan sitä päällysmiestä, jonka vartioitavaksi herra de Beaufort oli uskottu, sekä herättää hänet heti tämän saavuttua.

Aavistamattaan oli kaartilainen kajonnut kardinaalin arimpaan kohtaan. Niihin viiteen vuoteen, jotka Beaufort oli istunut vankeudessa, ei kuulunut ainoatakaan päivää, jona Mazarin ei olisi ajatellut hänen pääsevän hetkenä tai toisena

vapaalle jalalle. Eihän Henrik IV: n pojanpoikaa voinut pitää vankilassa koko ikäänsä, etenkin kun tämä oli vasta tuskin kolmenkymmenen vanha. Mutta kuinka vimmaisesti olikaan hänen täytynyt vankeudessaan yltyä vihaamaan miestä, jota hän sai kiittää siitä, että hänet oli siten suljettu rikkaana, urheana, kunnianhimoisena, naisten rakastamana ja miesten pelkäämänä hukkaamaan elämänsä parhaat vuodet, sillä telkien takana asustaminen ei ole elämistä! Sillävälän oli Mazarin lisännyt Beaufortin vartion kaksinkertaiseksi. Hän muistutti sadun saituria, joka ei saanut unta aarteensa läheisyydessä. Usein havahtui hän yöllä nähtyään unessa, että herra de Beaufort oli riistetty häneltä. Silloin vaati kardinaali tiliä hänestä, ja jokaisessa kuulustelussaan sai hän tuskakseen tietää, että vanki pelasi korttia, joi ja lauloi kuin viimeistä päivää, mutta kaikessa remussaankin alituiseen keskeytti rattonsa vannaokseen, että Mazarin saisi kalliisti maksaa niistä huvituksista, mitä hän pakotti herttuan tavoittamaan Vincennesistä.

Tämä aatos pyöri nytkin ministerin mielessä hänen nukkuessaan, ja kun Bernouin kello seitsemältä aamulla tuli herättämään häntä, oli hänen ensimmäisinä sanoinaan:

"No, mitä uutta? Onko herra de Beaufort karannut Vincennesistä?"

"En luule, monseigneur", vastasi Bernouin, jonka virallinen tyyneys ei koskaan järkkynyt; "mutta ainakin saatte taattuina tietoja siitä, sillä La Ramée, joka on nyt aamusella kutsuttu Vincennesistä, on täällä ja odottaa teidän ylhäisyytenne käskyä."

"Ava ovi ja päästä hänet tänne", sanoi Mazarin ja järjesti pieluksensa siten, että saattoi vuoteella istuen vastaanottaa tulijan.

Vankilan päällysmies astui sisälle. Hän oli kookas, pönäkkä ja rehellisen näköinen mies. Hänen sävynsä oli niin rauhallinen, että Mazarin joutui siitä levottomaksi.

"Tuo miekkonen näyttää minusta typerältä", jupisi hän.

Päällysmies seiso hiljaa alallaan ovipielessä.

"Tulkaa lähemmäksi, monsieur", käski Mazarin.

Päällysmies totteli.

"Tiedättekö, mitä täällä puhutaan?" jatkoi kardinaali.

"En, teidän ylhäisyytenne."

"No, sanotaan, että herra de Beaufort karkaa Vincennesistä, jollei jo ole karannutkin."

Päällysmiehen kasvot ilmaisivat ääretöntä ällistystä. Hän avasi yhtähaavaa pienet silmänsä ja ison suunsa ikäänkuin kyetäkseen paremmin käsittämään pilan, jonka hänen ylhäisyytensä oli suvainnut lausua, mutta pitkään aikaan ei hän voinut pysyä vakavana tuollaisen oletuksen johdosta, vaan remahti niin rajuun nauruun, että hänen vankka ruhonsa tutisi kuin ankarassa vilutaudissa.

Mazarin ihastui tästä niukkaa kunnioitusta noudattavasta hilpeydestä, mutta jäi kuitenkin totiseksi.

Naurettuaan tarpeekseen ja kuivattuaan silmänsä katsoi La Ramée viimein asiakseen puhua ja puolustautua iloisuutensa sopimattomuudesta.

"Karkaako, monseigneur", sanoi hän, "vai karkaa? Teidän ylhäisyytenne ei siis tiedä, missä herra Beaufort on?"

"Kyllä, monseigneur, minä tiedän, että hän asustaa Vincennesin linnantornissa."

"Niin, monseigneur, huoneessa, jonka kiviseinät ovat seitsemän jalan vahvuisia, ja ikkunain rautaristikoissa ovat käsivarren paksuiset kanget."

"Monsieur", huomautti Mazarin, "kärsivällisyydellä murretaan paksuimmatkin muurit, ja kellon joustimella sahataan poikki rautakanki."

"Mutta monseigneur ei siis tiedä, että häntä ympäröi kahdeksan sotilasvartijaa, joista neljä oleksii hänen vierashuoneessaan ja neljä makuuhuoneessaan, ja että he eivät koskaan jätä häntä yksikseen!"

"Mutta hän liikkuu ulkonakin, hän huvittelee keilanheitolla ja pallonlyönnillä."

"Monseigneur, sellainen ajanvietto on vangeille sallittua. Mutta jos teidän ylhäisyytenne haluaa, kiellämme sen häneltä."

"Ei, ei", epäsi Mazarin, joka pelkäsi, että jos hän riistäisi vangilta nämä huvikkeet, jättäisi tämä vankeutensa yhä katkeroittuneempuna kardinaalia vastaan siinä tapauksessa että joskus pääsisi pois Vincennesistä. "Tahton vain tietää, kenen kanssa hän urheilee."

"Monseigneur, hänen seuranaan on vartiovuorolla oleva upseeri, minä tai vankikumppaneita."

"Mutta eikö hän kisaillessaan koskaan lähesty muureja?"

"Monseigneur, teidän ylhäisyytenne ei tuntene sikäläisiä muureja? Ne ovat kuusikymmentä jalkaa korkeita, ja tuskinpa herra de Beaufort vielä on niin väsynyt elämään, että maahan hyppäämällä tahtoisi panna niskansa taittumisen vaaraan."

"Hm!" äännähti kardinaali, alkaen rauhoittua. "Sanotte siis hyvä herra

La Ramée..."

"Että jos herra de Beaufortin ei onnistu muuttua pikku linnuksi, vastaan minä hänestä."

"Varokaa, te sitoudutte vaikeaan vastuuseen", pitkitti Mazarin. "Herra de Beaufort virkkoi sotilasvartiolle, joka vei hänet Vincennesiin, että hän oli usein ajatellut vangitsemisen mahdollisuutta ja siltä varalta keksinyt neljäkymmentä eri pakotapaa."

"Monseigneur, jos niissä neljässäkymmenessä olisi vain ollut yksikään pätevä", vastasi La Ramée, "niin olisi hän jo aikaa sitten vapaana."

"Kas vain, hän ei olekaan niin tyhmä kuin luulin", mutisi Mazarin.

"Monseigneur muuten unohtaa, että herra de Chavigny on Vincennesin kuvernöörinä", jatkoi La Ramée, "ja että hän ei ole herra de Beaufortin ystäviä."

"Totta kyllä, mutta herra de Chavigny poistuukin toisinaan."

"Hänen poistuessaan olen minä paikalla."

"Mutta kun te pistäydytte poissa?"

"Ka, silloin asetan sijaani erään kunnan miehen, joka pyrkii

kuninkaalliseksi vankilankaitsijaksi ja vartioitsee huolellisesti, sen takaan. Kolmen viikon aikana, minkä hän on ollut palveluksessani, olen huomannut hänessä yhden ainoan virheen, nimittäin että hän on liiankin kova vankia kohtaan."

"Kuka onkaan se Kerberos?" kysyi kardinaali.

"Muuan herra Grimaud, monseigneur."

"Mitä hän hommasi ennen kuin tuli teille Vincennesiin?"

"Hän oleskeli maaseudulla, mikäli olen hänen suosittelijoiltaan kuullut. Ilkeä luonne johti hänet siellä johonkin selkkaukseen, ja minä luulenkin, että hän haluaisi kuninkaallisen univormun avulla päästä turvaan."

"Kuka on sitä miestä suositellut teille?"

"Grammontin herttuan intendentti."

"Luulette siis, että häneen voi luottaa?"

"Yhtä varmasti kuin itseeni, monseigneur."

"Eihän hän vain ole suupaltti?"

"Voi, hyväinen aika, monseigneur, olin kauan siinä käsityksessä, että hän oli mykkä! Hän puhuu ja vastaa enimmiten merkeillä; näyttää tosiaan siltä kuin olisi hänen entinen isäntänsä vasiten harjaannuttanut häntä siihen."

"No, sanokaa hänelle siis, hyvä La Ramée", virkkoi kardinaali, "että jos hän vartioitsee hyvin ja varmasti, jätetään hänen maaseudulla tapahtunut rikkomuksensa silleen ja hänet puetaan univormuun, joka tuottaa hänelle arvonantoa, samalla kun sen univormun taskuihin pistetään muutamia pistoleja, hänen saadakseen juoda kuninkaan maljan."

Mazarin oli hyvin antelias lupauksissaan; hän oli suoranainen vastakohta kelpo Grimaudille, jota La Ramée ylisti ja joka puhui vähän, mutta toimi paljon.

Kardinaali teki vielä muutamia kysymyksiä La Rämeele vangista, hänen ruokahoidostaan, kammioistaan ja yösijastaan, niihin vastaili La Ramée niin tyydyttävään tapaan, että kardinaali erosi hänestä melkein tyyten rauhoittuneena.

Kun kello oli nyt yhdeksän aamulla, nousi hän jalkeille, pirskoitteli itseensä hajuvesillä ja pukeutui sekä lähti kuningattaren luo ilmoittamaan tälle, mitkä syyt olivat häntä viivyttäneet. Kuningatar pelkäsi herra de Beaufortia melkein yhtä paljon kuin kardinaali ja oli miltei yhtä taikauskoinenkin kuin hän. Itävallan Anna antoi hänen sana sanalta kerrata kaikki La Raméen lupaukset ja sen ylistelyn, mitä tämä oli suonut apulaiselleen; kardinaalin lopetettua virkkoi hän puolikovaa:

"Voi, monsieur, miksei meillä ole tuollaista Grimaudia jokaisen ruhtinaamme kaitsijana!"

"Kärsivällisyyttä", vastasi Mazarin, ja hänen huulensa vetäysivät italialaiseen hymyyn, "kenties saammekin niin järjestetyksi aikanaan; mutta sillävälän..."

"Mitä sillävälän?"

"Pidän aina huolta tarpeellisista varokeinoista."

Sitten hän kirjoitti d'Artagnanille, jouduttaakseen tämän paluuta

YHDEKSÄSTOISTA LUKU

Beaufortin herttuan ajanviettoa Vincennesin linnantornissa

Se vanki, joka tuotti kardinaalille niin suurta levottomuutta ja jonka pakokeinot häiritsivät koko hovin rauhaa, ei aavistanut, mitä pelkoa hänen tähtensä tunnettiin Palais-Royalissa.

Hän huomasi olevansa niin tarkoin vartioittu, että oli jo älynnyt kaikki karkaamisyrietykset hyödyttömiksi; hänen kaikkena kostonaan oli syytää sadatuksia ja solvauksia Mazarinia vastaan. Olipa hän yrittänyt sepitellä kardinaalista laulunpätkiäkin, mutta luopunut siitä puuhasta pian. Herra de Beaufort ei ainoastaan ollut jäänyt osattomaksi säkeiden sepittämistaidosta, vaan hän ilmaisi usein ajatuksiaan suorasanaisestikin mitä vaivaloisimmin. Niinpä lauloikin hänestä Blot, sen ajan tilapäisrunoilija:

Hän. taisteluissa loistain pauhaa, ja syystä häntä peljätään; mut kun hän haasteluun saa rauhaa, näät hanhen päässeen pärräämään.

Gaston taas loistaa aimo lailla,
kun järkeilyä tarvis on;
Beaufort miks' onkaan kieltä vailla,
Gaston miks' käsivarretton?

Tästä näkee, että vangin täytyi rajoittua haukkumasanoihin ja

sadatuksiin.

Beaufortin herttua oli Henrik IV: n ja Gabrielle d'Estréesin pojanpoika, yhtä kunnollinen, yhtä urhea, yhtä ylpeä ja liiatenkin yhtä suuresti gascognelainen kuin isoisä, mutta paljoa vähemmin henkevä. Ludvig XIII: n kuoleman jälkeen oltuaan jonkun aikaa suosikkina, uskottuna, sanalla sanoen hovin ensimmäisenä täytyi hänen sittemmin luovuttaa sijansa Mazarinille ja jäädä arvojärjestyksessä toiseksi. Kun hän tyhmyyttään vihoitteli siitä ja varomattomasti purki näitä tunteitaan, vangitutti kuningatar hänet seuraavana päivänä ja lähetti Vincennesiin saman Guitautin välityksellä, jonka olemme jo nähneet esiintyvän kertomuksemme alussa ja tapaamme vastakin. On itsestään selvää, että kuningattaren toimista puhuttaessa tarkoitetaan Mazarinia. Siten ei ainoastaan vapauduttu hänen läsnäolostaan ja vaatimuksistaan, vaan häntä ei enää otettu mihinkään lukuun, niin kansanomaisen prinssi kuin hän olikin, ja hänellä oli nyt viiden vuoden aikana ollut kaikkea muuta kuin kuninkaallinen asunto Vincennesin tornissa.

Tämä ajanjakso olisi riittänyt kypsyttämään kenen tahansa muun ajatukset kuin herra de Beaufortin; hänessä se ei saanut aikaan vähäisintäkään muutosta. Toinen olisi älynnyt, että jos hän ei olisi kerskunut kardinaalin uhmaamisesta, ruhtinaitten halveksimisesta ja oman tiensä kulkemisesta ilman muita saattolaisia kuin joitakuita – kuten kardinaali de Retz lausui – nureksivia haaveilijoita, olisi hän näiden viiden vuoden mittaan saanut joko vapautensa tai puoltajia. Tällaisia

mietteitä ei nähtävästi johtunut herttuan mieleen, joka pitkällisen vankeutensa aikana päin vastoin kävi yhä uppiniskaisemmaksi, ja joka päivä kuuli kardinaali hänestä tietoja, jotka olivat hänen ylhäisyydelleen peräti epämieluisia.

Sitten kun runoilu ei ollut herra de Beaufortilta onnistunut, yritti hän kuvaamataidetta. Hiilellä hahmoitteli hän kardinaalin piirteet, ja kun hänen varsin keskinkertainen kykynsä tässä taidossa ei pystynyt antamaan muotokuvalle kovinkaan suurta yhdennäköisyyttä, kirjoitti hän alle seuraavat sanat, jotta mallin alkuperästä ei voisi syntyä vähintäkään epäilystä: "*Ritratto dell' illustrissimo facchino Mazarini*". Saatuaan tästä tiedon pistäysi herra de Chavigny herttuan luo ja pyysi häntä valitsemaan muun ajanvieton tai ainakin piirtämään muotokuviansa ilman alikirjoituksia. Seuraavana päivänä oli huone täynnä sekä muotokuvia että niiden selityksiä. Kaikkienkin vankien tavoin muistutti herra de Beaufort suuresti pikkulapsia, jotka itsepintaisimmin tekevät sitä, mikä heiltä on kiellettyä.

Herra de Chavignylle ilmoitettiin tämä luonnoksien lisäännys; herra de Beaufort ei ollut kyllin varma taiteestaan, rohjetakseen piirustaa ihmispäitä vasten kasvoja katseltuina, mutta hän oli tehnyt huoneestaan todellisen näyttelysalin. Tällä kertaa ei kuvernööri virkkanut mitään, mutta eräänä päivänä hän herra de Beaufortin ollessa pallosilla antoi pestä pois kaikki piirustukset ja sivellä koko huoneen vesivärillä.

Herttua kiitti herra de Chavignyä, joka siten oli hyväntahtoisesti varustanut hänet uudella piirustuspaperilla, ja

jakoi nyt huoneensa osastoihin sekä määräsi kunkin tällaisen alan kuvattavaksi jonkun piirteen kardinaali Mazarinin elämästä.

Ensimmäisen piti esittää illustrissimo facchino Mazarini saamassa selkäänsä kardinaali Bentivogliolta, jonka palvelijana hän oli ollut.

Toisella alalla oli illustrissimo facchino Mazarinin esitettävä Ignacio de Lyolan osaa samannimisessä murhenäytelmässä.

Kolmannen osan piti osoittaa illustrissimo facchino Mazarini varastamassa pääministerin salkun herra de Chavignyltä, tämän jo luullessa saaneensa sen käsiinsä.

Lopuksi oli neljäs tarkoitettu näyttämään illustrissimo facchino Mazarini kieltämässä Ludvig XIV:n kamaripalvelijalta Laportelta puhtaat hurstit sillä selityksellä, että Ranskan kuninkaan ei tarvinnut vaihtaa liinaisia vuodevaatteitaan useammin kuin kolmin kuukausin.

Kaikki olivat suurisuuntaisia sommitelmia, jotka ehdottomasti osoittautuivat vangin lahjoille ylivoimaisiksi; hän tyytyykin piirustamaan vain kehysviivat ja valaisemaan niitä alikirjoituksilla.

Mutta nämä ruudut ja alikirjoitukset antoivat herra de Chavignylle kylliksi kiukustumisen aihetta; hän ilmoitutti herra de Beaufortille, että jollei tämä luopuisi suunnittelemiensa piirrosten suorittamisesta, riistettäisiin häneltä siihen sopivat välineet. Herra de Beaufort vastasi, että kun hänen ei annettu ase kädessä luoda mainettaan, tahtoi hän päästä kuuluisaksi taiteilijana, ja kun hänestä ei voinut koitua Bayardia tai

Trivulciota, tahtoi hän tulla Michelangeloksi tai Rafaeliksi.

Eräänä päivänä, kun herra de Beaufort käyskenteli vankilan pihalla, korjattiin hänen huoneestaan pois sekä puut että myöskin hiilet ja tuhka, niin että hänellä palatessaan ei ollut ainoatakaan piirustimeksi kelpaavaa esinettä.

Herra de Beaufort noitui ja melusi sekä valitti, että hänet tahdottiin jättää kuolemaan kylmän ja kosteuden menehdyttämänä kuten Puylaurens, marski Ornano ja Vendômen suurpiori. Siihen vastasi herra de Chavigny, että jos hän lupaisi olla puuttumatta historiamaalauksiin, annettaisiin hänelle heti takaisin puut ja kaikki polttotarpeet. Herra de Beaufort ei tahtonut luvata mitään, ja lopun talvea pysyi hänen huoneensa lämmittämättömänä.

Eikä sillä hyvä: kun hän kerran taas liikkui ulkosalla, raapittiin piirustelmat pois, ja huone oli nyt jälleen puhtaan valkoinen, ilman mitään taiteellisuuden merkkejä.

Silloin osti herra de Beaufort eräältä vartijaltaan koiran, jonka nimi oli Pistache; vankeja ei ollut kielletty pitämästä koiraa, joten herra de Chavigny salli elukan vaihtaa omistajaa. Aavistettiin kyllä, että vanki tällöin puuhasi Pistachen kasvatuksessa, muttei tiedetty, mihin se tähtäsi. Eräänä päivänä, kun Pistache oli saanut kylliksi harjaannusta, kutsui herra de Beaufort Vincennesin kuvernöörin ja virkamiehet suureen näytäntöön, joka esitettäisiin hänen kamarissaan. Kutsuvieraat saapuivat; huone oli valaistu niin monilla vahakynttilöillä kuin herra de Beaufort oli saanut hankituksi. Taidonnäytteet alkoivat.

Muurista irroittamallansa laastipalalla oli vanki vetänyt keskilattian poikki valkoisen viirun, joka esitti nuoraa. Isäntänsä ensimmäisestä käskystä asettui koira tälle nuoralle, nousi takajaloilleen, piteli etukäpäällään pikku raippaa, jota käytettiin vaatteitten tomuttamiseen, ja alkoi nyt kulkea viirulla sellaisin kiemurteluin ja huojutuksin kuin nuorallatanssijoilla on tapana. Pariin kolmeen kertaan käveltyään koko viirun mitan eteenpäin ja takaperin jätti se raipan herra de Beaufortille ja uudisti samat liikkeet ilman tasapainotankoa.

Ymmärtäväistä elukkaa palkittiin myrskyisin taputuksin.

Näytäntö jakautui kolmeen osaan; ensimmäisen päätyttyä siirryttiin toiseen.

Koiran ensimmäisenä taitotempuna oli nyt ilmoittaa, paljonko kello oli.

Herra de Chavigny piteli kelloansa Pistachen edessä. Se oli puoli seitsemän.

Pistache nosti ja laski käpälänsä kuudesti, mutta piti sen seitsemännellä kerralla ilmassa. Mikään vastaus ei voinut olla selvempi ja täsmällisempi; aurinkokello ei olisi toiminut paremmin, sillä kuten jokainen tietää, aurinkokello ei voi määrätä aikaa muulloin kuin päivänpaisteella.

Sitten oli osoitettava seurueelle, kuka oli Ranskan kaikkien vankilain taitavin vanginvartija.

Koira kiersi kolmasti vieraitten piirin ja laskeusi lopulta mitä kunnioittavimmin herra de Chavignyn jalkoihin.

Tämä oli pitävinään pilaa kerrassaan oivallisena ja nauroi sille

makeasti. Nauramasta päästyään hän puraisi huultansa ja alkoi rypistellä silmäkulmiaan.

Vihdoin teki herra de Beaufort Pistachelle mitä vaikeimmin vastattavan kysymyksen, nimittäin kuka on suurin varas koko tunnetussa maailmassa.

Tällä kertaa kiersi Pistache jälleen kamarin, mutta ei pysähtynyt kenenkään luo; se meni ovelle, raapi käpälällään ja vinkui.

"Katsokaahan, hyvät herrat", virkkoi prinssi, "kun tämä mielenkiintoinen elukka ei täältä löydä kysymääni henkilöä, niin se tahtoo etsiä tätä muualta. Mutta olkaa huoletta, ette te silti jää vastauksetta. Pistache, hyvä ystävä", jatkoi herttua, "tulehan tänne." Koira totteli. "Tunnetun maailman suurin varas", aloitti nyt prinssi, "onko se kuninkaan käsikirjuri Le Camus, joka tuli Pariisiin kaksikymmentä livreä taskussaan ja nyt omistaa kuusi miljoonaa?"

Koira pudisti päätänsä kieltäväksi vastaukseksi.

"Onko se", arvaili prinssi, "yli-intendentti d'Émery, joka naittaessaan poikansa herra Thorén antoi tälle kolmensadantuhannen livren vuosikorot ja hotellin, johon verraten Tuileriet ovat tölli ja Louvre hökkeli?"

Koira pudisti jälleen päätänsä.

"Eikö hänkään?" urkki prinssi. "Kukahen se sitten lieneekään? Olisiko se sattumalta illustrissimo facchino Mazarini di Piscina, hä?"

Pistache teki mitä myöntävimpiä merkkejä, kahdeksaan tai

kymmeneen kertaan peräkkäin nostaen ja laskien päätänsä.

"Näette nyt, hyvät herrat", huomautti herra de Beaufort läsnäolijoille, jotka eivät tällä kertaa uskaltaneet nauraa edes salavihkaa, "että illustrissimo facchino Mazarini di Piscina on tunnetun maailman suurin varas – niin väittää ainakin Pistache."

Siirtykäämme nyt kolmanteen taitotempuun.

"Hyvät herrat", pitkitti Beaufortin herttua, käyttäen vallitsevaa syvää hiljaisuutta illan kolmannen jakson ohjelman esittämiseen. "Te muistatte kaikki, että Guisen herttua opetti kaikki Pariisin koirat hyppäämään sauvan yli mademoiselle de Ponsille, jonka hän oli julistanut kaunottarista kauneimmaksi. No niin, hyvät herrat, se ei ollut mitään, sillä nuo elukat tottelivat vain koneellisesti, koska ne eivät osanneet tehdä mitään eroa" – herra de Beaufortin piti sanoa eroitusta – "niiden, joille oli hypättävä, ja niiden välillä, joille ei sopinut sitä kunnioitusta osoittaa. Pistache saa teidät vakuutetuksi siitä, että hän on korkealla kanssaveljiensä yläpuolella kuten herra kuvernööri. Herra de Chavigny, olkaa hyvä ja lainatkaa minulle keppiänne."

Herra de Chavigny luovutti keppinsä herra de Beaufortille, joka piteli sitä vaakasuorasti jalan päässä lattiasta.

"Pistache, veikkonen", hän sanoi, "olehan hyvä ja hyppää madame de

Montbazonille."

Kaikki alkoivat nauraa; tiedettiin, että Beaufortin herttua oli vangitsemisensa hetkenä ollut madame de Montbazonin julkinen rakastaja.

Pistache ei vähääkään vastustanut; se hyppäsi keveästi sauvan yli.

"Mutta", huomautti herra de Chavigny, "minun nähdäkseni tekee Pistache aivan kuten toverinsakin, kun nämä hyppäsivät mademoiselle de Ponsille."

"Odottakaahan vain", vastasi prinssi. "Pistache ystäväiseni, hyppäähän kuningattarelle."

Ja hän kohotti keppiä kuusi tuumaa.

Koira hyppäsi kunnioittavasti yli.

"Pistache, hyvä ystävä", jatkoi herttua kohottaen keppiä kuusi tuumaa lisää, "hyppäys kuninkaalle!"

Koira otti vauhtia ja loikkasi keveästi kepin yli, vaikka tämä oli jo korkealla.

"Ja nyt olkaa tarkkaavaisia", pitkitti herttua alentaen kepin melkein lattiaan asti; "Pistache, ystäväiseni, hyppää vielä illustrissimo facchino Mazarini di Piscinalle!"

Koira käänsi takapuolensa keppiin päin.

"No, mitä nyt?" sanoi herra de Beaufort, tehden puolikehän koiran hännästä sen päähän ja uudestaan tarjoten sille keppiä; "hyptäkään toki, herra Pistache."

Mutta kuten edelliselläkin kerralla pyörähti Pistache pois ja käänsi takapuolensa keppiin päin.

Herra de Beaufort uudisti äskeisen liikkeensä ja toisti käskynsä, mutta nyt oli Pistachen kärsivällisyys lopussa; se hyökkäsi raivoisasti kiinni keppiin, tempaisi sen prinssin käsistä ja puri sen poikki hampaissaan.

Herra de Beaufort otti molemmat pätkät koiran kidasta ja antoi ne hyvin totisena herra de Chavignylle, pyydellen kaikesta sydämestään anteeksi ja ilmoittaen hänelle, että näytöntö oli nyt päättynyt. Mutta samalla hän lupasi, että jos kuvernööri taas kolmen kuukauden kuluttua tulisi katsomaan, olisi Pistachella silloin uusia esityksiä valmiina.

Kolmea päivää myöhemmin huomattiin Pistache myrkytetyksi.

Rikollisesta koetettiin saada selvää, mutta tämä jäi tuntemattomaksi, kuten voi arvatakin. Herra de Beaufort toimitti koiralle pystytetyksi hautapatsaan, muistokirjoituksena:

"Tässä lepää Pistache, älykkäimpiä koiria, mitä on koskaan ollut olemassa."

Tätä hautakirjoitusta vastaan ei ollut mitään muistuttamista, eikä herra de Chavigny kyennyt estämään sitä.

Mutta sitten lausui herttua ihan teeskentelemättömästi, että koiraan oli koeteltu sitä myrkyä, jota aiottiin käyttää häntä itseänsä vastaan, ja eräänä kertana hän päivällistä syötyänsä laskeusi makuulle valittaen, että häntä vaivasi ähky ja että Mazarin oli hänet myrkyttänyt.

Tämä uusi kuje tuli kardinaalin korviin ja säikähdytti häntä pahasti. Vincennesin vankitornia pidettiin hyvin epäterveellisenä, ja rouva de Rambouillet oli virkkanut, että se huone, jossa Puylaurens, marski Ornano ja Vendômen suurpiori olivat kuolleet, vastasi täydellisesti arseniikkiannosta; se sukkeluus oli levinnyt laajalti. Mazarin kielsi nyt antamasta

vangin nauttia mitään ennen kuin oli maistettu hänen viiniänsä ja ruokaansa. Ja silloin toimitettiin hänelle päällysmies La Ramée koemaistelijaksi.

Herra de Chavigny ei sillävälän ollut antanut herttualle anteeksi niitä hävyttömyyksiä, jotka viaton Pistache oli jo saanut maksaa. Herra de Chavigny oli kardinaali-vainajan kätyri, sanottiinpa häntä Richelieun pojaksikin; hänen piti siis jossakin määrin kyetä hirmuhallintaan. Hän antoi nyt herra de Beaufortin korvata suunpieksämisensä. Hän otatti tältä pois ne teräsveitset ja hopeahaarukat, joita hänen oli tähän asti sallittu käyttää, ja toimitti tilalle hopeaveitset ja puuhaarukat. Herra de Beaufort valitti siitä, mutta herra de Chavigny vastasi hänelle saaneensa tietää kardinaalin virkkaneen leskiherttuattarelle, että hänen poikansa oli elinkautinen vanki, joten hän pelkäsi, että vanki tämän murheellisen tiedon kuullessaan voisi yrittää itsemurhaa. Kaksi viikkoa jälkeenpäin huomasi herra de Beaufort kaksi riviä pikkusormen vahvuisia puuntaimia istutetuksi tien varrelle, joka johti pallopaikalle; hän kysyi, mitä se merkitsi, ja sai vastaukseksi, että siten tahdottiin varata hänelle siimestä vastedes. Eräänä aamuna tuli puutarhuri hänen luokseen ilmoittamaan, ollen yrittävinään tuottaa vangille mielihyvää, että häntä varten aiottiin muokata parsalavoja. Kuten jokainen tietää, tarvitsee parsa nykyään neljän vuoden kasvuajan, mutta siihen aikaan oli puutarhanhoito paljon vähemmän kehittynyt, joten siihen meni vähintään viisi vuotta. Tämä kohteliaisuus sai herra de Beaufortin raivoihinsa.

Silloin katsoi herra de Beaufort hetken tulleen turvautuakseen johonkuhun neljästäkymmenestä pakokeinostaan. Hän yritti yksinkertaisinta, nimittäin La Raméen lahjomista; mutta tämä oli ostanut toimensa viidellätoistasadalla écu'lla ja piti sitä siis hyvin suuressa arvossa. Sen sijaan että olisi edistänyt vankinsa aikeita lähtikin hän viipymättä ilmoittamaan herra de Chavignylle, ja tämä sijoitti heti kahdeksan miestä prinssin huoneeseen, koroitti vahtisotamiesten lukumäärää kaksinkertaiseksi ja vartioiden kolminkertaiseksi. Siitä saakka kulki prinssi ainoastaan kuten teatterikuninkailla on tapana: neljä miestä edellään ja neljä kintereillään, jälkijoukosta puhumattakaan.

Alussa nauroi herra de Beaufort paljon tälle ankaruudelle, joka kävi hänelle huvikkeeksi. Hän hoki niin usein kuin saattoi: "Tämä huvittaa minua, tämä on hauskaannusta" – tahtoen sanoa hauskutusta, mutta kuten tiedetään ei hän aina saanut sanoiksi, mitä aikoi. Sitten lisäsi hän: "Kun muuten haluan luopua minulle suodusta kunnianosoituksesta, on minulla vielä kolmekymmentäyhdeksän keinoa siihen."

Mutta tämä hauskutusta kävi lopulta hyvinkin tukalaksi. Uhallakin pysyi herra de Beaufort lujana vielä kuusi kuukautta, mutta kun hän sen ajan kuluttua yhäti näki kahdeksan miehen istuutuvan hänen istuutuessaan, nousevan hänen noustessaan, pysähtyvän hänen pysähtyessään, alkoi hän kuroa kulmiansa ja laskea päiviä.

Tämä uusi vaino yllytti hänen vihansa Mazarinia kohtaan yhä katkerammaksi. Prinssi kiroili aamusta iltaan ja puhui

ainoastaan Mazarinin korvien hakkeluksesta. Ihan se värisytti. Kardinaali, joka tiesi kaikki, mitä Vincennesissä tapahtui, painoi väkisinkin hatun yhä syvemmälle päähänsä.

Eräänä päivänä kokosi herra de Beaufort ympärilleen vartiosoturinsa, ja sananlaskuksi tulleesta haastelunsa vaivaloisuudesta huolimatta piti hän heille seuraavan puheen, jota hän kuitenkin totta puhuen oli ennakolta valmistellut.

"Hyvät herrat", hän sanoi, "voitteko sietää, että hyvän kuninkaamme Henrik neljännen pojanpoikaa sorretaan häpeään ja solvaamaan (solvaukseen, tahtoi hän kai sanoa)? *Ventre-saint-gris*, kuten isoisäni sanoi, tietäkääs, että minä olen melkein hallinnut Pariisissa! Minulla on ollut kokonaisen päivän vartioitavana kuningas ja Monsieur. Silloin mielisteli kuningatar minua ja sanoi minua valtakunnan rehellisimmäksi mieheksi. Päästäkää minut ulos, hyvät herrat, niin lähden suoraa päätä Louvreen ja kierrän Mazarinilta niskat nurin; teistä tulee henkivartioitani, minä korotan teidät kaikki upseereiksi ja annan teille hyviä palkkoja. *Ventre-saint-gris*! Eteenpäin mars!"

Mutta niin juhlallista kuin Henrik IV: n pojanpojan kaunopuheisuus olikin, ei se kyennyt liikuttamaan näitä kivisydämiä; yksikään ei hievahtanut paikaltaan. Tämän havaitessaan julisti herra de Beaufort heidät kurjiksi raukoiksi ja teki heistä siten kiukkuisia vihollisiaan.

Toisinaan, kun herra de Chavigny pistäysi hänen luokseen, kuten hänen tapanaan oli pari kolme kertaa viikossa, käytti herttua tätä hetkeä uhkailuun.

"Mitä tekisitte, monsieur", saattoi hän sanoa, "jos jonakuna päivänä näkisitte armeijan pariisilaisia teräsvaruksissa ja musketeissa aseistautuneina tulevan tänne vapauttamaan minua?"

"Monseigneur"; vastasi herra de Chavigny syvään kumartaen prinssille, "minulla on valleilla kaksikymmentä kanuunaa ja vallimajoissa kolmekymmentätuhatta panosta; pommittelisin niitä parhaani mukaan."

"Niin, mutta teidän haaskattuanne nuo kolmekymmentätuhatta panosta, valloittaisivat he tornin, ja silloin olisi minun pakko antaa heidän hirttää teidät, mikä suuresti surettaisi minua."

Prinssi kumarsi nyt vuorostaan herra de Chavignylle.

"Ja minä, monseigneur", kertoi herra de Chavigny, "näkinsin heti ensimmäisen rääsyläisen astuessa jonkun hyökkäysporttini kynnyksen yli tai laskiessa jalkansa vallille olevani suureksi mielipahakseni velvollinen surmaamaan teidät omin käsin, koska teidät on uskottu minun erityiseen hoitooni ja minun täytyy luovuttaa teidät takaisin kuolleenai tai elävänä."

Hän kumarsi taas hänen ylhäisyydelleen.

"Niin", jatkoi herttua puolestaan, "mutta kun ne kelpo ihmiset eivät suinkaan lähtisi tänne ennen kuin ovat hirttäneet herra Giulio Mazarinin, varoisitte te kyllä kajoomasta minuun, vaan antaisitte mieluummin minunkin jäädä henkiin, ajatellessanne pariisilaisten muutoin revityttävän teidät kappaleiksi neljän hevosen välissä, mikä on vielä epämieluisampaa kuin joutua

killumaan, vai mitä?"

Tätä imelän kirpeää naljailua jatkui kymmenen minuuttia, neljännestunnin, korkeintaan kaksikymmentä minuuttia, mutta se päättyi aina seuraavasti:

Herra de Chavigny huusi ovelle kääntyen:

"La Ramée, hoi!"

La Ramée astui sisälle.

"La Ramée", pitkitti herra de Chavigny, "minä suositan herra de Beaufortia sinun erityiseen hoivaasi; kohtele häntä kaikella nimensä ja arvonsa mukaisella kunnioituksella äläkä siis jätä häntä hetkeksikään näkyvistäsi."

Sitten hän poistui kumartaen herra de Beaufortille niin ivallisen kohteliaasti, että tämä vimmastui silmittömästi.

La Raméesta tuli siis prinssin kutsumaton pöytäkumppani, hänen ainainen vartijansa, varjonsa. Mutta tunnustettava on, että La Raméen seura kävi prinssille pikemmin mieluisaksi ajankuluksi kuin taakaksi, olletikin kun tämä mies oli hilpeä toveri, herkuttelija, urhea ryyppääjä, taitava pallonpelaaja, sielultaan ja sydämeltään hyvä ihminen ja herra de Beaufortin kannalta katsoen ilman muuta vikaa kuin että hän oli lahjomaton.

Valitettavasti ei asianlaita ollut sama La Raméelle, ja vaikka hän piti jossakin määrin arvossa sitä kunniaa, että sai olla teljettynä noin tärkeän vangin luo, ei tuttavallinen eleskely Henrik IV:n pojanpojan kanssa kuitenkaan voinut korvata sitä tyydytystä, jota hän olisi tuntenut saadessaan toisinaan käydä perheensä luona.

Ihminen saattaa olla oivallinen vanginvartija sekä silti hyvä isä ja hyvä puoliso. La Ramée palvoi vaimoansa ja lapsiaan, joita hän nyttemmin näki ainoastaan muurin harjalta, kun he suodakseen hänelle tämän isällisen ja aviollisen lohdun tulivat kävelylle vallihaudan toiselle puolelle. Tämä oli hänelle kuitenkin liian vähän, ja La Ramée tunsi tällaisen elämänjärjestyksen pääsevän piankin tarvelemään iloista luonnettaan, jota hän piti hyvän terveytensä aiheena, sillä hän ei oivaltanut, että edellinen päin vastoin luultavasti vain oli tuloksena jälkimmäisestä. Hänen vakaumuksensa lujittui, kun herra de Beaufortin ja herra de Chavignyn välit vähitellen yhäti huononivat; viimein he kokonaan herkesivät tapaamasta toisiaan. La Ramée tunsi vastuunsa silloin yhä painostavammaksi, ja koska hän juuri mainitsemistamme syistä etsi siihen lievennystä, vastaanotti hän innokkaasti ystävänsä, marski de Grammontin intendentin ehdotuksen, kun tämä tarjosi hänelle luotettavaa apulaista. Hän puhui senvuoksi asiasta heti herra de Chavignylle, ja tämä vastasi, ettei hän suinkaan tahtonut sitä vastustaa, asettaen kuitenkin ehdoksi, että ajateltu henkilö herättäisi hänen tyytyväisyyttään.

Pidämme aivan tarpeettomana laatia lukijoillemme ruumiillista tai henkistä muotokuvaa Grimaudista. Jos he, kuten toivomme, eivät ole kokonaan unohtaneet näiden kuvaustemme ensimmäistä osaa, niin on heidän muistissaan myöskin säilynyt tämä arvoisa henkilö, jonka suhteen ei ole tapahtunut mitään muuta muutosta kuin että hän on tullut kahtakymmentä

vuotta vanhemmaksi; tämä seikka on tehnyt hänet vain vielä pidättelevämmäksi ja vaiteliaammaksi, vaikkakin Atos oman muuttumisensa jälkeen oli hänelle antanut rajoittamattoman puhevallan.

Mutta siihen aikaan oli Grimaud ollut vaiti jo kaksi- tai viisitoista vuotta, ja se pitkällinen tottumus oli nyt käynyt hänen toiseksi luonnokseen.

KAHDESKYMMENES LUKU

Grimaud ryhtyy toimeensa

Grimaud esitti siis suotuisan ulkomuotonsa Vincennesin linnantornissa. Herra de Chavigny ylpeili erehtymättömästä katseestaan, mikä saattoi antaa aihetta siihen oletukseen, että hän tosiaankin oli kardinaali de Richelieun poika, sillä samalla ominaisuudella tahtoi tuo suuri valtiomieskin kunnostautua. Hän silmäili tarkkaavasti kokelasta ja katsoi Grimaudin likekkäiset kulmakarvat, ohuet huulet, käyrän nenän ja ulkonevat poskipäät varsin hyviksi tuntomerkeiksi. Hän puhui Grimaudille vain kaksitoista sanaa, joihin tämä vastasi ainoastaan neljällä.

"Te olette oiva mies, juuri sellainen kuin olen ajatellut", virkkoi sitten herra de Chavigny. "Pistäytykää nyt sopimaan herra La Raméen kanssa ja sanokaa hänelle, että te tyydytätte minua kaikin puolin."

Grimaud kääntyi kannoillaan ja lähti suoriutumaan La Raméen paljoa tyystimmästä tarkastuksesta. Tämän teki vaateliaammaksi se seikka, että herra de Chavigny tiesi saavansa luottaa häneen, joten hänkin luonnollisesti halusi saada luottaa uuteen apuriinsa.

Grimaudilla oli juuri ne ominaisuudet, jotka voivat houkutella apulaisen tarpeessa olevaa vankilankaitsijaa, ja tehtyään joukon kysymyksiä, joista kukin sai hädin neljänneksen vastausta, ihastui La Ramée tästä harvasanaisuudesta, hykersi käsiään ja

merkitsi Grimaudin nimen luetteloon.

"Ohje?" kysyi Grimaud.

"Kuuluu näin: vankia ei saa milloinkaan jättää yksikseen, häneltä on otettava pois pistävät tai terävät esineet, häntä on estettävä antamasta merkkejä kellekään ulkopuolelle tai liian kauan juttelemasta vartiosoturien kanssa."

"Siinä kaikki?" kysyi Grimaud.

"Niin, tällähaavaa", vastasi La Ramée. "Jos sattuu erityisiä seikkoja, niin annetaan uusia ohjeita."

"Hyvä", sanoi Grimaud.

Ja hän astui Beaufortin herttuan huoneeseen.

Tämä suori juuri partaansa, jonka hän oli antanut kasvaa kuten tukankin, herättääkseen siten närkästystä Mazarinia vastaan, näyttäytymällä ulkonaisesti niin viheliäisessä ja kurjassa kunnossa kuin mahdollista. Mutta kun hän oli joitakuuta päiviä sitten luullut torninsa korkeudesta tuntevansa eräiden vaunujen sopessa kauniin rouva de Montbazonin, jonka muisto oli hänelle vielä rakas, e; hän tahtonut olla tälle samaa kuin Mazarinille; toivoen saavansa nähdä hänet jälleen, pyysi hän senvuoksi lyijykampaa, joka hänelle toimitettiin.

Herra de Beaufort pyysi lyijykampaa siitä syystä, että hänellä oli hiukan punertava parta, kuten kaikilla vaaleaverisillä henkilöillä; hän värjäsi sitä nyt kampaamisellaan.

Huoneeseen tultuaan näki Grimaud kamman, jonka prinssi oli laskenut pöydälle; syvään kumartaen otti hän sen.

Herttua katseli eriskummaista olentoa hämmästyneenä.

Olento pisti kamman taskuunsa.

"No, mitä nyt?" huudahti herttua; "mikä vintiö sinä olet?"

Grimaud ei vastannut; hän vain kumarsi toistamiseen.

"Oletko mykkä?" ärjäisi herttua.

Grimaud teki kieltävän liikkeen.

"Mikä sitten olet? Vastaa, minä käsken!" tiuskasi herttua.

"Vahti", vastasi Grimaud.

"Vahti!" huudahti herttua; "kas, tuota hirtehisnaamaa vain puuttui kokoelmastani! Hei! La Ramée! Tänne joku!"

La Ramée riensi paikalle. Prinssin kovaksi onneksi aikoi hän nyt uuteen apulaiseensa luottaen lähteä Pariisiin, – hän oli jo ollut pihalla, ja kiipesi ylös hyvin nyreänä.

"Mikä hätänä, prinssi?" kysyi hän.

"Kuka on tuo roisto, joka ottaa kampani ja panee sen taskuunsa?" kysyi herra de Beaufort.

"Hän on vartijoitanne, monseigneur, hyvin ansiokas mies, jota te vielä pidätte yhtä suuressa arvossa kuin herra de Chavigny ja minä, siitä olen vakuutettu."

"Mutta minkätähden riistää hän minulta kamman?"

"Tosiaankin", kysyi La Ramée, "minkätähden viet monseigneurilta kamman?"

Grimaud otti kamman taskustaan, laski sen syrjälle sormensa ja virkkoi ainoastaan, osoittaen sen isointa hammasta:

"Pistävä."

"Se on totta", myönsi La Ramée.

"Mitä se tolvana sanoo?" kysyi herttua.

"Että kaikki pistävät esineet ovat kiellettyjä monseigneurilta."

"Mitä!" huudahti herttua; "oletteko järjiltänne, La Ramée? Itsehän annoitte minulle tuon kamman."

"Tein siinä hyvin väärin, monseigneur, sillä antaessani sen teille rikoin ohjesääntöäni."

Herttua loi vimmastuneen katseen vartijaan, joka oli nyt luovuttanut kamman La Raméelle.

"Näen heti, että tuo lurjus vielä tuottaa minulle hirvuista kiusaa", jupisi hän.

Vankiloissa ei ole mitään keskitietä. Kaikessa, ihmisissä kuten elottomissakin esineissä, nähdään joko ystäviä tai vihollisia; rakastetaan tai vihataan, toisinaan syystä, mutta usein vaiston perusteella. Siitä yksinkertaisesta syystä, että Grimaud oli ensi silmäyksellä miellyttänyt kuvernööriä ja La Raméeta, täytyi hänen heti tuntua vastenmieliseltä herra de Beaufortista, koska ne ansiot, joita hänellä oli herra de Chavignyn ja päällysmiehen silmissä vangin katsantokannan mukaan olivat vikoja.

Kuitenkaan ei Grimaud tahtonut heti ensimmäisenä päivänä uhitella vangille; hän ei halunnut nostattaa vastaansa hetkellistä pahastusta, vaan katkeran ja piintyneen vihan. Hän poistui sen vuoksi neljän vartiosoturin tieltä, jotka olivat nyt murkinoineet ja saattoivat niin ollen ryhtyä jälleen palvelukseensa prinssin luona.

Prinssi puolestaan hautoi parhaillaan uutta ilvettä, josta hän toivoi suurta huvia. Hän pyysi krapuja seuraavan päivän aamiaiseksi ja aikoi päivän mittaan valmistaa pikku hirsipuun, ripustaakseen siihen kauneimman kravun. Keittäessä tullut

punainen väri ei jättäisi vähäisintäkään epäilyksen vaaraa viittauksen merkityksestä,¹⁵ ja hän saisi siten hauskutukseksien nähdä kardinaalin perikuvan killumassa, odottaessaan hänen todellista hirttämistään, kenenkään kykenemättä väittämään, että hän oli hirttänyt muuta kuin kravun.

Päivä kului teloituksen valmisteluun. Ihminen tulee vankilassa usein hyvin lapselliseksi, ja herra de Beaufortin luonne oli sellainen, että sen ilmiön täytyi esiintyä enemmän hänessä kuin muissa. Hän lähti tavallisuuden mukaan ulos kävelyille, taittoi pari kolme pikku oksaa, joiden piti näytellä osaa hänen ilveilyssään, ja uuraasti etsittyään löysi hän viimein palasen särkynttä ikkunaruuutua, mikä löytö tuntui tekevän hänet sanomattoman onnelliseksi. Huoneeseensa palattuaan nyppi hän langat nenäliinastaan.

Ainoakaan näistä seikoista ei välttänyt Grimaudin vaanivaa katsetta.

Seuraavana päivänä oli hirsipuu valmis, ja voidakseen pystyttää sen keskilattialle teroitti herra de Beaufort toisen pään lasipalასellaan.

La Ramée katseli hänen hommiaan uteliaana kuin isä, joka odottaa saavansa uuden lelun lapsilleen, ja nuo neljä vartiosoturia silmäilivät häntä sellaisin joutilaisuuden ilmein, jollainen sävy nykyäänkin on sotamiehen katsannon peruspiirteenä.

Grimaud astui huoneeseen juuri kun prinssi oli laskenut kädestään lasipalასensa, vaikka hän ei ollut vielä saanut

¹⁵ Kardinaalin asuun kuuluu punainen kauhtana. – *Suom.*

hirsipuun jalustaa loppuun teroitetuksi; hän oli keskeyttänyt sen työn, kiinnittääkseen toiseen päähän langan.

Herttua loi tulijaan katseen, jossa ilmeni rahtunen eilispäiväistä äkää, mutta kun hän ennakolta tunsii itsensä hyvin tyytyväiseksi uuden keksintönsä odotetusta tuloksesta, ei hän osoittanut häiritsijälle sen enempää huomiota.

Vasta kun hän oli tehnyt lankansa toiseen päähän merimiessolmun ja toiseen päähän juoksusilmukan sekä luonut silmäyksen krapuvatiin ja siitä valinnut komeimman, vasta silloin kääntyi hän ottamaan lasipalaansa, mutta tämä oli kadonnut.

"Kuka on vienyt lasipalani?" kysyi prinssi kulmakarvojansa rypistäen.

Grimaud ilmoitti merkillä.

"Mitä! Taaskin sinä! Miksi sen veit?"

"Niin", kysyi La Ramée, "minkätähden otit lasipalasen hänen korkeudeltaan?"

Grimaud, joka piteli lasipalaa kädessään, laski sormensa sen reunalle ja sanoi:

"Terävä."

"Se on totta, monseigneur", huomasi La Ramée. "Hiisi, kuinka verrattoman miehen olemmekaan hänestä saaneet!"

"Herra Grimaud!" sanoi prinssi, "oman hyvänne tähden pyydän teitä pysyttelemään aina siksi loitolla minusta, etten ulotu teihin käsiksi."

Grimaud kumarsi kunnioittavasti ja peräytyi aivan seinään asti.

"Älkää huoliko, monseigneur", esitti La Ramée, "antakaa pikku hirsipuunne tänne, niin minä teroitan sen veitselläni."

"Tekö!" virkahti herttua hymyillen.

"Niin, minä; ettekö sitä halunnut?"

"Halusin kyllä. No, olkoon menneeksi, siitä tulee sitä hauskeempaa.

Tuossa, hyvä La Ramée."

La Ramée, joka ei voinut aavistaa prinssin tarkoitusta, teroitti nyt hirsipuun kannan mitä näppärimmin.

"Kas noin", tuumi herttua, "kaivertakaa nyt pikku kolo lattiaan, minun noutaessani pahantekijän."

La Ramée kyykistyi toisen polvensa varaan ja näversi lattiaan kuopan.

Sillävälin prinssi hirtti krapunsa lankaan.

Sitten hän pystytti hirsipuun keskilattialle ja puhkesi nauruun.

La Ramée nauroi myös sydämensä pohjasta, oikeastaan silti tietämättä, mille hän nauroi, ja vartiosoturit säestivät hohotuksellaan.

Ainoastaan Grimaud ei nauranut. Hän lähestyi La Raméeta, viittasi langassa roikkuvaan krapuun ja sanoi:

"Kardinaali!"

"Jonka ovat hirttäneet hänen korkeutensa Beaufortin herttua", pitkitti prinssi nauraen vielä makeammin kuin koskaan, "ja kuninkaallisen vankilan päällysmies Jacques Chrysostome La Ramée."

La Ramée huudahti kauhistuneena ja ryntäsi hirsipuun luo,

jonka tempasi

ylös lattiasta ja heti särki, heittäen kappaleet ulos ikkunasta.

Silmittömässä suuttumuksessaan aikoi hän tehdä samaten kravulle, mutta

Grimaud otti sen hänen käsistään.

"Kelpaa syödä", hän sanoi ja sulloi sen taskuunsa.

Tällä kertaa oli herttua niin huvitettu kohtauksesta, että hän melkein antoi anteeksi Grimaudille sen osan, jota tämä oli siinä esittänyt. Mutta kun hän päivemmällä aprikoitsi, mitä hänen vartijallaan oli ollut mielessä, ja koska tämän esiintyminen näytti hänestä pohjaltaan häijyydeltä, tunsu hän vihansa miestä vastaan huomattavasti paisuvan.

La Raméen suureksi tuskaksi levisi krapujuttu sekä vankilassa että sen ulkopuolellakin; herra de Chavigny, joka sydämessään inhosi kardinaalia, kertoi kaskun kaikessa luottamuksessa muutamille hyvälle ystäville, jotka heti toimittivat sen kiertämään.

Tämä tuotti herra de Beaufortille joitakuuta iloisia päiviä.

Sitten huomasi herttua vartiosoturiensa joukossa erään jokseenkin suopean näköisen ja alkoi nyt sitä enemmän mielistellä tätä, kun Grimaud herätti hänessä yhä suurempaa mielenkarvautta. Eräänä aamuna oli hän vienyt miehen syrjemmälle ja päässyt toviksi puhuttelemaan häntä kahden kesken, kun Grimaud astui huoneeseen, näki kohtauksen, lähestyi kunnioittavasti vartiosoturia ja prinssiä ja tarttui edellistä käsivarteen.

"Mitä tahdot?" kysyi herttua tönkeästi.

Grimaud vei sotamiehen neljän askeleen päähän ja näytti hänelle ovea.

"Mene!" hän sanoi.

Vartija totteli.

"Mutta sinähän olet sietämätön!" karjaisi prinssi; "minä kuristan sinua!"

Grimaud kumarsi kunnioittavasti.

"Herra vakooja, lyön luusi mäsäksi!" huudahti prinssi katkeroituneena.

Grimaud kumarsi peräytyen.

"Herra vakooja", jatkoi herttua, "kuristan sinut omin käsin!"

Grimaud kumarsi yhä peräytyen.

"Ja se tapahtukoon nyt heti", pitkitti prinssi, katsoen parhaaksi lopettaa asian.

Hän ojensi molemmat kouristuneesti harittavat kätensä vartijaa kohti, joka juuri työnsi vartiosoturin ulos huoneesta ja sulki hänen jälkeensä oven.

Samassa tunsu hän prinssin käsien tarttuvan olkapäihinsä kuin rautapihtinä; mutta sen sijaan että olisi huutanut tai puolustautunut kohotti hän hiljaa etusormensa huulien tasalle ja lausui puolikovaa ainoastaan sanan, samalla kun antoi kasvoilleen herttaisimman hymyn, mitä osasi omaksua:

"Hiljaa!"

Hänen taholtaan oli ele, hymy, sana niin harvinainen, että hänen korkeutensa heti pidättyi ihan tyrmistyneenä.

Grimaud käytti tätä hetkeä ottaakseen liiviensä sisustasta pienen viehättävän kirjeen, joka oli suljettu aatelisella sinetillä; sen pitkälinen säilyminen Grimaudin vaatteissa ei ollut kuitenkaan kokonaan riistänyt siltä alkuperäistä tuoksua. Sanaakaan hiiskumatta ojensi hän sen herttualle.

Yhä enemmän ihmeissään hellitti herttua otteensa, sieppasi kirjeen ja huudahti tuntiessaan käsialan:

"Madame de Montbazonilta!"

Grimaud nyökkäsi.

Herttua repäisi pikaisesti kotelon, varjosti silmiänsä kädellään hämmästyksensä yllätyksessä ja luki:

Hyvä herttua! Voitte täydellisesti luottaa siihen rehelliseen mieheen, joka antaa teille tämän kirjeen, sillä hän on lakeijana eräällä aatelismiehellä, joka meikäläisiin kuuluen on taannut hänet kahdenkymmenen vuoden uskollisuudella koetelluksi. Hän on suostunut menemään päällysmiehenne palvelukseen ja sulkeutumaan kansanne Vincennesiin, valmistakseen ja helpottaakseen pakoanne, jota me koetamme saada toimeen.

Vapautuksen hetki lähenee; olkaa miehuullinen ja kärsivällinen sekä muistakaa, että kaikki ystävämme ovat ajasta ja erilläänolosta huolimatta säilyttäneet entiset tunteensa teitä kohtaan.

Teihin sydämestään ja ainiaan kiintynyt

Marie de Montbazot.

J.K. – Kirjoitan nimeni täydellisesti, sillä minun olisi liian rohkea uskoa, että te vielä viiden vuoden kuluttua sen

arvaisitte alkukirjaimista.

Herttua oli tuokion ihan sekaannuksissa. Viiden vuoden ajan oli hän turhaan toivotellut itselleen palvelijaa, apua, ystävää, ja nyt se tuli hänelle kuin taivaan lähettämänä sellaisella hetkellä, jolloin hän olisi vähimmin osannut sitä odottaa. Hän katseli kaitsijaansa ihmeissään ja kävi sitten uudestaan lukemaan kirjettänsä alusta loppuun.

"Voi, rakas Marie!" mutisi hän lopetettuaan lukemisensa, "hänet siis tosiaankin näin vaunujen sopessa! Hän siis vielä ajattelee minua viiden vuoden eron jälkeen. Hitto, siinäpä hartautta, jollaista tapaa ainoastaan *Astréi-romaanissa!*"

Sitten hän lisäsi sanansaattajaan kääntyen.

"Ja sinä, hyvä mies, lupaat siis auttaa meitä?"

Grimaud teki myöntävän merkin.

"Sinä olet tullut tänne sitä varten?"

Grimaud uudisti eleensä.

"Ja minä kun aioin kuristaa sinut!" huudahti herttua.

Grimaud alkoi hymyillä.

"Odotahan", sanoi herttua.

Ja hän kopeloi taskuaan.

"Odotahan", hän jatkoi uudistaen yrityksen, joka oli ensimmäisellä kerralla mennyt hukkaan, "ei saada sanoa, että sellainen kiintymys Henrik neljännen pojanpoikaan on jäänyt palkkiotta."

Beaufortin herttuan liike ilmaisi mitä parahinta aikomusta. Mutta Vincennesissä noudatettuihin varokeinoihin kuului

rahojen ottaminen talteen vangeilta.

Nähdessään herttuan nolostuksen veti Grimaud taskustaan kultarahoilla täytetyn kukkaron ja ojensi sen hänelle.

"Tässä etsimänne", hän virkkoi.

Herttua avasi kukkaron ja tahtoi tyhjentää sen auttajansa kouraan, mutta Grimaud pudisti päätänsä.

"Kiitos, monseigneur", hän lisäsi peräytyen, "olen jo saanut maksun."

Herttua hämmästeli yhä enemmän.

Hän ojensi auttajalle kätensä, Grimaud lähestyi ja suuteli sitä kunnioittavasti. Atoksen hienot tavat olivat vaikuttaneet hänen palvelijaansa.

"No", kysyi herttua, "mitä nyt teemme?"

"Kello on yksitoista aamupäivällä", selitti Grimaud. "Kello kahdelta pyytää monseigneur saada pelata palloa La Raméen kanssa ja lyö joitakuuta palloja vallin yli."

"No, entä sitten?"

"Sitten monseigneur lähestyy muuria ja huutaa kaivannossa työskentelevää miestä heittämään pallot takaisin."

"Kyllä ymmärrän", vastasi herttua.

Grimaudin kasvot näyttivät ilmaisevan vilkasta mielihyvää; hänen totuttu vaiteliaisuutensa teki hänelle puhelun työlääksi.

Hän teki lähtöä.

"Mutta etkö siis tahdo vastaanottaa mitään?" kysyi herttua.

"Soisin monseigneurin lupaavan minulle erään seikan."

"Minkä? Sano!"

"No, että meidän paetessamme minä aina ja kaikkialla saan mennä etummaisena, sillä jos monseigneur joutuu kiinni, ei teillä ole muuta vaaraa kuin vankeutenne uudistuminen, kun sitä vastoin minun jäädessäni pulaan on parhaana mahdollisuutenani hirsipuu."

"Se on aivan kohtuullista", myöntyi herttua, "ja kunniasanallani lupaan täyttää pyyntösi."

"Toisekseen", sanoi Grimaud, "on minun pyydettyä monseigneurilta ainoastaan, että te edelleenkin kunnioitatte minua halveksimisellanne niinkuin tähän asti."

"Kyllä yritän", vastasi herttua.

Ovelle koputettiin.

Herttua pisti kirjeen ja kukkaron taskuunsa ja heittäytyi vuoteelleen. Tiedettiin, että se jäi hänen ainoaksi apukeinokseen silloin kun häntä kiusasi ikävä. Grimaud meni avaamaan; La Ramée siellä palasi kardinaalin luota kohtauksesta, jonka jo olemme kertoneet.

La Ramée loi urkkivan silmäyksen ympärilleen, ja nähdessään yhä samat vastenmielisyyden oireet vangin ja vartijan kesken hymyili hän sisäisestä tyytyväisyydestä.

Sitten hän virkkoi apulaiseensa kääntyen:

"Hyvä, ystäväiseni, hyvä! Sinusta juuri puhuttiin asianomaisessa paikassa, ja toivoakseni saat piakkoin tietoja, jotka eivät ole sinulle epämieluisia."

Grimaud kumarsi, koettaen tehdä sävynsä miellyttäväksi, ja poistui, kuten hänellä oli tapana esimiehensä saapuessa.

"No, monseigneur", virkkoi La Ramée puhjeten karkeaan nauruunsa, "te siis yhä vihoittelette mies-poloiselle?"

"Kas, tekö siinä, La Ramée?" sanoi herttua; "totisesti oli jo aikakin teidän tulla. Olin heittäytynyt vuoteelleni ja kääntynyt seinään päin, jotten olisi kiusaantunut täyttämään, mitä olin luvannut, nimittäin kuristamaan tuota Grimaudin roistoa."

"En toki usko", vastasi La Ramée veitikkamaisesti vihjaten apulaisensa vaiteliaisuuteen, "että hän on sanonut mitään ikävyyksiä teidän korkeudellenne."

"Sen tiedän hiton hyvin; hän on kuin itämaalainen mykkä. Mutta minä vakuutan, että tulitte vihdoin parahiksi, La Ramée, – ihan kaipasin teitä."

"Monseigneur on liian armollinen", sanoi La Ramée kohteliaisuuden imartelemana.

"Niin, toden totta", jatkoi herttua, "tunnen itseni tänään niin saamattomaksi, että teidän on sitä hauska nähdä?"

"Pelaammekin siis otteen palloa", vastasi La Ramée koneellisesti.

"Jos viitsitte."

"Olen monseigneurin käskettävissä."

"Totisesti, hyvä La Ramée, olettekin oiva mies", mielisteli herttua, "ja haluaisinpa ikäni asustaa Vincennesissä vain saadakseni hauskuttaa elämäni teidän seurallanne."

"Monseigneur", huomautti La Ramée, "luullakseni täyttyykin toivomukseenne, jos se riippuu kardinaalista."

"Kuinka niin? Oletteko äskettäin tavannut hänet?"

"Hän kutsutti minut aamulla luoksensa."

"Tosiaanko? Puhuakseen teille minusta?"

"Mistä muustakaan hän minulle puhuisi? Toden totta, monseigneur, te olette hänen painajaisensa."

Herttua hymyili karvaasti.

"Voi", virkahti hän, "jospa vastaanottaisitte tarjoukseni, La Ramée!"

"Kas niin, monseigneur, taasko me puhumme siitä! Mutta myönnättehän toki, että te ette siinä menettele järkevästi."

"La Ramée, olen sanonut teille ja toistan sen vielä kerran, että minä loisin onnenne."

"Millä? Tuskin olisitte päässyt vankilasta, kun teidän omaisuutenne otettaisiin takavarikkoon."

"Tuskin olisin päässyt vankilasta, kun jo olisin Pariisiin herrana."

"Hiljaa, hiljaa toki! No niin ... mutta sopiiko minun kuunnella sellaista? Kaunista puhetta kuninkaan virkamiehelle! Minä näen, monseigneur, että minun on hankittava toinenkin Grimaud."

"No, älkäämme enää puhuko siitä. On siis ollut kysymys minusta keskustelussanne kardinaalin kanssa? La Ramée, teidän pitäisi joskus hänen kutsuessaan teitä puheilleen antaa minun pukeutua vaatteisiinne. Minä menisin teidän sijastanne, kuristaisin hänet, ja kunniasanallani vakuutan, että jos se olisi ehtona, tulisin vapaaehtoisesti takaisin vankilaan."

"Monseigneur, minä huomaan, että minun on kutsuttava tänne Grimaud."

"Olen väärässä. Ja mitä teille sanoi se naali?"

"Sallinpa teille sen lyhennyksen, monseigneur", virkkoi La Ramée ovelan näköisenä, "vaikka muut sanovat kardinaali. Mitäkö hän minulle sanoi? Käski pitää teitä silmällä."

"Ja minkätähden pitää silmällä?" kysyi herttua rauhattomana.

"Koska joku tähdistälukija on ennustanut teidän karkaavan."

"Vai on joku tähdistälukija ennustanut sellaista?" tokaisi herttua vasten tahtoansakin hätkähtäen.

"Voi, hyvä Jumala, niin on! Kaikkea ne totisesti keksivätkin rehellisten ihmisten kiusaksi, mokomat taikurien tyhmyrit."

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.